SUE MILLER

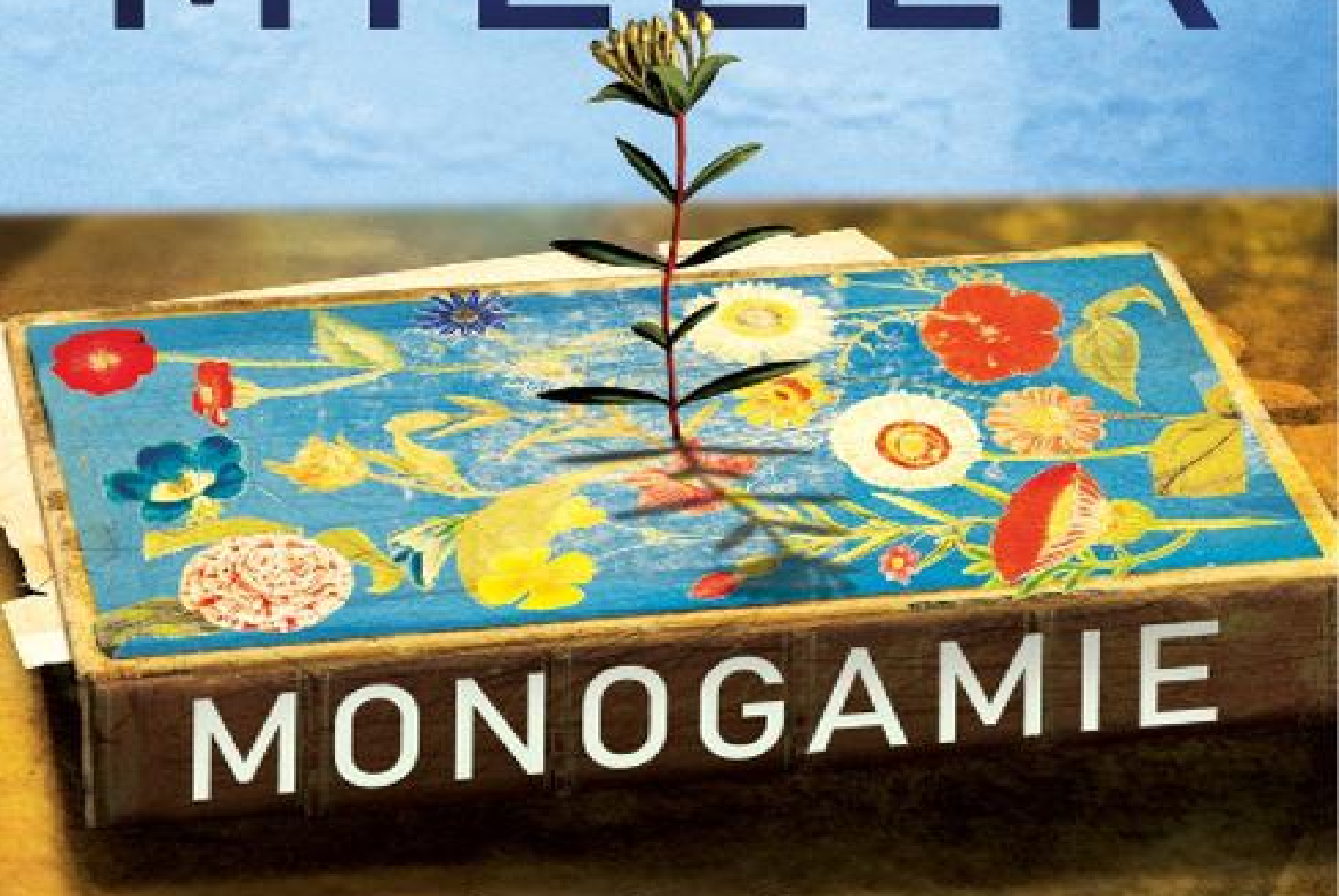

MONOGAMIE

Una dintre cele mai bune cărți
ale anului 2020:
NEW YORK TIMES, NPR,
PEOPLE MAGAZINE

FICTION CONNECTION

TREI

SUE MILLER

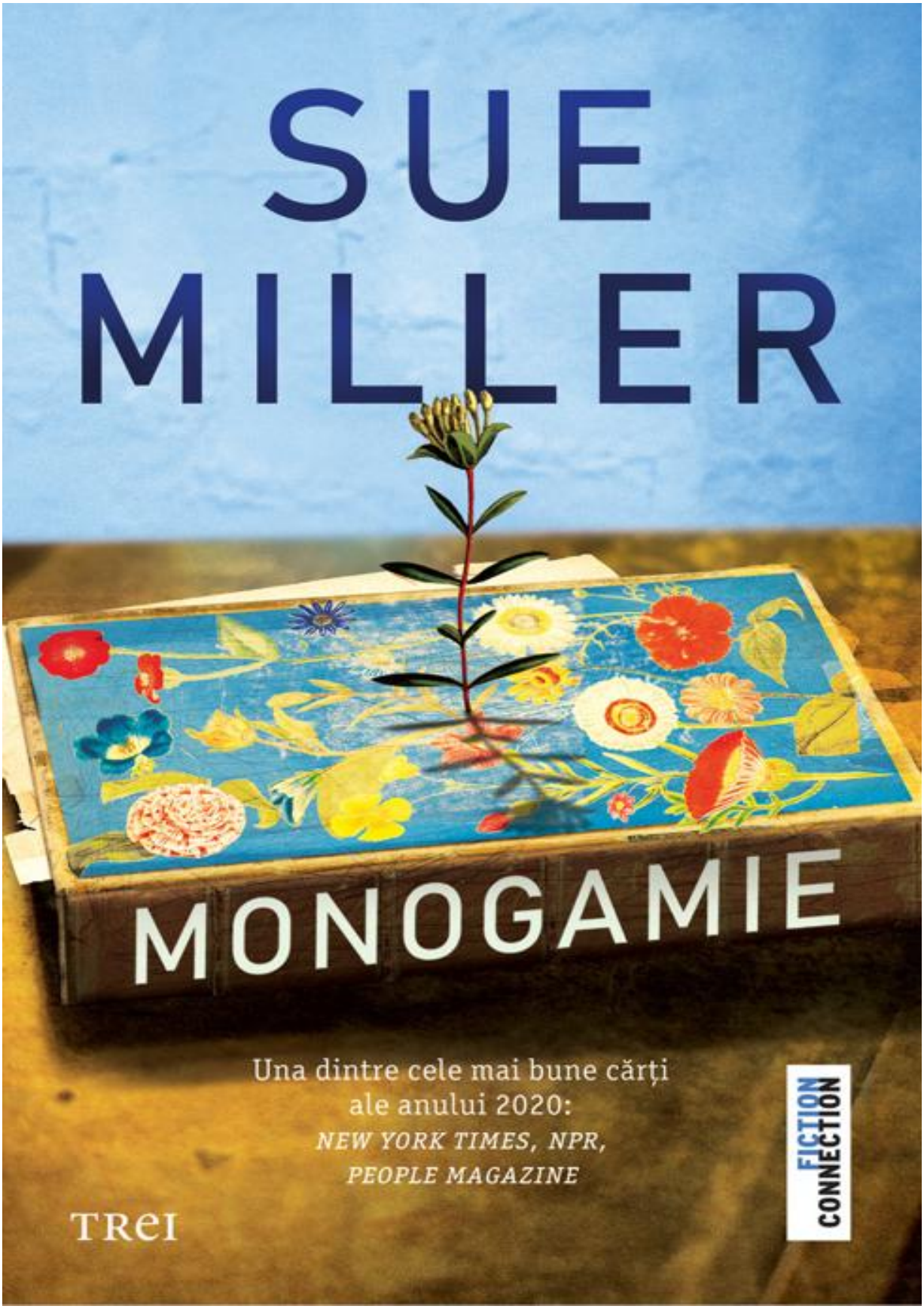

MONOGAMIE

Una dintre cele mai bune cărți ale anului 2020:
NEW YORK TIMES, NPR, PEOPLE MAGAZINE

FICTION CONNECTION

TREI

FICTION CONNECTION

COLECȚIE COORDONATĂ DE
Magdalena Mărculescu

Sue Miller

Monogamie

Traducere din limba engleză de
Laura Karsch

3
TREI

Editori:

Silviu Dragomir

Vasile Dem. Zamfirescu

Director editorial:

Magdalena Mărculescu

Redactare:

Carmen Botoșaru

Design și ilustrație copertă:

Andrei Gamarț

Director producție:

Cristian Claudiu Coban

DTP:

Mirela Voicu

Corectură:

Irina Mușătoiu

Rodica Crețu

Conținutul acestei lucrări electronice este protejat prin copyright (drepturi de autor), iar cartea este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informației, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sub orice formă sau prin orice mijloc, fără consimțământul editorului, sunt interzise. Dreptul de folosință al lucrării nu este transferabil.
Drepturile de autor pentru versiunea electronică în formatele existente ale acestei lucrări aparțin persoanei juridice Editura Trei SRL.

Copyright © 2020 by Sue Miller

All rights reserved.

Titlul original: Monogamy

Autor: Sue Miller

Copyright © Editura Trei, 2021, pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București

Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20

e-mail: comenzi@edituratrei.ro

www.edituratrei.ro

ISBN (print): 978-606-40-1158-9

ISBN (epub): 978-606-40-1442-9

Pentru Doug,
pe care te poți baza

1

Annie era singură de șapte ani când l-a cunoscut pe Graham. Dacă se gândea la prima ei căsnicie, chiar și după atâta vreme, i se făcea rușine. Rușine că a putut să fie atrasă de un tip față de care, la final, nu mai simțea aproape nimic. Că a putut trăi ani de zile cu el.

Avea scuze, dacă ținea neapărat. Alan arăta grozav, în sensul că era foarte îngrijit; era înalt, cu părul blond, des, pieptănat elegant cu breton într-o parte. Iar ea era tânără, atât de tânără și de ignorantă, încât la început îl credea superior ei — el știa încotro merge, știa ce voia. Annie era mai nesigură în aceste privințe. Tocmai absolvise colegiul și nu prea știa ce vrea să facă mai departe.

Apoi mai era și faptul că el *însuși* se considera superior. Avea un ușor dispreț față de oamenii din jurul lui — până și față de prieteni. Lui Annie îi plăcuse o vreme să-i împărtășească acel dispreț nepăsător, nesigură cum era din punct de vedere social. Câtă distracție!... să vii acasă de la o petrecere și să stai să-i bârfești pe toți cei care fuseseră acolo. Cât de sofisticată, cât de deșteaptă o făcea să se simtă! Cât de matură... avea 23 de ani.

Dar, curând, după cum era și de așteptat, disprețul lui Alan s-a întors împotriva ei. Împotriva vieții ei, împotriva preocupărilor sale frivole — pe vremea aceea urma cursuri de fotografie, unul după altul, la Școala Muzeului. Împotriva veniturilor ei penibile (făcea fotografii cu câini pentru stăpânii acestora, fotografii la petreceri de familie, baluri de absolvire și zile de naștere). Împotriva autoamăgirii ei (trimitea întruna fotografii de la evenimente locale la redacțiile ziarelor *Phoenix* și *Boston Globe*, cu speranța că ar putea lucra ca liber-profesionistă). I se părea un eșec personal faptul că nu prevăzuse ce avea să se întâmple, că-și imaginase că va fi scutită de atitudinea lui critică față de lume.

Odată, când se întorceau acasă de la o petrecere — o petrecere despre care el vorbea pe tonul lui obișnuit, ușor iritat —, ei i-a trecut prin minte că, pur și simplu, nu-i plăcea de el. Pe parcursul următoarelor zile a ajuns să-l vadă, aproape literal, cu alți ochi. Tot ce i se păruse admirabil la el devenise acum exact invers. Mărunt. Defensiv. Cum putuse să creadă vreodată că-l iubește?

Nu-l iubea. Avea sentimentul că nu-l iubise niciodată.

Îl iubise? Iubise vreodată, în general? Simțea că-i lipsește puterea de a iubi — avea un soi de neputință, un gol lăuntric. A fost prima dată când a avut acest gând atât de limpede și tot prima dată când a făcut legătura — treptat, pe parcursul câtorva luni de autoexaminare — cu fotografiatul. A avut sentimentul că, în munca ei, era ca el, ca Alan. Rece, distantă. Era posibil ca de aceea să-și fi ales această ocupație?

În orice caz, s-a îndepărtat de Alan. A observat și el, într-un final. Alan a vrut să vorbească despre asta, dar ea simțea că nu avea ce să-i spună. Cum să-i spui asta cuiva? *Nu-mi mai placi! Nu cred că te-am iubit vreodată!*

A propus să se despartă. El a fost uimit, iar asta a surprins-o. Cum tot timpul era atât de critic cu ea, presupusese că și el voia să plece. Au urmat câteva săptămâni de du-te-vino chinuitor. El o implora. Ea se simțea oribil. Dar, până și când o implora, nu se putea abține să nu o critice, ceea ce ei i-a ușurat decizia de a pune capăt relației.

Ea a fost cea care a plecat. Nu a luat nimic din ce adunaseră de-a lungul timpului — cadourile scumpe de nuntă de la părinții lui amabili și bogați și de la prietenii lor înstăriți. Platourile de argint, cu capac, pentru servit legume, inelele pentru șervete, cuțitele pentru pește, fețele de masă și șervetele de in — le-a lăsat pe toate, gândindu-se că acesta era prețul pe care-l plătea pentru libertate. La vremea aceea credea că trebuie să existe un preț, într-atât de vinovată și de rușinată se simțea de acest eșec.

Dar a păstrat camera de fotografiat pe care i-o dăruiseră părinții lui când începuse să se intereseze de fotografie, o Rolleiflex scumpă, pe care învățase încet-încet să o folosească. Camera și cărțile ei, multe dintre ele cumpărate pentru cursurile de la

colegiu, pline de semne și notițe făcute cu scrisul ei ordonat, îngrijit, pe care abia dacă și-l mai recunoștea.

Așadar era singură, la 29 de ani. Ceea ce ar fi trebuit să o facă să se simtă liberă, expansivă. Și, într-un fel, așa se și simțea. Numai că, multă vreme după divorț, nu s-a simțit în largul ei în prezența bărbaților. Cel puțin un an, dacă nu mai mult, a interpretat fiecare gest, fiecare remarcă drept o încercare de a fi controlată, drept un pericol pentru ea.

Dar toate acestea s-au sfârșit când l-a cunoscut pe Graham. Scăpase de senzația de pericol, prezența bărbaților îi făcea iarăși plăcere. Și o parte din această plăcere era sexul fără complicații, lucru imposibil pentru ea la absolvirea colegiului, când se măritase, la 23 de ani. Dar după divorț, într-o lume care se schimbase și ea, Annie a învățat să-și facă de cap. Cu bucurie. Cu entuziasm. Și cam la nimereală, astfel încât ulterior nu-și mai amintea numele unora dintre bărbații cu care se culcase.

Dar uneori, la finalul vreuneia dintre aceste relații fără complicații, avea un sentiment de melancolie care o ținea câteva zile sau mai mult, o senzație că, indiferent cât de liberă se simțea, indiferent cât de plăcută era acea libertate, o parte din ea spera la altceva. La o legătură mai profundă.

Poate chiar, din nou, la monogamie.

L-a cunoscut pe Graham la o petrecere — petrecerea pe care a dat-o el când și-a inaugurat librăria.

În seara petrecerii, Graham a avut noroc de vreme bună. După câteva săptămâni mohorâte, ploioase, care întunecaseră trotuarele pavate din Cambridge și deprimaseră pe toată lumea, cerul se înseninase în cursul zilei, iar la ora 5 seara era o vreme agreabilă, de primăvară târzie. Brusc, era lume pretutindeni, pe străzi, la plimbare, savurând adierea blândă a aerului, un aer care încă mai purta miresmele diverșilor arbuști care înmugureau, înfloreau sau își presărau peste întregul oraș o mulțime de confetti ofilite — păducei, meri pădureți, lilieci.

Annie venise agale de la mansarda ei din Raymond Street, împreună cu Jeff, un tip cu care se culca din când în când.

Tocmai își petrecuseră câteva ore goi, transpirați, în patul ei.

Ideea de a merge la petrecerea de inaugurare a librăriei le venise târziu. El era invitat — avea și ea chef să-l însoțească?

De ce nu? a spus Annie.

De ce nu? era formula după care ajunsese să se ghideze în lume. Formula după care ajunsese să înțeleagă lumea de când se sfârșise căsnicia ei. Întotdeauna urma ceva, o nouă posibilitate. Un bărbat, da. Sex, da. Dar poate și ceva doar interesant. Ceva de privit. Ceva de făcut.

Făcuseră duș împreună, ea și Jeff, înainte de a porni alene către librărie. Părul lung și negru al lui Annie era încă umed când ieșiseră din mansardă, dar, până să ajungă, se uscase deja.

A intrat înaintea lui Jeff, a pătruns în căldura și zarva din librărie, în atmosfera încărcată de parfumul femeilor și fumul de țigară și, ici-colo, de izul de marijuana. Erau deja vreo 60–70 de persoane înăuntru, care umblau de colo colo și vorbeau tare, pentru a acoperi muzica de fond care abia se mai auzea. Toți erau cam de vârsta ei: 30–40 de ani.

Din clipa în care a pășit înăuntru, Annie a fost încântată. Se simțea excitată, poate puțin prădătoare, intens conștientă de corpul ei, cu toate părțile lui, de coapsele care se frecau una de alta, alunecoase și lipicioase în pofida dușului.

Când Jeff a condus-o să i-o prezinte lui Graham, Annie l-a recunoscut. Îl văzuse frecvent în zona pieței, cu un espresso la una dintre măsuțele din Pamplona sau ascuns în vreo librărie ori la un pahar în Casablanca, în The Blue Parrot sau în Cronin's — un bărbat solid, cu barbă, vizibil energic, chiar și de la distanță, cu o claie de păr ondulat. Era aproape întotdeauna însoțit — vorbea, râdea, gesticula expansiv. Unul dintre obișnuiții locului așadar, dintre care pe trei sau patru îi știa și ea. Uneori, când îl vedea, îl invidia — îl invidia pentru vivacitatea lui, pentru sociabilitatea lui aparent facilă, pentru plăcerea activă pe care păreau să i-o producă cei din jurul lui.

Când i-a întins mâna, el i-a strâns-o cu ambele mâini.

— *Ce* spui? a întrebat, aplecându-se să o audă în pofida gălăgiei.

— Annie! a strigat ea, privindu-l în ochii de culoare deschisă.

— Aha, Annie, a spus el zâmbindu-i, iar ochii aproape că i-au dispărut. Mă bucur că ai venit.

După câteva secunde care au părut poate cam lungi, i-a dat drumul și s-a răsucit puțin, pentru a face un gest către masa lungă, aranjată în mijlocul încăperii, o masă ticsită cu sticle de vin, trei sau patru turnuri de pahare de plastic transparente, nenumărate scrumiere, unele dintre ele pe jumătate pline, coșuri cu pâine și două calupuri enorme de brie, dintre care unul era deja răscolit. A spus ceva — „Servește-te“, i s-a părut ei — și s-a întors să salute pe altcineva, iar ea și Jeff s-au dus cumințișor să-și ia câte un pahar cu vin.

După ce au încercat să poarte o conversație stând unul lângă altul, de parcă erau un cuplu — aplecându-se în față, strigând la oameni pe care ea sau el îi cunoșteau vag —, s-au despărțit. Annie a privit cotoarele cărților din rafturi, chipurile celor adunați în grupuri în jurul ei. A schimbat câteva cuvinte cu un tip pe care-l cunoscuse cu ani în urmă la un curs de fotografie, dar, chiar în timp ce stăteau de vorbă, l-a văzut cum își plimbă privirea prin mulțime, căutând pe cineva mai promițător. A vorbit cu câteva persoane necunoscute — schimburi rapide de cuvinte, strigând unii la alții. *De unde-l cunoști pe Graham? Da, o seară perfectă pentru o petrecere. Chiar ne mai trebuia încă o librărie în Harvard Square? Ce bine că nu mai plouă, am crezut că-mi pierd mințile!*

S-a mai întors de câteva ori la masa lungă, după niște vin, și, o dată, a zăbovit și a tras cu urechea la o conversație lungă dintre un bărbat și o femeie care, după toate aparențele, nu se cunoșteau foarte bine. Ea îi punea multe, multe întrebări despre o călătorie pe care o făcuse el recent și asculta aparent foarte interesată relatarea lui despre cât de ciudați erau oamenii de acolo, „cumva *deschiși* la modul inocent“, a spus el. Annie încerca să înțeleagă despre ce țară vorbea și și-a dat seama că nu era o țară — era Chicago, orașul în care copilărise ea. A izbucnit într-un râs zgomotos, iar bărbatul de lângă ea a privit-o lung. L-a privit și ea la rândul ei și i-a zâmbit, după care s-a întors și a plecat.

Și, în tot acest timp, îl zărea întruna pe Graham cum se deplasa prin încăpere, cum îi îmbrățișa pe unii și pe alții, bărbați și femei deopotrivă, cum își dădea capul pe spate când râdea. Între timp, cămașa lui se umezise vizibil de transpirație, pielea i se înroșise de căldură. Sau, poate, s-a gândit ea, doar de atâta agitație. Când se oprea vreun trecător să privească pe ușa deschisă, încercând să înțeleagă ce se petrecea acolo, Graham striga la el:

— Haide! Intră!

Părea atât de sincer fericit și entuziasmat, încât Annie nu și-a putut reține un zâmbet în timp ce-l urmărea. La un moment dat, Graham i-a prins privirea și i-a susținut-o o clipă, întrebător, înainte de a-i răspunde la rându-i cu un zâmbet. De parcă ar fi înregistrat-o, s-a gândit Annie. Poate o remarcase și el ici-colo prin piață, deși era puțin probabil, ea era o persoană — un *personaj* — mult mai greu de observat decât el, cu statura lui, cu exuberanța lui.

De câteva ori l-a zărit și pe Jeff în încăpere, o dată aplecat deasupra unei femei, ascultând-o atent. I-a recunoscut postura corpului. O adoptase și față de ea, când o agățase la petrecerea la care se cunoscuseră. L-a privit câteva clipe. Părea să aibă succes — femeia ridicase privirea către el, aparent orbită. Era priceput la asta.

La un moment dat, a ieșit să se răcorească și a rămas într-un grupuleț care se adunase afară. A intrat în vorbă cu un tip înalt, de vârstă mijlocie, care semăna vag cu Al Pacino. Nu-i putea localiza accentul. New York? Era un prieten de-ai lui Graham, i-a spus. De fapt, partenerul lui.

— Partener? a întrebat ea.

Deci Graham era gay? S-a simțit dezamăgită.

— Mda, știi, eu și el deținem librăria.

— Aha! a făcut ea.

Peter, așa a spus că-l cheamă. Peter Aiello. Au stat puțin de vorbă, cu ușurință, cu puțină cochetărie, dar el a văzut în librărie pe cineva cu care trebuia să vorbească și a plecat.

Annie a rămas singură afară. Aerul era proaspăt și răcoros, primele stele se iveau pe albastrul tot mai întunecat al cerului. A

constatat surprinsă că voia să plece — să plece, pur și simplu, să se întoarcă acasă singură. Pe Jeff nu l-ar fi deranjat mai mult de câteva secunde, cel mult.

Sau poate l-ar fi deranjat.

Acesta era necazul cu relațiile fără reguli, s-a gândit Annie. Nu poți ști niciodată cu certitudine ce simte celălalt. Ce ar putea fi îndreptățit să simtă.

S-a dus înăuntru și s-a îndreptat încet, prin îmbulzeală, către masă, să-și mai ia un pahar de vin. Când s-a întors cu vinul în mână, s-a lovit de cineva. De Graham. Și el ținea în mână un pahar cu vin. Vin alb, a constatat ea bucuroasă, când a simțit cum i se revarsă din abundență pe bluză, rece și șocant.

— Vai, futu-i! a exclamat el.

A înșfăcat niște șervețele de pe masă și s-a apucat să o tamponeze stângaci, în special pe piept, de bine, de rău, acolo unde aterizase vinul.

— Vai, futu-i, ce rău îmi pare!

— Nu-i nimic, zău, a spus Annie.

Era la fel de stânjenită de reacția lui, ca de faptul că-l făcuse să-și verse vinul.

— Ba da, a spus el. Cum să nu fie nimic? Uite cum arăți! a zis el și a continuat să o tamponeze, vorbind întruna, bâlbâind mii de scuze. Ce tont sunt! Îmi pare atât de rău!

— A fost vina mea, zău, repeta Annie, încercând să-l oprească, încercând să încetinească mâna care manevra șervețelele.

— Nu, nu. Cum să fie vina ta? E vina mea. Vai, Doamne, îmi pare atât de rău!

— Să nu-ți pară! Te rog!

Dar el insista acum că uite ce prostie făcuse și că era un nătărău, un măgar. Până când Annie, ca să-l facă să tacă odată, și-a ridicat paharul — de vin roșu, din nefericire — și i l-a vărsat pe cămașă. O cămașă albastră, întâmplător, o cămașă frumoasă, moale, pe care se întindea acum o pată întunecată.

Mâinile lui s-au oprit instantaneu, Graham a tras adânc aer în piept, după care a pufnit în râs. În *hohote* de râs, s-a gândit Annie. Bineînțeles că Graham râdea în hohote.

— Unu la unu! Slavă cerului! a exclamat începând să-și șteargă cămașa cu șervețelele umede. În sfârșit, liber! a zis și s-a uitat la ea. Îți mulțumesc! Îți mulțumesc frumos!

Acum rânjea către Annie, iar ea îi zâmbea. Stăteau aproape, împinși din spate de lume. După un lung moment, Graham a spus:

— Auzi, acum ne mai trebuie niște vin, nu-i așa?

— Mie sigur nu-mi mai *trebuie*, dar fie!

El s-a întins către masă, pe care era acum o harababură de sticle goale sau pe jumătate goale, firimituri, farfurii mânjite cu resturi de mâncare, ici-colo câte o țigară stinsă pe ele. S-a întors apoi către Annie cu două sticle destupate — roșu, alb, fiecare într-o mână. I-a turnat întâi ei și apoi lui. După ce a pus sticlele la loc, au închinat vag unul către celălalt și fiecare a luat o sorbitură.

Graham se înălța deasupra lui Annie — deși ea avea senzația că se înălța *în jurul* ei, că ea pătrunsese cumva într-un spațiu care-i aparținea lui. Corpul lui emana căldură.

Când s-a aplecat către ea, fața lui avea o mină serioasă. A spus:

— Ce relație ai cu Jeff?

Glasul lui, a remarcat Annie, era profund, sonor.

— De ce întrebi?

— Nu știu. Parcă sunteți o pereche ciudată.

Vorbea foarte aproape de urechea lui Annie și ea îi simțea pe obraz răsuflarea caldă, cu iz de vin, iar glasul lui parcă o zgâria pe șira spinării.

Annie și-a dat capul pe spate, să-l vadă mai bine.

— N-aș zice că suntem o pereche, a spus, privindu-l în ochi.

Expresia lui Graham s-a schimbat.

— Aha! Vești bune.

El i-a zâmbit și s-au destins amândoi înconjurați de forfota serii. Annie și-a dat seama că-și dorea ca el să o atingă. Aștepta să o atingă, corpul ei aștepta.

Apoi, aplecându-se din nou către ea, a întrebat-o:

— Îmi dai voie să te conduc acasă?

— Acum?

Annie s-a tras înapoi și a râs. A ridicat o mână, să-i indice cu palma deschisă lumea care-i îmbulzea. Petrecerea era în toi, mai zgomotoasă, cu mai multă lume și mai bine stropită cu vin decât fusese toată seara. El a privit în jur, de parcă abia acum i-ar fi înregistrat pe toți oamenii aceia.

— Ah! a spus. Mda. Mai târziu ar fi mai bine, cred.

— Da, dar faza e că voi pleca împreună cu cel care m-a adus aici.

Deși parcă regreta acest lucru.

S-au privit. Lui Annie i-a trecut prin minte că se compătimeau. Graham dădea întruna din cap, de parcă ar fi primit o veste cumplită.

— Păi, mă bucur să aud asta, a spus în cele din urmă. E un lucru lăudabil, aș zice. Dar, pe de altă parte..., a adăugat el făcând o față mâhnită, pe de altă parte, *nu* mă bucur să aud asta.

Când a plecat, la scurt timp, împreună cu Jeff, Annie s-a întors în ușă, să-l caute cu privirea pe Graham. L-a găsit — era atât de mare, atât de atrăgător, încât era ușor de localizat. I-a făcut un semn cu mâna și el parcă a făcut un pas în direcția ei, dar cineva din grupul în care se afla i-a spus probabil ceva și atunci s-a întors, i-a întors spatele.

A stat trează în noaptea aceea. S-a tot gândit la Graham — voioșia lui aparentă, dezinvoltura lui, glasul. Până și alura lui. Cât de înalt era? s-a întrebat ea. 1,90? 1,95? Cu mai bine de 30 de centimetri mai înalt decât ea. Ridicol, zău așa!

Și era atât de solid! Niciodată nu o atrăseseră bărbații grași.

Ba nu, și-a spus. Nu era tocmai gras. Era lat în spate, mare, da. Dar cumva ținuta lui... și, desigur, aprecierea de care se bucurase din partea sa anulaseră această noțiune. Își amintea, în primul rând, că-și dorise să-l atingă, că-și dorise ca el să o atingă. Fusese iarăși conștientă, în momentele când stătuseră atât de aproape, de umezeala dintre picioarele ei.

Singură în pat, sub lucarnă, Annie a simțit cum se contopesc toate, neastâmpărul sexual, fără țintă, care persistase de la după-amiaza petrecută cu Jeff și bucuria că-l cunoscuse pe Graham. S-ar fi putut simți prost că se folosea de senzațiile avute cu Jeff pentru a-și alimenta reacția față de un alt bărbat, dar nu s-a

simțit astfel. Nu i se părea deloc complicat, dimpotrivă, era singura cale care o ducea la Graham.

O *interesa*, s-a gândit.

După care: *Hai, fii serioasă, cum poți să știi asta? Ați schimbat poate două vorbe.*

Dar i se păruse atât de deschis, atât de lipsit de rezervă sau de apărare! Atât de dulce, pe bune! Atât de avid... de ea, desigur, dar și de *viață*, ar fi zis. În întuneric, cu gândul la el, a zâmbit.

A doua zi, pe seară, a intrat în librărie. Era miraculos de curată. Rafturile care, cu o seară înainte, fuseseră împinse la perete erau acum la locul lor, umplând spațiul. Din loc în loc erau plasate fotolii comode, cu câte o lampă cu picior alături. Graham avea treabă la tejgheaua lungă din fața ferestrei, vorbea, răspundea la întrebări, marca la casă. Annie a luat la nimereală o carte din raionul de ficțiune — ceva de John Gardner — și s-a așezat la coadă.

Când i-a venit rândul, Graham a ridicat privirea și expresia i s-a schimbat.

— Aha, Annie! a spus rânjind, având apoi un moment de îndoială și părând brusc îngrijorat. Nu-i așa? Annie?

Ea a dat aprobator din cap și el a zâmbit din nou, mai vag.

— Ce faci aici?

— Uite! a zis ea și i-a întins cartea, iar el a luat-o, bătând prețul la casă. Și mă gândeam că aș putea să te conduc eu *pe tine* acasă.

Mâinile lui s-au blocat. S-a uitat la ea. Fața lui s-a înseninat într-un fel care avea să-i devină familiar lui Annie, unul care anunța că era pur și simplu fericit, și care avea să însemne că era și ea fericită.

— Ei bine, va trebui să mai aștepți, a spus el. Ies abia la 10.

— Aștept.

— O veste minunată! a exclamat el.

Și așa a început totul cu Graham.

Annie a înțeles greșit la început, unul dintre motive fiind probabil faptul că sexul a fost grozav din prima. Plin de bucurie. Aparent lipsit de complicații. De cum au început să facă sex,

grijile ei s-au risipit. În pat, Graham se mișca deasupra ei, dedesubtul ei, în ea, de parcă ar fi fost în elementul lui. Înota în sex — firesc, fără grabă. Nu era ceva nou în viața lui Annie, doar mai bun.

O vreme, nu i-a trecut prin minte că ar putea fi vreodată altceva. Amețită cum era de cât de bine mergeau lucrurile, nu a remarcat schimbările la el. La ea. Se gândea că trece prin viață ca și până atunci — detașată, liberă, dezlănțuită. *De ce nu?*

E adevărat că uneori se simțea copleșită — de mărimea lui Graham, de energia lui, de pofta lui de oameni, de muzică, de mâncare. De pofta lui de ea. Uneori o făcea să se simtă stânjenită. Ba chiar, s-a mai culcat o dată cu Jeff, după ce începuse să se întâlnească cu Graham. Și cu un alt tip, pe care i-l prezentaseră niște prieteni, un basist care o făcea să râdă în pat, amintindu-i de o povestire timpurie a lui Cehov despre un contrabas și o femeie goală. S-a gândit la aceste aventuri, ba chiar i le-a explicat lui Graham, într-un moment de excitație generală creat de relația cu el. Abia mai târziu, privind în urmă, a înțeles că se și folosise de ele, se folosise pentru a i se împotrivi lui Graham.

Dar Graham era stăruitor, un iubit vesel, un entuziast, căruia Annie a sfârșit prin a-i ceda. Cum să nu-i cedeze? I se întinsese o capcană — a fericirii, a iubirii; mai întâi, iubirea lui față de ea și apoi, treptat, a ei față de el. După cinci luni de când se cunoscuseră, s-a mutat la el în Ware Street, la doi pași de librărie, la câteva minute cu mașina de studioul ei din Somerville.

La început le-a spus tuturor că se mutase la el deoarece contractul ei urma să fie reînnoit, iar cuplul căruia-i aparținea casa în mansarda căreia locuia avea de gând să-i mărească chiria. Dar știa, încă înainte ca Graham și ea să vorbească pe șleau despre acest lucru, că viața lor comună începuse. După un an — mai precis, în ziua în care au aniversat inaugurarea librăriei („Cele două zile cele mai fericite din viața mea“, spunea el mereu) — s-au căsătorit.

Annie era și ea fericită. Dar, uneori, pe parcursul anilor trăiți împreună și în ciuda a tot ceea ce era plăcere și iubire între ei,

revenea acel sentiment că Graham o luase cumva în stăpânire, o copleșise.

2

Graham, care s-a trezit azi mai devreme decât de obicei, stă singur în bucătărie, în lumina curată, cenu-șie, de dinainte de ivirea zorilor. Poartă un halat vechi de baie, din bumbac, de un albastru-spălăcit — în lumi-na asta, este o *nonculoare*. E ros la guler și la manșete. Pe dedesubt, un tricou. E în picioarele goale, cu gleznele încrucișate sub masă, iar tălpile îi sunt neobișnuit de subțiri și cu arcada înaltă pentru cineva atât de solid. Mâinile, în care ține o cană, sunt și ele fine, cu degete lungi și suple, reminiscențe ale unui bărbat mai zvelt în tinerețe. În mod normal, are o expresie vivace, mereu pregătit să se amuze de ceea ce se va întâmpla. Acum, în repaus, pare obosit. Aerul este încărcat de aroma cafelei.

Stă la masa mare, la care stau toți cu ocazia cinelor pe care lui Graham și lui Annie le place să le organizeze. În fața lui, de cealaltă parte a mesei, un șir de ferestre înalte dă spre curtea din spatele casei, la ora asta aflată în umbră — frunzele liliecilor care mărginesc pe o latură patioul sunt de un verde aproape negru.

Ziarul, în care sigur se relatează ce a mai spus sau a făcut cu o zi înainte proaspăt numitul candidat democrat la alegerile prezidențiale, Barack Obama, zace întins în fața lui, dar, de data asta, Graham nu citește. În schimb, se gândește la prima lui soție, Frieda. Își amintește ziua în care l-a părăsit: dimineața rece, Frieda ștearsă, în haina ei veche de tweed, încercând să-și rețină lacrimile, în timp ce-l duce pe Lucas la mașină. Numai gândul la ea îi face rău aproape fizic, chiar după atâția ani. Inspiră o dată zgomotos, cu gura deschisă, și își mută greutatea pe scaun.

Apartamentul lor din acea vreme, al lui și al Friedei, se afla la etajul întâi al unei case cu structură de lemn, pe cale de a se surpa, din Windsor Street, Cambridge. El stătea în fața casei, pe trotuarul pavat, și nu făcea altceva decât să se uite la Frieda, care

pusese deja în portbagaj ultimele lucruri pe care voia să le ia — o cutie cu cărțile ei și una cu jucăriile lui Lucas. Portbagajul mașinii, un Ford Fiesta vechi, albastru, ros de rugină, era legat cu niște corzi întinse peste numeroasele cutii și valize, ca să stea închis. Când Frieda s-a aplecat să-l așeze pe Lucas pe banchetă, Graham a văzut lacrimi sclipind pe obrajii ei.

— Ai buba, mami? a întrebat băiețelul, cu fețișoara lui drăguță, speriată.

— O bubă micuță, a răspuns Frieda, chinuindu-se să zâmbească. Una micuță de tot, a adăugat ștergându-și obrajii cu palmele. Îmi trece... în trei minute.

Apoi s-a întors și s-a oprit în fața lui Graham.

— Îmi pare rău, a spus ea.

În spatele ochelarilor, ochii îi erau umflați și genele umede, lipite.

— Nu! a răspuns el.

Nu, fiindcă el fusese cel care stricase totul. Nu. Fiind-că el era cel căruia îi părea rău.

Rău în toate sensurile cuvântului, își spune acum, în bucătăria lui confortabilă. Un om rău. Vina mea.

Mea culpa.

O căsnicie deschisă. Așa conveniseră la început. Așa erau vremurile — lumea mergea înainte și se schimba rapid în jurul lor, iar Graham pătrunsese cu aviditate în acest univers diferit, împreună cu ceea ce părea să constituie jumătate din Cambridge, constrâns de toate lucrurile pe care se pare că le promisese — printre altele, un sens nou al căsniciei, al sexului.

Problema era că Graham fusese fericit în această lume nouă, în vreme ce Frieda, nu. Încercase și ea, își făcuse datoria și avusese câțiva iubiți în primul an. Dar apoi rămăsese însărcinată cu Lucas și-și dăduse seama că nu-și dorise niciodată o căsnicie deschisă.

Dar Graham își dorea, continua să-și dorească totul, era bucuros de tot ceea ce avea posibilitatea să experimenteze. Și fiindcă Frieda nu-i ceruse să înceteze — n-ar fi fost în stare să-i ceară asta —, el a continuat la fel, cu inconștiență, cu bucurie.

Frieda, care nu se plângea niciodată, a suferit în tăcere, până când a fost prea furioasă, prea rănită pentru a mai continua. S-a terminat, i-a spus. Doare, de fiecare dată doare.

Ulterior, Graham s-a gândit că ceea ce o înfu-riase pe ea cel mai mult era transformarea lui fizică. Când se uită la pozele lui din colegiu sau de pe la începutul căsniciei lor, abia dacă-l mai recunoaște pe băiatul deșirat din ele. Într-o poză, își amintește îndurerat, purta o cămașă care ar fi putut trece drept bluză de pijama, atât de diformă, atât de jalnică, atât de *în carouri* era. Și mereu ochelarii aceia cu rame negre, groase. Gândul că acum ochelarii de genul ăsta sunt șic, că femei frumoase îi poartă de bunăvoie, îl uimește.

Barba fusese prima schimbare. Iar când și-a lăsat părul ondulat să-i crească, după cum obișnuiau bărbații pe atunci, era alt om. Oamenii reacționau altfel când îl vedeau, îndeosebi femeile. Și, drept reacție la acest fapt, dar și la toate schimbările care i se ofereau în acele vremuri îmbătătoare, *a devenit*, mai mult sau mai puțin treptat, alt om — plin de viață, volubil, încrezător în sine.

Frieda nu s-a schimbat, nu e alt om, nici măcar acum. Încă este perechea potrivită pentru acea versiune veche a lui Graham — o femeie înaltă, osoasă, cu o față lată, banală, purtând și ea o pereche de ochelari cu rame groase și lentile veșnic mânjite. Nu poate să o vadă fără să retrăiască vechile sentimente — vinovăție, regret, iubire.

Acum sunt prieteni el și Frieda. Trebuie să fie, de dragul lui Lucas, dar ar fi încercat oricum să fie, fiindcă, într-un fel sau altul, încă se mai iubesc. Deși, probabil, iubesc mai degrabă ceea ce erau mai demult: niște oameni drăguți, serioși. Așa cum încă mai este Frieda.

El, nu. El nu e drăguț. Și în niciun caz serios. O glumă, zău așa.

Soarbe din cafea. Până și cafeaua asta îl umple de remușcare, un cappuccino senzațional, cu spumă densă, cremoasă. Și l-a făcut la espressorul scump pe care i l-a dăruit Annie anul trecut de Crăciun. Generozitatea ei, împreună cu perfecțiunea suplă a aparatului așezat acolo, pe blat — ambele sunt ca o pedeapsă pentru Graham.

*

În căsnicia lui cu Annie a fost mult mai grijuliu. Mai grijuliu și mai fidel.

Dar nu în totalitate fidel.

De aceea își și amintește acum sfârșitul relației cu Frieda. Pentru că iar a făcut-o.

O frivolitate, se gândise inițial. O escapadă. Mai avusese el o mică aventură pe la începutul căsniciei cu Annie, într-o vreme când, brusc, lucrurile deveniseră dificile între ei, din motive pe care nu crede să le fi înțeles pe deplin. Aventura aceea timpurie o avusese cu o femeie pe care o cunoștea de ceva vreme, o femeie măritată, Linda Parkman. O amică din cercul lor larg de amici. Nu privise aventura ca pe o primejdie pentru căsnicia lui și nici Linda nu o privise așa. De fapt, fusese ca un tonic — și îl făcuse să se întoarcă avid la Annie, după ce se terminase. Ea îl întrebase o dată cum de avea brusc așa o pasiune arzătoare pentru ea, iar el îi răspunsese cu o glumă.

Acum își amintește că, în perioada aceea, s-a dus la o petrecere acasă la cineva și că a văzut-o în capătul opus al încăperii, a văzut-o pe Linda. Povestea lor se încheiase între timp, ușor. Mă rog, relativ ușor — cu unul sau două mici hopuri. Ea pusese capăt relației, lucru pentru care Graham îi era recunoscător — lui i-ar fi fost greu să facă pasul ăsta.

Petrecerea cui? Acasă la cine? Nu mai știe. Pe atunci era mereu câte o petrecere acasă la cineva, iar casele, apartamentele, cu canapelele lor uzate, cu scaunele și lămpile lor la mâna a doua, cu rogojinile lor, erau toate cam la fel.

Deci a văzut-o șezând pe canapeaua cuiva din livingul cuiva. Își amintește foarte bine chipul ei, încruntat de concentrare, ascultând-o pe o femeie care se adresa micului grup adunat în preajma ei. Bărbia ei se odihnea pe o mână, un deget era așezat peste buza superioară. Când a ridicat privirea și l-a văzut pe Graham, a făcut ochii mari, și-a țuguiat buzele, iar degetul s-a îndreptat, s-a ridicat vertical peste buze și i-a atins vârful nasului: *Ş̦ş̦ş̦ş̦*.

El a tresărit de ușurare, de plăcere. I-a zâmbit și apoi s-a întors.

Dar nu scăpase nepedepsit. Făcuse greșeala să-i spună Friedei. Crezuse că nu-i va păsa, că lăsaseră cu mult în urma lor mâhnirea separării, încât ar putea să o trateze ca pe o confidentă, ca pe o prietenă.

Dar în această privință, nu putea. Frieda a plâns. I-a spus că e un prost. I-a spus că ar putea la fel de bine să-și lege frâie de penis și să galopeze tras de el. L-a întrebat ce rost avusese toată durerea ei de atunci, dacă în căsnicia cu Annie făcea același lucru. Fusese chiar degeaba?

Ceva în felul de a fi al Friedei îl făcuse mereu să fie protector față de ea, deși nu se pricepuse să o protejeze. Stângăcia ei. Sobrietatea ei.

Ba nu, i-a spus el atunci. Bineînțeles că nu fusese degeaba.

— Atunci, ce ai învățat? l-a întrebat ea cu glas strident. Ce ai învățat tu din toată suferința mea?

Stăteau unul în fața celuilalt la masa de bucătărie din apartamentul ei tip vagon din Whittier Street. Tocmai i-l adusese pe Lucas după weekendul petrecut cu el. S-a întins după mâna ei peste tăblia zgâriată a mesei, dar ea și-a retras-o și s-a răsucit într-o parte, cu bruschețe. A văzut cum i se strâmbă gura de amărăciune, în efortul de a-și reține lacrimile.

— Am învățat, Frieda, i-a spus. Am învățat.

— Nu de ajuns, a spus ea.

Și n-a mai vorbit cu el câteva săptămâni.

Acum înțelege că ea avea dreptate. De data asta nu mai merge ca înainte și are sentimentul că a pus în primejdie tot ce au el și Annie, or, nu a avut intenția asta niciodată.

Tot ce au el și Annie: căsnicia ta, prostule!

Problema este că Rosemary — Rosemary Gregory, femeia cu care s-a culcat de patru, poate de cinci ori — a început să se poarte de parcă ei doi s-ar fi angajat la ceva, de parcă ea ar avea un drept asupra lui. L-a sunat de două ori dimineața la librărie, la o oră când, de obicei, se află în birou, înconjurat de mulți oameni. Tonul ei la telefon este prea intim și asta îl sperie pe

Graham. Trebuie să încheie povestea, dar ăsta este un lucru la care nu s-a priceput niciodată — să-i dezamăgească pe alții. Să fie *nesimțit*, din punctul lui de vedere.

Rosemary mai e și un soi de prietenă veche — de fapt, mai degrabă prietena unor prieteni. Dar lui și lui Annie le-a fost simpatică — deopotrivă, și ea, și Charlie, soțul ei. De fapt, mai degrabă Charlie le-a fost simpatic. E un tip deștept, afabil, cult. Proiectează exponate interactive pentru muzee.

Dar au divorțat Charlie și Rosemary. Au divorțat recent. Graham ar fi trebuit să țină minte regula: să nu te încurci niciodată cu cineva recent divorțat!

Într-o seară, la o petrecere, stăteau unul lângă altul. El flirta cu ea. Lui Graham îi place să flirteze cu femeile. Îi place să fie curtenitor, să flateze, să-i facă pe oameni să se simtă bine, în special pe femei. Toată lumea știe asta despre el. Rosemary ar fi trebuit să știe și ea. Oamenii, inclusiv Annie, îl iau peste picior pentru comportamentul lui.

Nu-și mai amintește ce-i spunea, dar glumea, ca de obicei. *Divorțată și veselă. Cum vor sta bărbații la coadă pentru favorurile ei.*

Ea îl privise în față. Era superbă, așa i se păruse lui Graham dintotdeauna, dar într-un mod dramatic, cumva stilizat, care nu-l prea interesa. Machiată cu grijă, coafată cu grijă, o mulțime de bijuterii etnice, care păreau scumpe.

— Păi, de ce nu sari peste rând ca să fii primul la coadă? îi spusese.

Crezând că flirtează și ea și nimic mai mult de-atât, a spus:

— Că bine zici. Îi dau pe toți ceilalți la o parte.

— Mie joia îmi convine, a spus ea. După-amiaza târziu. Te aștept.

Pe bune?

Sau glumea și ea?

Graham și-a dat seama că habar nu avea. Iar ea se întorsese imediat în partea cealaltă, după ce rostise aceste cuvinte, pentru a i se adresa bărbatului din dreapta ei, astfel încât Graham n-a mai avut ocazia să clarifice jocul de cuvinte dintre ei, să o facă pe Rosemary să înțeleagă că nu vorbea serios.

A lăsat să treacă prima zi de joi, dar pe urmă s-a gândit că poate va fi penibil când se vor întâlni iarăși în societate, dacă ea nu o spusese ca pe o glumă, dacă într-adevăr îl invitase la ea. Poate că ar trebui să meargă la ea. Să meargă și să-i explice. Să-i explice că glumise. *Nu că nu i-ar plăcea etc. etc.* Abia mai târziu a recunoscut față de sine că ideea de a se duce totuși la ea era tot o glumă, o glumă pe seama faptului că-l cam rodea ceea ce începuse să pară o posibilitate reală. Dar era deja prea târziu.

Afară, umbrele s-au risipit, iar păsările s-au lansat în dialogurile febrile cu care-și încep ziua. Se ridică și ocolește masa ca să ajungă la fereastră. Cineva — Annie — a lăsat un pulover pe unul dintre scaunele vechi, aflate pe pavajul acoperit de mușchi din patio. Albul lui sare în ochi pe fondul celorlalte tonuri mai estompate.

A înțeles-o greșit pe Rosemary, acum știe. Turnura pe care o dăduse ea tonului lui glumeț o făcuse să pară o femeie versată, sofisticată din punct de vedere sexual. După ce făcuseră prima oară sex, el a încercat să plaseze dezinvolt o remarcă despre acest fapt, despre faptul că nimeriseră împreună în pat din greșeală, fiecare cu gluma lui, fiecare neînțelegând gluma celuilalt.

— Eu văd lucrurile altfel, a spus ea.

Graham a avut o clipă senzația că se sufocă.

— Aha! a făcut el.

Fața ei după sex era rozalie, aproape iritată. Erau încă în pat, în dormitorul ei spațios. Până și aici, la etaj, era pe jos un covor persan care părea scump.

— Eu nu cred că a fost din greșeală, a spus ea.

— Nu crezi asta...

— Nu, cred că a fost inevitabil.

El n-a mai știut ce să răspundă la spusele ei sau cum să le înțeleagă. Dar, treptat, cu cele câteva ocazii când s-au revăzut, a început să o înțeleagă, să înțeleagă că era, înainte de toate, absurd de romantică. În niciun caz blazată, nici măcar sofisticată. Se simțea singură. Îi lipsea ceva. Asta l-a făcut pe Graham să o compătimească, dar l-a și speriat.

Ah! — atenția îi este acum atrasă de apariția lui Karen, vecina lor mai vârstnică, pe veranda din spatele casei ei. Ea se oprește o clipă, cu capul dat pe spate, poate pentru a inspira aerul dimineții. Apoi coboară anevoios treptele și începe să-și inspecteze grădina. Poartă una dintre „costumațiile“ ei, cum le zice Graham — de data asta, o pălărie de paie cu boruri largi, o cămașă de noapte albă, până la genunchi, șosete sport. E încălțată cu niște sneakerși albaștri, strălucitori. Au pe ei un model în zigzag, argintiu — poate niște fulgere? Când merge, sclipesc uneori.

O urmărește cum zăbovește câteva clipe în fața unei plante, cu mâinile proptite în șolduri, de parcă ar dojeni-o. Uneori se apleacă încet, dureros, să smulgă o buruiană. Motanul ei bătrân vine după ea. Sam, portocaliu cu pete albe. Dă târcoale picioarelor ei când stă nemișcată, lovindu-i ușor cu coada gambele pătate.

Graham și Annie își fac griji din pricina lui Karen. Cele ce odinioară erau niște excentricități șarmante s-au *maturizat*, ar zice Graham, într-un comportament mai îngrijorător. Uneori, pare derutată. Acum câteva zile, când el s-a întors de la serviciu, a găsit-o acasă la ei, stând indecisă, încruntată, în mijlocul livingului lor.

— *Tu* ce cauți aici? s-a răstit la el.

— Aș putea să te întreb același lucru. Dar nu te întreb.

Ea a râs — veselă, i s-a părut lui — și s-a îndreptat către ușa din spate.

Acum se gândește cât de ciudat este ca ea să participe atât de mult la viețile lor. Mai mult decât au participat vreodată părinții lor — mai mult decât părinții lui, în orice caz. Și asta pur și simplu ca rezultat al întâmplării că au cumpărat cu ani în urmă casa de lângă ea.

Stând acum la fereastră, își amintește cum a străbătut împreună cu Annie, în urma agentului imobiliar, camerele întunecoase ale casei. Annie, micuță și subțirică în fața lui, părul ei negru încă lung pe atunci, o panglică lată pe spate, ținuta

elegantă. Întorcându-se grațioasă, ca o dansatoare, și amabilă, către tot ceea ce le arăta agentul imobiliar.

Căutau o casă de ceva vreme și se simțeau tot mai descurajați, pe măsură ce descopereau cât de limitate aveau să fie opțiunile lor. Casa asta, pe care o vizitau acum — casa pe care au cumpărat-o în cele din urmă — fusese inițial o remiză. Pentru a ajunge aici, veneai pe o alee lungă, pe lângă casa *adevărată*, cum s-a gândit el, care era mult mai spațioasă.

Fusese împărțită în ceea ce erau, în principiu, niște celule întunecoase, niște cămăruțe, care-l deprimaseră când le vizitaseră. Dar Annie a spus pe urmă, când au stat de vorbă, că pereții aceia puteau fi dărâmați la fel de ușor cum fuseseră ridicați. Că, dacă ar tăia pinul mare și bătrân care se apleca deasupra acoperișului, lumina s-ar revărsa înăuntru. Că în jurul casei era, în principiu, teren liber — curțile din spatele tuturor celorlalte case. Pe vremea aceea, înainte ca grădinăritul să devină șic, majoritatea acestor curți erau năpădite de o iarbă înaltă și deasă — un soi de prerie care împrejmuia casa. O prerie, cu excepția grădinii lui Karen, șocant de luxuriantă cu florile ei perene, cu trandafirii ei, cu arbuștii pentru care aveau să prindă gust și ceilalți, treptat, pe măsură ce renovarea avea să se extindă.

În ziua când se mutaseră aici, Karen, pe atunci o femeie de vârstă mijlocie, frumoasă, înaltă, încărunțită prematur, cu un accent de veche elită bostoniană, i-a întâmpinat oferindu-le în dar o cană de vin, vinul acela ieftin pe care-l beau toți pe vremea aceea — Almaden sau Mateus, ceva de genul ăsta — și o mâncare de paste cu un gust ciudat, pe care a spus că o pregătise ea însăși. Când Graham i-a înapoiat vasul, a întrebat-o ce anume era. Ea i-a spus că era o rețetă inventată de ea.

— Dar cred că ceea ce-i conferă gust, a spus Karen cu glasul ei elitar, sunt prunele din compot, pe care le adaug întotdeauna.

Annie folosea uneori replica asta când i se făcea un compliment pentru un fel de mâncare. Gândindu-se la acest lucru, la felul excelent în care imita glasul lui Karen și accentul ei patrician, Graham zâmbește.

Exact în clipa asta aude pași deasupra lui și, o clipă mai târziu, apa în țevi: Annie s-a trezit. Graham se duce la espressor și, apăsând câteva butoane, răsucind o valvă, îi face lui Annie un cappuccino și-și mai face și lui încă unul.

Toate astea sunt parte din rutina lor. El se trezește primul, de obicei pe la 5. Coboară, își face o cafea și o bea singur în timp ce citește ziarul — titlurile și poate un articol, două. Vara urmărește cum se înalță soarele lent de după casele din spatele casei lui și a lui Annie, cum se înalță până când vârfurile pomilor din curțile vecinilor par să fi luat foc. De obicei se bucură de fiecare secvență a acestui ritual.

Nu și astăzi.

Ducând ambele cafele, urcă treptele abrupte din spatele casei lor, care duc în dormitor. Când atinge ușa dormitorului, se deschide larg către lumina orbitoare dinăuntru. În lumina asta, sprijinită de pernele de pe patul lor, stă Annie, în kimonoul ei albastru cu verde.

Poate din cauza luminii, poate din cauza sentimentului său de vinovăție, poate fiindcă se gândise înainte la Frieda — Frieda cea lipsită de strălucire și îndurerată —, o vede pe Annie acum cu alți ochi. Annie, femeia asta grațioasă, delicată, cu care este căsătorit, gura ei mare fremătând acum de plăcere, zâmbind, ceea ce o face să se transforme, lucru care pe el îl fascinează, așa cum l-a fascinat când a văzut-o întâia oară, acum 30 de ani, la petrecerea de inaugurare a librăriei de care se ocupă și în ziua de astăzi.

— Scumpul meu soț, spune ea, întinzând ambele mâini după ceașca pe care i-o întinde el.

Librăria. Făcuse și ea parte din transformarea lui Graham. Ani de-a rândul după ce-și încheiase studiile — cât pe ce să-și dea și doctoratul în literatură engleză —, a predat ca suplinitor ici-colo în regiunea Boston, în cele din urmă în principal cursuri pentru adulți, încercând în tot acest timp să-și scrie propriul roman. I-a trebuit mult timp să renunțe, dar la un moment dat a priceput că nu va fi în stare să scrie o carte pe care să vrea să o și citească sau, mai important chiar, să vrea să o citească și alții. S-a simțit

eliberat când a recunoscut acest lucru față de sine și față de alții, când a scăpat de dureroasa nevoie de a fi cumva *remarcabil*; dar a rămas cu o întrebare fără răspuns: ce să facă cu viața lui? Și, în același timp, a realizat că munca aceea nesfârșită la roman fusese o modalitate de a evita tocmai această întrebare.

Trăgând linie, și-a amintit perioada când lucrase cu jumătate de normă, cam un an, într-o mică librărie din Harvard Square — închisă între timp — și i s-a părut că atunci fusese cel mai fericit, când trăise printre cărți, când vorbise despre cărți. A început să cocheteze cu gândul de a-și deschide propria librărie.

Așadar, când un unchi de-ai lui — singurul om de succes din familia mamei sale — a murit și i-a lăsat ceea ce le descria prietenilor săi drept „un sac de bani", el și un prieten mai în vârstă, Peter Aiello, care părea să aibă mereu la îndemână diverși saci de acest gen, au cumpărat un spațiu comercial pe Mount Auburn Street, ideea fiind ca Graham să conducă librăria, iar Peter să fie partenerul lui din umbră.

În seara inaugurării — *dintre toate barurile din toate orașele din întreaga lume* —, Annie a intrat însoțită de un tip, un tip căruia îi trimisese o invitație, din motive pe care ulterior nu și le-a mai amintit. Și, în pofida eleganței și a aerului ei de mare doamnă — corp zvelt de dansatoare, chip grav, sobru —, mai avea și un soi de tensiune pe care el a simțit-o imediat. A interpretat-o ca fiind sexuală și, da, s-a dovedit că avusese dreptate — mai târziu, ea i-a povestit că-și petrecuse toată după-amiaza făcând sex cu Jeff. Dar, în momentul acela, și-o imaginase ca având legătură cu el, cu toate schimbările pe care le făcuse și pe care voia să le facă în viața lui, cu ceea ce voia el să fie, iar impulsul lui a fost să se asigure că ea nu-i va scăpa cumva.

Acum Graham stă în fotoliul lui de la fereastra dormitorului și-și ridică picioarele și le sprijină de capătul patului.

— Ce mai e nou? întreabă ea, după ce a sorbit o dată sau de două ori din cafea.

— Nu știu, îi răspunde fluturând din mână. N-am citit ziarul.

— Cum? ridică ea din sprâncene teatral, prefăcându-se surprinsă. Tu ar trebui să fii legătura mea cu lumea largă.

— Știu, știu. Am eșuat în misiunea mea. Dar...

Ridică din umeri. Soarele îi încălzește picioarele. Abia acum își dă seama că îi înghețaseră jos, în bucătărie.

Tac amândoi o vreme. El e din nou atent la zarva păsărilor. Își beau amândoi cafeaua. Pe cana lui e scris numele librăriei. Annie bea dintr-un fel de bol mare, alb, care a fost odinioară o cană enormă, înainte de a i se sparge toarta. Acum trebuie să o ducă la gură cu amândouă mâinile.

O sprijină pe cuvertura uzată care-i acoperă picioarele și se uită la el încruntată.

— Te îngrijorează ceva?

— Nu, totul e bine în lumea mea măruntă.

— Hmmm..., face ea, privindu-l fix. Fiindcă pari cam... preocupat.

Lui îi este aproape insuportabilă această amabilitate a ei față de el, o amabilitate care-i amplifică sentimentul de vinovăție. Ea știe că ceva îl incomodează, ceea ce-l face să fie și mai evaziv. Iar asta o îngrijorează pe ea și mai mult.

Nu, îi vine să-i spună. Nu te neliniști! Nu-ți face griji din pricina mea!

— Fleacuri legate de librărie, spune el. Nimic important.

— Ce anume? Ce fel de fleacuri? Dacă te pot ajuta...

— Nu. Nu, totul e bine.

Ea face o grimasă — sprâncenele înălțate a scepticism, colțurile gurii lăsate.

— Bănuiesc că va trebui să te cred, spune. Oricine altcineva nu te-ar crede.

El îi zâmbește. Pe urmă, pentru a schimba subiectul, spune:

— Karen e afară.

— *Chiar?* Grădinărește?

— Chipurile. Într-o ținută nu foarte adecvată pentru grădinărit.

— Aoleu!

El dă din cap, întâi de sus în jos, apoi — ce să-i faci? — dintr-o parte într-alta.

— Îi mai lipsește o eșarfă boa.

Ea pufnește în râs și spune:

— Fir-ar să fie! În fine, am să stau de vorbă cu ea când ies, deși e degeaba.

Stau cufundați într-o tăcere care, speră el, e agreabilă. La începutul căsniciei lor, Graham se strecura uneori în pat lângă ea, după ce-și beau cafeaua, și făceau dragoste, dar de câțiva ani au cam renunțat la acest obicei. Iar în rarele ocazii când o mai fac totuși, de cele mai multe ori în lipsa pilulei albastre magice, Graham sfârșește prin „a nu presta“, cum spune el. Totuși asta îi face să fie din nou apropiați, atingerea caldă, piele pe piele.

La asta se gândește când ea spune:

— Ce planuri ai astăzi?

Îi zâmbește.

— Nimic nou, desigur. Nimic nou. Dar mă gândesc să rămân acasă înainte de masă. Să lucrez de aici. A, da, și la prânz mă întâlnesc cu John, își amintește el.

Prietenul lui cel mai vechi, din perioada colegiului.

— John *Norris*?

Vocea ei sună plăcut surprinsă, chipul sobru îi devine zâmbitor.

— Mda. Nu ți-am spus? zice el, iar ea clatină din cap. A venit pentru nu ș'ce conferință, la MIT cred, și azi și-a făcut puțin timp pentru mine.

— Dar e minunat! Poate te mai înveselește *el*.

Graham nu-i răspunde. După o clipă, Annie continuă:

— Cât stă în oraș?

— Nu știu. E posibil să-mi fi spus, dar nu-mi mai amintesc.

— De ce nu-l inviți la petrecerea de mâine-seară? Dacă poate. Ar fi plăcut să avem o persoană în plus. Să fie tot atâția bărbați câte femei. Și m-aș bucura să-l revăd.

E vorba despre masa pe care o vor da a doua zi — vineri — în onoarea lui Jamie Slattery, care va citi în librărie din noua ei carte, un roman apocaliptic a cărui acțiune se petrece într-un New Orleans fictiv, după un uragan mai devastator decât Katrina.

Jamie e o prietenă veche, dar, prieteni vechi sau nu, Annie și Graham oricum organizează frecvent petreceri în onoarea

scriitorilor care citesc în librărie. Sunt cunoscuți pentru aceste reuniuni — pentru mâncarea pe care o gătește Annie, pentru vinul care curge în valuri, pentru discuții. Pe vremuri, și pentru dans. Abia în urmă cu câțiva ani, Graham a aruncat, în sfârșit, mormanul de viniluri de care nu se putuse despărți atâta vreme, majoritatea fiind oricum atât de zgâriate sau de pătate, încât nu mai puteau fi ascultate. Încă îi mai este dor de ele. Uneori se gândește la câte unul — la Shirley & Lee cu „Let the Good Times Roll“ sau la James Carr cântând „Pouring Water on a Drowning Man“ — și simte o tresărire de regret... da, pentru pierderea muzicii, dar și mai mult pentru vremurile de demult. De la un timp încoace, ei nici nu mai dansează.

El și Annie vorbesc acum despre oamenii care vor veni mâine, își spun unul altuia ce s-a mai întâmplat recent în viața unui prieten sau a altuia și, pe moment, Graham are sentimentul că nu s-a schimbat nimic, aproape uită de anxietate, uită de sentimentul că ar merita să piardă toate acestea.

Apoi Annie spune:

— În ultima vreme, stai mai des diminețile acasă.

— Să știi că pot rezolva mai multe de-acasă, serios. Și apoi lucrez în librărie tura de după-amiaza târziu până seara.

— Știu, spune ea și după o clipă adaugă: îți place mai mult așa?

— Da. În anumite privințe, da. E mare aglomerație după ce iese lumea de la serviciu, dar după aceea e mai liniștit și chiar poți sta de vorbă cu oamenii.

Toate astea sunt adevărate, dar mai e și problema cu Rosemary, care-l sună dimineața la librărie.

— Aha, specialitatea casei, zice Annie. Vorbe și iar vorbe.

— Cam așa, o aprobă el.

— Dar mie mi-e dor de tine când ajung acasă. Pare pustiu aici.

— Mmm...

— Doar nu mă eviți, nu?

El se întinde să-i atingă picioarele acoperite de cuvertură.

— Ei, na!

Deși s-ar putea să fie unul dintre motive, bănuiește Graham. O privește. Și-a dus cana la gură, să bea, și-i vede doar ochii căprui-

închis, ațintiți asupra lui peste marginea cănii.

— Dar *tu* ce planuri ai astăzi? o întreabă.

Ea suspină și-și sprijină iarăși cana pe picioarele întinse.

— Să ambalez totul, spune. Să pregătesc materialul, să i-l duc lui Danielle. Azi e ziua mea de împachetat.

Annie e fotografă și va avea o expoziție personală într-o galerie din South End. E un eveniment important pentru ea. Nu a mai avut o expoziție personală de aproape cinci ani.

Și el a uitat. Un nemernic. A uitat complet. Brusc, are remușcări profunde: s-a lăsat atât de absorbit de propriile rahaturi, încât a uitat de viața ei, la fel de importantă ca a lui. Viața ei, legată de ceea ce face ea și ceea ce prezintă apoi lumii, cu toată încărcătura pe care o are pentru ea — mai ales acum, din cauza pauzei lungi care a precedat această expoziție.

— Aha, face el. Păi, dacă ai nevoie de ajutor, știi unde mă găsești.

— De *obicei*, știu! spune ea zâmbind.

Știe că-l tachinează, totuși tresare. Speră să nu i se citească asta pe față.

Graham aude cum crește și scade în intensitate glasul lui Annie, în timp ce face duș: vorbește frecvent singură. Când trece prin fața ușii vechi de la baie, în drum spre biroul lui, o aude spunând deslușit „Hopa!“ și încă ceva, ce nu înțelege însă.

Bănuiește că discuțiile astea personale sunt ca niște vise pentru ea, dar niște vise mai apropiate de grijile vieții ei cotidiene decât de visele nocturne. Odată, a auzit-o spunând: „Ar trebui să-l *tai* pe tipul ăsta, pur și simplu“ și, o clipă, s-a gândit că se referă la el, la ceva ce făcuse el și o înfuriase pe ea. Dar pe urmă i-a trecut prin minte că se gândea probabil să taie pe cineva dintr-o poză și a râs.

Biroul lui e în partea din față a casei. E o încăpere mică, cu o singură fereastră care dă spre lunga alee de acces a vecinilor din casa adevărată — alee care, în principiu, le servește și lor drept cale de acces de la stradă până la ușa din față a casei. Începe să facă ordine pe biroul lui ticsit ca întotdeauna de cărți, hârtii, tabele, recenzii printate, programe ale lecturilor publice din

librăria lui și altele. Lângă computer se află două dintre cărțile mai timpurii ale lui Jamie. Le-a recitit în grabă, când s-a pregătit să-i scrie prezentarea — el îi prezintă pe toți scriitorii care vin în librăria lui, numai dacă nu există vreun motiv special să-i prezinte altcineva. Câteva versiuni ale acestei prezentări se află deasupra teancurilor de hârtii. După ce face un pic de ordine sau așa i se pare lui, aruncă o privire peste ultima versiune a prezentării și se apucă din nou să reformuleze unele chestii — pe de-o parte, fiindcă într-adevăr mai trebuie șlefuită, iar pe de altă parte, fiindcă vrea să pară ocupat când vine Annie să-și ia rămas-bun.

Și iat-o, stând în prag, în blugi, sandale și o cămașă albă de in, cu părul umed prins la spate.

— Am plecat, spune.

— Ești răpitoare.

— Mmm... Mersi. Ai putea să te mai lași răpit din când în când.

Intră în cameră, se apleacă spre el și îl trage ușor de barbă. Arma lui secretă, o numește ea. I-a spus deseori cât de mult îi place atingerea ei moale pe coapsele ei, între picioarele ei.

E învăluit de mirosul ei — săpun, parfum, ceva curat, de înălbitor, de la haine.

— O să mă gândesc la asta, spune el.

— Ahh! Nimic nu se compară cu o partidă de sex bine gândită, nu-i așa? răspunde ea și râde.

Îl sărută ușor și se întoarce să iasă. O aude oprindu-se la jumătatea scării. Strigă la el:

— Deci diseară mâncăm târziu, da?

— Da, confirmă el.

Se aude ușa din față și acum e iarăși singur. E ușurat că a rămas singur, realizează. Penibil!

În timp ce corectează introducerea, se gândește necontenit la Annie, la cum făceau dragoste la început. La corpul ei, la ce-și făceau unul altuia, unde o făceau — în apartamentul ei, inundat de soare și încins, la mansarda unei case enorme din Avon Hill, norii care goneau pe cer, vizibili deasupra lor prin lucarnă, în timp ce ea se mișca deasupra lui, încet. În mașina lui, noaptea, în

parcarea întunecată din spatele unui club de jazz de mult dispărut, din Central Square, întrerupându-se, stând nemișcați, când trecea cineva pe lângă ei. Imagini de acest gen i-au revenit frecvent în ultimele săptămâni, în principal, își spune el, ca o modalitate de a se distanța de Rosemary — reamintindu-și acele zile când totul era nou și cu Annie, când tot ce își făceau părea un mod de a se revendica unul pe celălalt. Pentru el, de a *poseda* o parte din ea, apoi o altă parte și apoi alta.

Cum stă acum aici, la biroul lui, își amintește brusc că, pe vremea aceea, când el era îndrăgostit lulea de ea, Annie i-a spus că se culcase din nou cu un fost iubit — cu Jeff, da. Jeff, tipul care o adusese la petrecerea de inaugurare a librăriei. Cu Jeff și după aceea, incredibil, cu un alt tip, cineva cu care-i făcuseră cunoștință niște prieteni, niște prieteni care nu aflaseră încă de faptul că Graham intrase în viața ei. Cât de uimit fusese că ea, spre deosebire de el, nu avea sentimentul copleșitor al unui început — un început care făcea imposibilă simpla idee de a face sex cu altcineva.

Acum își amintește cum ea i-a spus că impulsul se născuse, în fond, exact din faptul că era cu el — avea senzația că voia sex nebun. Că voia totul.

— De fapt, că voia aproape pe *oricine*, i-a spus Annie și a râs apoi, până i-a văzut fața.

Înlemnește amintindu-și toate astea.

Și pe urmă înțelege unde vrea să ajungă, de fapt. *Ah, sărmanul Graham n-are nicio vină — fiindcă și ea a făcut-o!* Asta e, își spune în sinea lui.

Dar ea a făcut-o înainte ca noi să devenim un cuplu.

O vreme, se concentrează la ce are de făcut. Introduce în calculator modificările pe care le-a făcut pe prezentarea lui Jamie și recitește tot textul cu voce tare. Aruncă o privire peste situația financiară din luna curentă a librăriei.

Pe urmă, iar începe să-l roadă: nu e posibil ca și ea să se fi *amuzat* cu altcineva, poate după ce au devenit un cuplu? După ce s-au căsătorit?

Să se fi *amuzat*, se gândește. Un pic de *amuse-bouche*. Se gândește cum o linge, e propriul lui *amuse-bouche*. Câtă plăcere îi face lui. Ca pe vremuri, când simțea că vrea să pătrundă în ea, să plonjeze în ea năvalnic, să o guste.

Aceste imagini, aceste gânduri apar și dispar, în timp ce-și termină treburile la birou. Se ridică într-un târziu și intră în baie, unde încă se simte mirosul șamponului ei, al săpunului ei — dar și altceva, ceva ce-i aparține ei în mod fundamental.

Soarele din lucarna de deasupra dușului îl încălzește, încă înainte de a da drumul la apă, și stă multă vreme așa, recunoscător, sub razele lui și sub jetul de apă. Când a terminat și iese de sub duș, simte aerul răcoros pe corpul ud. Se șterge, se studiază în timp ce se freacă cu prosopul — părul cărunt și tot mai rar de pe piept, pântecul ca un sac, penisul grăsuliu dedesubt, povara lui, se pare. Oftează și se duce în dormitor să se îmbrace.

Stând în fața dulapului, împinge umerașele dintr-o parte într-alta. Costumul de in maro-deschis, se gândește. Și o cămașă alb-murdar. Pantofii din piele moale, o nuanță mai închiși decât costumul.

Toate astea — hainele scumpe și pasiunea lui pentru ele — au fost o etapă mai târzie în transformarea lui. S-a produs cam când a cumpărat librăria, chiar înainte de a o cunoaște pe Annie. A vrut să marcheze sfârșitul vieții după deviza „cum se nimerește“ — blugii, jachetele de tweed la mâna a doua, ghetele butucănoase. A vrut, bănuiește, să arate ca un bărbat cu substanță. Un burghez. În primăvara în care a deschis librăria, și-a cumpărat două costume, unul de bumbac cu dungi foarte fine și unul de in gri-pal. Mai târziu, în toamnă, încă două, ambele dintr-o stofă subțire de lână.

Chiar a stat de vorbă cu psihoterapeutul lui despre aceste alegeri, despre aceste decizii.

Psihoterapeutul făcea parte din vechea lui viață. O eminență cenușie, după cum a înțeles Graham mai târziu, care părea să nu simtă nevoia să joace după ceea ce Graham a considerat întotdeauna a fi regulile psihoterapiei. Vorbea deschis cu Graham

despre sine, împărtășea anecdote din viața lui. Avea o canapea în cabinet, dar el și Graham stăteau față în față la un birou mare — ca niște colegi, se gândise Graham, care lucrează la un proiect comun. Uneori, câinele lui flatulent zgâria la ușă și dr. Fielding se ridica să-l lase înăuntru. Conversațiile lor din acele zile erau punctate de pârțurile ocazionale ale lui Boogan.

Începuse să meargă la dr. Fielding după ce se despărțise de Frieda. Întâi, din pricina sentimentului său de vinovăție — față de Frieda și de Lucas —, iar mai târziu din multe alte motive: povestea lui de familie, viața lui sexuală, librăria și cum îi schimbase ea integral viața. Și, mai târziu, după ce a intrat în viața lui, Annie.

Dar încă de la început, vorbiseră din când în când și despre îmbrăcăminte, vorbiseră despre ea ca expresie a dorinței lui Graham de a trece printr-o schimbare. De a deveni un om mai bun. Sau, cel puțin, un alt om.

A încetat să mai meargă la psihoterapeut cam în perioada când a devenit mai atent la toate, perioada când a început să știe mai multe despre calitatea hainelor, să-i pese de ele — stofa, pielea, croiul, cusăturile. Perioada când a devenit, cum îi spune Annie uneori, un „filfizon“.

Hainele din acea perioadă timpurie nu mai există. Până și hainele pe care le îmbracă astăzi sunt suficient de vechi pentru a se fi uzat deja puțin, dar tocmai de aceea i se par și mai frumoase.

Se privește în oglinda mare, înainte de a ieși la prânz. Se gândește cât de amuzat ar fi prietenul lui, John, dacă ar fi aici, să-l vadă pe Graham cum se costumează.

Cum face Karen, se gândește el.

Doar că altfel.

Pufnește în râs. „Gata“, spune cu voce tare și coboară pe scara îngustă, strâmbă, iese pe ușă, iar ziua de început de vară e perfectă — cerul, de un albastru-viu, cum e creta pentru copii. Aerul, umed ca o sărutare.

3

Când a ieșit din casă, cu părul încă umed de la duș, Annie s-a oprit să arunce o privire în curtea lui Karen, gândindu-se că, dacă ar mai fi afară, ar sta de vorbă cu ea, ar face cumva un comentariu referitor la posibilitatea — mai bine spus, necesitatea — de a se îmbrăca înainte de a ieși în lume. Dar Karen se întorsese în casă, după toate aparențele. Sam, motanul ei gras, portocaliu, stătea singur și imperturbabil lângă poarta deschisă dintre curțile lor, întorcându-i privirea în maniera lui plictisită, puțin disprețuitoare. Annie i-a arătat degetul mijlociu și a străbătut aleea, trecând pe lângă ferestrele întunecate de la sufrageria familiei Caldwell, până în stradă, unde o aștepta mașina ei.

Mașina ei. Annie o adora. Era o veche furgonetă Citroën verde, pe care o ținuse în viață cu multă cheltuială. Și-ar fi putut cumpăra mai multe mașini noi, cu banii cheltuiți de-a lungul anilor pentru a o pregăti de revizie — de fiecare dată, o situație delicată. Îi adora până și pe tipii care i-o tot reparau și care oftau dramatic ori de câte ori le telefona pentru o programare. La un moment dat, fuseseră nevoiți să-i înlocuiască toată partea de dedesubt — era atât de ciuruită de rugină, încât, dacă treceai printr-o baltă, apa te stropea pe picioare.

Când a urcat la volan și a pornit motorul, s-a simțit din nou inundată de un profund sentiment de prietenie față de ea — o plăcere datorată mirosurilor, improvizațiilor: radioul care se deschidea și se închidea cu ajutorul unei sonerii de ușă instalate pe tabloul de bord, husele scaunelor, pe care le făcuse dintr-o pânză groasă, în dungi portocalii și roz-aprins, după ce vechile huse de plastic se uzaseră și crăpaseră.

Le fusese atât de fidelă în toți acești ani, în atâtea privințe! Annie avea o placă de PFL și o saltea pe care le putea întinde

înăuntru și, la începutul vieții lor comune, când erau săraci, ea și Graham bătuseră de mai multe ori în lung și-n lat Coasta de Est, dormind în mașină în parcuri naționale și parcări pe autostradă, cu perdelele trase peste geamuri când voiau să facă sex. Când copiii erau mici, pe vremea când centurile de siguranță și scaunele pentru copii nu erau încă obligatorii, Lucas sau Sarah și, uneori, unul sau doi dintre prietenii lor stăteau pe scaune pliante în spațiul deschis din spate, scaune care alunecau uneori într-o parte, spre încântarea lor, când ea sau Graham lua un viraj prea strâns.

Iar dacă scotea toate locurile din spate, spațiul era mai mult decât suficient pentru a transporta întregul ei echipament, când călătorea să fotografieze. Sau pentru a duce fotografii înrămate de colo colo, adică exact ce avea de făcut astăzi.

Citroënul nu mai putea rezista multă vreme, dar Annie nu voia să-și imagineze viața cu o altă mașină, una nouă, când cea de față îi povestea atât de elocvent despre trecut, despre fericirea ei de atunci, despre speranțele pe care le avusese. Despre tinerețea ei.

Când era tânără — relativ tânără, cam între 35 și 40 de ani —, Annie părea că o să aibă o carieră remarcabilă. Colabora cu o galerie din New York pe vremea aceea, iar cele două expoziții personale pe care i le organizase galeria la începutul vieții ei profesionale fuseseră foarte bine primite, ceea ce o indusese poate în eroare cu privire la ce avea să-i rezerve viața.

Prima expoziție, intitulată *Urgență*, reunise fotografii făcute pe o perioadă de un an și jumătate în secția de urgențe a spitalului municipal din Boston. Prim-planuri cu mâinile medicilor în timp ce lucrau, fotografii cu fețele lor concentrate, siguri pe ceea ce făceau în momentul respectiv. Fotografii cu asistente medicale, una stând epuizată în secție în mijlocul pacienților, ținând în mâini ceva de genul unor așternuturi pătate, cu ochii închiși pe jumătate, o alta alergând misterios pe un culoar lung, pustiu. Fotografia unui grup de medici și asistente în jurul unui pacient cu o rană abdominală deschisă, sângerândă, formând cu trupurile lor un soi de trianglu uman, vârful fiind o pungă de perfuzie pe care o ținea ridicată o asistentă îngenuncheată pe pat. Un medic

pe coridor, râzând cu cineva, având câțiva stropi de sânge pe halat. Fotografiile fuseseră publicate în singurul ei album, tipărit frumos de o mică editură din Boston.

A doua expoziție din New York fusese o serie de fotografii pe care i le făcuse mamei pe parcursul mai multor ani, începând încă dinaintea primei expoziții, fotografii care înregistraseră transformările de pe chipul ei și din postura sa, pe măsură ce se scufunda în boala Alzheimer: pierderea treptată a poftei de viață, epuizarea vizibilă a energiei fizice, dispariția vitalității și concentrării și ochii săi goi, astfel încât, în ultimele fotografii, corpul ei părea redus la tăcere, iar fața, lipsită de personalitate și de inteligență, o mască. Pentru una dintre ultimele fotografii, Annie i-o pusese în poală pe fiica ei, Sarah, încă bebeluș. Stătea acolo, nesusținută, privind-o parcă surprinsă, cu sprâncenele apropiate, pe bătrâna femeie ale cărei mâini atârnau inutile pe lângă corp, ai cărei ochi nu dădeau niciun semn că ar vedea-o.

Recenziile fuseseră favorabile și la această expoziție, doar câteva dintre ele — cu toate că lăudau fotografiile în sine — dezaprobau abordarea... „voyeuristă“, după spusele unui critic. Muzeul de Artă din Boston cumpărase pentru colecția sa una dintre aceste fotografii și, datorită lor, Annie câștigase burse de la National Endowment for the Arts și de la consiliul cultural al statului Massachusetts.

Dar, la un moment dat, aflase sora ei cea mare, iar în familie intrase zâzania și fiecare luase partea uneia dintre ele, până când Annie a ajuns să se înstrăineze, definitiv se pare, de toți, cu excepția celui mai mic dintre cei doi frați ai săi. Nu era o mare pierdere pentru ea — nu fusese niciodată foarte apropiată de ei, nici măcar în copilărie —, dar simțea, într-adevăr, în oarecare măsură, că-i era rușine, contrar a ceea ce îi reproșa sora ei. La ultima lor convorbire telefonică, dureroasă, îi reproșase lui Annie că e „rece“. De parcă timpul n-ar fi trecut și ar fi rămas adolescente, vocea lui Audrey era impregnată de un dispreț fără echivoc, care-i făcea plăcere.

— Întotdeauna te-ai crezut superioară tuturor, îi spusese. Dar nu ești! Ești rece! Ești o ticăloasă rece!

Ulterior, Annie a fost mândră că reușise să strecoare acea răceală în răspunsul ei:

— Diagnosticul pe care mi l-ai pus mă bucură foarte mult, Audrey.

Dar, în realitate, judecata lui Audrey nu-i căzuse deloc bine, în parte fiindcă era atât de apropiată de ceea ce gândea și ea uneori despre sine — faptul că era rece, nu și că era ticăloasă, considera Annie —, indiferent ce voia să însemne asta. Însă reproșul că era rece o atingea în profunzime. Dar era un lucru pentru care învățase, de-a lungul anilor, să-și găsească scuze. O punea pe seama faptului că era fotografă, că pentru munca asta era necesară o oarecare distanțare, că trebuia să-și dezvolte un anumit mod de a-i privi pe oameni, căutând la ei ceea ce putea fi *folosit*, ceea ce dădea bine într-o poză, chiar dacă era ceva ce izvora dintr-un moment de durere sau din ceea ce ar fi trebuit să fie o bucurie personală.

Comentariul surorii ei a pus-o pe gânduri: poate că nu profesia îi încurajase o înclinație certă către distanțare — sau o făcea să dea impresia că era distantă —, ci poate că așa fusese dintotdeauna. Și-a amintit că avusese de mai multe ori impresia că se măritase cu Graham fiindcă el era cald, fiindcă viața cu el o făcea și pe ea să fie mai generoasă decât era în realitate, o conecta cu oamenii într-un fel care nu ar fi fost posibil dacă ar fi rămas singură.

Toate astea o consumau și, treptat, au adus-o în pragul a ceea ce ulterior a înțeles că era o cădere nervoasă. Sarah era mică pe atunci, iar Annie profitase de acest lucru pentru a face o pauză, care avea să dureze șase, șapte ani, recunoscătoare pentru această posibilitate pe care i-o înlesnea maternitatea.

— Dar acum *nu* e momentul să faci o pauză, o sfătuise cu gravitate Frieda, prima soție a lui Graham.

Annie nu-i acordase atenție. Ce știa Frieda despre lumea lui Annie? În fond, ea era profesoară, cel mai sigur job din lume.

Ar fi trebuit să asculte de ea. Când a încercat să-și reia munca, lucrurile păreau să se fi schimbat în lumea fotografiei, iar lucrările ei nu mai erau la fel de căutate, la fel de neconvenționale, ca

lucrările care se bucurau pe atunci de atenție, lucrări ale unor artiști mai tineri — Goldin, Mapplethorpe, Mann. Galeria din New York, care-i organizase primele două expoziții, nu era interesată de ceea ce le oferea ea acum, o serie de portrete ale prietenilor săi — artiști, scriitori, fotografi — în atelierele lor. Asta a făcut-o să se îndoiască de sine cum nu se mai îndoise niciodată. Când s-a uitat la acele fotografii, după ce-i fuseseră refuzate, i s-au părut banale, nu exista nicio rațiune pentru care ele să existe. De fapt, de ce le făcuse?

După cum i-a spus lui Graham într-o seară după cină, se simțea:

— Terminată. Lichidată. Ruinată. Lovită. Futută.

Avusese un ton dur, nu plânsese, iar Graham îi mai turnase un pahar de vin, din compasiune.

Drept reacție la toate astea, se apucase de un proiect de cu totul alt gen, o carte ușoară, pe care i-o propusese Graham. O carte în care aveau să folosească pozele pe care le făcuseră ea și o prietenă fotografă, Natalie Schumer, de-a lungul anilor, la petrecerile date de ei acasă și la evenimentele din librărie. Au adăugat fotografii noi, majoritatea aparținându-i lui Annie. Graham a scris textele pentru poze. Tot el a dat și titlul cărții: *O librărie și amintiri*.

Mike Hodges, care publicase albumul *Urgență* al lui Annie, a publicat și cartea asta — în principal, s-a gândit Annie, din prietenie. S-a vândut în câteva exemplare în librărie și atât. Dar ei i s-a propus o expoziție personală, cu câteva dintre aceste fotografii, într-un mic muzeu local din Framingham, o expoziție intitulată *Prieteni* — și multe dintre ele au fost alese ulterior pentru câte o expoziție de grup sau alta.

Așa au mers lucrurile vreo 10 ani. Annie s-a menținut pe linia de plutire — asta a fost atitudinea ei față de muncă în acea perioadă. Cam o dată pe an participa la câte o expoziție, de regulă de grup, în galerii mici, majoritatea din regiune — cu galeriile din New York nu-și mai încercase norocul.

Dar mai făcuse o tentativă cu o expoziție intitulată *Cupluri* — fotografii ale unor perechi care îi stârniseră curiozitatea. Una era cu două doamne în vârstă — surori, bănuia Annie, dar nu

gemene: una era mai înaltă și mai solidă decât cealaltă. Dar semănau foarte bine și purtau același gen de trenci demodat, fără nicio formă, și pălării de ploaie, cu boruri late, grijuliu legate sub bărbie. Le-a surprins într-o zi furtunoasă, când pășeau braț la braț de pe trotuarul din Linnaean Street pe carosabilul alunecos de la ploaie, fiecare uitându-se după mașini în direcția opusă față de cealaltă, sincronizate ca două dansatoare — ca fetele de la Rockettes, se gândise Annie, încântată totuși și de incongruența gestului lor.

Alta era cu părinții lui Natalie Schumer jucând cărți — lucru pe care-l făceau seară de seară, îi spusese Natalie —, dovedindu-se a fi una dintre preferatele lui Annie: părinții lui Natalie îmbrăcați de parcă ar ieși în oraș, el într-un costum maro de tweed, ea într-un compleu tricotat, bluză cu jachetă, cu perle la gât și părul sârmos în jurul capului conturând parcă o aureolă. Amândoi erau încălțați cu papuci de casă pufoși, pe care Annie regreta că nu-i putuse prinde în cadru.

În fotografia pe care Annie a ales-o în cele din urmă, mama lui Natalie — Hannah o chema — tocmai ridica privirea de la cărțile ei de joc. Îi acopereau parțial fața, dar i se vedeau ochii, privirea ucigătoare ațintită asupra soțului pe deasupra cărților. El, nepăsător, își rearanja propriile cărți, cu gesturi meticuloase. Pe Annie o făcuse să se gândească la șarpele pe care-l ținuse o vreme unul dintre frații ei. Îi arunca o dată la câteva săptămâni un șoarece în terariu, un șoarece care-și vedea de treabă indiferent, își vedea de treabă zile la rând, în timp ce șarpele dormea, aruncându-i din când în când o privire, așteptând momentul în care, înfometat, avea să atace.

Dar, din nou, galeriile din New York nu fuseseră interesate. Atunci, Annie a trecut pe la câteva galerii din Boston, iar Galeria Hughes, a cărei proprietară era Danielle Obermann, acceptase propunerea ei. Expoziția a mers destul de bine, Danielle a fost mulțumită de rezultat și, din acel moment, Annie s-a putut bizui pe Danielle pentru câte o expoziție personală o dată la trei, patru ani, pe lângă ocazionalele expoziții colective.

Între două expoziții, doar pentru a face niște bani, uneori „se lăsa închiriată“, cum spunea în sinea ei — lucru pe care-l mai făcuse și pe la începuturile activității ei profesionale. Nunți, portrete de familie, baluri de absolvire, ceremonii de bar mitzvah, iar de la unele dintre ele, desigur, păstra fotografii pe care le putea folosi — și pe care chiar *le folosea* — în expoziții mai mici. De data asta s-a trezit că se bucură. De simplitate. De libertate, când nu ai nicio așteptare. Uneori se gândea că s-ar putea mulțumi cu atât — nu era de ajuns?

Dar apoi îi picase ca din cer o lucrare plătită — să fotografieze pentru o revistă din Noua Anglie niște ferme familiale din Maine, New Hampshire și Vermont.

Acceptase, fiindcă ardea de nerăbdare să lucreze, fiindcă avea nevoie de bani și și-a dat seama că-i plăcea nespus de mult să conducă pe șosele izolate, să fie singură, să oprească la tarabele fermierilor, la case vechi care răsăreau dintre livezi de meri sau dintre cirezi de vaci ieșite la păscut. Să bată la uși, să stea de vorbă cu acești oameni și pe urmă să le fotografieze viețile. Începuse recent să lucreze cu culoarea și i-a plăcut foarte mult s-o folosească la acest proiect, să se joace digital cu nuanțele și cu lumina, în fotografiile oamenilor care stăteau în haine ponosite în fața șurilor vopsite într-un roșu-profund sau pe fondul verde-luxuriant al pajiștilor primăvara.

Iar pentru plăcerea ei personală, a mai făcut și niște fotografii fără oameni — pajiști pustii, mărginite de siluetele pomilor, cu lumina căzând diferit pe ele pe parcursul mai multor zile. A fotografiat anexele pe jumătate năruite, gardurile de lemn dărăpănate, gardurile de piatră răsturnate, care își făceau loc printre pădurile din jurul lor. A mai făcut și câteva fotografii cu interioarele pe care le vizitase. A constatat că acordă deosebit de multă atenție acestor imagini, caselor degradate, bucătăriilor învechite, mobilierului uzat.

Desigur, la revistă trimisese doar fotografiile cu oameni. I-a fost plătit modestul onorariu și, după câteva luni, a apărut și articolul, un gen de prezentare à la Norman Rockwell a oamenilor viguroși,

care continuau să trăiască de pe urma pământului în Noua Anglie rurală. Lui Annie i s-a părut absolut banal, deși oamenii din fotografii îi plăcuseră, iar fotografiile în sine, Annie știa asta, se potriveau cu scopul articolului.

I-au rămas fotografiile pe care le făcuse cu șurile, cu magaziile năruite, cu casele, în interior și în exterior, totul uzat și învechit, în unele cazuri murdar. Uneori se întrezărea o figură, de obicei la marginea cadrului: cineva surprins când trecea prin fața unei uși deschise, cineva întors să facă ceva la o sobă, cineva ieșind dintr-o încăpere, după ce-și terminase treburile — un crac de pantalon, o talpă de pantof, o mână, o prezență estompată. Dar alteori nu era nici picior de om.

Annie a constatat că-i plăceau aceste fotografii bizare. Mai mult de-atât. Până și în imaginile fără urmă de oameni avea senzația unei prezențe în absență, senzația că cineva tocmai plecase de acolo.

Și și-a dat seama că, în timp ce le făcuse, se simțise ușurată. Ușurată să nu se gândească deloc la sine în timp ce fotografia. Să nu se gândească la faptul că cei pe care-i privea o priveau la rândul lor. Să nu se gândească la faptul că trebuie să le explice. Să le explice ce voia de la ei.

A trimis-o cu gândul la portretele pe care i le făcuse mamei sale. La cum se *folosise* de ea. La puterea pe care o avusese asupra ei. La puterea pe care o ai întotdeauna și de care faci întotdeauna uz când fotografiezi pe cineva. Chiar dacă acel cineva și-a dat acordul.

Inocența acordului! s-a gândit Annie. Și cât de des greșești când îl ceri, într-o formă sau alta!

La o petrecere în casa lor, o fotografiase pe prietena ei Edith Hodges, stând alături de soțul său, Mike. Mike, cel care publicase primul ei album și cartea cu amintiri a lui Graham, Mike, cel care se mutase abia cu câteva luni în urmă din casa spațioasă din Avon Hill pe care o împărțise cu Edith și cei patru copii ai lor, pentru a trăi cu bărbatul de care se îndrăgostise.

Îi invitase pe amândoi, pe Mike și pe Edith, la una dintre petrecerile date de ea și Graham, după ce îi întrebase pe fiecare în

parte dacă era în ordine.

În acea seară, ea își petrecuse o parte din timp um-blând printre oameni, fotografiind, cum făcea frecvent la genul ăsta de reuniuni. Îi zărise pe cei doi stând alături în spațiul deschis dintre living și bucătărie, atât de concentrați unul la celălalt, tânjind atât de mult unul după celălalt, încât ignorau tot ceea ce se petrecea în jurul lor. În ochii lui Edith sclipeau lacrimi stăvilite. Își ținea o mână pe brațul lui Mike, cu degetele atât de încleștate, încât stofa era cocoloș, iar el era puțin aplecat spre ea, de parcă ar fi vrut să o ferească de ochii lumii.

Când developase poza, Annie sesizase forța a ceea ce captase: dureroasa imposibilitate a legăturii lor profunde, făcută vizibilă.

— Sigur că da, dacă tu crezi că se potrivește, spusese Edith când Annie i-o arătase și o întrebase dacă o putea include în expoziția *Cupluri*.

Apoi, înțelegând brusc că greșise când o întrebase, Annie spusese:

— Nu trebuie neapărat să fii de acord...

Edith își înclinase capul într-o parte și-i zâmbise lui Annie, parcă spunând: *Din moment ce m-ai întrebat, bineînțeles că trebuie să fiu de acord.*

În acel moment, Annie a știut că nu va folosi fotografia — că nu o *putea* folosi. Cu părere de rău, desigur.

Ce-și dorea ea, după cum înțelegea acum, era să renunțe la oameni. Mai exact, să-i vadă altfel, să-i imagineze altfel, prin absența lor. Să realizeze imagini care să spună ceva despre oamenii care nu apăreau în ele. Se gândea la unele tablouri de Vuillard sau Bonnard — figuri zărite parțial, încăperi care erau mai adesea ele protagonistele decât oamenii din ele. Dar încăperi impregnate de senzația unei prezențe liminale. Sau de senzația unei absențe, dar a unei absențe pline de implicație, de mister.

Imagini care funcționau ca memoria, se gândea Annie. Așa cum memoria este declanșată de obiecte. Așa cum obiectele, spațiile, aranjarea *lucrurilor* îi pot invoca pe cei care nu sunt acolo, îi pot trezi la viață. Bineînțeles, nu viața literală pe care o

redau imaginile directe, ci senzația unei prezențe vii. Se gândea la pictorul danez Hammershoi — văzuse câteva dintre lucrările lui într-o expoziție dintr-un muzeu newyorkez. Cel mai mult îi plăcuseră cele în care nu apărea niciun om, gri, clare, infinit de sugestive.

Așadar o luase de la capăt, de data asta cu acel sentiment pe care-l crezuse definitiv pierdut. Sentimentul că știa ce căuta, ce dorea să realizeze.

Și acestea erau fotografiile pe care le va ambala astăzi, o selecție din cele câteva sute pe care le făcuse. Selecție care va fi făcută publică începând de duminică.

Conducând către studioul ei, pe străzile aglomerate, inundate de soare, mărginite de clădiri cu trei etaje, Annie se gândea acum la ziua de duminică: la petrecerea din galerie, vinul, prietenii și eventualii colecționari printre care se va amesteca, cu care se va purta frumos. Plăcerea îmbătătoare de a sta în mulțime și de a fi în centrul atenției. Emoția agreabilă, când oamenii se vor apleca să vadă de aproape ce văzuse ea, ce făcuse ea din ceea ce văzuse. Apoi așteptarea vânzărilor, recenziilor. Și, la urmă, dacă expoziția va avea succes, poate un alt gen de plăcere, una mai profundă, mai rară.

Deocamdată trebuia să depășească anumite obstacole. Obstacole pe care și le crease singură, și-a reamintit, totuși obstacole. Obstacole pe care și le alesese singură, pentru a se distrage de la toate temerile legate de expoziție.

În primul rând, desigur, trebuia să transporte la galerie fotografiile alese. Iar vineri — mâine! — era cina acasă la ei, după lectura lui Jamie, o cină cu 11 invitați. 12, dacă venea și John Norris.

Când se trezise azi-dimineață în lumina din dormitor, pe moment se simțise copleșită.

— Dar ești obișnuită cu asta, și-a spus cu voce tare în mașină.

Și desigur că așa era. De-a lungul anilor, Graham ajunsese să se bizuie pe ea pentru numeroasele reuniuni pe care lui îi plăcea să le organizeze cu ocazia evenimentelor din librărie. Reuniuni care-i plăceau și ei. Aproape totul îi făcea plăcere. Pregătirile, gătitul,

vechii prieteni adunați în jurul mesei mari din bucătărie, lungile conversații sinuoase, confortul, bucuria.

Și întotdeauna, la un moment dat, Graham se ridica de la masă și ridica paharul în cinstea ei. Întotdeauna, el — și uneori prieteni care rămâneau până târziu — o ajuta să strângă. Iar pe vremuri, după ce plecau toți invitații, se întâmpla frecvent — acum mai rar — ca ea și Graham să facă dragoste, dacă nu băuseră prea mult, dacă nu era prea obosită.

Dacă era să aleagă un element central al căsniciei lor, acesta putea fi. Mai mult decât compatibilitatea lor generală, mai mult decât copilul lor sau simțul comun al umorului — acesta. Această legătură, această rețea: petrecerile, librăria, mâncarea, prietenii. Uneori, încă, sexul. Când a oprit în locul ei din parcarea aflată în spatele studioului, se gândea la toate aceste lucruri, sperând ca a doua zi să-și facă din nou efectul lor magic — ca Graham să se întoarcă la ea de oriunde s-o fi dus între timp.

4

Graham și John Norris se cunoscuseră în primul lor an de colegiu la Universitatea din Massachusetts, după un chef. Rămăseseră amândoi în sala comună, devastată, după ce toți ceilalți plecaseră. Aproape toți: mai era un tip, care a sforăit întruna pe o canapea, în timp ce John și Graham și-au relatat serioși povestea vieții lor. Și au descoperit că aveau un lucru în comun: amândoi fuseseră părăsiți de tații lor în copilărie. Dispăruseră, plecaseră, fără să lase în urma lor nicio adresă, niciun indiciu unde s-ar putea afla.

Tatăl lui John măcar avusese un motiv. Furase niște bani de la firma la care lucra. Fusese *nevoit* să dispară. Îi lăsase un bilet mamei lui John, un bilet pe care ea „nu a catadicsit să ni-l citească și nouă", a spus John cu amărăciune în glas. Și se pare că, pe tot parcursul copilăriei lui John, tatăl îi trimisese mamei din când în când bani, pentru că familia trăia într-un confort relativ și, când el și sora lui s-au dus la colegiu, amândoi au avut, în mod inexplicabil, suficienți bani pentru taxele de școlarizare.

Povestea lui Graham era mai abjectă, totuși i-a relatat-o. Tatăl lui nu venise într-o seară acasă, la cină. Graham avea trei frați mai mici și toți urlau de foame, astfel că mama lui a pus masa. În haosul iscat, ca de fiecare dată când mâncau, strângeau masa, își făceau temele și se uitau la televizor, nimeni, nici măcar mama lui Graham, nu și-a făcut cu adevărat griji din pricina absenței lui. Se ducea deseori la băut cu amicii lui, seara, după muncă — repara acoperișuri —, și se întorcea târziu, când toți erau deja în pat și dormeau. Una dintre cele mai vii amintiri din copilărie ale lui Graham este aceea în care îl trezeau pașii împleticiți ai tatălui său pe scară, în întuneric și vorbele pe care și le adresa sieși în gura mare, furios. Așa a învățat Graham toate înjurăturile care au devenit uzuale în anii '60 și '70 — *futu-i*, *căcat*, *cur*, *pizdă*, *pulă* —,

dar care îl șocaseră la vremea aceea prin violența vocii tatălui său, prin aluzia obscură și înfricoșătoare la sex.

Dar, de data asta, tatăl lui nu era acasă nici dimineață, când s-au trezit.

Mama lui Graham a sunat la poliția din Springfield. După toate aparențele, polițiștii nu-și făceau griji. După convorbire, ea a trântit receptorul în furcă și s-a întors către fiii săi, care așteptau o veste, de orice fel.

— „O fi la o băută", au spus, pufnind apoi. Îi doare-n cur!

După câteva zile, după ce poliția a făcut, în sfârșit, o anchetă, dar într-o manieră superficială, privind dispariția tatălui său, asta a fost concluzia la care au ajuns. O băută.

S-a dovedit a fi o băută foarte lungă. O băută nesfârșită. O băută care a lăsat-o pe mama lui Graham într-o stare de turbare fluctuantă, care, în principal, avea repercusiuni asupra copiilor ei.

Și așa au continuat lucrurile tot timpul cât a locuit Graham acasă. După cum i-a explicat lui John în acea seară, era de parcă el și frații lui erau vinovați, de parcă *ei* plecaseră — o situație foarte convenabilă pentru mama lui, a remarcat Graham, fiindcă, în fond, ei erau acolo, disponibili să o încaseze din pricina mâniei sale.

— Te *lovea*? a întrebat John stupefiat.

Graham a râs de surprinderea lui. Da, sigur că da, dar de obicei într-un mod care-l făcea pe Graham să o compătimească — o palmă grăbită peste fața unuia sau altuia dintre frați, o lovitură ștearsă peste cap sau la fund, când trecea unul sau altul pe lângă ea. Ridicol, zău așa! Și ineficient. Astfel încât, uneori, era capabil să-și spună că nu era chiar atât de grav.

Dar apoi și-a amintit un incident. Odată, în hol, mama lui stătea călare pe unul dintre frații lui mai mici, urla și îl trăgea de umeri în mod repetat, încât capul lui se izbea întruna de podea.

Era după-amiază și Graham se uita la televizor în living. Râsetele din *off* acopereau glasul mamei suficient cât să-l facă pe Graham să se poată preface că o ignoră. Și-a amintit că încercase chiar să justifice furia ei, gândindu-se că, în fond, fratele lui îi furase mamei bani din portofel — la ce se așteptase? Iar fratele lui

gândea poate la fel, fiindcă nu se împotrivea mamei, deși vârsta și statura i-ar fi permis să o facă, dacă ar fi vrut.

Odată, beată fiind, se năpustise asupra lui Graham, dar el reușise să-i imobilizeze brațele pe lângă corp. Prinsă în această îmbrățișare bizară, își sprijinise capul de pieptul lui. Începuse să plângă, de parcă ar fi strâns-o în brațe realmente, de parcă ar fi consolat-o.

El se simțise scârbit. Îi dăduse drumul și-i întorsese spatele, să plece, să fugă. În dreptul ușii se mai întorsese o dată. Ea stătea nemișcată, scâncind neajutorată ca un copil, și tot ce putuse el simți în clipa aceea fusese o bucurie perversă. Era *bucuros* că ea îl lovise, bucuros că-i era atât de antipatic. Însemna că nu era nevoie să o compătimească. Acum putea să plece fără să se simtă vinovat și, când va sosi momentul să plece cu adevărat, să plece pentru totdeauna, va putea să evadeze fără să se simtă vinovat nici atunci.

Și a evadat, într-adevăr, de îndată ce a terminat liceul. A mai revăzut-o de două ori. O dată când a ieșit din închisoare unul dintre frații săi, după o detenție de șapte ani pentru trafic de heroină. Se dădea o petrecere în cinstea lui și-și dorea să vină și Graham. Iar când fratele cel mai apropiat ca vârstă a murit de cancer la 32 de ani, Graham s-a dus la înmormântare. Pe atunci era căsătorit cu Frieda, Lucas era un bebeluș, așa că i-a luat și pe ei cu el, ca un soi de scut.

A întârziat la prânzul cu John — îl vede când intră în Harvest, un bărbat scund, chel, aplecat deasupra mesei, citind ceva în lumina care pătrunde dinspre patio. Afară, sub crengile întinse ale copacului, unde toți vor să se adăpostească pe vremea asta, e multă lume și zgomot. Rumoarea conversațiilor și clinchetele tacâmurilor pătrund pe ușile deschise. Înăuntru e mai liniștit. Mai întunecos. Mai elegant. Doar o mână de oameni, majoritatea, cupluri.

Brusc, își amintește cât de nepretențios era restaurantul cu ani în urmă, cu un bar enorm în mijloc, care ocupa aproape jumătate din spațiu. Într-o seară o văzuse aici pe Marianne Faithfull, pe

atunci în floarea vârstei, șezând singură și neremarcată de nimeni la o măsuță, bând, fumând. Acesta este unul dintre lucrurile care-i plac lui Graham la faptul că locuiește de atâta vreme în același loc — straturile de timp pe care le traversezi întruna.

John este atât de concentrat, încât nu-l observă pe Graham până ce acesta nu se oprește lângă masă. Un articol tehnic, își dă Graham seama după diagrame și notele de subsol, când John îi simte prezența și ridică privirea. Se scoală de la masă, cu un zâmbet larg. Îl strânge în brațe pe Graham, se întinde să-l bată ușor cu palma pe spate.

— Scuze, spune Graham când se așază amândoi.

John continuă să zâmbească. Are o față neridată și un aer franc, de puști, dar, în stare de repaus, întotdeauna o mină puțin îngrijorată.

— Așa a fost întotdeauna, spune.

Nu chiar așa, gândește Graham. În orice caz, nu *întotdeauna*. *Uneori* ar fi mai corect. Însă cuvintele lui John au fost rostite cu o afecțiune disimulată, iar afecțiunea asta este ceea ce a auzit Graham cel mai limpede.

— Știu, știu, spune.

Se complimentează reciproc pentru înfățișarea sănătoasă. În timp ce studiază meniul și discută ce să comande, John îl întreabă de librărie și Graham îi povestește că merge mult mai bine, că e posibil ca librăriile independente să se revigoreze. John o pomenește pe Annie și Graham îi povestește despre expoziția ei, simțind din nou, preț de o clipă, durerea că uitase de ea.

— Chiar în clipa asta o montează. Cât stai? Poate ajungi la vernisaj. E duminică după-amiază.

John clatină din cap.

— Nu apuc. Am treabă toată după-amiaza și cum termin, cum plec. Mi-au dat voie să particip la conferință cu condiția să mă-ntorc în Maine în secunda în care se încheie.

— Ce angajator sever!

Vorbesc despre Betsy, cu care John se însurase imediat după absolvirea colegiului — cam în același timp când se însurase și

Graham cu Frieda. Cu diferența că John și Betsy au rămas căsătoriți și au trei copii.

Când vine chelnerul, comandă — John pește, Graham o salată. Vorbesc despre copiii lor — toți trei ai lui John fac ceva legat de matematică sau tehnică, toți sunt bine. John vorbește cu mândrie despre fiecare dintre ei.

Graham e în ceață. Nu înțelege nici ce lucrează ei, nici ce lucrează John și, oricum, e cu mintea în altă parte. Ar vrea să stea de vorbă cu John despre situația în care s-a băgat cu Rosemary. Vrea ajutor. Vrea un sfat. Sau poate nu un sfat. Poate doar compasiune.

— Dar Sarah? întreabă John acum. Lucas?

Deci e rândul lui Graham — copiii lui, doi la număr, unul cu Frieda, unul cu Annie. Lucas e bine, lucrează la o editură în New York, Sarah lucrează pentru un post de radio în California.

— Nu prea știu exact ce face. Ceva cercetare, cred. Dar e fericită. Cred. Poate cam fără să aibă o direcție clară.

Nu vorbește despre tristețea lui permanentă legată de ea — nu e convins că are dreptul. E fericită, da, dar parcă trăiește numai pentru muncă și pentru lungile drumeții pe care le face vară de vară la munte, cu un grup de prieteni din colegiu.

— Mda, spune John. Probabil, nu se anunță o carieră strălucită.

Graham zâmbește.

— Cu cât dispreț te-ar privi, dacă te-ar auzi! „Cât de burghez poți să fii?“

— Mda, păi, uită-te la mine! spune John.

Se privesc rânjind. După o clipă, Graham adaugă, încruntându-se:

— Am impresia că nu are nicio relație.

— Poate e gay, sugerează John vesel.

— Chiar și așa, tot ar trebui să aibă o *relație*.

— Da. Sigur! flutură John din mână, de parcă ar vrea să-și alunge propria prostie. Sigur că da! confirmă el din nou, iar după o clipă, cu o mină gânditoare, spune: Dar ar putea fi unul dintre motivele pentru care nu-ți spune ție.

Speculează amândoi pe acest subiect — dacă Sarah ar fi gay, ar avea vreo problemă să le spună lui Annie și lui Graham? Dacă unul dintre băieții lui John ar fi gay, le-ar spune lui și lui Betsy? Se evaluează reciproc, cât de pregătiți ar fi, cât de deschiși ar fi. Cad de acord asupra faptului că lui Graham i-ar veni mai ușor să accepte. Se întreabă: să fie așa fiindcă Graham e mai relaxat față de copiii lui decât John față de ai săi? Fiindcă Graham e mai relaxat, punct? Ori fiindcă Sarah e femeie și cumva, ei doi fiind heterosexuali, le-ar fi mai ușor să accepte lesbianismul decât homosexualitatea?

Cred amândoi că așa este, că acesta este motivul.

— Nu te poți elibera de ea, nu-i așa? spune John. De heterosexualitate.

— De *masculinitate*, spune Graham și simte cum îl năpădește iarăși rușinea.

Sau poate, își spune în sinea sa, mi-e doar milă de mine.

Vine comanda și încep să mănânce, raportându-și unul altuia impresiile. Graham e un gurmand, în primul rând fiindcă Annie gătește bine. Aici, mâncarea i se pare întotdeauna doar acceptabilă, deși, după toate aparențele, cu ambiția de a fi mai mult de-atât. Astăzi, ca întotdeauna, e puțin dezamăgit, iar John îl ia peste picior pentru standardele lui imposibile.

— E o *salată*, Graham. Dă-i pace!

După câteva clipe, Graham pune furculița jos și spune:

— Mă aflu într-o situație cam încurcată, amice.

— Aha, face John și îi aruncă o privire. Ca de obicei?

— Cum adică?

— Păi, cu femeile.

— Nu-i un obicei.

— Nu? Nu s-a sfârșit așa și povestea cu Frieda?

— S-a întâmplat acum zeci de ani, John. Într-o altă lume. O altă epocă.

— Bine, dar n-a fost ceva și cu Annie, mai pe la început?

— O singură chestie, pentru numele lui Dumnezeu!

— Bine, spune John.

Mai ia o gură de pește și se uită din nou la Graham. E încruntat, grav — chipul lui aproape neted e ca fața unui puști tulburat.

— Dar îmi amintesc, adaugă John.

Graham tace o vreme. În cele din urmă, spune:

— Acum e altfel. E prima oară după multă, multă vreme.

— Bine. Te cred pe cuvânt, spune John. Deci. Care a fost atracția?

Graham îi explică povestea, cum s-a pomenit în situația asta. Expresia de pe fața lui John s-a schimbat, acum e vag amuzat, dar îl ascultă.

— M-am mai dus de două ori, spune Graham. A fost ca atunci când bei prea mult. Îmi spun că ar trebui să mă opresc și după aceea îmi spun hai, fie, încă o dată și gata.

— Sexul a fost nemaipomenit.

E o întrebare.

— Sigur..., zice Graham și, pentru că i se pare doar un răspuns călduț, adaugă: Da. A fost grozav.

Are un ton de parcă nu ar conta, dar își amintește ce șoc i-a produs carnea moale, savuroasă a lui Rosemary, atât de diferită de cea a lui Annie. Uimirea, când a intrat în ea. Erecția fără rezerve, fără pilule, pe care a avut-o prima oară.

— Și nu trebuie să-mi spui, fiindcă știu și eu, știu că e din cauză că era ceva nou, ceva diferit. Și pe urmă...

Mai târziu, în cursul zilei, se va necăji că i-a spus asta.

— ... printre altele, era rasă între picioare. De fapt, cred că era epilată.

De ce îi spune lui John acest lucru? De ce nu-i spune și că l-a trimis instantaneu cu gândul la Sarah când era mică, despicătura adâncă, goală? Că s-a alarmat în prima clipă? Că, pe moment, nu a fost sigur că va putea continua?

— Aha, John dă din cap știutor.

Graham se lasă pe spate în scaun. E surprins de reacția lui John.

— *Ce* vrea să însemne asta?

— Cum adică?

— Adică bănuiesc că e... Mă rog, am ajuns să cred că asta e norma în ziua de astăzi.
— Așa e.
— Dar de ce? Când s-a *întâmplat* asta?
— Când noi dormeam buștean, amice, spune John și un zâmbet îi transformă chipul îngrijorat, apoi adaugă: Vine din pornografie.
— Da?

John scoate un sunet vag, un soi de râs stânjenit. Pe urmă își lasă furculița jos și spune:

— Faza e că, în pornografie, femeile sunt în general rase. Adică nu au păr pubian. E mai folositor, știi, în pornografie. Pentru ca toți să *vadă* tot. Și cred că puștii — bărbații, mai ales — de acolo învață despre sex. Din pornografie. Deci asta așteaptă, cu asta s-au învățat. Asta vor. Și acasă, de altfel. Li se pare mai sexy, zice el ridicând din umeri, cu o grimasă. Așadar, încetul cu încetul, asta a devenit norma. Femeile ajung și ele probabil să se simtă mai sexy.
— Dar asta e o femeie de vârsta mea. Poate cu cinci ani mai tânără.
— Ce să zic? Poate și-a sărbătorit divorțul cu o ședință de epilare.

Chelnerul vine la masa lor și întreabă dacă e totul în ordine. Da, spun ei. Da. Zâmbesc. Delicios. Chelnerul dă din cap aprobator și se îndepărtează.

După un timp, pe Graham îl pufnește râsul. Se apleacă în față și spune:

— Dar *tu* de unde știi toate tâmpeniile astea?
— Am trei băieți, amice. Știu mai mult decât aș fi vrut despre cum funcționează sexul în ziua de astăzi.

Graham râde din nou. John zâmbește amărât și spune:

— Mi se pare cumva... trist, în anumite privințe.
— Da, așa zic și eu.

Își iau amândoi cuțitele și furculițele și se apucă din nou să mănânce.

— Nu-mi vine să cred că vorbim despre asta, zice Graham. La prânz.

— Știu. Știu. Ar trebui să vorbim despre lucruri mai elevate.

— Eu sunt de vină, spune Graham, având sentimentul că John e elevat. Păcatul meu. Greșeala mea.

— Dacă te consolează, află că eu te consider destul de elevat. Numai că ai tu problema asta cu femeile.

— Haide, John, nu e o problemă. Oricum, a trecut atât timp. Și acum... buclucul ăsta.

Tac câteva clipe și mănâncă.

— Tu ai înșelat-o vreodată? întreabă Graham. Pe Betsy?

— Nu, clatină John din cap și ridică din umeri. Mă simt așa... legat de ea. Mi se pare de neconceput, pe bune! zâmbește el. Pe de altă parte, m-am *gândit* la asta uneori. Poate mai mult de-atât, adaugă și rânjește. Deci bănuiesc că este totuși. De conceput.

Graham zâmbește și el. A terminat de mâncat. Se lasă pe spate și-și privește prietenul.

— Dacă n-aș avea sentimentul că, într-un sens, i-o fac *ei* — lui Bets, vreau să zic —, aș putea, spune John ridicând din sprâncene. Poate asta e reacția mea la absența tatălui. Simt că trebuie să fiu prezent.

Fața lui își schimbă expresia. Zâmbește larg.

— *Uxorial*. Mai știi că așa m-ai numit odată?

Graham clatină din cap.

— Nu mai știu.

— Ei bine, așa ai spus. A trebuit să mă uit în dicționar ce înseamnă. Și cred că așa sunt.

După o clipă, Graham spune:

— Și eu mă simt legat de Annie. Și eu simt că trebuie să fiu prezent. Da.

John își apropie sprâncenele.

— Atunci de ce cealaltă? De ce nu-ți ajunge să fii cu Annie?

Nu așa se pune problema, gândește Graham. Nu asta e problema.

— Îmi *ajunge* să fiu cu Annie, spune. Cu Rosemary am vrut altceva.

— Ce anume?

Mâinile lui John se deschid pe masă. Graham ridică din umeri.

— Ceva palpitant, probabil.

Poate chiar frământarea aceasta, remarcă în sinea sa.

— Și nu-i exclus, continuă el, dacă ea ar fi fost mai interesantă la acest nivel, să-mi fi dorit mai mult acum, în loc să-mi doresc să scap din situația asta.

Încearcă să nu se gândească la acest lucru, că și-ar fi putut dori mai mult. Are, în fond, dreptate să vrea să scape. Are dreptate, din toate motivele la care nu și-a îngăduit să se gândească atunci când s-a vârât în situația asta.

Sau, mai bine spus, nu s-a *vârât*, ci *și-a îngăduit să reacționeze* la Rosemary. Brusc, vede limpede. Gândul îl face să tresară. Doamne! Deci până și în situația asta, el, Graham, nu a fost un aventurier, un căutător, ci un bleg. Ba nu, un tont. Clatină domol din cap. Nu s-a întâmplat din cauza lui.

I s-a întâmplat lui. Fiindcă a îngăduit să i se întâmple.

John are o mină sobră acum. Spune cu blândețe:

— Așadar vrei să închei.

— Păi, am încercat, zice Graham și apoi își drege glasul. Zău! Dar mi se pare că ea... ea ar prefera să nu se încheie.

— Ah, face John.

— Din cauza divorțului, știu. A divorțului ei, de la care n-a trecut nici un an. Și o înțeleg. O înțeleg. Am făcut și eu la fel după divorțul de Frieda. Asta *fac* oamenii divorțați, la început. Am vrut să fiu cu cineva și, o vreme, m-am agățat de oricine se ivea. Credeam pe bune că le iubesc pe toate. Pe rând, desigur. Aș fi putut să jur că e așa. Și cred că asta simte și Rosemary... așa o cheamă, Rosemary. Nu are prea mult de-a face cu mine, nu cred. S-a întâmplat doar să fiu eu prin preajmă.

— Dar ai fost și cel care a marșat.

— Da, spune Graham. Așa cum îmi este obiceiul, după cum ai avut bunăvoința să evidențiezi.

Rămân tăcuți câteva minute, privind afară, către patioul care s-a golit; au mai rămas doar două perechi.

— Îmi pare rău, spune John. Am vrut doar...

Graham oftează.

— Bine. Adică ai dreptate. Am marșat. Asta am făcut. Dar veneam cu... mă rog, aveam așteptări diferite, aș zice.
— Bine, zice John și se apleacă în față, din nou grav. Atunci, spune-i. Că te-a înțeles greșit. Că ai înțeles-o greșit.
— Am încercat. Am încercat să fiu sincer.
John zâmbește.
— Știu. Știu.
Graham știe. Nu e sincer. Își dorește prea mult ca toată lumea să-l considere sincer.
Annie e sinceră. Ea spune adevărul. Ea i-a spus sincer ce a făcut și că regretă că a făcut. Pe cine a rănit. Cum se luptă cu felul ei rezervat de a fi. Cu „răceala“ ei, așa a spus, de mai multe ori. Și, în fond, i-a povestit despre iubiții pe care i-a avut după ce l-a cunoscut pe el. Până și despre un tip pe care l-a cunoscut mai târziu, când erau deja căsătoriți, cu care nu s-a culcat, dar de care a fost atrasă.
Dar Graham încearcă, oricum, să fie sincer acum, cu John. Încearcă să nu-și găsească scuze.
Chelnerul vine și strânge farfuriile. Îi întreabă dacă mai vor ceva. Cafea, zice John, și atunci îi cere și Graham una.
— Trebuie să vorbești cu ea, spune John după ce a plecat chelnerul.
— Dar am vorbit.
— Mai mult. Trebuie să fii grosolan! zice și scutură un pumn în aer, după care îi zâmbește lui Graham. Puțintel grosolan. Știu că ți-e greu, dar asta va trebui să faci. Spune-i lui Annie că e prima și ultima ta iubire și că asta nu se va schimba niciodată.
— Este. Este. Mă rog, nu prima, desigur. Dar ultima, da. Ea este... o iubesc. Continui să o iubesc. Nu mă interesează să trăiesc cu altcineva. În momentul de față, nu mă mai interesează nici să fac sex cu altcineva. Simt doar...
John așteaptă o clipă, după care spune cu blândețe:
— Asta e. Asta trebuie să-i spui.
— Mda.
Stau într-o tăcere care, pentru Graham, e caldă și învăluitoare. În drum spre librărie se va gândi la cuvântul *tihnă*. Acum o simte,

tihna asta, și-și dă seama cât de mult a tânjit după ea în săptămânile din urmă.

— Deci despre ce e conferința? întreabă.

E despre inteligența artificială și John vorbește o vreme despre ea — cu același nesaț, i se pare lui Graham, cu care a vorbit el mai devreme despre Rosemary. Dar e o poveste mult mai *bună* decât povestea lui răsuflată. Se simte inundat de un sentiment de rușine, în timp ce John continuă. Se gândește iarăși că a fost de prost-gust să-i spună că Rosemary e rasă între picioare.

Vine cafeaua și, după aceea, nota. Graham o ia rapid. Se ciondănesc puțin, dar Graham izbutește să nu o lase din mână și să-și scoată cardul de credit. Până așteaptă să i-l înapoieze, pălăvrăgesc despre starea de sănătate a prietenilor lor, despre boli. Despre cunoștințe comune care au murit. Cât de imposibil este să crezi în ea, în moarte! Cât de aproape lovește!

John îi descrie o înmormântare care i s-a părut „minunată“. Cuvântul lui. Cam așa ceva i-ar plăcea, când va fi să moară.

Graham se uită la prietenul lui, atât de juvenil, atât de... *nemarcat de trecerea anilor*, îi trece lui prin cap.

— Ești nebun să te gândești la asta, spune.

În stradă, luându-și rămas-bun, Graham își amintește să-i spună lui John de petrecerea de a doua zi, dacă poate veni.

I-ar face mare plăcere, spune John. S-ar putea să întârzie puțin — după conferință e o mică reuniune cu cocktailuri și el se simte obligat să participe —, dar i-ar face mare plăcere. Se îmbrățișează și fiecare o apucă pe drumul lui.

Afară adie vântul și Graham merge agale pe Mount Auburn Street, conștient de un sentiment de ușurare. (Acum îi vine în minte cuvântul *tihnă*.) Nu contează, niciodată nu contează ce-și spun el și John, nu contează ce sfat îi dă John — în acest caz fiind, în fond, același sfat pe care și-l dă singur de câteva săptămâni. Ce contează este trecutul lor comun, înțelegerea dintre ei. John îi poate spune orice, pe bune, iar Graham va percepe afecțiunea și loialitatea care îi însoțesc spusele.

Dar o dată a fost altfel, își amintește Graham acum. Cât de rănit a fost! La o cină cu ani în urmă, o cină cu John, acasă la el și Annie. Băuseră șampanie, pentru a-și sărbători întâlnirea, închinaseră unul în cinstea celuilalt, vorbiseră despre viețile lor, despre munca lor.

Într-un final, ca de fiecare dată, el și John reveniseră la subiectul lor principal: tații lor dispăruți și cum îi afectase pe ei faptul că fuseseră abandonați, cum îi marcase pe termen lung. Modurile diferite în care acționaseră, tineri fiind. Annie nu prea mai spunea nimic, asculta, îi urmărea. În cursul serii, ceara de la lumânări crease forme bizare pe masă, cu care ea se juca acum distrată.

Au vorbit despre relația cu mamele lor. Graham, desigur, nu mai avea nicio relație cu maică-sa. John era plin de resentimente. Întotdeauna avusese impresia că mama lui ar putea ști unde se afla tatăl său, cel puțin o vreme. Dar ea murise și, dacă știuse, informația aceea dispăruse odată cu ea.

După un lung moment de tăcere, John a spus:

— E ciudat, nu-i așa, că tații noștri au fost niște netrebnici, dar noi tot mamelor noastre le purtăm pică.

Graham și-a expus teoria: problema era că amândoi aveau sentimentul că mamele lor ar fi trebuit să fie mai bune ca *femei*. Ca soții.

— Ar fi trebuit să nu-i lase să plece, de dragul nostru, a spus. Tot ce s-a întâmplat a fost din vina lor.

Au tăcut o clipă. Apoi Graham a adăugat:

— Băieți pierduți, băieți pierduți, și a zâmbit. Scuză tot ce am făcut rău, bineînțeles. Întâi ni s-a făcut *nouă* rău.

— Ah, *tuturor* li s-a făcut rău, a spus John.

— Așa o fi, a spus Graham. Știi poezia aia de Larkin? „Ți-au tras-o, mama ta și tatăl tău.“

— Doamne, asta e *poezie*? a întrebat John.

Graham s-a ridicat de la masă, împingându-și scaunul înapoi cu un scrâșnet pe podea, și a recitat din memorie poezia.

— Expertul în literatură engleză se dă mare cu ce știe, a spus John.

— Păi, atâta știu, a spus Graham. Iar ocaziile când te poți da mare sunt atât de rare în viață!

S-a așezat la loc. Au tăcut toți o clipă. Graham a remarcat că Annie își înăbușea un căscat. Gâtul i s-a încordat, ochii i s-au umezit.

— Dar nu te scutește să fii un ticălos, știi... faptul că ți-au tras-o! a spus John.

— Cu mine vorbești? a întrebat Graham pe tonul lui pe care-l credea al unui tip dur.

— Vorbesc cu — sau poate despre — noi toți. E o poveste răsuflată, asta e, povestea omului păgubit care nu poate fi tras la răspundere pentru pagubele pe care le creează *el*.

Lui Graham i-a fost rușine. Avea impresia că John îl înțelesese greșit.

— Știi că n-am vorbit serios, da?

— Nu știu, a spus John. Cred că uneori ceri prea mult de la alții.

— Ca de exemplu ce?

John ezitase atunci. De parcă ar fi știut că era pe punctul de a-l răni pe Graham. L-a privit peste masă, în lumina palidă, și apoi a ridicat din umeri.

— Indulgență, cred. Dacă nu iertare.

Graham o simțise pe Annie privindu-l. S-a uitat și el la ea. Îl urmărea. Au rămas gravi o clipă.

Apoi John schimbase subiectul și au vorbit despre altele — copii, politică, baseball — și Annie s-a dus să pregătească niște cafele pe care, până la urmă, nu le-a vrut nimeni. Graham a mai deschis o sticlă de vin, Annie s-a scuzat și s-a dus să se culce.

Au mai stat multă vreme după aceea, el și John, să vorbească. Au vorbit spălând vasele, cu glas ridicat pentru a acoperi zdrăngănelile — au vorbit, au râs împreună.

Graham era deja de ceva vreme în pat, când Annie i-a spus aproape în șoaptă, pe întuneric:

— Ce-a vrut John să spună când a zis că ceri prea mult de la alții? Că ceri indulgență.

Graham a tresărit. Crezuse că doarme, când se întinsese lângă ea. Rămăsese întins pe o parte, întors către ea, dar când i-a vorbit,

s-a răsucit pe spate, cu privirea ațintită în tavan, la lumina slabă care cădea oblic din veranda aflată în spatele casei lui Karen. Era bucuros că Annie nu-i putea vedea fața. În cele din urmă, a spus:

— Doar că sunt un grăsan care face mult zgomot și își petrece mai mult timp departe de casă decât s-ar cuveni, dând mâna cu oricine îi iese în cale. Beau prea mult. Cer dragostea tuturor. Deci, da, am nevoie de indulgență. Poate și de iertare.

Asta e, nu-i așa? gândește acum, străbătând Mount Auburn Street. Un bebeluș lacom, gras, cu pretenții. Toate izvorâte dintr-o nevoie nesatisfăcută.

Se gândește la pretențiile scuzabile ale bebelușilor, la marea lor nevoie. Își amintește fețele perfecte ale copiilor lui când erau mici, căpșoarele lor delicate, fremătând și adulmecând cu disperare în căutarea sânului. Mici animale. Se gândește la Frieda cu Lucas, la Annie cu Sarah, amândouă aparent atât de pierdute când erau copiii mici.

— Parcă nu mai am o minte a mea, spusese Annie o dată, ridicând-o pe Sarah să o alăpteze.

Annie, cu sânii mari și plini! Fusese atât de surprins de ei, de noutatea lor! Amintindu-și acum bucuria de atunci, se simte iarăși abătut de sarcina care-l așteaptă... sarcina de a îndrepta lucrurile.

Trece prin fața vitrinei și intră în librărie.

Librăria. O adoră. Adoră să intre pe ușa ei. Adoră mesele pe care sunt expuse cărțile de ficțiune și de nonficțiune preferate ale angajaților. Adoră fotoliile adânci și comode, așezate ici-colo, și plăcerea de a vedea lume cufundată în ele, citind la lumina lămpilor cu picior. Adoră spațiul cu tavan jos de la etaj, unde sunt albumele de artă, albumele de fotografie, cărțile despre călătorii. Adoră tejgheaua de lemn, din fața ferestrelor mari care dau către Mount Auburn Street, adoră biroul din spate, cu unica masă lungă, la care stau toții laolaltă, în fața computerelor. Adoră conversațiile pe care le poartă — despre scriitori, despre pasaje splendide, care trebuie citite cu voce tare, despre personaje fictive. Conversații deseori întrerupte când cineva trebuie să facă ceva, dar întotdeauna, asta este impresia lui, importante. Adoră

să despacheteze cărțile, să le scoată din cutii, să studieze fontul, coperta, fotografia de autor, mulțumirile.

Îi face un semn cu mâna lui Bill, aflat în spatele tejghelei, apoi intră în birou, să le spună lui Georgie, Erica și Emily că a sosit. Georgie îi strecoară un bilețel.

— O femeie, zice. N-a spus cine e. A zis că știi.

Îl bagă în buzunar, fără să se uite pe el. Vorbește cu Emily despre exemplarele pe care să le comande de la Knopf, vorbește cu Erica despre pregătirile pentru lectura lui Jamie.

Se întoarce în magazin și se face folositor, telefonându-le clienților ale căror comenzi speciale au sosit. Între două convorbiri, scoate bilețelul pe care i l-a dat Georgie și-l citește. „E joi“, scrie pe el, cu scrisul ordonat al lui Georgie. A pus cuvintele între ghilimele, iar pe rândul rezervat celui care a telefonat sunt trei semne de întrebare.

Următorul apel e către Rosemary. Când răspunde, îi spune:

— Nu ajung azi.

— Oh! zice ea. O să-mi fie dor de tine.

Nu-i răspunde.

— Nu poți vorbi acum?

— Niciodată nu pot vorbi de aici.

Deși momentan toată lumea este ocupată. Ar putea spune orice și nimeni nu l-ar auzi.

— Dar trebuie să vorbim, adaugă el.

— Bine, spune ea. Când?

— Te anunț eu.

— Când? repetă ea.

— Te sun mâine. Avem multe de vorbit.

Rosemary tace o vreme. Apoi zice:

— Pare de rău augur.

El nu știe ce să spună. În final, zice:

— Păi, poate este. Puțin.

— Ce înseamnă asta? insistă ea și după o clipă: Graham?

— Te sun mâine, spune el. Stabilim o oră.

Urmează din nou o pauză lungă.

— Bine, zice ea și închide.

Graham rămâne nemișcat câteva minute. Afară, în fața vitrinei, un bărbat mai vârstnic, cu bască neagră — genul Harvard, se gândește Graham —, stă de vorbă cu o femeie cam de aceeași vârstă. Cu un aer politicos, își mișcă necontenit capetele cărunte, în vreme ce câinele mare și negru pe care bărbatul îl ține în lesă se cacă în pământul din jurul copacului pe care Graham îl consideră al lui. Dar Graham nu se urnește. Nu ciocănește în geam, cum ar face în mod obișnuit. Inima îi bate cu putere, dar acum e sigur că poate să o facă, poate să pună capăt poveștii cu Rosemary. A fost bădăran, un pic, deși nu intenționase. Poate neprietenos, da. Dar a pus ceva în mișcare. I-a spus că trebuie să vorbească. Acum va trebui să vorbească.

5

Studioul lui Annie era în Somerville, într-o veche clădire industrială din cărămidă roșie, din apropiere de Union Square, o zonă plină de alte clădiri industriale, majoritatea deja transformate în apartamente — le recunoșteai după perdele sau după plantele ca niște copaci, vizibile în unele dintre vechile cadre de oțel ale ferestrelor. Artiștii din acea clădire știau că zilele erau numărate până când se va întâmpla același lucru cu imobilul lor, iar Annie începuse deja să-și caute un alt studio. Deși înțelegea că-i va fi greu să-l înlocuiască pe acesta, pe care-l avea deja de mult timp și care era perfect pentru ea. Graham o ajutase să-l transforme într-un spațiu cu două încăperi. Ambele, camera obscură și spațiul deschis, aveau dimensiunea potrivită — spațiul de lucru, vast și luminos, camera obscură, mai mică și fără ferestre.

Camera obscură o folosea doar ocazional în prezent — aproape toate lucrările ei erau acum color și digitale și Annie plătea un laborator să i le printeze. Încetul cu încetul, camera mai mică se umpluse de cutii, dosare și echipament foto. De fiecare dată când deschidea ușa, parcă-i venea să-și ceară scuze.

În centrul încăperii mai spațioase, își instalase o masă de lucru mare, pătrată. Acum se învârtea în jurul ei, se pregătea să-și ambaleze lucrările, își aranja ustensilele de care avea nevoie — folia cu bule, banda adezivă, cutterul.

Fotografiile alese de ea și de Danielle erau sprijinite de pereți, de jur împrejurul încăperii. Fusese un proces dificil să le aleagă pe cele care vor fi prezentate. Annie le lăsase la vedere, fără să se gândească prea mult, pe câteva dintre cele făcute la începutul proiectului despre fermieri, cele în care apăreau oameni. Când Danielle le văzuse, presupusese că se numărau printre cele care vor fi expuse. Nu-i venise să creadă că Annie nu voia să le

folosească. Drept urmare, tonul fusese de la bun început încordat între ele.

Apoi Danielle refuzase câteva dintre fotografiile care-i plăceau cel mai mult lui Annie. Una, cu bucătăria murdară a unei ferme, totul „înmaronit“, cum spunea Annie, doar o sticlă de lapte solitară, imaculată, de un alb pur aproape copleșitor era lăsată la vedere pe fondul maro al linoleumului uzat de pe blat. Alta, cu livingul nelocuit al unui cuplu mai în vârstă, de care Annie se atașase. Televizorul mergea, pus pe un talkshow matinal, iar mobila era înghesuită în jurul lui, de parcă moderatorii ar fi fost niște musafiri de seamă. Un șemineu se distingea în spatele televizorului — șemineul care, într-o viață anterioară, ar fi fost piesa centrală. Acum, în schimb, deborda de ziare și reviste vechi, trântite unele peste altele.

— Doamne, sunt incredibil de deprimante! spusese Danielle.

Ea prefera fotografii cu spații mai civilizate, ordonate. Îi plăcea una cu dormitorul Friedei, sobru, îngrijit, cu un aspect cast, cu patul făcut cu grijă. I se părea „dickinsonian“.

Pe Danielle nu-ți venea să o contrazici, în parte fiindcă era ea însăși impecabilă. Scundă — cam de înălțimea lui Annie —, delicată, cu o tunsoare bob în stil Louise Brooks. Avea un ten perfect, purta haine deopotrivă neobișnuite și elegante — gen Issey Miyake. Haine care miroseau a bani. Era imposibil să stai în fața ei în blugi și să insiști asupra unui lucru.

— Zău? zicea și nu era niciodată o întrebare.

— Zău? spusese și despre o altă fotografie care-i plăcea lui Annie — o fotografie cu propriul ei pat, gol, cu cearșafurile mototolite, după ce ea și Graham făcuseră dragoste, cu cărți risipite pe jos, de ambele laturi ale patului. Cam înțesat, după gustul meu. Și e ceva ce am mai văzut, nu-i așa?

Mda, Annie știa la ce se referea Danielle, dar se gândise la imaginea asta ca la o evocare a nucleului intim, sexual, al unei căsnicii. Își dorise să fie primul lucru pe care-l vor vedea oamenii în expoziție.

Conveniseră asupra câtorva imagini cu interioare de fermă, mai curate, mai ordonate, dar la fel de captivante în felul lor —

poate chiar tulburătoare. Una era cu zeci de figurine asemănătoare unor gnomi, așezate pretutindeni, de parcă ar fi observat sau supravegheat viața locuitorilor absenți — sau le-ar fi luat locul, cum îi plăcea lui Annie să-și închipuie. Alta era cu o bucătărie saturată de culoare și încărcată de modele, fiecare raft, acoperit cu hârtie înflorată, iar pe pereți, devize vesele sau kitschoase. Scaunele din jurul mesei erau tapițate în carouri, iar deasupra întregului ansamblu atârna, pe perete, imaginea unui Isus Hristos superb, arian, privind în jos cu ochi albastru-pal iertători, ținându-și cu o mână roba albă deschisă la piept, pentru a-și prezenta printr-o deschizătură curată o inimă ca de Valentine's Day, într-un roșu-portocaliu aprins. După ce conveniseră asupra altor fotografii similare, Danielle îi cedase lui Annie trei, patru dintre preferatele ei.

Când a sfârșit de împachetat fotografiile înrămate, Annie a început să le ducă la mașină — fiecare pe rând, sus-jos pe cele trei șiruri de trepte întunecate, abrupte, de nenumărate ori, o dată cât pe-aci să se împiedice de una dintre benzile de aluminiu desprinse, bătute în cuie pe marginea exterioară a fiecărei trepte. Când a urcat ultima oară, să încuie ușa studioului și să ia ultima fotografie, a tresărit, văzând cât de abandonat părea spațiul, cât de pustiu.

Era deja trecut de ora 2, Annie era obosită și flămândă. S-a dus cu mașina până în South End, cartierul ale cărui case de cărămidă, cu bovindouri erau în mare parte renovate — semnele exterioare fiind clanțele de alamă lustruite, vopseaua neagră, proaspătă, a gardurilor de fier forjat și a balustradelor ornamentate, vegetația șic din curțile minuscule de la stradă.

Și-a cumpărat un sandvici dintr-un local care-i plăcea, aflat la parterul uneia dintre casele vechi. S-a așezat să mănânce pe o bancă în parcul din apropiere, urmărindu-i pe puștii chinezi care jucau baschet pe terenul asfaltat și pe stăpânii de câini care stăteau de vorbă în spațiul îngrădit, în timp ce animalele lor de companie se zbenguiau lătrând.

Se gândea la dimineața aceea, la Graham. Era limpede că uitase complet de expoziția ei: *Tu ce planuri ai astăzi?* Acum scutura din cap — fusese atât de surprinzător!

Deci era supărată pe el?

Nu tocmai, a gândit Annie. Mai degrabă mirată. Mirată, fiindcă pe ea o preocupase foarte mult. Și fiindcă lui nu-i stătea deloc în fire să uite ce se petrecea în viața ei, nici măcar pe moment.

Dar ceva se întâmpla cu el. Și ea nu știa ce era.

Ei bine, asta era, nu-i așa? El avea viața lui, grijile lui și ea le avea pe ale ei. Asta se întâmpla între ei? Gândul a întristat-o.

După ce a terminat de mâncat, a traversat strada și a intrat într-un magazin șic de vinuri și a cumpărat 12 sticle, șase de vin alb, șase de vin roșu, pentru petrecerea de mâine-seară. Și pentru cina de astăzi.

S-a dus cu mașina până la galerie, care era la câteva străzi, a oprit în parcarea spațioasă, pustie de alături, înconjurată de vechile fabrici, acum aproape toate pline de birouri, galerii, restaurante. A dus înăuntru prima fotografie înrămată. A văzut-o pe Danielle în biroul ei, vorbind la telefon. Asistenta ei, Valerie, se afla la biroul din spațiul deschis al galeriei și s-a ridicat să o ajute pe Annie, mergând cu ea de colo colo, transportând fotografiile înăuntru. Le-au sprijinit împreună de pereții albi, sub picturile care aveau să fie date jos a doua zi.

Înainte de a pleca, Annie s-a oprit în pragul biroului lui Danielle, să stea de vorbă cu ea. Danielle era, ca de obicei, puțin rece, puțin distantă, dar cordială. Când Annie a dat să plece, Danielle i-a spus, arătând-o cu degetul:

— Va fi o expoziție bună. Te va pune pe picioare.

— Ei, mă bucur că gândești așa! a răspuns Annie, fără să-și poată ascunde surpriza din voce.

— Bineînțeles că așa gândesc, a spus Danielle, părând mirată de surprinderea lui Annie. Nu m-ar interesa s-o găzduiesc, dacă n-aș fi convinsă că așa este.

— Da, sigur, a spus Annie jenată. Atunci, bine! a concluzionat și a lovit cu palma în tocul ușii, pentru a-și marca spusele. Splendid! Atunci ne vedem sâmbătă.

A condus distrată tot drumul până în Cambridge, orbită de soare în timp ce se îndrepta către vest pe Memorial Drive. A zărit, fără să le vadă cu adevărat, bărci cu vele, înclinate, înghesuindu-se pe râul sclipitor, joggeri pe jumătate dezbrăcați, alergând pe aleile care-i mărgineau malurile, cârduri de gâște canadiene, umblând pe iarbă cu pași lenți și legănați, cu gâturile lungi arcuite pentru a piguli câte ceva de pe jos, cu puii înșiruiți în urma lor în dezordine și cu un aer derutat.

Se gândea la surpriza votului de încredere al lui Danielle. Una dintre persoanele acelea misterioase, atât de rezervate, încât par critice, când, după toate aparențele, nu au deloc această intenție. Cum reușea să aibă o viață personală? Era măritată, avea copii maturi. Cum ar fi să ai o soție atât de indescifrabilă? Sau o mamă indescifrabilă?

Atunci și-a amintit că Sarah o acuzase de ceva similar pe vremuri, când avea 12 sau 13 ani. Ceva de genul că e indescifrabilă. Era după o cină la care Sarah își încărcase farfuria pentru a doua oară, din toate felurile. Fuseseră la medic cu puțin timp în urmă, discutaseră despre greutate, iar Annie nu se putuse abține, trebuise să comenteze. Acum nu-și mai amintește ce spusese, oricum nu conta. Sarah pufnise în plâns și fugise în camera ei. Când urcase, tropăise cu furie pe trepte.

— Of, Doamne! a spus Annie resemnată, iar ea și Graham și-au împins scaunele înapoi în același timp. Mă duc eu, a spus ea. Eu am început!

A găsit-o pe Sarah întinsă pe pat, cu spatele la ușă. Lumina din hol cădea pe silueta ei rotunjită și pe afișul de pe peretele din spatele ei: Suzanne Farrell, *en pointe*. Pe Annie o întristase întotdeauna să-l vadă. Sarah avea cinci ani când și-l alesese pentru a-și decora camera. Făcea un curs la Boston Ballet School. Deja la vârsta aceea era mai înaltă decât toate colegele ei, fetițele acelea atât de fragile! Și nu doar înălțimea ei o îndurerase pe Annie. Ci și masivitatea ei, picioarele groase, dizgrațioase, vocea ei sonoră, mâinile mari.

Annie a întrebat-o dacă se poate așeza.

— Nu, a spus Sarah, fără să se întoarcă. Nu vreau să stai aici și nu vreau să vorbesc cu tine. Nu vreau să aud nimic din lucrurile *înțelegătoare* pe care le vei spune. Pentru că știu ce gândești.

— Ce gândesc?

— Că sunt o scroafă grasă.

— Vai, Sarah, dar n-am spus așa ceva!

— Dar asta ai gândit. Mă consideri grasă și mă urăști.

Își schimbase puțin poziția pe pat și glasul ei era acum mai slab, înăbușit.

Problema lui Annie era că nu se simțea drăgăstoasă față de Sarah în acea perioadă. Sarah era tot timpul furioasă pe ea. Annie credea că, de fapt, era furioasă pe viață și poate pe sine, pentru trăsăturile cu care o înzestrase natura. Fata înaltă, inteligentă, nedefinită, prea timidă pentru a avea prieteni.

— Cum să te urăsc, Sarah? Cum poți crede așa ceva?

A urmat o lungă tăcere. Apoi Sarah a zis cu glas slab:

— În orice caz, nu mă iubești.

— Nu-i adevărat. Te iubesc!

Sarah a ridicat capul și a privit-o pe Annie peste umăr.

— Eu de unde să știu asta? a rostit deslușit. Tu nu arăți niciodată ce simți.

Asta era, nu-i așa? Asta gândea Sarah despre ea. Annie nu-și mai amintea ce-și mai spuseseră. Poate nu multe. Își amintește însă că a coborât și a vorbit cu Graham despre acest lucru. Graham, care, în acea fază — de fapt, în toate fazele —, avea cu Sarah o relație mult mai destinsă decât avea Annie. S-au întreținut la un pahar din vinul rămas de la cină. Nu vorbeau frecvent despre aceste lucruri — greutatea lui Sarah, izolarea ei —, dar de data asta au vorbit, cu glas scăzut. Cum puteau să o ajute? Puteau face ceva pentru ca Sarah să se simtă mai bine?

Poate că ar trebui să o întrebăm pe *ea*, spusese Graham.

Așa că a urcat la ea. Când a coborât, i-a relatat că Sarah îi dăduse voie să se așeze pe marginea patului și să o mângâie un pic pe spate. Dar când o întrebase dacă el și Annie puteau face ceva pentru ea, spusese că nu. Îi spusese să nu mai facă nimic, că pentru ea era și mai rău să știe câte griji își făceau din pricina ei.

Acum Annie își amintea că, în seara aceea, mai târziu, când era pe punctul de a ațipi, Graham îi spusese în întuneric, cu glasul lui răgușit:

— Îți este îngăduit să spui că propriul tău copil te umple de o tristețe aproape insuportabilă?

Au stat întinși unul lângă altul un minut, fără să rostească un cuvânt. Annie s-a simțit năpădită de propria mâhnire din cauza lui Sarah, de incapacitatea de a se simți drăgăstoasă față de ea în această perioadă din viața lor, de conștiința faptului că Sarah înțelegea acest lucru, indiferent de intensitatea cu care trăia aceste sentimente.

— Nu, spusese apoi în întuneric. Nu cred că vrem să începem această conversație.

Pregătise deja fasolea boabe cu cimbrișor și ulei de măsline pentru petrecerea de a doua zi și avea de gând să pună încă de astă-seară mielul la marinat. Dar mai trebuia să cumpere câte ceva — mărunțișuri de ultimul moment.

Ajunsă în Cambridge, a oprit la Formaggio, magazinul fițos din cartier, să cumpere brânzeturi — brânzeturi, biscuiți sărați și diverse soiuri de măsline. La raionul de fructe și legume, aveau niște roșii-cherry care arătau bine, așadar a luat și niște roșii și câte ceva pentru cină.

Stând la coadă să plătească, se uita distrată la florile expuse într-un colț al magazinului. Erau lalele, liliac, bujori, irișii. Splendide, s-a gândit. Pline de speranță, cum sunt florile de primăvară. Va lua și niște flori. Pentru petrecere, desigur. Dar și pentru Graham. Ceva care să-i abată gândul de la ceea ce îl necăjea.

A ieșit din rând, sacrificându-și locul, și s-a dus la standul de flori. În timp ce aștepta ca persoana de la tejghea să ajusteze tulpinile florilor pe care le alesese, să le împacheteze în celofanul transparent, fâșâitor, pe care-l foloseau aici, i s-a părut că o vede pe Rosemary Gregory la raionul de fructe și legume. Nu și-a dat seama dacă era ea, căci femeia s-a întors atât de repede cu spatele!

Dar când s-a așezat din nou la coadă ca să plătească brânzeturile, da, era ea. Annie s-a așezat la rând în spatele ei. Rosemary era în trening, cu părul prins la spate, încălțată cu niște pantofi de sport enormi.

— Ce mai faci? a întrebat-o Annie, gândindu-se la divorțul lui Rosemary de prietenul lor Charlie, despre care știa de la Graham, care-i povestise asta după o petrecere la care fuseseră invitați cu toții în urmă cu o lună, două.

Îi spusese că părea cam... cum zisese? Disperată, poate.

— Oh, sunt bine, a spus Rosemary.

— Mă faci să-mi fie rușine că nu mă duc la sport, a spus Annie. N-am mai fost de câteva săptămâni.

Era aproape adevărat. Oricum, poate de 10 zile. Se simțise vag vinovată din această pricină.

— Încerc să merg zilnic, a spus Rosemary.

S-a lăsat o tăcere, care începea să devină stânjenitoare, când Rosemary a spus:

— Ce buchet magnific! Cu ce ocazie?

— Ei bine, avem niște musafiri după o seară de lectură în librărie.

Și pe urmă, amintindu-și că Rosemary, bineînțeles, nu fusese invitată, a adăugat:

— Același gen de petrecere la care ai fost de nenumărate ori.

Nu era adevărat. Pe Rosemary și pe Charlie îi invitaseră poate de trei ori în total.

Încercând să schimbe subiectul, a spus:

— De fapt, sunt pentru Graham.

— Ah!

— E cam mâhnit de la o vreme și mă gândeam să-l înveselesc puțin. În afară de asta, e un mod de a-i spune ce soț bun este.

— Ah! a spus Rosemary, brusc cu un ton mai puțin amabil. Păi, bine. Bine pentru el. Bine pentru tine.

Și a înaintat, să plătească.

Annie a rămas în urmă, jenată și abătută: petrecerea la care Rosemary nu fusese invitată. Să spună ce soț bun are ea cuiva

care divorțase recent. De ce nu-și putuse ține gura? Probabil, o jignise pe Rosemary. Mai grav chiar: o rănise.

Dar sentimentul ei de jenă s-a risipit rapid în verdele cald al străzilor mărginite de copaci, pe care a condus până acasă. Înăuntru, casa era luminată de razele soarelui de după-amiază târzie. Lui Annie îi plăcea această perioadă din zi, dungile groase, piezișe, de lumină galbenă. S-a dus în bucătărie și a despachetat alimentele și vinul pe care le cumpărase. Tocmai terminase de aranjat florile într-un urcior vechi, alb, când a văzut-o pe Karen în curtea lor. Acum era îmbrăcată, dar desculță. Motanul stătea lângă liliecii bătrâni dintre proprietăți, așteptând, după toate aparențele, să vadă ce va face stăpâna lui în continuare.

Annie a așezat urciorul pe masă. A deschis ușa din spate, a coborât treptele și s-a dus la Karen. A salutat-o pe bătrâna femeie, dar Karen nu i-a răspuns. Se uita la buxusul care împrejmuia terasa cu dale a lui Annie. Fără să ridice privirea, a spus pe un ton blând, mirat, de parcă ar fi vorbit singură:

— Habar n-am de ce am plantat tufele astea oribile de buxus, când, de fapt, le detest. Cred că cel mai bine ar fi să le scot.

— Eu nu cred, a spus Annie pe un ton perfect cordial.

Karen a ridicat privirea la Annie.

— Dar sunt atât de... lipsite de imaginație! a spus. Întotdeauna le-am urât.

— Așa o fi, a spus Annie. Dar nu contează, din moment ce e curtea noastră.

Karen a deschis gura. Și-a încrețit fruntea, pregătită să spună ceva, dar Annie i-a luat-o înainte.

— Vino la mine, Karen. Haide, să bem ceva.

Karen a privit-o. Parcă stătea în cumpănă.

— Și pe urmă ne așezăm aici, în patioul meu, să bem.

Pe chipul bătrânei femei s-a produs o schimbare. Acum, pentru prima oară, părea să știe cine era Annie.

— Chiar mi-ar face plăcere, a spus, cu zâmbetul ei rece de Noua Anglie. Întotdeauna mi-a plăcut patioul tău.

— Atunci, hai să pregătesc ceva de băut, a spus Annie.

Au intrat, iar Annie i-a pregătit lui Karen o bere cu limonadă, băutura ei preferată. Pusese mai devreme la frigider două sticle de vin alb bun și a deschis acum una cu tirbușonul fițos, aproape hidraulic, pe care-l lăudase Graham. („Când vrem să bem un vin, vrem să bem imediat!“) A ieșit în curte înaintea lui Karen, ducând ambele pahare. S-au așezat pe terasă, în scaunele de răchită, înconjurate de buxus, de trilurile păsărilor. Vinul ei era cam cald. Undeva, în depărtare, cineva cânta la pian. Chopin, s-a gândit Annie. Frumos *rubato*!

S-a uitat la Karen.

— Îmi place rochia ta, a început.

6

La 5:30, Graham preia a doua casă de marcat, lângă Bill. E un flux continuu de clienți. Nu se face coadă, nu trebuie să cheme pe nimeni în ajutor, dar abia apucă să răsufle și să gândească. Pe urmă, ritmul se mai domolește și au iarăși doar clienți răzleți, care se plimbă alene printre rafturi sau se așază în fotolii ca să citească. Acesta este momentul din zi când el și Bill, de obicei, se sprijină de rafturile scunde de lemn amenajate sub ferestre, în spatele tejghelei, și stau de vorbă, între un client și următorul.

Dar astăzi nu vor face acest lucru, fiindcă Graham își dă seama că a luat o decizie în timp ce era atât de ocupat. Poate are legătură cu ceea ce și-a amintit că spusese John despre el cu ani în urmă, că cere prea mult de la oameni, că pretinde indulgență. Poate are legătură cu Annie de azi-dimineață, Annie în lumina soarelui, ridicând mâinile și zicând: „Scumpul meu soț“. Sau cu John care, la prânz, a spus referitor la Rosemary: „Fii grosolan cu ea. Asta trebuie să faci“.

Așadar, în următorul moment când el și Bill stau alături fără nicio treabă, Graham îl întreabă dacă crede că se va descurca singur până vine Sasha — tipul care lucrează cu jumătate de normă, care vine târziu și care-i ajută să închidă.

— Nicio problemă, spune Bill.

Graham își ia haina din birou. Încuie ușa în urma lui și-i urează lui Bill noapte bună.

Afară, soarele coboară pe cer. În lumina lui galbenă siropoasă, Graham merge grăbit. O ia la dreapta pe Ash Street și merge până la Garden, trece pe lângă vechiul hotel de cărămidă, prin intersecția din dreptul școlii de muzică, unde trebuie să aștepți întotdeauna semnalul că ți se permite să treci. Când ajunge la Shepard, o ia la dreapta. Trece pe lângă ceea ce, în tinerețea lui, a fost Radcliffe Quad. La stânga pe Avon, la dreapta pe Martin și

acolo, aproape de colțul dintre Gray și Martin, e casa spațioasă în care locuiește Rosemary, casa pe care ea va trebui să o scoată la vânzare, după cum i-a spus lui Graham.

Se sperie de ea, când îi deschide ușa. Și ea se sperie de el. Cască gura și-și duce o mână la păr, pe care, de obicei, îl poartă desfăcut, coafat atent, cu vârfurile întoarse înăuntru. Acum e prins cu o agrafă la spate. Fața ei fără urmă de machiaj, palidă și spălăcită îi place lui Graham, de fapt, mai mult decât atunci când și-o aranjează cu grijă. De data asta nu e aranjată deloc, iar Graham e cumva înduioșat de acest lucru. Înduioșat de ea.

— Nu te așteptam, spune Rosemary și se dă înapoi, ținându-i ușa deschisă ca să intre.

— Știu. Deranjez? îi zâmbește Graham. Mai bine spus, *pot să deranjez*? schițează el o reverență, în glumă.

— Păi, sigur, dacă tot ai venit. Aș fi vrut doar să..., zice ea și iarăși ridică o mână, făcând un gest vag. Tocmai am ieșit de la duș.

Închide ușa și rămân amândoi o clipă în holul larg, tăcuți, stânjeniți. Apoi Rosemary face un semn către scările din spatele ei, care duc la un palier cu o fereastră cu mai multe panouri.

— Urcăm? întreabă zâmbind.

— Hai să stăm o clipă aici, spune Graham și se îndreaptă către bolta care desparte holul de living.

— O! ezită ea. Okay, spune și îl urmează în living.

El se așază pe una dintre cele două mici canapele asortate, dispuse față-n față, de o parte și de cealaltă a șemineului. Ea rămâne în picioare, dar se duce lângă șemineu și se reazemă cu un cot de polița de lemn. Poartă pantaloni kaki și e desculță. Are unghiile de la picioare lăcuite într-o nuanță verde-smarald, un alt lucru care l-a surprins pe Graham când au făcut dragoste prima oară.

El privește în jur. E o încăpere demodată. Mobilier convențional, pe jos covoare orientale uzate. Rafturi cu cărți de o parte și de cealaltă a șemineului. A intrat o singură dată aici, prima oară când a venit la ea, dar atunci nu a privit atent. Băuseră ceva, așezați alături pe una dintre canapele, iar în momentul când s-au atins, când s-au sărutat, ea a propus să urce.

Ulterior, au urcat de fiecare dată direct în dormitorul cu pat *king size*, pe care-l împărțise până nu demult cu soțul ei.

— Mă sperii puțin, spune ea acum.

Zâmbetul ei pare forțat. Anxios.

Brusc, Graham se simte copleșit de milă față de ea. Ar fi trebuit să o avertizeze, să-i dea timp să se aranjeze. Să se „picteze pentru război", cum spunea mama lui când se pregătea să iasă. Ruj, fard de obraz — nimic complicat, spre deosebire de machiajul de ochi stilizat al lui Rosemary sau de fondul ei de ten, sau ce-o fi fost, care-i dădea un aspect impecabil. Azi e palidă și pistruiată, nefardată la ochi. Așa par mai mici, mai sinceri.

— De ce nu te așezi și tu? spune el și bate cu palma pe canapea, lângă el.

Vine într-adevăr și se așază, dar la celălalt capăt al canapelei. Își ridică picioarele, le bagă sub fund.

— Spune-mi de ce ai venit, când mai devreme ai spus că nu poți veni.

Glasul ei e neutru, nu e provocator, seducător, cum e de obicei când vorbește cu el.

Graham e conștient că se străduiește să aibă o voce blândă:

— Am venit să-ți spun că nu mai pot veni.

Îi urmărește fața, care-și schimbă de mai multe ori expresia. În primul moment arată de parcă ar fi lovit-o. Se îndreaptă de spate. Apoi îi mijește un zâmbet pe buze. Cumva, în câteva secunde, a reușit să adopte un soi de demnitate îndurerată.

— De ce? întreabă.

Glasul ei e politicos, dar lipsit de expresie.

— E prea periculos. Pentru căsnicia mea.

Ea îl privește în ochi. Apoi îi zâmbește fără amabilitate și-i spune prefăcut surprinsă:

— Ah, ești *însurat*!

El așteaptă o clipă, înainte de a-i răspunde.

— Se vede treaba că da, sunt. De fapt, am fost dintotdeauna, adaugă el și apoi inspiră adânc. M-am simțit mereu... prost, din cauza asta. Din cauza noastră. Chiar și când m-am simțit cel mai bine.

Ea tace. Apoi spune:

— Asta când a fost? și glasul îi e din nou neutru.

— Când m-am simțit cel mai bine?

— Da.

— Când făceam dragoste, desigur. Când toate celelalte s-au risipit pentru câteva momente.

El a devenit atent la neastâmpărul mâinilor ei din poală, cum își râcâie cu unghiile degetele mari.

— Și după aceea au revenit? spune ea. *Toate celelalte?*

— Da.

După o clipă reia. Acum glasul ei e aproape răgușit.

— Și ce anume erau toate celelalte?

El trage adânc aer în piept.

— Era Annie. Ce simt eu față de Annie. Ce simt mereu față de ea.

— Cu excepția acelor momente când s-a *risipit*.

— Da.

Mâinile ei devin inerte.

— Păi, probabil că ai vrut să se risipească.

— Bănuiesc că da, într-un fel, altminteri n-aș fi venit. Dar nu asta simt.

Între tot ceea ce și-au spus au existat pauze. Acum, o nouă pauză — de parcă Rosemary ar avea nevoie de timp pentru a formula întrebarea corectă — și spune:

— Ce simți?

El nu-și dă seama dacă ea își bate joc de el, dar nu vrea să se gândească acum la asta.

— În principal, că o iubesc pe Annie. Că vreau să o iubesc în continuare.

Un mic zâmbet amar apare pe buzele lui Rosemary.

— Că vreau s-o protejez. Că nu vreau s-o rănesc.

— Ce frumos trebuie să fie pentru ea! Să fie protejată.

Acum e rândul lui să facă o pauză.

— Îmi pare rău! Îmi pare rău că nu te pot proteja, Rosemary. Că trebuie să te bizui, mai mult sau mai puțin, pe tine însăți. Îmi pare rău!

Fața i se schimonosește, i se urâțește. Lacrimi i se ivesc în ochi. O aude cum respiră lent, cum încearcă să-și țină firea.

— Nu e o consolare, știu, spune el.

Dar ar vrea să o poată consola. Ar vrea să o poată proteja și pe ea.

— Cred că știu și eu, într-o oarecare măsură, cum te simți când ai rămas deodată singur. Când vrei pe cineva. Pe oricine, nu contează. Când nu ești... pregătit să înțelegi cât de improbabil este să funcționeze relația cu o persoană anume.

— Cu o persoană ca tine, zice ea, ca pe o acuzație.

— Ca mine.

El își înclină ușor capul: *okay*.

Respirația ei se domolește, fața ei se destinde. Se pare că, până la urmă, nu va plânge.

— Nu merită să mizezi pe mine, Rosemary, chiar dacă n-ar exista nicio Annie. Nu merită. Eu vreau... vreau mereu să spun da. Și *vreau* să vreau să spun da. La tot. Sunt un om lacom. Un om a cărui sete nu cunoaște limite, spune și se gândește iarăși la un bebeluș. Cu Annie am încercat să fiu mai puțin însetat. Mai puțin însetat, în general. Mai însetat doar de ea.

— Dar se pare că n-ai avut noroc.

— Mă rog! Tu ai întrerupt o lungă perioadă noro-coasă.

Ea își întoarce privirea către fereastra mare, curbată, din bovindoul din spatele canapelei. Din spatele micii canapele.

— Ăsta-i norocul *meu*, presupun! zice ea.

El întinde brațul. Îi pune o mână pe genunchi, pentru că genunchiul e cel mai aproape de el.

— E *într-adevăr* norocul tău. Norocul tău că ies din viața ta. Ca amant.

Se întoarce către el cu o privire tăioasă.

— Aha, deci vei fi *prietenul* meu, spune cu mult sarcasm.

— Sunt prietenul tău. N-am fost prietenul tău când am început povestea asta. Dar acum sunt. Sunt prietenul tău.

— Sigur. Un prieten pe care nu-l voi mai revedea niciodată. Sau cu care nu voi mai vorbi niciodată între patru ochi. Sau pe care nu-l voi mai atinge niciodată.

Fără să se gândească, el își retrage mâna de pe genunchiul ei.

Ea își coboară privirea și râde — un sunet scurt, amar.

— Da, cam așa, spune ea.

După o clipă, el zice:

— Îți amintești ce ți-am spus când a început povestea asta? În seara aia, la petrecere?

— Nu.

— Ți-am spus că mulți vor sta la rând să devină iubiții tăi. Mulți bărbați. Și am vorbit serios. Numai că n-ar fi trebuit să fiu eu primul la rând. Ar fi trebuit să fiu suficient de inteligent pentru a o lua ca pe o glumă, când mi-ai sugerat... să mă așez la rând. Dar e adevărat. Vor fi alții. Alții mai buni. În sensul că eu am fost de tot rahatul. Plin până-n gât de chinurile mele și de sentimentul meu de vinovăție. Și nefolositor pentru tine.

Ea s-a întors iarăși către fereastră. E deschisă câțiva centimetri. Afară adie vântul, frunzele foșnesc. Îl privește din nou, fără mască.

— Dar dacă te iubesc? spune cu un glas stins.

— Nu mă iubești, clatină el din cap. Nu mi-ai pune întrebarea asta, dacă m-ai iubi.

Glasul ei devine brusc aspru.

— Aha, știi tu mai bine. Știi tu mai bine decât mine ce simt.

— Și dacă-ți spun că da, știu?

Stau și se privesc, doi dușmani, într-o clipită.

— Știi cum arăți, Graham? zâmbește ea.

— Nu.

— Arăți exact ca un părinte care-i vorbește unei adolescente.

El își amintește brusc cum îi vorbea lui Sarah când era adolescentă, cum îi spunea că totul va trece — singurătatea ei, durerea ei. Problemele ei cu greutatea.

Atât de puțin a făcut pentru cei pe care-i iubește, zău așa!

— Îmi pare rău, spune el. Nu am vrut asta. E ultimul lucru pe care-l doresc. Să arăt așa. Să fiu așa.

Ea privește acum în jos.

— Cred că ar fi mai bine să pleci, spune cu glas surd.

— Cum zici tu..., se ridică el.

Rosemary nu se urnește. Evită să-l privească.

El așteaptă o clipă. Să o atingă? Să o sărute de ră-mas-bun? Își imaginase ceva de genul ăsta, își dă el seama acum. Da. Un rămas-bun cald. Iertare.

Prostule, prostule!

Tot ce vede din unghiul ăsta, stând în picioare și ea jos, privind spre podea, este creștetul capului ei, părul umed prins cu o agrafă, șuvițe atârnându-i pe lângă curbura obrazului.

Se îndreaptă către ușa boltită care dă în hol și se oprește.

— Îmi pare rău! spune.

— Sigur, zice ea slab.

Se duce la ușă fără să mai privească înapoi, o deschide și iese în aerul serii.

Câteva străzi mai poartă cu sine remușcarea. Dar pe urmă începe să se stingă — deși parcă e rușinos, nu-i așa? Că se stinge?

Da. Și imediat o nouă remușcare, din cauza acestei turnuri subite.

Dar, în același timp, simte cum îl cuprinde un soi de bucurie, un sentiment de eliberare. Iuțește pasul pe pavelele de cărămidă denivelate. Pe trotuar, în fața alimentarei aflate la câteva străzi de casa lor, vede o găleată albă de plastic, de 20 de litri, cu câteva buchete de flori ușor veștejite în ea. Margarete și niște flori violacee. Annie, îi vine în minte. Un dar pentru Annie. Scoate un buchet din găleată, cu tulpinile picurânde, și se duce înăuntru să plătească.

Mergând spre casă cu buchetul în mână, începe să aibă senzația că ea este *ținta* lui. O săgeată care-și face drum spre ea. Ba chiar încearcă să alerge câțiva pași, dar își dă seama că nu poate. Încetinește pasul, gâfâind. Amuzat de sine însuși, de ideea asta absurdă despre sine — ursul solid, iute ca săgeata —, râde în gura mare. O va transforma într-o poveste haioasă pentru Annie. Încă un dar pentru ea. Își scoate haina și, ținând-o agățată într-un deget, și-o aruncă peste umăr.

Ajuns acasă, Graham intră, închide ușa și se întoarce către casa umbroasă, să o strige pe Annie. Dar, chiar înainte de a o striga, își dă seama că nu e acasă. Nu e nimeni acasă. Era atât de pregătit să

fie primit înapoi în propria viață, încât dezamăgirea e ca o durere. Brusc, se simte obosit. Traversează încet livingul până în bucătăria spațioasă, să găsească o vază pentru florile lui Annie.

Dar în clipa următoare aude de afară glasul ei uniform și blând. Ușa din spate și ferestrele sunt deschise, iar Annie stă cu Karen în vechile scaune de răchită din patio. Graham se oprește, imobil, cu florile în mână. Stă în umbra din bucătărie și privește afară, la ea, cu un sentiment de ușurare, cu sentimentul că astăzi a ajuns atât de aproape de senzația de gol de adineauri, când n-a fost nimeni aici să-l întâmpine!

Karen spune ceva pe un ton arțăgos, iar Annie îi răspunde.

Graham îi urmărește fața, alternanța de amuzament și îngrijorare, în timp ce Karen relatează acum pe larg nu-știu-ce. Sprâncenele îi reflectă reacțiile. Graham îi adoră sprâncenele, sprâncenele ei negre, și modul în care o trădează, chiar și când fața ei e imobilă.

Pe urmă observă un alt buchet — un buchet mai frumos — pe masa din bucătărie, în urciorul vechi alb. E enorm, aplecat sub propria greutate, abundent, și emană un parfum intens de liliac.

Of! *Astea* sunt florile pe care ar fi trebuit să i le cumpere lui Annie, pe care i le-ar fi cumpărat dacă ar fi putut, care i-ar fi vorbit despre tot — despre mâhnirea lui față de sine. Despre iubirea lui față de ea.

Face un pas către ele și se apleacă deasupra lor, să inspire parfumul intens, erotic. Ceva ciudat se petrece atunci în pieptul lui și pe urmă are senzația că lumea se transformă și e pătrunsă de o bucurie aproape dureroasă. În momentul când ridică iarăși capul să o privească pe Annie, ridică și ea capul, îl vede stând acolo în întuneric și, drept răspuns, fața i se înseninează.

7

Annie și Karen stăteau de vorbă de ceva vreme, când Annie, surprinzând o mișcare în bucătărie, a ridicat privirea și l-a văzut pe Graham stând acolo. Era în umbră, dar îi vedea fața — se uita și el la ea — și, așa cum se întâmpla uneori între ei, a simțit un asemenea val de iubire pentru el, încât corpul ei parcă s-a *înmuiat*. S-a întors iarăși către Karen într-o stare de conștiență profundă, de conștiență că-l aștepta, că totul a tins către acest moment.

A ieșit și el după câteva minute, cu un pahar de vin în mână, îmbrăcat într-una dintre frumoasele lui cămăși vechi, încălțat cu pantofii lui senzaționali.

— Femeile mele preferate, a spus el.

S-a îndreptat către Karen. Când s-a aplecat deasupra ei, Annie a urmărit-o pe bătrâna femeie. Degetele ei de la picioare, cu unghiile îngroșate și netăiate, s-au îndoit realmente în sus, de plăcere, când Graham a sărutat-o pe creștetul capului.

S-a dus apoi la Annie și i-a atins ușor buzele cu buzele lui, mângâind-o cu barba lui moale pe bărbie, pe obraz.

Când a făcut un pas înapoi și a ridicat paharul, a spus:

— Pentru frumusețe! Și mă refer la voi amândouă.

A băut cu un gest dramatic, făcând o mișcare amplă cu brațul înainte de a-și duce paharul la gură.

— Și pentru tine, a spus Karen, ridicând și ea paharul și sorbind apoi din el.

Buzele ei au scos un ușor plescăit. Pe urmă, ea a pus paharul jos și a zis:

— Ai venit la *țanc* — tocmai m-am întors din călătorie.

— Ce călătorie? a întrebat Annie.

S-a încruntat la Annie, contrariată.

— La Paris! a spus ea și vocea îi era surescitată. La Paris, desigur.

Graham și Annie au schimbat o privire. Ea a ridicat din sprâncene. După câteva clipe, Graham s-a întors către Karen și a spus:

— Întotdeauna mi-am dorit să merg acolo.

— Păi, să *mergi*! a spus Karen. E minunat. Pe-atât de elegant pe cât se spune.

Graham a râs.

După o clipă, Annie a zis:

— Karen și cu mine am ieșit să bem ceva în curtea noastră neimaginativă.

— Ce tot spui? a exclamat Karen.

— Păi, a răspuns Annie, tu ai spus așa despre curtea noastră.

— Nici pomeneală! a zis Karen.

— Cred că ai făcut o aluzie în acest sens. O aluzie destul de explicită, aș zice.

— N-am vrut să spun asta. Nu fi și tu așa de supărăcioasă!

— Nu cred că sunt, a zis Annie.

— Te-ai descurcat cu împachetatul? a întrebat-o Graham pe Annie.

Se așezase și el între timp și urmărise schimbul lor de replici, cu fața înseninată de amuzament.

Annie l-a privit. Părea relaxat în sinea lui, cum nu mai fusese în ultima vreme. În ultimele două săptămâni, poate.

— Să știi că am terminat.

— Doar nu vă mutați! a spus Karen, acum cu o expresie vioaie, îngrijorată.

— Nu, nu, nu, a răspuns Annie.

Când Graham a început să-i explice lui Karen despre ce era vorba — fotografiile, expoziția — Annie s-a ridicat și a urcat cele câteva trepte până-n bucătăria umbroasă, să pună mielul la marinat și să încropească o cină simplă pentru Graham și ea. Când și-a pus paharul pe masă, a remarcat că, lângă buchetul ei dramatic de flori de primăvară, mai era un mănunchi de flori asezonale, ca vai de capul lor, vârât într-un urcior mic de lut. Graham. A pufnit în râs, dar apoi a luat buchetul cel mare și l-a

așezat pe insula din bucătărie. A mutat buchetul lui Graham pe colțul mesei, unde obișnuiau să mănânce.

Când a venit și el înăuntru, Annie făcea salata — o salată niçoise, în care punea și roșiile-cherry pe care le cumpărase mai devreme. I-a mulțumit lui Graham pentru flori.

— Ceva simbolic, a spus el.

El a pus masa, în vreme ce ea a pregătit dressingul și a mai turnat fiecăruia câte un pahar de vin.

Era încă suficientă lumină când au mâncat, încât n-a fost nevoie de lumânări pe masă, deși în încăpere se făcea întuneric destul de rapid. Dar era plăcut, a gândit Annie, să stea așa în penumbra din casă, cu ușa din spate deschisă; iar Graham părea în continuare el însuși, într-o manieră pe care Annie n-ar fi știut să o descrie exact. El, cel necomplicat. Presupunea că avea ceva de-a face cu întâlnirea cu John, cu plăcerea pe care i-o procura întotdeauna — cineva cu care putea vorbi despre orice.

L-a întrebat așadar despre prânzul lor, iar Graham i-a povestit despre conferința lui John, despre copiii lui:

— Ah! Și, apropo, a spus că poate veni mâine-seară.

Au vorbit și despre Karen, despre faptul că era tot mai aiurită.

Pe urmă Graham a întrebat-o ce făcuse în cursul zilei și ea i-a povestit — cât durase împachetatul — că mâncase de prânz în parcul din South End. Cât de ciudată era Danielle!

— Plus că — vai, Doamne! — m-am întâlnit cu Rosemary Gregory în Formaggio și am călcat în străchini.

El parcă a tresărit.

— Cum adică ai călcat în străchini?

— Ah, am făcut o gafă după alta. Luasem florile, știi — a făcut un semn către buchet — și întâi i-am spus că sunt pentru petrecere, la care, bineînțeles, pe ea n-o invitasem. Și pe urmă, ca să salvez situația, am spus că sunt pentru tine, pentru faptul că ești, după cum am avut tactul să mă exprim față de o femeie recent divorțată, un soț bun.

După o clipă, el a spus:

— Sunt convins că n-a remarcat. Sau că n-a deranjat-o.

— Ba să știi că mi-a cam întors spatele, deci cred că a deranjat-o totuși.

— Posibil să fi fost o mulțime de alte lucruri la mijloc. Nu poți ști.

Annie a ridicat din umeri.

— Eu nu mi-aș face griji, a spus el.

Înainte de a se ridica de la masă, pentru a aprinde luminile și a se apuca de strâns, Annie a spus:

— Să știi că *ești* un soț bun.

El n-a zis nimic câteva clipe. Apoi:

— Înseamnă enorm pentru mine. Să spui asta.

Annie nu-i vedea fața, dar glasul lui era și mai profund decât de obicei, un soi de mormăit blând.

Ea a ajuns prima la comutator și a aprins lumina și, o clipă, au rămas amândoi așa, orbiți, surprinși unul de celălalt.

8

Ceva nu era în ordine, Annie a simțit acest lucru de cum a deschis ochii. Lumina care se strecura în cameră pe fereastra cu jaluzelele lăsate pe jumătate — prea puternică — și faptul că toată casa era cufundată într-o tăcere deplină. Cât era ora? S-a răsucit să vadă ceasul, cifrele lui verzi, luminoase. 6:21. S-a întors puțin și a văzut că Graham, care o trezea de obicei cu mult înainte de această oră, era întins lângă ea, în pat, adormit.

Atunci, înainte de a face vreo mișcare, înainte de a-l atinge, a știut. Mult mai târziu, când avea să stea de vorbă cu Frieda despre acest lucru, avea să-i spună că-și dăduse seama după culoarea lui — după faptul că nu mai avea culoare. (În schimb, era cenușiu. Un cenușiu ciudat, aproape gălbui.) Dar ce a simțit cu o secundă înainte de a realiza acest lucru, deși nu a spus asta nici Friedei, nici nimănui altcuiva, a fost că sufletul lui plecase. *Asta* a știut în momentul când l-a privit, chiar din unghiul acela ciudat, cu perna care-i bloca parțial vederea. Că sufletul lui dispăruse și că lăsase în urma lui, lângă ea, corpul lui pustiu.

Ba nu, nu sufletul! Annie nu credea în suflet. Doar că ceva esențial pentru Graham, pentru tot ceea ce era Graham, nu mai era acolo. Ea a văzut acest lucru. A știut.

S-a întors atunci spre el și a întins mâna să-l atingă. Întâi pe braț, brațul care era cel mai aproape de ea, cu carnea lui albă, cu mâna întoarsă în sus, cu palma deschisă, destinsă.

Pielea lui era rece când a atins-o cu vârful degetelor.

S-a tras mai aproape de el, s-a sprijinit în cot pentru a-l privi — pentru a-i privi fața cenușie. Parcă se năruise sub barba deasă. Parcă își pierduse orice semnificație. După câteva clipe, a întins mâna și l-a atins pe frunte, pe nas. Și ele erau reci. Reci și ca de ceară.

Atunci Annie s-a ridicat în pat și a îngenuncheat lângă el. Respirația ei era accelerată, își simțea inima, fiecare bătaie părând să-i zgâlțâie corpul. Și-a pus mâinile pe brațele lui, pe pieptul lui. Graham își trăsese cearșaful de pe el aproape până la talie, iar mâna lui dreaptă se odihnea pe pânza albă. Annie a atins acea mână și apoi acel braț, rece și el, cu părul moale care-l acoperea. S-a așezat pe vine și a închis ochii, încercând să se calmeze.

Când s-a uitat din nou la el, a văzut că ochii lui erau întredeschiși. Întredeschiși, dar goi. După câteva momente, a întins mâna să-i închidă ochii, conștientă fiind, chiar în timp ce făcea acest gest, că citise de nenumărate ori despre el sau că-l văzuse, la cinema, la televizor. Gestul ritual, recunoașterea morții.

Dar Annie l-a făcut în principal fiindcă nu voia să-i vadă ochii, bizar de goi și orbi. Pielea pleoapelor, pielea aceea în mod obișnuit subțire și aparent vulnerabilă, a simțit-o ciudat de groasă, când i-a lăsat-o peste ochi. S-a dat iarăși înapoi.

A mai rămas câteva minute așa, doar privindu-l. Pe moment, i s-a părut ciudat că ochii lui rămâneau închiși. A început să plângă, dar imediat a avut sentimentul că nu o ajută cu nimic. Și, desigur, nici pe el nu-l mai ajuta nimic. A încetat, s-a chinuit să înceteze.

S-a dat jos din pat și s-a dus de cealaltă parte și s-a așezat lângă el. Corpul lui s-a înclinat puțin către ea când și-a lăsat greutatea pe saltea. I-a căutat pulsul pe brațul rece. Inutil, desigur.

Gura lui era deschisă și ea l-a atins sub bărbie și i-a închis-o. Când și-a retras mâna, gura s-a deschis la loc.

Ochii rămâneau închiși, dar nu și gura, i-a trecut prin minte. De vină o fi osul greu al maxilarului.

Și-a reproșat pe moment că o preocupau asemenea lucruri, că o preocupa orice altceva în afara faptului că Graham murise. Deși înțelegea, în același timp, că preocuparea asta nu era reală, într-un anumit sens — că era o modalitate de a nu se gândi la ceea ce era real. Atunci a avut senzația acută că trăiește în aceste momente pe două planuri — unul în care încerca să se distanțeze de ceea ce se petrecea și altul în care încerca să realizeze, să afle ce se întâmpla.

S-a aplecat în față și și-a pus mâinile pe obrajii lui, i-a ținut fața între palme. Ar fi trebuit să facă ceva, să simtă ceva. Răspunsul sigur va veni. Nimic din ceea ce făcea acum, nimic din ceea ce se gândea să facă nu părea în ordine. Și-a luat mâinile de pe el. A stat așa, cu mâinile în poală.

A pierdut noțiunea timpului. Trecuseră poate 20 de minute, poate doar câteva. A plâns în sfârșit, după cum avea să-și amintească mai târziu, dar a știut încă din clipa aceea că plângea în primul rând pentru sine, pentru viața pe care o vedea deja înaintea ei, fără el. Cum să trăiască ea? Cum să-și petreacă zilele, pentru numele lui Dumnezeu? El fusese centrul vieții ei, al vieții lor comune. Era, în fond, o singură viață.

S-a sculat și și-a luat un șervețel din cutia de la capătul patului. Și-a șters fața, și-a suflat nasul.

Când l-a privit din nou pe Graham, a observat că era îmbrăcat cu unul dintre tricourile lui vechi, devenit gri de atâta purtat, găurit pe ici, pe colo. Atât avea pe el, Annie știa acest lucru. Asta era uniforma lui de culcare când era cald afară, altceva nu îmbrăca. S-a așezat iarăși lângă el și a tras cearșaful de pe el. Coapsele albe, lungi și frumoase, penisul mai întunecat, zăcând pe una dintre ele, părul pubian încărunțit, des. Burta se relaxase și parcă se mai aplatizase.

I-a trecut prin minte că ar trebui să-l îmbrace cu ceva. Cei care vor veni îl vor vedea așa. În clipa asta, nu-și dădea seama cine — medicul, niște băieți de pe ambulanță? —, dar, la un moment dat, va trebui să cheme pe cineva și nu voia ca cei care vor veni să-l vadă pe Graham gol.

Pe de altă parte, nu-și putea imagina cum să-l îm-brace. Părea o sarcină imposibilă: să-i ridice corpul greu, să-l întoarcă.

Era oricum o nebunie să se gândească la așa ceva, și-a spus în sinea ei. Nimănui nu-i păsa. Doar ei îi păsa. Și, de fapt, nu-i păsa. L-a acoperit până la piept cu cearșaful și cu pătura ușoară, de parcă ar fi fost un copil pe care-l pregătea pentru culcare. S-a aplecat deasupra lui și l-a sărutat, conștientă fiind de falsitatea acestui gest. Nu simțea nimic față de el, față de acest corp. Graham plecase.

Și a plâns, în sfârșit, pentru acest fapt, pentru cât de lipsit de speranță era tot ce ar fi făcut ea acum pentru el, orice gest al ei. Pentru cât de pustiu putea fi corpul lui.

Nu și-ar fi putut imagina. Graham *era* corpul lui — mare, energic, viu. Imobil, era mai absent decât oricine.

Au avut dificultăți să-l coboare pe scări, atât de masiv și greu de dus era, iar treptele cotite, neacoperite, erau înguste și abrupte. Pe deasupra, printre cei care veniseră cu ambulanța era o femeie scundă, la fel de scundă ca Annie — deși brațele ei bronzate, în cămașa cu mânecă scurtă, aveau mușchii fermi ca niște frânghii.

Annie nu s-a uitat la ei. Nu se uita niciodată, nici când se transporta doar mobilă pe treptele acestea. O îngrozeau fără motiv. Nu se putea abține să nu-și imagineze tot ce s-ar fi putut întâmpla, toate posibilitățile oribile — lucruri care cad, se sparg, oameni care se prăbușesc pe spate, sunt zdrobiți sub povara obiectelor grele. Iar acum, cu Graham, frica ei era mai mare decât oricând. În vreme ce infirmierii se căzneau să-l coboare, Annie era în dormitor, în fotoliul lui Graham, și încerca să nu se gândească la ceea ce se petrecea pe scară.

Așternutul de pat, șifonat, îi sugera încă forma, corpul. Pe fereastra deschisă adia mirosul plăcut de umezeală al nopții, evaporându-se. Se auzea ciripitul păsărilor și freamătul copacilor. De undeva, din depărtare, se distingea zgomotul metalic al unei scări extensibile. Viața care continua.

Din hol s-a auzit o bufnitură.

— Doamne sfinte! a zis încet femeia, dar nu suficient de încet.

Bărbatul a șoptit precipitat:

— Știu, știu, și o clipă a părut că se opriseră.

Apoi râsete înfundate.

Râsete!

Mă rog. Situația avea totuși ceva comic, nu-i așa? Treptele ridicol de primejdioase, bărbatul solid, femeia scundă care încerca să-l care. Stan și Bran. Le mai trebuiau meloanele.

Brusc, s-a trezit că râde și ea. A intrat repede în baie și a închis ușa. Așezată pe marginea căzii, cu spatele arcuit, Annie s-a

descărcat râzând și chicotind, străduindu-se să nu se facă de rușine. Curând, râsul s-a trans-format în ceva primejdios, ceva ce nu mai putea controla. A ținut-o o vreme așa. Nu se mai putea opri.

În cele din urmă, crezând că ar putea să o ajute, s-a dus la oglinda de deasupra chiuvetei și și-a privit chipul. Avea obrajii uzi de lacrimi, dar continua să râdă. Să râdă și să plângă, în același timp. Era grotesc. Ea era grotescă, o mască a tragediei, cu un râs straniu, fără haz, ieșind pe gura cu colțurile lăsate. A deschis robinetul, s-a aplecat deasupra chiuvetei și s-a stropit de nenumărate ori pe față cu apă rece. A încercat să nu se mai privească în oglindă, în timp ce se ștergea cu prosopul. Respirația i se calmase, dar se simțea epuizată.

A deschis ușa și n-a mai auzit nimic. Așadar plecaseră. A ieșit în hol și a rămas acolo, privind în încăperea din fața ei: biroul lui Graham. Lăsase deschis sertarul de la dulapul lui galben pentru acte, când îi căutase testamentul, sertarul metalic, colorat, ticsit de informațiile importante pentru el. Pe biroul lui erau teancurile lui de hârtii, cărțile lui, computerul lui. Deasupra, pe perete, o fotografie înrămată, cu ea privind pe o fereastră, lumina rece căzând dramatic peste ea. Prietena sa fotografă, Natalie, i-o făcuse pe vremea când era însărcinată cu Sarah.

Tot acolo era și telefonul, fixul, pe care nu-l mai folosea decât Graham.

Annie trebuia să înceapă să telefoneze, știa asta, dar ura ideea — înștiințarea neapărat dramatică, reacția inevitabilă, nevoia de a se consacra răspunsurilor celorlalți: șocului lor, durerii lor. Nu era pregătită.

S-a gândit la Sarah. Pe ea trebuia să o sune prima.

Dar cât era ceasul în California? 5?

Nu, trebuia să mai aștepte puțin.

Pe urmă: Lucas.

Ba nu, Frieda trebuia să-l sune pe el.

Or, nu putea să o sune pe Frieda înainte de a o suna pe Sarah. Să mai aștepte. Să mai aștepte până o sună pe Sarah și apoi Frieda.

A coborât și ea treptele înguste, pictate. S-a dus prin living în bucătăria deschisă. Era trecut de 8:15, a văzut la ceasul cuptorului. Lumina soarelui se revărsa în încăpere — o lumină de weekend, s-a gândit. În zilele de lucru, la ora asta se pregătea să plece la studio.

A pornit espressorul pe care i-l cumpărase lui Graham și a apăsat numărul minim de butoane, rezultatul fiind un espresso dublu și o cană cu spumă de lapte caldă. S-a așezat la masa din bucătărie. Buchetul pe care i-l cumpărase Graham se mai veștejise puțin în cursul nopții, a remarcat. Și-a băut cafeaua încet, căzând din nou în acea stare similară transei, în care fusese și mai devreme. Era conștientă că timpul trecea, dar n-ar fi știut să spună cât timp, cât de mult. A auzit soneria telefonului lui Graham și o voce îndepărtată lăsând un mesaj. Poate sunase și telefonul ei mobil, dar oricum nu l-ar fi auzit — îl pusese pe silențios cu o seară în urmă, înainte de a merge la culcare. Nu reactivase sonorul nici după ce sunase la medic și la firma de pompe funebre.

Deodată, și-a amintit mișcarea pe care o simțise în pat în timpul nopții. Aproape că se trezise — acum își amintea — când se mișcase Graham. Se gândise că poate vrea să se scoale, să se ducă la baie, și ea se întorsese pe cealaltă parte, să adoarmă la loc. Oare atunci se întâmplase, se întreba acum? Atunci i se oprise inima? El își dăduse seama? Știuse că va muri? Îl duruse?

A început să se legene pe scaun, gândindu-se ce însemnase oare acel moment pentru el. Solitudinea lui din acea clipă părea atât de vrednică de milă, groaznică!

Și apoi s-a gândit: l-ar fi putut salva, l-ar fi ajutat, dacă nu s-ar fi întors pe cealaltă parte, ca să adoarmă iar?

S-a oprit. Și-a pus mâinile pe masă, cu palmele în jos. Nu avea niciun sens. Probabil, n-ar fi schimbat cu nimic situația. Și poate se înșela, oricum. Se înșela cu privire la momentul morții, cu privire la mișcarea pe care o simțise sau crezuse că o simte, sau ce o fi fost.

Nu schimba cu nimic situația. Graham se stinsese, oricum. Era mort. S-a silit să gândească acest cuvânt și pe urmă l-a rostit cu

voce tare:
— Mort.

Îl rostise și mai devreme, când vorbise cu polițistul, cu polițistul acela atât de tânăr, un puști de fapt, care o întrebase cam de când credea ea că *se stinsese* Graham.
— Adică de când era mort? întrebase ea.
El se înroșise, în mod ciudat, și-și coborâse iute privirea în carnetul în care-și lua notițe.
— Da, a spus.
— Nu știu, i-a răspuns Annie. Dar era rece. Sau se răcise, ca să zic așa.
El a părut să-și noteze și acest lucru, după care i-a mai adresat și alte întrebări: câți ani avea Graham? 64, spusese ea. „Ba nu, 65." (Ziua lui de naștere, în aprilie, cadourile, petrecerea, Graham în centrul atenției, fericit, toți prietenii la masa lungă, șirul de lumânări din mijloc și, în lumina lor blândă, fețele tuturor, atât de tinere!) A întrebat-o dacă era cardiac, dacă se duseseră la culcare în același timp, la ce oră, dacă auzise ceva în timpul nopții. Atunci, Annie nu-și amintise că Graham se mișcase, așadar spusese adevărul, mai mult sau mai puțin, când îi răspunsese polițistului că „nu".
(Va trebui să vină poliția, îi spusese medicul de familie, când îl apelase. O moarte subită acasă, trebuia să verifice. „Înțelegi." Annie spusese „da", deși nu înțelegea nimic, până când polițistul, atât de tânăr, atât de politicos, un roșcat pistruiat, începuse să-i pună întrebări.
— Și mai trebuie să-i găsești și testamentul, spusese medicul. Și-a făcut unul, da?
Lui Annie îi plăcuse de acest medic, singura dată când se întâlniseră, la o lectură a lui Sherwin Nuland în librărie.
— Da, răspunsese.
— Pregătește-l să-l ai la îndemână, să-l arăți celor de pe ambulanță, bine? Să nu se apuce să-i facă resuscitare cardiopulmonară.
— Doamne, nu! E mort!

— Altminteri sunt obligați să încerce.

El va aștepta ambulanța la Urgențe, îi spusese medicul, și va semna certificatul de deces, un pas necesar. Ea va trebui să caute între timp o firmă de pompe funebre. Unde să-l trimită pe Graham. Să-i trimită corpul.

Firma de pompe funebre fusese așadar singura decizie clară pe care o luase Annie în dimineața asta, dar o decizie care-i fusese impusă. De fapt, nu puteai spune că fusese o decizie. Sunase la singura firmă de care știa, o clădire de cărămidă, cu un panou imens, pe Massachusetts Avenue, pe lângă care trecea de fiecare dată când se ducea la studio. Femeia care-i răspunsese la telefon spusese că se vor ocupa ei de tot. Pe Annie nu o interesa, nu întrebase ce însemna *tot*, voia doar să pună capăt convorbirii.)

Într-un târziu, s-a ridicat cu greu de la masă și și-a spălat ceașca de cafea. Golise mașina de spălat vase. S-a apucat să o umple la loc, cu vasele pe care le lăsaseră clătite în chiuvetă, vasele de la cina de aseară — farfuriile, tacâmurile.

În timp ce făcea ordine, și-a amintit cina de aseară cu Graham, și-a reprodus în minte detaliile. Așezați la masă, râseseră amândoi de Karen, de călătoria ei la Paris. Apoi conveniseră că, de fapt, nu era de râs. Și râseseră din nou. Pe Annie o trimisese cu gândul la declinul îndelungat, lent, al mamei ei și vorbiseră un pic despre acest subiect.

Ea îi povestise cum își petrecuse ziua, cum transportase fotografiile la galerie. Îi relatase spusele lui Danielle și cât de tare o surprinseseră pe ea. Apoi îi zisese că-și amintise ce spusese Sarah despre ea cu ani în urmă — că era indescifrabilă.

— Nu este așa, a zis el și a întins brațul spre ea, punându-și o mână pe mâna ei. Tu ești o carte deschisă. Pentru mine, cel puțin.

Și atunci ea avusese iarăși acea senzație de detașare fizică.

— Frumoasă metaforă, a spus. Îndeosebi pentru un librar.

El își legase un șorț, ca de obicei, pentru a o ajuta să strângă masa, să clătească vasele, o imagine care pe ea o amuza de fiecare dată, atât de hilară era — bărbatul solid, șorțul demodat, cu pieptar, imprimat cu floricele grațioase, pe care i-l dăruise ei cu

ani în urmă prima sa soacră, o femeie bună la suflet, șorț care acum începea să se deșire.

Deodată, și-a amintit o seară când ea și Sarah, pe atunci o fetiță, stăteau la masă, în vreme ce Graham strângea în bucătărie, echipat cu același șorț. Erau în vechea bucătărie, ale cărei ziduri le dărâmaseră un an mai târziu pentru a obține o singură încăpere vastă la parter, încăpere în care aveau loc petrecerile — și în legătură cu care glumiseră că, dacă mai pun și un pat în ea, nu mai trebuie să folosească niciun alt spațiu din casă.

Dar în seara aceea Sarah și Annie stăteau într-un colț al vechii bucătării, la măsuța pătrată, pe care mai rămăseseră niște vase de la cină.

Vorbea cu Sarah despre un subiect ciudat. Ce anume?

„Atingeri necuviincioase“, asta era, continuând ideile dintr-o broșură pe care le-o dăduseră cei de la grădinița lui Sarah, o broșură cu regulile care trebuiau respectate pentru a-i proteja pe copii de agresorii sexuali. Asta era pe vremea când se iscase o panică generală cu privire la acest subiect, când existau procese în care copii foarte mici depuneau mărturie împotriva celor în grija cărora se aflau.

Punând acum vasele în mașina de spălat, și-a amintit că afară era întuneric. Deci poate că era o seară de iarnă. Dar în bucătărie lumina era caldă, de la lumânări. Ea și Graham aprindeau frecvent lumânări la cină, pe de-o parte fiindcă le amintea cu duioșie de perioada când erau doar ei doi, înainte de Sarah, pe de altă parte fiindcă lui Sarah îi plăcea atât de mult să sufle în ele, când venea vremea să se scoale de la masă și să se ducă la culcare!

Annie avea în fața ei pe masă o ceașcă de ceai, Sarah, o ciocolată caldă. Graham își pusese paharul de vin pe blat, în timp ce strângea masa. Jucaseră deja cele trei, patru runde — obligatorii după masa de prânz — de „văd ceva ce tu nu vezi“.

Acum, Annie o întreba pe Sarah:

— Ce faci dacă cineva vrea să te atingă pe corp, în părțile intime? Ce-i spui?

Așezată în scaunul ei pentru copii, Sarah a așteptat o clipă înainte de a răspunde — serioasă, puțin ezitantă.

— Îi spun nu.

S-a uitat la Annie: era corect?

— Bine! a spus Annie. Acum, hai să spunem împreună! Ești pregătită?

Annie a inspirat adânc, s-a îndreptat de spate, cu gura deschisă, cu sprâncenele ridicate, și Sarah a făcut la fel, urmărind-o pe mama ei, încercând să imite exact ceea ce făcea ea.

— Nu! au spus amândouă, aproape simultan.

Lui Sarah îi plăcuse. Se lăsase pe spate, zâmbindu-i lui Annie cu gura deschisă, arătându-și șirul de dințișori ca niște solzi. Pe urmă, căutând pe fața lui Annie aprobarea, a mai spus de câteva ori, tare:

— Nu! Nu! Nu! Nu!

— NU! a strigat și Annie, iar Sarah a râs.

Era ceva pe gustul ei. Lui Sarah îi plăcea să fie zgomotoasă. *Era* zgomotoasă, uneori stânjenitor de zgomotoasă.

Acum a țipat la mama ei:

— NU! NU! NU! scuturându-se toată, la fiecare cuvânt.

— NU, DOMNULE! a urlat și Annie.

Se distra și ea, îi făcea aproape la fel de multă plăcere ca lui Sarah să urle „nu“, să sperie un răufăcător imaginar.

Din spatele lui Sarah și al lui Annie, Graham a spus și el:

— Nici să nu te gândești! și Sarah l-a imitat instantaneu, doar că mult mai tare.

Annie s-a întors atunci să-l privească, își amintește acum. Graham stătea lângă mașina de spălat vase, cu șorțul pe el, cu o farfurie udă în mână, și le urmărea. Annie a remarcat că era încântat de turnura pe care o dăduse Sarah acestei demonstrații, o demonstrație de la care el se eschivase, pe care o considerase caraghioasă. Acum o privea atent pe fetiță, însuflețit, amuzat.

Ah, Graham!

Pe urmă, repetaseră toți trei: „Nuuu!“ Spuseseră: „Ba!“ Spuseseră: „Nu, doamnă!“ și „Nu, domnule!“ Spuseseră: „Nema!“ și „Neah!“

Pe urmă, Sarah a vrut să o ia de la capăt.

Și o luaseră de la capăt, Sarah și Graham și Annie, cu atâția ani în urmă.

Annie stătea acum nemișcată lângă chiuvetă, pierdută în amintiri, apa caldă continuând să-i curgă peste mâini.

După un minut s-a apucat din nou de treabă. Clătind paharul de vin al lui Graham, ultimul pe care-l folosise, punându-l în mașină, a avut sentimentul că săvârșește o ceremonie. Definitivă.

Insuportabilă.

Pe la 9:30 a sunat-o pe Sarah — a trezit-o, după cât de răgușită îi era vocea. Repetase înainte cuvintele și acum le-a rostit exact cum le spusese pentru sine.

— Am o veste cumplită, Sarah, a zis și apoi, fără pauză: Tata a murit azi-noapte.

A urmat o lungă tăcere. Am uitat să-mi spun numele, s-a gândit Annie. Am uitat să-i spun cine e la telefon.

— Nu! a zis Sarah și a tras aer în piept. Nu... mamă!

— În somn.

— Vai, Doamne, mamă! Nu pot să cred! Sunt..., dar glasul i s-a stins. Pur și simplu, nu pot să cred!

Annie i-a explicat că se trezise și-l găsise mort, că aseară se simțise bine.

Sarah i-a pus câteva întrebări și pe urmă, după un minut, a zis:

— Vin acasă. Cred că ajung diseară. Te anunț.

Lui Annie i-a fost rușine de primul ei impuls, acela de a-i spune: „Nu. Te rog, nu“. Nu i-a spus, bineînțeles, dar parcă a simțit cum vor fi următoarele zile pentru ea, că nu va mai avea nicio putere, că va fi incapabilă să mai controleze lucrurile.

Frieda a scos un țipăt ascuțit, de parcă ar fi lovit-o ceva. De fapt, a țipat de două ori. Apoi, după o lungă tăcere la ambele capete ale firului, a întrebat:

— Ești sigură? de parcă ar fi fost posibil ca Annie să se fi înșelat.

O întrebare atât de absurdă, atât de absurd de disperată, încât lui Annie i s-a făcut milă de ea. A înțeles cu adevărat, poate

pentru prima oară, cât de mult îl iubise Frieda. Cât de mult îl iubise în continuare.

Au mai stat de vorbă câteva minute. Frieda a vrut să afle mai multe detalii decât era Annie dispusă să-i ofere, dar, într-un târziu, a întrebat-o pe Annie dacă îl anunțase deja pe Lucas. Când Annie a răspuns că nu, nu, bineînțeles că nu, și-a dat seama după glasul Friedei că era ușurată.

— Ah, atunci îi spun eu. Sunt convinsă că va vrea să vină.

Pe la 10:30, când știa că la librărie își vedeau cu toții deja de mult de treburile lor zilnice, Annie a format numărul de acolo. Ascultând cum sună, și-a imaginat încăperea din spatele magazinului, mică, îngustă, fără ferestre, pereții tapetați cu afișe publicitare, cu autografe, de la lecturile pe care le avuseseră în decursul anilor. De-a lungul unui perete era o masă lungă, la care stăteau toți, fiecare în fața computerului său — Erica se ocupa de evenimente, organiza lecturile și toată publicitatea aferentă, Georgie, la vreo 50 de ani, încă adorabilă cu aerul ei de fetișcană hippie, era secretară și un soi de *factotum*, Emily, scundă, iute, eficientă, se ocupa de cărți și de comenzi. Și apoi mai era, desigur, Graham.

Care deținea librăria. Sau care era deținut de librărie.

Sau care *era* librăria, s-a gândit Annie.

I-a răspuns Emily și, drept reacție la vestea lui Annie, i-a oferit versiunea ei despre cât de imposibil, cât de incredibil era. Lui Annie îi părea deja cunoscută reacția asta a lui Emily și și-a rostit și ea replicile. Când a considerat că era de ajuns, Annie a spus:

— Uite care e treaba: ai putea să anulezi petrecerea de astă-seară? Să-i înștiințezi pe toți?

— Ah! a spus Emily. Ah, sigur..., a zis și a urmat o pauză lungă. Dar n-ar trebui să anulăm, adică să anulez și lectura?

— Nu, nu, lectura trebuie să aibă loc. Graham n-ar fi vrut asta. Numai că... Nu pot să mă ocup de petrecere.

— Sigur că nu. Sigur că nu, nimeni n-ar aștepta asta de la tine. Dumnezeule!

— Și Jamie. Spune-i cât de rău ne pare. Îmi pare. Și va trebui să găsești pe altcineva s-o prezinte.

Asta era sarcina lui Graham, întotdeauna.

— Deci, dacă ai putea doar să-i înștiințezi pe ceilalți... pe cei care ar fi venit la petrecere?... Ai ceva de scris?

— Da, am! Stai puțin, să-mi iau o foaie de hârtie.

Iar Annie i-a dictat lui Emily lista invitaților: vechii prieteni, cei doi scriitori, cealaltă fotografă, pictorul, soții, soți, iubiți, iubite. Emily îi va suna pe toți și vor afla toți despre Graham, iar Annie nu va trebui să repete asta la nesfârșit. Cel puțin, nu le va spune ea și acestor prieteni. Vor mai fi și alții, prea mulți pentru a se gândi acum la ei, dar vestea va începe să se răspândească, în cercuri tot mai largi și nu va mai fi ea responsabilă să anunțe. Să dea vestea. Despre Graham, despre moartea lui.

După ce a închis, a rămas nemișcată câteva clipe, gândindu-se ce va urma în această zi lungă și pustie. Când să urce, pentru a începe să se pregătească să înfrunte orele ce vor veni, i-a dat prin cap că trebuia să o anunțe pe Danielle că nu va putea ajunge duminică la vernisaj — până și gândul îi părea imposibil. A format numărul și, după câteva apeluri, i-a răspuns Danielle. Annie nu și-a dat seama ce i-a spus, poate ceva de genul:

— Nu ajung duminică.

A urmat o lungă tăcere, după care Danielle a spus:

— Sper că ai o scuză bună.

9

În secunda în care Sarah a închis telefonul, Thomas, care rămăsese întins lângă ea și urmărise cum i se schim-base expresia feței, o dată și încă o dată, a spus:

— Ce e, Sarah?

Glasul lui era insistent, îngrijorat.

Sarah s-a întors spre el. Era început de iunie și lumina soarelui cădea în dungi, printre lamelele jaluzelelor, pe pielea lui netedă, bronzată.

— Tata, a spus cu un glas stins, care nu-i era nici ei fami-liar. A murit tata.

Thomas s-a ridicat în capul oaselor.

— Vai, Doamne, Sarah! a spus punându-i mâna caldă pe spate. Îmi pare rău! Îmi pare atât de rău!

Ea nu s-a întors spre el, și atunci el și-a luat mâna de pe spatele ei.

— Da, a dat Sarah din cap. Mulțumesc!

Propriul glas încă îi era străin. A tușit ușor, pentru a și-l limpezi.

— Dar încă nu simt... Nu *simt* nimic.

— Bineînțeles că nu. Vreau să zic, cum...

— Da.

Sarah a oftat profund, de parcă ar fi vrut să-și regleze respirația. Stăteau alături în pat, într-o poziție ciudată, amândoi în capul oaselor, amândoi goi, cu excepția cearșafului care le acoperea partea de jos a corpului.

— Era..., a șovăit Thomas. Era... bolnav?

Acum Sarah l-a privit pe acest bărbat perfect din patul ei, i-a privit fața marcată de o îngrijorare reală.

— Nu, a spus. Nu. A făcut infarct. În cursul nopții. Deci..., a ridicat ea din umeri. Bănuiesc că pur și simplu nu s-a mai trezit.

— Ah! Măcar nu a fost o moarte grea.
— Nu, măcar atât.
— Dar e un șoc, se pare.
— Da, a spus ea.

Pentru Sarah, complexitatea acestui moment cu Thomas consta în faptul că nu-l cunoștea foarte bine. Nu era pregătită să-și împărtășească suferința cu el. Să vorbească despre moartea tatălui ei — moartea tatălui ei! — cu acest bărbat blând, cu care se culcase până acum de trei ori. Să găsească un mod rezonabil de a vorbi cu Thomas despre moarte o făcea să pară și mai ireală, chiar imposibilă. Nu era ceva rezonabil. Nu puteai vorbi rezonabil despre ea.

Tatăl ei! Era atât de viu pentru ea! O parte din ea nu credea, aproape literal, că era reală... moartea lui. A rămas nemișcată, așteptând să simtă ceva. Thomas stătea în spatele ei, urmărindu-i respirația, neajutorarea.

Se cunoscuseră când o sunase la postul de radio, să o invite în oraș. Înainte, vorbiseră de două ori la telefon, dar despre munca lor, când ea îl sunase ca să-l pregătească pentru interviu.

Cu asta se ocupa Sarah. Să citească, să asculte muzică sau să vadă filme — lucruri pe care realizatoarea emisiunii, Shelley, nu avea timp să le facă pentru fiecare invitat. Să sublinieze pasaje din carte, să adune citate, să extragă dialoguri din film, să facă rezumatele recenziilor — critici, laude. Să schițeze întrebările, să elaboreze un plan al interviului, pe care să-l discute cu Shelley și cu Mary, producătoarea emisiunii, și pe urmă să stea de vorbă cu invitatul, să se asigure că se putea lucra ușor cu el. Să-i pună câteva dintre întrebările pe care poate i le va pune Shelley. Să facă în așa fel încât amândoi — prezentatoarea și invitatul — să pară măcar informați și poate — acesta era țelul, în orice caz — chiar mai mult de-atât.

Thomas publicase recent o carte despre ceea ce el numea „Minoritatea tăcută“ — americanii de origine asiatică —, iar Sarah, după ce citise o recenzie entuziasmată, o propusese cu ocazia unei întâlniri de grup la care planificaseră emisiunile

pentru săptămâna următoare. Thomas fusese haios la telefon, relaxat și, după toate aparențele, se simțea bine în pielea lui. La finalul conversației, Sarah avusese certitudinea că totul va decurge bine, era atât de elocvent, atât de stăpân pe cunoștințele lui! Atât de sigur pe opiniile lui! Mai mult de-atât, lui Sarah îi plăcuse să stea de vorbă cu el. Acesta era întotdeauna un semn bun.

Nu vorbiseră când venise pentru emisiune — Sarah era în cabină și, înainte ca timpul alocat lui Thomas să se încheie, trebuise să iasă pentru a răspunde la telefon. Dar când el îi telefonase a doua zi la postul de radio, spusese că era dezamăgit că nu se putuseră întâlni. Nu voia să iasă cu el la o cafea? La un pahar de ceva?

Văzându-l cum traversează localul către ea, către singura femeie neînsoțită din cafenea, singura femeie care-i făcuse un semn cu mâna, Sarah a văzut că era din nou dezamăgit. Ea era obișnuită cu acest lucru, cu această dezamăgire, dar și cu interesul care o preceda — interes trezit de vocea ei, care făcea dezamăgirea aproape inevitabilă.

Sarah *arăta okay*, cum se exprimase mai demult, bine intenționată, o cunoștință de-ale ei din perioada liceului, și învățase treptat să se pună în valoare. Slăbise în al doilea an de liceu, același an în care se obligase să dea probe pentru toate piesele de teatru care se montau la școala ei. Primise roluri de caracter — Ursula în *Bye Bye Birdie*, dna Gibbs în *Orașul nostru*. Atunci fusese nevoită să lucreze la vocea ei, atât de sonoră, atât de stridentă în copilărie, pentru a o controla, pentru a nu-i acoperi pe ceilalți actori din scenele cu ea. Iar în culise văzuse ce se putea face cu un machiaj, deși, pentru propriile roluri, era machiată doar ca să-i fie accentuate trăsăturile cele mai puțin atrăgătoare. Își făcuse prieteni, într-un fel. Oameni care măcar o salutau pe coridoare când treceau pe lângă ea sau care vorbeau cu ea când lucrau împreună.

A fost mai bine la colegiu, când lucrase la postul de radio studențesc, împreună cu un grup de excentrici, realizând

emisiunea de jazz de la ora 11 noaptea. La început, știa atât de puține despre ceea ce făcea, încât trebuise să se consulte periodic cu Graham. O vreme, a transmis așadar la radio muzica din copilărie care răzbătea până sus, în camera ei, de la petrecerile pe care le dădeau frecvent părinții ei. Dar, treptat, și-a descoperit propriile preferințe. Diana Krall, Joshua Redman, Irvin Mayfield Jr., Jane Monheit.

Când vorbea între secvențele muzicale, încerca să aibă vocea ideală pentru acea oră târzie — gravă, echilibrată, care arăta că știe despre ce vorbește. Emisiunea aceea, și poate și vocea pe care și-o crease pentru ea, i-a adus un stagiu de practică și pe urmă un job la postul de radio din San Francisco.

Când vorbise așadar cu Thomas la telefon, vocea ei fusese fermă, și Sarah la fel. Vocea ei fusese vocea unei femei înțelepte, rafinate, curioase și, poate, sexy.

Îi luase mai bine de o oră să se gătească pentru seara întâlnirii lor. Se îmbrăcase cu multă grijă — o bluză moale de mătase, în carouri, o fustă-creion. Deasupra, geaca de blugi. O pereche de cercei mari, lungi, pe care și-i scosese însă în ultimul moment și-i înlocuise cu perluțele pe care i le dăruise tatăl ei cu un an înainte, de Crăciun.

Nu crezuse că va ieși mare lucru din întâlnirea lor din acea seară, deși Thomas o interesa. Dar pe urmă, văzând că durează mai mult decât se așteptase ea, și încă și mai mult, a înțeles că și ea îl interesa pe el.

Thomas i-a plăcut. O, da! I-a plăcut să se uite la el, la părul lui negru și ochii aproape negri, la nuanța frumoasă de maro-deschis a pielii lui. Purta o cămașă albă, bine călcată, descheiată la guler, cu mânecile suflecate. I-a plăcut să se uite la jocul mușchilor de pe antebrațele lui, când gesticula.

I-a plăcut de el fiindcă i-a pus tot atâtea întrebări câte îi pusese și ea la telefon, când îl pregătise pentru interviu. Fiindcă le era ușor să stea de vorbă.

Au povestit despre viețile lor, unde copilăriseră, cum ajunseseră aici. El era din New York. Se născuse în Coreea, dar venise în

State când avea doi ani — tatăl lui primise un post de profesor la Columbia.

— E o conversație atât de californiană! a spus el. Supoziția asta, că toată lumea e de altundeva... Sau, în orice caz, descoperirea asta...

Au vorbit despre radio, cât de special era — să asculți fără să vezi, să fii nevoit să-ți imaginezi atât de mult. Au vorbit despre emisiuni vechi de radio. În copilărie, lui îi plăcea să asculte redifuzările emisiunilor cu grupul umoristic The Firesign Theater.

— Un bun exercițiu pentru Monty Python, a spus.

Au vorbit despre Monty Python. Apoi despre John Cleese. Apoi despre John Cleese în *Un peștișor pe nume Wanda*. El a spus că-l văzuse de două ori într-o după-amiază toridă de sâmbătă, când apăruse în cinematografe.

Era cam de vârsta lui Lucas, s-a gândit Sarah.

Au vorbit despre plăcerea, ilicită de fapt, de a petrece o după-amiază frumoasă de vară într-un cinematograf întunecat, răcoros, de a ieși afară când seara e caldă și încă mai e un pic de lumină.

— Dar parcă te simți și vinovat, nu-i așa? a întrebat Sarah.

— De ce?

— Pentru că ai irosit o zi frumoasă. Pentru că ar fi trebuit să faci ceva mai... nu știu, a ridicat ea din umeri. Ceva mai *important*, cred.

El a privit-o o clipă peste masă, cu o expresie amuzată.

— Cred că te pot ajuta cu asta, a spus.

Ochii lui îi aminteau de ochii tatălui ei, făceau riduri pronunțate la capăt când zâmbea.

— Am nevoie de ajutor? a râs ea.

— Așa se pare.

I-a pus întrebări despre ea, cum ajunsese să facă această muncă, ce urma pentru cineva cu un job ca al ei.

— Cam tot același lucru, bănuiesc, i-a răspuns.

Restaurantul se golise. Mai rămăsese un singur cuplu, iar chelnerița aranja mesele pentru a doua zi.

— Nu ți-ar plăcea să ai propria emisiune? a întrebat-o el.

— Vai, nu! a zis și abia atunci, rostind aceste cuvinte, și-a dat seama cât de convinsă era de acest lucru. Dar mi-ar plăcea să *produc* o emisiune, a adăugat după o clipă. Să fiu eu producătoarea. Cred că în direcția asta o să merg, în cele din urmă.

— Dar de ce să nu fii tu prezentatoarea? Ai vocea asta minunată, pui întrebări atât de... *potrivite*.

Acum stătea aplecat către ea, cu coatele pe masă.

— Îți mulțumesc, a spus ea.

— Eu m-am simțit imediat în largul meu cu tine.

— Ăsta-i jobul meu, desigur! a ridicat ea din umeri.

— Aha, deci nu ai fost așa pentru că-ți făcea plăcere să vorbești cu mine, în mod special.

Zâmbea, flirta cu ea. Iar Sarah și-a pus atunci întrebarea pe care și-o punea de atâtea ori în legătură cu bărbații. Flirta și el cu ea așa cum flirtaseră uneori și alții înaintea lui, pornind de la ipoteza că ea va înțelege ce era — o glumă, în principiu? Era un flirt posibil numai datorită unei înțelegeri comune, dar tacite, a faptului că nu va duce nicăieri — cum flirtează uneori bărbații curtenitori cu doamnele mai în vârstă?

Ori era un flirt pe bune?

S-a uitat peste masă la el, la ochii lui negri care o fixau, la zâmbetul care-i juca pe buze în așteptarea răspunsului ei. De ce să nu riște? De ce nu?

— Ba da, a spus cu un glas blând. Pentru că-mi făcea plăcere să vorbesc cu tine, în mod special.

— Deci era mama ta? a întrebat Thomas. La telefon?

— Da.

Ceva ciudat se întâmplase probabil cu fața ei, fiind-că Thomas a spus:

— Ah, Sarah, și a întins din nou mâna către ea.

— Nu, e okay. Sunt okay, a zis, inspirând adânc, străduindu-se să înceteze. Numai că... nu pare adevărat.

Și acum, expirând zgomotos, s-a întins la loc. După o clipă, s-a întins și el.

Era cumva comic, s-a gândit, să stea întinsă lângă el, amândoi cu privirea în tavan — ca doi oameni care se cunosc de o viață. Ca doi soți bătrâni. Afară, pe stradă, zgomotul traficului se întețise. Îl auzea acum pe vecinul de deasupra tropăind, pregătindu-se să plece la muncă.

L-a simțit cum se întoarce spre ea.

— Cum e? a întrebat. Mama ta.

— Mama mea..., a zis și a scos un sunet slab, o tentativă de râs. Mama e întotdeauna okay. *Asta* e diviziunea muncii în familia mea. Sau asta *a fost* diviziunea muncii în familia mea. Mama ține totul în ea, tata dă drumul la tot.

— Erai apropiată de părinții tăi? De el?

— Ah, îl adoram.

S-a întors acum să-l privească pe Thomas, recunoscătoare pentru eforturile lui.

— Și ea îl adora. Mama. Nu-mi pot imagina viața ei acum. Fără el.

Și-a închipuit-o pe mama ei, a văzut-o cum stă singură, la masa mare din fața ferestrelor, și a simțit o milă neobișnuită față de ea.

— Cum... cum era el?

— Ah! a zâmbit Sarah. Aș spune... rabelaisian. De fapt, cred că asta se și spunea despre el. În orice caz, era *mare*, în toate sensurile. Iubea viața. Și era *bun*. Doamne, fără el n-aș fi supraviețuit adolescenței. Fără bunătatea lui.

— Povestește-mi, a spus el.

— Tata.

S-a gândit la el, l-a văzut la aceeași masă mare, vorbind, râzând. Făcând-o și pe mama ei să râdă.

— Ei bine, era pur și simplu *prezent*. Știi, cred că a avut o copilărie atât de cumplită, încât ulterior a fost pur și simplu recunoscător. Pur și simplu, *bucuros*. Un om bucuros. Dar, în același timp, înțelegea, înțelegea că unele lucruri sunt pur și simplu... insolubil dureroase. Nu le poți îndrepta, nu le poți da un alt curs. Și ce știa el să facă în situația asta era să-ți ofere un soi de... compasiune veselă. Sau empatie? Oricum, era prezent,

statornic și cald. Îi făcea pe oameni fericiți, fără să se străduiască măcar.

Thomas s-a întins să o mângâie pe păr.

— Îmi place cum vorbești despre el.

— Ți-ar fi plăcut și de *el*, a spus ea, acum cu fermitate.

Mâna lui s-a oprit o clipă pe părul ei, apoi a continuat să o mângâie.

— Ce a fost atât de cumplit la copilăria lui? a întrebat.

— Aproape tot, aș zice! a zâmbit Sarah. La care se mai adaugă, cred, și majoritatea lucrurilor care erau cumplite — care sunt cumplite — în copilăria oricui.

— Singurătatea, a precizat el.

— Poate, a spus ea. Poate singurătatea.

— Disperarea sexuală.

Ea a zâmbit, el i-a răspuns tot cu un zâmbet.

— Acneea, a mai sugerat el.

— Posibil să fi avut și acnee.

— Iubirea neîmpărtășită, a continuat el după un moment.

— Sigur.

— Dar ce anume a fost cumplit în copilăria lui?

Sarah s-a tras mai aproape de el și și-a sprijinit capul de umărul și pieptul lui. Soarele îi încălzise pielea.

— Cu ce să încep? a întrebat ea.

— Nu mă grăbesc, a spus el.

Sarah a rămas tăcută un moment.

— Păi, tatăl care a plecat, care și-a abandonat familia. Și pe care nu l-a mai văzut niciodată. Și, oricum, nu aveau bani nici înainte să plece el, a oftat Sarah. Apoi mama, care era alcoolică. Și îi mai și bătea, din câte se pare.

— Vai...

După un minut, Thomas a spus:

— Dar mama ta? Ea cum e? La fel de bună, sunt sigur.

Thomas și-a tras capul înapoi, să o vadă mai bine, iar ea a zâmbit — gândindu-se la el, la cât de frumos era în ochii ei.

— O, da, foarte bună. Dar bunătatea ei... ia o altă formă. Mama... vrea să-ți *rezolve* problemele. Mai bine zis, vrea să-ți

rezolvi problemele. Ea nu poate... *să te lase în pace*. În nefericirea ta. E prea greu pentru ea.

Apoi vocea i s-a schimbat, devenind mai aspră.

— Hai să îndreptăm situația! a zis, lovind după fiecare cuvânt cu palma pe cearșaful care-i acoperea coapsele.

Au tăcut câteva clipe.

— Să te văd cum o îndrepți pe-asta, a spus cu un glas slab, sugrumat și a început să plângă.

10

Când a sunat Annie, Frieda cânta la pian, o pianină veche, pe care cineva o vopsise la un moment dat în alb, acum fiind zgâriată și coșcovită pe alocuri, întrezărindu-se lemnul de culoare închisă. Începuse să ia lecții de pian când împlinise 55 de ani, un cadou pe care și-l făcuse de ziua ei, împreună cu pianina. Acum ajunsese să exerseze piese pe care le și asculta cu plăcere. Când a sunat telefonul, interpreta partitura pentru mâna stângă a unei sonate de Mozart, fiindcă, după cum îi spusese profesorul ei de pian, trebuia să fie atentă și la asta. Mâna stângă nu se *târa după* mâna dreaptă, spusese profesorul. Cânta și ea propria-i melodie.

Se gândea la acest profesor, când s-a ridicat să răspundă la telefon. Era destul de bătrân acum, cu părul alb, puțin adus de spate, dar în tinerețe cântase ani buni într-un cvartet local, de celebritate medie. O dată, când Frieda nu pricepuse ce voia de la ea, scosese un sunet de iritare și-i făcuse semn să se mute mai încolo, ba chiar o împinsese nerăbdător cu corpul lui pe banchetă. Cântase apoi pasajul la care avea ea dificultăți; și pe urmă, de parcă nu s-ar mai fi putut opri, continuase, interpretând toată piesa până la capăt. Când încheiase, rămăsese o clipă cu capul dat pe spate, de parcă ar fi ascultat încă muzica, cu mâinile frumos arcuite deasupra clapelor.

Pe urmă, se uitase la ea și-și pusese mâinile în poală.

— Cam așa ceva, zisese, destrămând vraja.

La care Frieda, deși i se adunaseră lacrimi în ochi înainte ca el să vorbească, izbucnise în râs, atât de caraghioasă era sugestia lui, iar după o secundă sau două în care păruse cam derutat, râsese și el cu ea.

Zâmbea așadar când a ridicat receptorul și a auzit glasul slab, sfârșit, al lui Annie, anunțându-i imposibilul.

Bineînțeles, Frieda și Lucas fuseseră și ei invitați la nunta lui Graham și Annie, pe care o sărbătoriseră în livingul somptuos al lui Peter Aiello din Beacon Street. O ploaie ușoară cădea pieziș peste parcul Common, când își rostiseră jurămintele. Frieda plânsese aproape tot timpul, spunându-i lui Lucas că asta era o nerozie din partea ei, iar tuturor celorlalți, că o făcuse din sentimentalism pur.

— Nu mă pot abține. La toate nunțile fac așa.

Deși era adevărat — plângea într-adevăr la nunți, pentru speranțele pline de inocență pe care le presupuneau acestea —, știa că, de data asta, lacrimile ei erau dintr-un motiv mai complicat: plângea din cauza sentimentului că o ușă se închidea definitiv în fața ei.

Ea și Graham rămăseseră apropiați după divorț. Pe de-o parte, de dragul lui Lucas, pe de altă parte, datorită atașamentului lor profund. În primul an după ce plecase Frieda, Graham încercase de câteva ori să stea de vorbă cu ea despre acest lucru, dar Frieda știa că ceea ce voia el în realitate era să discute eventualitatea de a fi din nou împreună, lucru imposibil pentru Frieda. Avea sentimentul că, pentru ea, ar fi sinucidere psihologică. Respinsese așadar acele tentative ale lui. Uneori chiar glumea pe seama lor.

Dar, după ce începuse să-și facă iar câte o iubită, Graham nu mai adusese subiectul în discuție. Acest fapt le-a ușurat relația, dar a și întristat-o pe Frieda.

Frieda nu a avut iubiți în acea perioadă a vieții ei și nici multă vreme după aceea. Avea un copil de care trebuia să se ocupe, lucra cu jumătate de normă și se înscrisese din nou la facultate, la istorie. În anii aceia nu-și putea imagina că-și poate face timp nici măcar pentru o relație trecătoare, atât de amețitoare i se părea propria-i viață.

Dar mai târziu a apărut oricum Annie și, cu asta, se terminase. Nu mai exista nicio posibilitate de a vorbi despre o eventuală împăcare cu Graham — deși afecțiunea lor reciprocă încă exista, ca fundal al tuturor lucrurilor care se petreceau între ei.

Iar unul dintre aceste lucruri fusese apropierea tot mai mare dintre Frieda și Annie, surprinzătoare pentru ei toți.

Frieda făcuse cunoștință cu Annie la insistențele lui Graham, la câteva luni după ce Annie se mutase la el. Graham voia ca ei trei să fie prieteni. Din câte observase Frieda, lui Annie nu-i plăcuse ideea. La început, era stânjenită în prezența Friedei, rigidă chiar. Mai târziu, când au devenit prietene, a vorbit cu Frieda despre acest lucru.

— Mi s-a părut o situație cam prea New Age, a spus Annie. M-am gândit că e cumva... *lipsit de demnitate*.

Și a râs, cu aerul că-și cere scuze.

Annie *avea* demnitate, Frieda a remarcat asta de la bun început. Fața perfect ovală, serioasă. Ținuta de dansatoare. Ochii negri. Părul negru, sprâncenele negre, clar trasate, care reacționau la orice răspuns dat de ea. Cumpănea lucrurile, le lua în serios. Pentru ca în clipa următoare să se însuflețească subit, să fie animată, încântată — doar pentru că vedea pe cineva, pentru că auzea o glumă, pentru că Graham venea acasă. Friedei îi plăcuse acest amestec neașteptat de caracteristici, a fost unul dintre lucrurile care au făcut-o să fie prietenă cu Annie.

Dar au mai fost și altele. Mamele amândurora se cufundaseră treptat, în același timp, în boala Alzheimer și, la o cafea, la un pahar de vin, își relatau una alteia povești oribile sau hilare — uneori povești în care ambele aspecte se întrepătrundeau, ceea ce pentru Frieda reprezenta însăși natura acelei boli.

Își povesteau despre viețile lor trecute. Annie a vorbit despre prima ei căsnicie, despre mâhnirea pe care i-o pricinuise. Iar Frieda a vorbit sincer despre căsnicia ei cu Graham.

El îi povestise deja lui Annie despre infidelitățile lui — îi povestise și-și asumase întreaga vină.

— Așa se și *cuvine*, a spus Annie către Frieda.

— Mă rog, a spus Frieda. Erau și alte vremuri.

Stăteau într-o după-amiază la o bere în apartamentul mic al Friedei din Whittier Street — cu mult înainte de renovarea cartierului, într-o vreme când colțul acesta din Cambridge era încă populat de studenți și de femei cu copii, divorțate, rămase fără posibilități materiale. Frieda fusese surprinsă să constate că-i plăcea să trăiască în acest univers.

— Asta nu-i o scuză, a spus Annie.

— Eu aș zice că este, a contrazis-o Frieda.

Afară era cald și ventilatorul din spatele Friedei, ori de câte ori se întorcea în direcția ei, îi sufla părul în față într-un mod neatrăgător.

— Pe vremea aia, Cambridge era, în fond, un loc de joacă sexuală pentru oameni maturi. Sau pentru cei care se considerau maturi, a adăugat Frieda și a râs. Ca noi. Cu rezultate absolut previzibile. Ce s-a întâmplat cu relația noastră — cu căsnicia noastră — e doar un exemplu, a zis ea dându-și ochii peste cap, iar Annie a râs, după care Frieda a redevenit serioasă, încruntându-se. Problema este că eu nu eram *făcută* pentru asta. Am încercat să-i spun lui Graham, de multe ori, dar, sincer, am impresia că nu m-a crezut, el se distra atât de bine!

A amuțit o clipă și a privit în jos, la mâinile ei. Amintindu-și atât de limpede, a scos un sunet slab și apoi a ridicat privirea spre Annie, care o urmărea atent.

— La urmă am fost pur și simplu epuizată. Îl iubeam, dar eram tot timpul atât de geloasă, încât nu mai suportam. Nu mă mai suportam pe mine. Ani în șir, am tot plâns. Așa că am plecat. Și l-am luat pe Lucas cu mine. Am pus în mașină tot ce aveam și am plecat, a zis ea și a ridicat din umeri. Și după aceea a plâns *el*. Dar, în cazul lui, plânsul a durat doar vreo două secunde.

Avea o mină dezolată.

— De fapt, eu am continuat să plâng după el, să-i duc dorul. După ce *eu* îl părăsisem, Dumnezeule! Luni întregi. Poate un an. Mai mult. Doamne sfinte! O nebunie. Fiindcă între timp el își revenise, desigur, și era în sfârșit un bărbat singur, fericit, gustând de pe marea tavă cu delicatese feminine care-i trecea pe la nas.

Nu a spus — probabil, nu era nevoie să spună, mai ales că a văzut-o pe Annie roșind — că inițial o considerase și pe Annie drept una dintre acele delicatese.

Rezultatul apropierii care s-a creat și s-a consolidat de-a lungul anilor dintre Annie și Frieda a fost că, atunci când Lucas a trecut printr-o perioadă hidoasă a adolescenței sale timpurii și Annie a

fost mai bine de un an singura persoană cu care putea vorbi rezonabil, Frieda s-a simțit imens de ușurată că Lucas avea la cine să recurgă în suferința sa, la cineva în care Frieda avea încredere.

Acesta a fost probabil și motivul pentru care, la momentul respectiv, Annie i-a împărtășit la rândul ei Friedei grijile cu privire la Sarah, la singurătatea lui Sarah, la greutatea ei corporală, la incapacitatea lui Annie de a o ajuta sau consola pe Sarah, iar Frieda, care înțelegea în parte chinurile lui Sarah, în virtutea propriilor dificultăți întâmpinate în adolescență, a putut sta de vorbă cu Sarah despre ele. Cel puțin, despre unele dintre ele. Poate chiar mai important, s-a putut împrieteni cu ea.

Ani la rând, au participat în fiecare miercuri-seară la un program al Muzeului de Artă intitulat „Desen în galerii“. Hârtie și creioane de toate dimensiunile erau puse la dispoziție, precum și cărbune. De obicei, stătea cineva pe post de model, îmbrăcat ori drapat, sau uneori li se spunea să-și aleagă o sculptură ori o pictură după care să deseneze. Era ceva ce Frieda făcuse o vreme cu Lucas, până când Lucas se săturase. Sarah nu s-a săturat. Ah, mai târziu, când avea mai multe teme de făcut pentru școală, nu mai apuca să meargă seara la muzeu, dar, până atunci, ea și Frieda au lucrat tăcute una lângă alta.

— E un lucru destul de dificil, nu-i așa? spunea Frieda. Modul în care i se curbează degetele.

— Și și le tot *mișcă*! îi răspundea Sarah în șoaptă.

— Îmi place foarte mult cum ai făcut umbra de la fustă, spunea Frieda.

— Tu ai făcut-o mai bine, zicea Sarah.

După aceea intrau întotdeauna într-o cafenea, unde Frieda bea un pahar de vin, iar Sarah avea voie să-și aleagă ce desert dorea ea. Vorbeau despre școală, despre cursul de dans al lui Sarah, despre părinții ei, iar Frieda o asculta și se gândea ce ciudat era acest schimb aparent pe care-l făcuse cu Annie în ultimii ani. Lucas în schimbul lui Sarah, Sarah în schimbul lui Lucas. O alina și, dacă era să fie sinceră, îi potolea parțial gelozia.

Dar, în pofida tuturor acestor lucruri, chiar și după ce legătura dintre Annie și Frieda devenise o parte clară, previzibilă, a vieții lor, Frieda tot nu-și putea alunga sentimentul că Annie nu-l cunoștea — nu-l putea cunoaște — pe Graham cel autentic. Că ea, Frieda, îl cunoștea. Că-l cunoștea într-un mod care nu va fi niciodată posibil pentru Annie. În fond, ea îl cunoscuse, ea se îndrăgostise de el, pe vremea când el era un om anost, fără barbă. Ea era o fată ștearsă, el era un băiat șters, când începuse să iasă cu el, când se căsătorise cu el.

Se *potriveau*. Ea îl iubea, el o iubea, dar Frieda mai avea și sentimentul că el era pe măsura ei. Erau din aceeași *ligă*, asta gândea Frieda. Ce nu știa Annie — ce nu putea ști Annie —, ce știa, în schimb, Frieda era că anii ’60-’70, îl făcuseră pe Graham așa cum era acum. Îl făcuseră sexy.

Ah, întotdeauna fusese pasionat — de viață, femei, mâncare, cărți, muzică, băutură. Dar, pe când era un tip șters, lumea nu găsea că acest fapt era fermecător. Mai *târziu*, da, când regulile se schimbaseră. Când Graham avea barbă, părul lung, lentile de contact, un interes subit pentru haine elegante. Când toate aceste opțiuni păreau să-i nuanțeze acțiunile sau spusele. Păreau să le dea un alt sens. Păreau să-l facă atrăgător.

Îl *făceau* atrăgător, după cum își dăduse seama Frieda. Îi dădeau o forță magnetică.

Ceea ce o făcuse pe Annie, probabil, să creadă că ea și Graham erau în aceeași ligă, că el o merita pe ea. Numai Frieda — Frieda și poate câțiva dintre prietenii lui de demult — știa că, dacă și-ar rade barba, dacă s-ar vedea ușorul lui prognatism, dacă l-ai vârî în hainele lui vechi, toate acțiunile și toate spusele sale ar căpăta o altă nuanță.

Nu, fără transformarea lui — fără ceea ce Frieda se gândea uneori că era *deghizarea* lui —, Graham n-ar fi interesat-o pe Annie, Frieda era convinsă de acest lucru.

Credea că și Graham înțelegea asta, la un anumit nivel. Că adorația lui pentru Annie izvora de aici, din sentimentul că avusese un noroc fantastic. Un noroc nemeritat.

Iar când Graham, la începuturile căsniciei lui cu Annie, îi mărturisise Friedei că o înșelase pe Annie cu Linda Parkman, Frieda își văzuse ideea confirmată. Simțise un scurt frison de plăcere răzbunătoare, pe care cu greu ar fi recunoscut-o față de sine. Desigur, pentru faptul că o înșelase pe Annie, dar, mai profundă, mai clară, pentru faptul că el *nu-i spusese lui Annie*.

Și de ce nu-i spusese? Nu putea *risca* să-i spună. Frieda știa că, pentru Graham, exista o diferență între ea și Annie — cu ea, cu Frieda, Graham fusese întotdeauna sincer, mai sincer decât își putea permite să fie cu Annie.

Dar ea era și prietena lui Annie. Pentru acea infidelitate timpurie fusese furioasă pe el, pentru Annie, dar poate fusese și mai furioasă pentru ea, din nou, pentru tot ceea ce pierduse ea cu atâția ani în urmă. Stând în fața lui la masa din bucătărie, pătrunsă de durerea de care se crezuse de mult eliberată, a plâns. El a întins mâna către ea, dar ea s-a ferit de atingerea lui. Graham a tăcut câteva minute și a urmărit-o cum își recapătă treptat stăpânirea de sine.

După ce s-a oprit din plâns, a întrebat-o dacă ea credea că ar trebui să-i spună lui Annie.

— Nu! a strigat. Te-ai simți tu mai bine, cu prețul de a o face pe ea să sufere. De ce să sufere *ea*? Suferă *tu* de data asta!

Dar, în mod ciudat — sau nu —, vestea aceasta, a infidelității lui cu Linda Parkman, i-a sporit Friedei plăcerea de a fi prietenă cu Annie. Știa că această schimbare avea de-a face cu sentimentul vag că ea, Frieda, câștigase ceva — ce anume, n-ar fi știut să spună. Dar, indiferent ce era, a creat un soi de echilibru între ea și Annie, a făcut ca totul să devină mai simplu.

Uneori, Frieda se întreba cum se va dezvolta în timp această rețea complicată a iubirii, și... mai era ceva între ei trei — ei cinci, dacă-i punea la socoteală și pe Lucas și pe Sarah. Uneori se lăsa în voia fantasmei că Graham și Annie o vor lua la ei la bătrânețe. Sau poate, se gândea, dacă Graham va muri primul, ea și Annie vor locui împreună, două doamne în vârstă, care vor avea grijă una de cealaltă. Își putea imagina viața lor — cinele comune, vizitele copiilor, nepoților.

Și apoi mai exista un gând pe care rareori și-l îngăduia, care venea de la sine, nechemat, din timp în timp, un gând pe care-l alunga imediat: dacă Annie ar muri prima și Frieda și Graham ar rămâne singuri? Ar trăi oare din nou împreună? Până atunci, el sigur s-ar schimba. Până atunci, n-ar mai fi — sau poate deja nu mai era — riscant să trăiești cu el, până atunci i-ar mai scădea apetitul sexual. Timpul făcuse poate din Graham un bărbat monogam.

Când a închis telefonul, Frieda a rămas un minut nemișcată, fără să vadă, fără să audă. Apoi a traversat încăperea și s-a prăbușit pe bancheta din fața pianinei, cu spatele la claviatură, la muzică, la orice altceva. După o clipă, a deschis gura să strige, să urle, dar nu a scos niciun sunet.

11

Frieda a încercat să-l sune pe Lucas la serviciu, puțin după ora 11, dar Lucas era într-o ședință cu redactorul-șef și cu editorul, încercând să-i convingă să crească suma pe care-i era permis să o ofere la o licitație pentru un roman de debut. Când ședința s-a încheiat și s-a întors în biroul lui, a văzut pe masa de lucru o notă de la asistenta lui: „Te-a căutat mama ta, vrea s-o suni“. Dar Lucas se temea că va întârzia la întâlnirea de la prânz cu Ian Pedersen, unul dintre autorii lui recenți. Recenți pentru el, dar, dacă te luai după vârstă, probabil, unul dintre cei mai vechi. Cel puțin 70 de ani, se gândea Lucas. Era în oraș și poate că avea nevoie de încurajare. Divorțase recent, a treia oară, și asta îl cam „zdruncinase“, după cum îi spusese lui Lucas la telefon. Îi va lua, probabil, mai mult timp să predea romanul.

Din grija să nu întârzie la întâlnirea cu Ian, Lucas a plecat de la birou fără să o sune pe Frieda.

Nu a întârziat, dar Ian, care venea întotdeauna mai devreme, era deja acolo, așezat la o masă vizavi de ușă, cu un pahar de vin pe jumătate gol.

Dar a *întârziat* când s-a întors de la întâlnire și, implicit, la ședința despre aparițiile din primăvara următorului an. Abia după ora 3 a apucat să o sune pe Frieda. Nu și-a făcut griji din această pricină, deși era puțin cam neobișnuit ca Frieda să-l caute la serviciu. Dar o mai făcuse de câteva ori. Odată, când făcuse o entorsă; altădată, când era necăjită fiindcă cineva intrase în absența ei în apartamentul din Whittier Street și, printre alte mărunțișuri, îi furase o chitară veche care fusese a lui, dar de care el nici nu-și mai amintea.

— Vai, Doamne, bine că ai sunat! a spus Frieda. Vai, Doamne, Lucas!

Lucas s-a alarmat. Un accident, s-a gândit. Cancer.

— Ce este? Ce s-a-ntâmplat?
— Graham, a spus ea. A făcut infarct.
— Și? a întrebat Lucas, deja iritat, iritat de cum dramatiza ea lucrurile, cum reținea informațiile importante, cum lungea vorba. Cum e?
— A murit! a spus Frieda, parcă și ea surprinsă de veste.

Lucas stătea în picioare și privea pe fereastră, în abisul de sub el, Broadway-ul. Auzea claxoanele care răzbeau până sus. O clipă, a avut senzația că s-a despărțit de corpul lui, că plutește undeva deasupra acestei priveliști. Ulterior nu și-a mai amintit ce o întrebase pe mama lui și ce-i răspunsese ea. Cumva a aflat că tatăl lui murise în cursul nopții, că Annie o sunase pe mama lui azi-dimineață să-i spună vestea, că Frieda nu știa dacă va avea loc o ceremonie și, dacă da, unde. În timp ce o asculta, în timp ce revenea treptat în prezent, era conștient că nu afla toate astea direct de la sursă.

A întrebat-o de Annie, cum era, iar mama lui a spus:
— Rău, probabil. Dar e greu de spus.

Pe urmă — prea târziu, prea târziu — s-a gândit să o întrebe cum se simțea ea.
— Ah, sunt dată peste cap, a zis ea, cu glasul tremurând deodată.
— Vrei să vin? Acum?
— N-ar fi greu? Să pleci?
— Sigur pot veni pentru o zi, două. O parte din weekend, oricum.
— Și Jeanne?

Ce era cu Jeanne? Soția lui, actriță, franțuzoaică. În faza asta a carierei făcea, în principal, dublaje și reclame. Avea o relație cordială, dar nu apropiată cu Frieda, a cărei viață emoțională îi era de neînțeles. Și, deși Lucas susținuse de nenumărate ori cauza mamei lui în fața lui Jeanne — îi vorbise despre perioada dificilă prin care trecuse —, pe undeva îl consola faptul că Jeanne îi lua retroactiv apărarea lui Lucas, lui și copilăriei pe care o avusese el, trăind cu Frieda, tânjind după Graham.
— Jeanne nu poate să vină. Aș veni doar eu.
— Păi, Annie ar fi bucuroasă să vii.

— Nu vorbim despre Annie, mamă. Vorbim despre tine.

Ea a tăcut o clipă. Apoi a spus:

— Atunci aș vrea tare mult să vii.

— Bine. Iau un tren mâine-dimineață devreme. Mă gândesc că ajung înainte de prânz.

După ce a închis, a stat multă vreme în fața ferestrei din birou. L-a văzut în minte pe tatăl lui, omul acela solid, fericit, cum arăta când apărea Lucas la librărie după școală, în zilele când era la tatăl lui.

Cum ajungea la librărie? Cineva îl lua probabil de la școală și-l conducea acolo. Cineva... Annie?

În orice caz, nu Frieda. Pe vremea aceea preda la o școală din suburbii.

Dar cel mai bine își amintea când, mai târziu, avea voie să vină singur de la școală la librărie, pe un drum care-i părea nesfârșit, iar iarna, pe un frig cumplit. Dar lui îi făcea plăcere: să vadă lumina galbenă a vechilor plafoniere din magazin, să pătrundă în căldura librăriei, să fie salutat de toată lumea. Să-l vadă pe tatăl lui venind din birou sau din spatele tejghelei, strigându-l pe nume:

— Lucas! În sfârșit, ai ajuns. Exploratorul meu arctic. Băiatul meu neînfricat.

Îl ridica în brațe, îi punea întrebări, glumea. Pe urmă, îl instala într-un fotoliu, îi dădea o carte sau își făcea temele de școală și, ori de câte ori trecea pe lângă el, îi punea o mână pe cap.

Cum să fi plecat? El era centrul vieții tuturor. A Friedei, a lui Sarah, a lui Annie.

Apoi a încercat să-și imagineze cum se întâmplase, după spusele Friedei: Annie, trezindu-se, găsindu-l pe Graham fără viață lângă ea în pat. Nu putea. Nu putea trece de acest punct, de această imagine.

Cineva a bătut în tocul ușii. Asistenta lui, Caroline. Era înaltă, blondă, vorbea cu blândețe. Își purta părul împletit în niște cozi lungi, pe care și le prindea la spate într-un coc, ca o prințesă scandinavă. Listase manuscrisele pe care i le trimiseseră pe e-mail

doi dintre autorii lui — manuscrise pe care le va lua, probabil, cu el la Boston, pe tren.

I-a spus despre tatăl lui.

De ce? Ea nici nu știa că el avea un tată care mai trăia. Dar compasiunea s-a ivit pe fața ei, schimbându-i expresia. În ochi i-au apărut lacrimi.

I-a pus o mână pe braț.

— Îmi pare atât de rău! a spus ea.

Și cât de ciudat era că, de-abia acum, cu acest gest simplu, s-a simțit atât de copleșit de sentimentul pierderii, încât a trebuit să se întoarcă cu spatele.

— Îți mulțumesc, i-a răspuns cu glas nesigur.

Caroline a ieșit și a închis ușa, iar el s-a așezat la birou.

Se gândea la toate astea în metrou, în drum spre casă, stând în apropierea ușii, înghesuit, ținându-se cu o mână de bară, fără să vadă nimic, pe nimeni în jurul lui. De ce l-a mișcat într-atât reacția plină de compasiune, dar în principiu uzuală, a lui Caroline, când vestea primită de la mama lui nu-l mișcase?

Fiindcă mama lui avea suferința ei, bănuia Lucas, și avea nevoie de el. Acesta era obstacolul, nu-i așa, în calea propriei dureri? Atunci l-au străfulgerat resentimentele pe care le avusese față de ea în adolescență, în tinerețe.

Frieda era bună, era principială. Făcuse atâtea sacrificii pentru el! Până și serviciul pe care-l avusese, profesoară de istorie la Canfield School, și-l alesese în funcție de el, pentru ca el, când va veni momentul, să poată merge la liceu fără taxe, din moment ce niciunul dintre părinții din viața lui nu avea niciun sfanț, după cum se exprimase tatăl lui.

Pe el îl deranjase asta, multe îl deranjaseră. Îl deranjase că fusese singur cu ea în copilărie, exilat departe de Graham, îl deranjase sentimentul că ea avea nevoie de el, îl deranjase să meargă la școală cu ea, îl deranjase când îl saluta voioasă în curtea școlii, când se întâlneau din întâmplare. Îl deranjase să se simtă vinovat pentru toate aceste resentimente.

Dar asta era: în adâncul ei, al Friedei, exista o tristețe pe care el, copil fiind, avusese dorința să o alunge, imposibila dorință să o alunge. Dar, fiindcă era imposibilă, pe măsură ce crescuse își dorise să se elibereze de ea. Să se separe de ea și, ca atare, de Frieda. Încercase un an întreg să fie elev intern la Canfield, iar mare parte din adolescență și-o petrecuse în casa lui Annie și Graham.

Și-a amintit brusc de o după-amiază de iarnă, când stătea de vorbă cu Annie în camera lor spațioasă și încerca să-i explice sentimentele lui față de Frieda. Afară ningea continuu, des, cu fulgi grei. În curtea din spatele casei, crengile desfrunzite ale liliecilor erau conturate cu alb. Îi spunea lui Annie că-și dorea ca Graham să nu o fi părăsit pe Frieda.

— Asta nu înseamnă că nu-mi place de tine, ca mamă vitregă, dar am impresia că ea nu va trece niciodată peste ce s-a întâmplat.

Continuase așa o vreme, înșirându-și motivele de nemulțumire, devenind treptat conștient de tăcerea lui Annie, de faptul că ea aștepta ca el să termine, pentru a putea vorbi, la rândul ei.

A terminat așadar, iar Annie i-a spus că era mai complicat decât credea el. Că acum, când era mai mare, ar trebui să încerce să înțeleagă cât de complicat era. Că Frieda îl părăsise pe Graham, nu invers. Că Graham o înșelase pe Frieda. Oare înțelegea el ce însemna acest lucru?

Da, răspunsese el irascibil. Sigur că da.

Atunci, Annie a continuat și i-a explicat cum era lumea în acele vremuri, marele experiment al anilor ’60, căruia Frieda i se împotrivise și care-i dăduse sentimentul că trebuie să pună capăt căsniciei cu tatăl lui Lucas.

După aceea stătuse și tatăl lui de vorbă cu el — fiindcă, bineînțeles, Annie îi povestise despre conversația lor. Ce i-a spus el fiului său a fost că Frieda nu avea „nicio vină“.

Lucas a ținut minte sintagma. „Nicio vină.“

Pentru el a fost și mai rău să i se spună că nu avea niciun drept să fie furios pe mama lui — cum le interpreta el spusele! Abia

când a plecat la colegiu — când a plecat în mod legitim, după părerea lui —, a avut sentimentul că lasă în urmă toate astea, tristețea Friedei și mânia lui ca reacție la ea.

Dar astăzi, și-a dat seama Lucas, o simțea din nou. Înțelegea că moartea tatălui său îi va cere să o reașeze pe mama lui în centrul atenției. Că doliul ei va prevala asupra doliului lui, îl va împiedica să simtă în mod clar și egoist ceea ce dorea să simtă: tristețe. Tristețe față de tatăl pe care-l iubise fără echivoc, care, pentru el, nu avusese niciodată nicio vină.

12

Annie nu și-a dat seama cum a trecut după-amiaza. A stat în casă aproape tot timpul. La un moment dat, fără niciun motiv anume, a ieșit în curtea din spatele casei și a plivit, dar pe urmă n-a mai avut energia sau voința de a aduna grămăjoarele de buruieni ofilite, pe care le lăsase risipite pe pavaj.

Cineva de la firma de pompe funebre a sunat-o și a rugat-o să vină să completeze niște formulare, așadar s-a dus până acolo cu mașina și a semnat în mai multe locuri. Tânărul de la birou i-a prezentat o serie de recipiente pentru cenușa lui Graham, dintre care Annie, confuză — de fapt, pe cine interesa? — a ales unul.

Prietena ei Edith a trecut mai târziu pe la ea, cu mâncare de la Formaggio și o sticlă de vin.

— În caz că vrei să mănânci ceva, a spus Edith. Sau poate doar să bei.

Annie s-a bucurat să o vadă, să fie ținută în brațe, să fie obligată să vorbească, dar s-a bucurat și când a plecat, ușurată că se putea cufunda din nou în tăcere, în vidul pe care-l simțea, despre care știa că reprezenta doar o amânare a unei tristeți care se anunța copleșitoare, după cum o amenința deja din când în când.

Pe la 7 seara se afla încă la masă, cu un pahar din vinul adus de Edith. Întinsese în fața ei cutiile cu mâncare și ciugulise din fiecare. Fără să se mai deranjeze să le pună la loc, își mai turnase un pahar de vin și se așezase să-l bea încet.

În curtea din spatele casei începuseră să se adune umbrele înserării, când a auzit pași pe veranda din față.

Graham! I s-a tăiat respirația.

În cele trei sau patru secunde care au urmat a înțeles că nimic din ceea ce se întâmplase nu fusese real, că totul fusese doar un vis, un vis în care el murise. Și acum — bineînțeles! — el se întorcea acasă, la ea, viu, ca de fiecare dată.

Dar apoi s-a auzit soneria.

S-a gândit să nu deschidă, să rămână acolo în camera pustie, inima bătându-i mai repede, așteptând ca pașii să se retragă.

Însă un simț al datoriei sau al obligației a făcut-o să se urnească și, după alte câteva secunde, s-a ridicat și s-a dus la intrarea din față.

Când a deschis ușa, de cealaltă parte a plasei împotriva insectelor stătea, radios, John Norris. A ridicat brațele și a fluturat buchetul de flori dintr-o mână și sticla de vin din cealaltă.

Ea a fost derutată pe moment, dar pe urmă și-a amintit: sigur, îl invitaseră la cină — *ieri, când Graham era în viață* — și, fiindcă azi-dimineață nu-și amintise de el, uitase să-l anunțe.

Până să întindă Annie mâna să deschidă plasa, zâmbetul lui John se șterse. Înțelesese că ceva nu era în ordine, după cum arăta și după cum era îmbrăcată Annie, după tăcerea profundă din casă.

— Intră, John! a spus ea.

— Am greșit ziua? a întrebat el, intrând în hol. Ce este? Ce se întâmplă?

— Graham a murit, John! A făcut infarct.

— Doamne sfinte! Annie!

Avea o moacă de prost, i-a trecut lui Annie prin minte. Arăta aproape haios, cum stătea așa, cu gura deschisă, cu mâinile atârnându-i pe lângă corp, ținând cadourile lui inutile.

— Haide, a spus ea, dorind să-l ajute, întinzându-se după flori, după vin.

El i-a înțeles greșit intenția, a făcut un pas spre ea și a îmbrățișat-o. Annie a simțit pe spate răceala sticlei de vin. După o clipă, ea s-a retras din îmbrățișarea lui și atunci s-a tras și el înapoi.

De data asta, când Annie s-a întins după cadouri, el i le-a dat, cu fața lipsită de expresie. Apoi a ridicat mâinile goale.

— Dar când s-a întâmplat? Abia m-am văzut cu el.

Arată ca un puști derutat, s-a gândit Annie.

— Știu, a spus ea. Haide! Haide în spate, să ne așezăm puțin.

Annie s-a întors în bucătărie și el a urmat-o.

— Eu beau niște vin. Vrei și tu?
— Sigur! a spus și s-a așezat la masa mare. Sigur. Cu plăcere.
— Îmi pare rău că n-am pregătit nimic. Ți-e foame?

A pus pe blatul de bucătărie florile de la John și sticla de vin. A scos din frigider sticla ei de vin, deja destupată.

— Am ceva de la restaurant, a zis și a arătat către cutiile albe, deschise. Mi le-a adus o prietenă.

Nu, nu, nu-i era foame, i-a explicat John.

— Dar ce s-a întâmplat? Când a murit?

Annie i-a pus un pahar în față și, în timp ce-i turna vin, a spus:

— Azi-noapte. Azi-noapte, în somn.

A remarcat cu un soi de curiozitate detașată că-i tremura mâna, că respira încă sacadat. A pus sticla pe masă și s-a așezat oblic față de John, care stătea în capul mesei, pe scaunul lui Graham. Pe fața lui încă se mai citea un amestec de perplexitate și șoc.

I-a mai relatat câteva detalii, conștientă că începea să se obișnuiască — devenea insensibilă la aceste cuvinte, la cuvintele care fuseseră insuportabil de rostit prima dată.

— E de necrezut, a spus John.

Încă nu se atinsese de paharul lui. Annie s-a întins în față și l-a împins ușor în direcția lui.

— Îmi pare rău că am uitat să te anunț și pe tine când am contramandat totul.

— Poftim? a zis John și s-a întins spre ea, mijind ochii.

— Când am contramandat petrecerea. Am uitat că vii. Că te-a invitat Graham.

John s-a lăsat pe spătarul scaunului și a dat din cap. După câteva momente a spus:

— Doamne, doar ce ne-am văzut și-am mâncat împreună.

— Știu, a spus Annie, iar după câteva secunde s-a gândit să adauge: Mă bucur tare mult că v-ați văzut.

— Da.

Glasul lui încă mai exprima un soi de confuzie. Pe urmă i-a adresat o privire pătrunzătoare, de parcă abia acum o vedea cu adevărat.

— Ți-a povestit cum a fost?

— Da. Nu mult. E întotdeauna atât de fericit să te vadă! E întotdeauna atât de... vivace după aceea! a scuturat ea din cap. Uite că vorbesc despre el la prezent.

— Păi... Sigur că da. E pur și simplu imposibil de imaginat că nu mai este.

Annie i-a zâmbit.

— De parcă ar fi cumva prea viu pentru a muri.

— Cam așa ceva, a confirmat John.

— Măcar de-ar fi așa, a continuat Annie și, pe urmă, fiindcă nu voia să plângă în prezența lui John, a zis: Nu. Numai că e... incredibil, nu-i așa? după care au tăcut amândoi un moment. Am crezut că ești el. Când te-am auzit.

John și-a apropiat sprâncenele, derutat.

— Adineauri, când te-am auzit pe verandă, l-a lămurit Annie.

— Ah! a făcut el. Îmi pare rău.

— Nu, nu. Nu vreau să... Vreau doar să spun că parcă-l aștept în continuare...

John a dat lent din cap.

— ... să intre, a spus el.

— Să intre și să înceapă să vorbească, a râs Annie încurcată.

— Da, a zis John.

Apoi a sorbit din vin. Au rămas câteva clipe fără să rostească un cuvânt. Pe urmă, John a privit-o.

— Spui că era fericit.

— Da, era. Chiar era.

— Hm...

John a mai luat o gură de vin.

— Și să știi, a spus Annie, că în ultima vreme fusese cam... distrat, ca să zic așa. M-am bucurat așadar când am văzut că... revenise la normal. Am avut o cină plăcută. Pentru care trebuie să-ți mulțumesc ție, bănuiesc. Nu știu despre ce ați vorbit, dar a funcționat.

— Ah, nu mare lucru. Știi cum e...

— Da! a dat Annie din cap. Sentimentul că s-au spus lucruri importante, dar nu-ți mai amintești ce anume. Doar că așa ți s-au părut. Importante, vreau să zic.

— Da, cam așa ceva, a confirmat el, și pe urmă, după un lung moment de tăcere: Nu era... bolnav sau ceva. Niciun semn.

— Nu. Mă rog, era supraponderal, desigur. Lua statine, așa că..., i-a explicat ea ridicând din umeri. Dar nimic care să te facă să crezi că...

— Mda.

Au rămas tăcuți. John părea să-și urmărească propria mână învârtind încet paharul de vin.

Fiindcă nu mai știa ce să facă, ce să spună, Annie l-a întrebat despre familia lui, ce mai făceau ai lui, și a auzit aceeași relatare — cu mai puține detalii — pe care o auzise și Graham la prânz și pe care i-o povestise și ei. John a spus că aflase de la Graham de expoziție și că-i ura succes. Îi părea rău, a mai spus, că nu va avea timp să treacă pe acolo. S-a lăsat din nou tăcerea, o tăcere care era stânjenitoare pentru Annie, dar pe care nu avea energia să o umple.

După o clipă, John a întrebat de ceremonie — a spus că ar vrea să vină, dacă se va ține, iar ea a spus că încă nu știa, că era unul dintre lucrurile pe care trebuia să le discute cu Sarah și cu Lucas.

— Vin amândoi mâine.

(Frieda sunase chiar înainte de a veni Edith, sunase să-i spună că Lucas va sosi de la New York. Iar Sarah sunase și ea la scurt timp, pentru a-i spune lui Annie că avea un zbor abia seara târziu și că va ajunge mâine-dimineață.)

— O, a spus John. Asta-i bine. Înseamnă că nu vei fi singură.

— Nu. Mă rog, bănuiesc că Lucas vine doar pentru o zi. Și va fi... mai tot timpul cu Frieda, cred. Dar Sarah va sta până luni. Cu mine.

— A, bine! a dat el din cap de mai multe ori, după care, a zis precipitat: Unul dintre subiectele despre care am vorbit ai fost tu, Annie. Cât de mult te iubește.

Annie i-a răspuns cu un zâmbet.

— Nu, serios. Te-a iubit. Tu ai fost prima și ultima lui dragoste, și-a înclinat John capul și aproape că și-a zâmbit sieși. După care s-a corectat și a zis că poate *nu* ai fost prima, dar în mod cert ultima.

— Un pedant. De ocazie.

John a dat din nou din cap. Și-a împins scaunul în spate.

— Eu am să plec acum, Annie.

Și s-a ridicat în picioare.

— Nu e nevoie. Pe bune.

— Nu, dar nici nu trebuie să... îmi ții mie companie. Sunt sigur că ți-ai propus să petreci seara asta singură.

— Așa e. Și sunt obosită.

— Sigur că da.

A mers în urma lui până la ușa din față. După ce și-au spus noapte bună, după ce Annie i-a zis că-l va ține la curent în legătură cu ceremonia, dacă se va ține sau nu, John a tăcut o clipă. Apoi a spus:

— Să știi că într-adevăr a zis asta despre tine. Iar eu știu că asta simțea, a subliniat privind-o fix. Deci ține minte acest lucru, indiferent ce va fi.

— Sigur că da. Îți mulțumesc. Îți mulțumesc, John.

Când a închis ușa după el, Annie s-a gândit: Ce ciudat să spună asta, ce ciudat! „Indiferent ce va fi.“ Ce să se mai întâmple, mai mult decât s-a-ntâmplat? Totuși a fost drăguț din partea lui să-i spună. Și parcă-l și vedea pe Graham rostind acest lucru, rostindu-l cu vocea lui minunată, puternică.

S-a întors în casă, în bucătărie. A mai rămas o vreme la masă. Și-a amintit secundele când crezuse că pașii de pe verandă sunt ai lui Graham, când crezuse că se înșelase cumva în legătură cu moartea lui. Când Graham fusese din nou în viață, pentru ea, doar câteva secunde în plus, suspendate. Apoi conștiența — din nou! — că nu era el. Că plecase. Că nu mai avea cum să ajungă la el.

S-a gândit că sigur i se va mai întâmpla și nu doar o dată. Că se va trezi uneori dimineața și, uitând că murise sau visându-l viu, va trebui să înfrunte din nou pierderea lui. A scos un suspin, un sunet slab.

Și-a luat paharul de vin și a ieșit din casă. Era întuneric beznă. S-a așezat pe un scaun vechi în patioul pavat cu dale, înconjurat de grămăjoarele de buruieni pe care nu le adunase de după-

amiază — pete mici, întunecate, abia vizibile în lumina care venea din casa lui Karen.

S-a întors să privească în direcția aceea. Luminile erau aprinse, dar asta nu însemna nimic. Uneori ardeau toată noaptea în toate încăperile, fiindcă uita să le stingă.

Asta va fi și soarta ei? s-a întrebat Annie. Singură, prea mult alcool, curtea vraiște, vasele lăsate pe masă sau în chiuvetă, lumina aprinsă toată noaptea?

S-a simțit atât de copleșită de un sentiment abisal de autocompătimire, încât o durea gâtul, de parcă i s-ar fi înfipt ceva ascuțit în el. S-a ridicat. A intrat. A aprins luminile și s-a apucat să adune paharele de vin, sticla, cutiile de mâncare, farfuriile. Florile pe care le adusese John pentru petrecere zăceau încă pe blatul din bucătărie, învelite în hârtie, legate cu o panglică verde, frumoasă, de satin. S-a dus la bufetul de lângă ușa care dădea în holul din spatele casei și a luat o vază transparentă, de sticlă, pentru ele. După ce a aranjat florile în vază, le-a pus pe masa mare, lângă florile de la Graham.

Așa îl văzuse, și-a dat seama acum. Când auzise pașii lui John, când crezuse că Graham era din nou în viață, îl văzuse urcând treptele de la verandă, ducând buchetul pe care i-l cumpărase.

13

Annie avea o cicatrice albă chiar deasupra frunții, pe care și-o ascundea pieptănându-și părul într-un anumit fel. Provenea de pe vremea când Sarah avea vreo doi ani și jumătate, când Sarah o lovise, posibil cu intenția vagă de a o ucide.

Erau la cumpărături, într-un magazin de jucării, toți trei — Annie, Graham și Sarah. Sarah lua tot timpul câte ceva din raft, le dorea pe toate, se văicărea. Negociaseră cu ea și, în cele din urmă, îi cumpăraseră un șoricel de pluș maro, cu ochii din mărgele negre și mustăți scurte, rigide. Îl achitaseră și se pregăteau să plece, când Sarah, în drum spre ușă, a pus ochii pe o casă pentru păpuși antică, aflată la nivelul ochilor ei de copil, și-a vârât mâna înăuntru și a scos ceva dintr-o cameră. Annie, care era chiar în spatele ei, s-a lăsat pe vine lângă ea și i-a vorbit.

— Te rog s-o pui la loc, Sarah.

Annie a văzut că era o sobă din bucătăria casei pentru păpuși, o sobiță de fier forjat, replica aproape identică a sobei pe care o avusese mama ei în bucătăria din Chicago, până târziu în copilăria lui Annie.

Sarah o privea neclintit pe mama ei. Annie a putut observa cum i s-a transformat fața trecând de la gând, deși n-a putut ști ce gând era, până la faptă: Sarah a ridicat mâna cu sobița și a lăsat-o iute în jos, cu toată forța ei, lovind-o pe Annie în cap.

Annie a țipat și a simțit aproape instantaneu cum îi șiroiește sângele cald pe frunte.

Cu o mișcare rapidă, Graham, care stătuse în spatele lui Sarah, i-a smucit ușor mâna în sus și înapoi. Pe fața lui Sarah s-a citit mirarea. Graham s-a lăsat pe vine lângă ea, și-a apropiat fața furioasă de fața ei și i-a spus cu un glas plin de o mânie controlată:

— Să nu o mai lovești niciodată, niciodată pe mama!

Sarah a plâns atunci cu atâta disperare și atât timp, din cauza a ceea ce probabil percepuse drept o trădare neașteptată, o pierdere cumplită — tatăl ei!, care întotdeauna, întotdeauna o iubea pe ea cel mai mult! —, încât amândoi au sfârșit prin a o ține în brațe, încercând să o liniștească, Annie îndeosebi vorbindu-i despre iubirea ei pentru Sarah, despre iubirea lui Graham, bagatelizând prin explicațiile ei totul: mânia lui, sângele ei... toate erau niște fleacuri, nu însemnau nimic.

Dar Sarah era de neconsolat. A plâns în mașină tot drumul spre casă, a plâns când au dus-o la culcare, a plâns chiar în timp ce adormea, tremurând, cu genele lipite de lacrimi.

La vremea aceea, Annie s-a gândit că pentru Sarah fusese ceva similar unei morți — prima ei experiență de pierdere reală și încă pierderea persoanei la care ținea cel mai mult.

Fetița aceea îndurerată a fost al doilea lucru la care s-a gândit Annie, când s-a trezit sâmbătă dimineața în răcoarea care pătrundea pe fereastra deschisă, pe fondul sonor al ploii torențiale.

Primul a fost Graham.

Sarah a sosit cu taxiul. Annie era încă în chimono și pantaloni de pijama, când a auzit-o la ușa din față și a venit din bucătărie.

A deschis brațele să o îmbrățișeze pe fiica ei, dar Sarah s-a ferit.

— Ah! Nu, nu! Nu, mamă. Sunt udă leoarcă. Uite!

Își pusese geamantanul după ușă și acum ținea brațele deschise, depărtate de corp, pentru a-i arăta în ce hal era. Avea geaca udă de ploaie și părul fleașcă, doar cât venise pe aleea de acces. Părea și obosită, trasă la față, dar cine nu ar fi așa după o noapte nedormită, în avion? Annie s-a întins și și-a sărutat grijuliu fiica pe obraz, apoi i-a pus o mână pe fața rece și udă. Sarah a închis o clipă ochii și și-a sprijinit capul de mâna caldă a mamei ei.

După o clipă, Annie s-a tras înapoi și a spus:

— Vrei o cafea? Sau poate întâi un duș fierbinte?

— Cafea. Doamne, da! Și un prosop. Dar îmi iau eu, îmi iau eu! a spus când a văzut că Annie se îndreaptă către scări.

Când a coborât de la etaj, își dăduse geaca jos și-și acoperise umerii cu un prosop, ca o pelerină. Părul ciufulit îi încadra fața.

Au stat împreună la masă, fiecare cu o ceașcă de cafea proaspătă. Ploaia șiroia pe geamurile mari. Afară era întuneric ca seara. Annie aprinsese lampa de pe blatul de bucătărie, iar partea asta din încăpere sugera căldură, interiorul unei peșteri.

La început, au vorbit despre lucruri lipsite de importanță — zborul lui Sarah, faptul că îi scuturase îngrozitor când aterizaseră pe vânt și ploaie. Ce bună era cafeaua! Ce lux era noul espressor! Când va ajunge Lucas? Cât de puțin dormise Annie!

Și-au așezat cestile pe farfuriuțe într-o sincronicitate aproape perfectă. Sarah a privit un minut afară, la priveliștea gri de dincolo de ferestre. Gri și apoi verdele saturat al tufelor ude.

Avea un alt glas când a întrebat:

— Unde *se află* tata acum?

Marea întrebare. Annie a simțit brusc toată greutatea tuturor lucrurilor. Pe moment, i-a fost imposibil să răspundă.

Sarah s-a întins peste masă și i-a acoperit mâinile cu palmele ei. Mâinile lui Annie erau calde, ale lui Sarah, reci. Annie și le-a întors pe ale ei cu palmele în sus, pentru a le ține o clipă pe ale lui Sarah.

— Vrei să zici corpul lui, a spus Annie.

Sarah a dat din cap.

— Nu prea știu, a spus Annie în cele din urmă. Voia să fie incinerat, deci asta se va întâmpla. Dar nu cred că s-a întâmplat deja — trebuie să aștepte câteva ceasuri, nu mai știu câte. Cred că e ceva juridic.

Cu o voce abia audibilă, Sarah a spus:

— Oh!

S-a lăsat pe spate în scaun, retrăgându-și mâinile din mâinile lui Annie.

Fața lui Annie și-a schimbat expresia.

— Voiai să-l *vezi*? a exclamat. Vai, Sarah, nu m-am gândit la asta. Nu m-am gândit. Îmi pare atât de rău!

Dar atunci s-a gândit la asta, la tot ceea ce se întâmplase legat de corpul lui Graham, legat de aparenta necesitate de a-l lua de

lângă ea. Și, desigur, de lângă Sarah.

Dar Lucas? Ar fi vrut și el să-l vadă? Annie a spus:

— Nu sunt... Nu cred că ar fi fost posibil, sincer.

— Ah, a făcut mai întâi Sarah, și apoi: Nici nu cred că voiam cu adevărat. Că voiam să-l văd, a zis ea cu o mină gânditoare, cu fruntea încrețită. Ar fi fost probabil... De fapt, nu știu! a ridicat ea din umeri. Ciudat, ca să zic așa.

— A fost ciudat, a spus Annie.

I-au revenit în amintire momentele acelea, când se aflase lângă corpul lui Graham, fără să-i simtă prezența, și au năucit-o din nou. S-a căznit să găsească o cale de a vorbi despre ele.

— Am simțit atât de clar că nu era acolo, că trupul lui..., a spus ea și a ridicat mâinile. Nu mai avea aproape nicio importanță pentru mine.

Sarah a dat din cap, cu sprâncenele apropiate — fața ei deschisă, comună, exprima atâta compasiune, încât Annie a simțit că-i dau lacrimile. Greșit! s-a gândit. Greșit! Tu ar trebui s-o consolezi pe ea!

Dar lacrimile au început să-i curgă, Annie a simțit că cedează, iar Sarah și-a împins scaunul în spate și a ocolit masa ca să vină lângă ea.

Așa a fost toată ziua — Annie, brusc cu ochii în lacrimi, Sarah, statornică și maternă. Annie era surprinsă, surprinsă de sine și puțin rușinată; dar mai surprinsă era de Sarah, care părea schimbată. Schimbată de moartea lui Graham, desigur. Dar poate treptat schimbată și într-un mod pe care Annie nu-l remarcase înainte, deși o văzuse recent, de Crăciun. Probabil, trecuse mult mai mult timp de când nu-și mai privise cu adevărat fiica. O privea acum, cum umbla de colo colo, mai făcea o cafea, ducea vasele murdare la chiuvetă. Era tot ea, dar altfel. Până și corpul ei părea altfel. Era tot solid, dar acum părea mai degrabă atletic, puternic, decât lent și greoi.

Putea rămâne doar până luni la prânz, a spus Sarah, deci voia să o ajute cu tot ce reușea. A început să se ocupe de lucruri pe care Annie nici măcar nu se gândise să le facă: să-i sune întâi pe

frații lui Graham și apoi pe ai lui Annie. Să scrie un necrolog pe care să-l trimită la *The Globe*, a spus Sarah, și pe urmă la *Cambridge Chronicle*. Să răspundă toată dimineața la ușă, când s-au ivit pe rând, pe verandă, prieteni ai lui Graham și Annie, cu caserole sau coșuri de fructe sau vin și tot mai multe buchete de flori. Annie era în bucătărie, de unde nu putea vedea cine era la ușă. O auzea pe fiica ei, îi auzea glasul profund, catifelat, întotdeauna dominant, acum plin de grație și cumpătare. I-a trecut prin minte că Sarah deprinsese acest fel de a fi, printre altele, de la munca ei la postul de radio.

La un moment dat, Annie a recunoscut vocea lui Felicity Rogers, a auzit-o spunându-i lui Sarah pe verandă:

— Nu crezi că e mai bine că a murit înaintea mamei tale? Serios!

Dacă ar fi fost ea la ușă, Annie s-ar fi mulțumit să se holbeze uluită la Felicity. Dar a auzit-o pe Sarah spunând pe un ton perfect amabil:

— Nu prea înțeleg ce vreți să spuneți.

— Ah! Păi, mă gândeam doar că el ar fi fost atât de pierdut fără ea, în vreme ce ea e mult mai... independentă, aș zice.

— Sigur... mama. Mda, sunt convinsă că aveți dreptate.

— Îți mulțumesc că te-ai ocupat de *ea*, a spus Annie când Sarah s-a întors în bucătărie, aducând cadoul de la Felicity, o cutie ambalată, care conținea probabil bomboane de ciocolată.

— Cum să nu...

— Te-ai descurcat mult mai bine decât m-aș fi descurcat eu.

— Am devenit o mieroasă, mare parte din ceea ce fac este să mă descurc cu oamenii.

Sarah s-a așezat.

— Ce mod ciudat de a te exprima: să te descurci cu oamenii, a spus Annie.

— Așa e, a ridicat Sarah din umeri. Dar chiar asta *este* ceea ce fac.

După o clipă, Annie a zis:

— Eu nu mă descurc deloc.

Ploaia se oprise, cerul se luminase, iar Sarah a propus să stea afară.

— Va trebui să ștergem tot, a spus Annie.

— Păi, haide! a zis Sarah.

A urcat pe scările din spate și a coborât cu două prosoape curate, împăturite. Annie a luat unul și au ieșit amândouă în curte. Au șters scaunele din patio. Au stat o vreme pe ele, fără să scoată aproape niciun cuvânt. Aerul era și mai răcoros după ploaie.

La vreo 15 minute după ce se instalaseră, s-a ivit și Karen în pragul ușii ei. Annie și Sarah au urmărit-o pe bătrâna femeie cum cobora încet treptele și venea către curtea lor. Karen și-a dezvelit dinții, într-un rictus care la ea putea fi interpretat drept un zâmbet sociabil. Purta un balonzaid bărbătesc și, pe dedesubt, nimic, după toate aparențele. Oricum, era în picioarele goale, și avea și gambele lungi descoperite, și se vedeau pe ele niște vânătăi. Era cu părul vâlvoi, de parcă tocmai s-ar fi dat jos din pat.

— Ah, dar eu știu cine ești *tu*! i-a spus lui Sarah când a intrat în curte.

— Atunci suntem chit, fiindcă și eu știu cine ești tu, i-a răspuns Sarah cu un zâmbet.

— Șezi o clipă cu noi? a întrebat Annie, făcând un semn către unul dintre scaunele libere.

Karen nici nu s-a uitat la Annie, dar a luat loc.

— Tu ești fata lor. Ia zi, cum te cheamă?

— Sarah.

— Așa e, a spus Karen, de parcă l-ar fi lăudat pe un copil pentru inteligența lui.

Își zâmbeau toate trei.

Acum, instalată pe scaun, bătrâna femeie și-a depărtat genunchii, iar Annie a văzut din unghiul ei că da, într-adevăr, era goală pe sub balonzaid, cu smocul subțire de păr cărunt dintre picioare în umbră și restul într-o umbră și mai profundă. Era bucuroasă că Sarah stătea lângă Karen și era scutită de această priveliște.

— Dar tu nu mai locuiești aici, a spus Karen pe un ton aproape acuzator.

— Nu, stau la San Francisco acum.

— *Zău*?
— Da.
— Am fost și eu o dată acolo. Știi ce a spus Mark Twain despre oraș.

Înainte ca Sarah să apuce să-i răspundă, și-a întors privirea pătrunzătoare către Annie.
— Dar soțul tău jovial unde e?
— Graham, a spus Annie.
— Da, bărbatul acela gras și simpatic.

Annie a râs o dată scurt, neputincios, și a lăsat să se așternă tăcerea.
— A murit, a spus Sarah după o vreme.

Karen și-a întors capul către Sarah.
— Fii serioasă! E ridicol! a spus pe un ton arogant. E un bărbat tânăr.

Annie și Sarah au tăcut.
— Așa credeam și eu, a spus apoi Sarah, cu o voce de copil, părând în pragul lacrimilor. Și eu cred că e ridicol.

A inspirat de câteva ori, inegal, rapid.
— Haide, dragă, încetează! a spus Karen. Ai să vezi că se întoarce. Imediat.

Annie s-a simțit cuprinsă de o furie subită. S-a ridicat în picioare.
— Știi ceva? i-a spus bătrânei femei, cu un glas tăios. Cred că am să te conduc acum acasă, să te îmbraci. N-ai nimic pe sub balonzaid și ar fi mai bine să-ți iei ceva pe tine.
— Ah! a făcut Karen.

Era, în mod evident, surprinsă. Poate și supărată.
— Ba nu, haide! a spus Annie.

Nu prea știa de ce se înfuriase. Poate avea legătură cu Graham. De ce să fie el mort, când bătrâna asta atât de inutilă, atât de nepăsătoare, continua și tot continua să trăiască?

Sau cu Sarah. De ce să fie Sarah nevoită să o suporte pe Karen? Karen era responsabilitatea lor. A ei și a lui Graham.

A ei, acum. Doar a ei.

Karen s-a ridicat, ascultătoare. Annie a făcut un pas spre ea și ar fi apucat-o de braț, dar bătrâna femeie i-a luat-o înainte. Au trecut una după alta pe lângă liliacul din care picura apă și au urcat treptele de la casa lui Karen.

Când Annie s-a întors (casa vraiște, mirosul slab de pisică, salteaua neacoperită, pătată, carnea bătrânei femei, toată fleșcăită — *ugere*, acesta a fost cuvântul care i-a venit în minte când Karen și-a dat jos balonzaidul și Annie i-a văzut sânii lungi atârnând), i-a spus lui Sarah că se duce să se întindă puțin.

A urcat în dormitor, s-a întins și a căzut instantaneu într-un somn greu. Când s-a trezit, a văzut că norii se risipiseră din nou. A auzit voci de jos, vocea lui Sarah și apoi vocea unui bărbat.

Lucas, desigur. Lucas și Sarah.

S-a dat jos din pat. S-a dus la baie și s-a spălat pe dinți. Când a ieșit în holul de la etaj, s-a oprit și i-a ascultat câteva clipe. Nu auzea ce spuneau, doar alternanța firească, familiară, a vocilor lor. Doar erau frați. Niciodată nu înțelesese cum deveniseră prieteni atât de buni. Sau când. În mod cert, în lumea largă, departe de casă. Și-a amintit când venise Lucas prima dată să le povestească despre Sarah, după ce o vizitase la colegiu. Ce interesant fusese, ce ciudat, să afle cum o vedea el pe Sarah, cu totul altfel decât își vedea ea fiica! Pentru el, Sarah nu era fetița singuratică, nefericită, de demult, fetița care încă o mai îngrijora pe Annie.

Când Annie a apărut în bucătărie, Lucas s-a ridicat și a venit la ea. A îmbrățișat-o impetuos. Când i-a dat drumul și a făcut un pas înapoi, Annie a spus:

— Nu te-am auzit venind. Nu am auzit soneria.

— Aha! Acum trebuie să sun.

Chiar în timp ce-i zâmbea — Lucas avea ochii lui Graham, când zâmbea, dispăreau —, Annie s-a gândit că *da, da, trebuie*: avea sentimentul că i se ocupa casa, că ea nu mai răspundea de nimic.

Apoi: *nu*, amintindu-și cum fusese, cât de încântată fusese ea, când Lucas începuse să treacă singur pe la ei, pe la 10, 11 ani. Fără să sune la ușă. Intra, pur și simplu.

— Tata e acasă?

Nu, le era recunoscătoare amândurora, s-a gândit Annie, când se aflau toți trei în living.

După un timp, Sarah a propus să iasă la o plimbare, pe de-o parte, pentru a ieși din casă cât nu mai ploua, pe de altă parte, pentru a scăpa de sosirea intermitentă a celor care le aduceau de mâncare. Annie i-a împrumutat o haină de ploaie, pentru orice eventualitate, iar ea a îmbrăcat singura ei geacă aproape impermeabilă, au străbătut aleea de acces și au urcat în mașina Friedei — Lucas venise cu ea. Lucas și Sarah s-au așezat în față, Annie, în spate. A remarcat că aveau aproape aceeași înălțime. Era plăcut să-i vadă așa — genele lui Graham, în cazul lui Sarah triumfând asupra genelor ei.

Au mers până la Fresh Pond, au parcat și au luat-o pe cărarea lată, asfaltată, care înconjura lacul, toți trei alături, atenți la eventualii rahați de câine sau la cadența gâfâită a joggerilor care veneau din spate. Deși era sâmbătă, nu era multă lume — ploaia îi reținuse în case pe oameni. Apa din lacul de baraj se mișca, gri și mohorâtă, de cealaltă parte a gardului de sârmă. În fața lor, pădurea întunecată nu părea primitoare.

— Am vorbit cu Lucas, mamă! a început Sarah.

— Mda, a spus Lucas. Noi ne gândeam că poate n-ar fi rău să organizăm o ceremonie.

Noi ne gândeam, a repetat Annie în sinea ei. Nu *tu*. Nu *vrei tu*.

Dar nu asta, cel puțin așa credea, a făcut-o să spună:

— Nu știu. Graham ar fi fost indignat.

Avusese *nu*-ul pregătit, nu știa nici ea de ce.

— A, nu, nu mă refer la o ceremonie religioasă, a explicat Lucas.

— Nu, nu ne gândeam la o ceremonie *religioasă*, ci mai degrabă la o reuniune, a zis și Sarah. Poate în librărie?

— Nu mai poate aștepta? a întrebat Annie.

— Nu ești pregătită, a spus Lucas.

Annie a râs forțat, dar și-a dat singură seama că nu era convingător.

— Ba bine că nu. Cred că niciodată nu voi fi pregătită.

— Dar o grămadă de lume va vrea să... știu și eu? a zis Sarah. Să și-l amintească. *La o ceremonie*, ca să zic așa.

— Tocmai asta e.

— Prea multă lume?

Era o întrebare pe care Sarah i-o adresa lui Annie, cu o privire îngrijorată.

— Da. Prea multă lume care și-l revendică. Prea multă lume cu care să am eu de-a face acum.

— Atenție în stânga voastră! a strigat cineva din spatele lor, iar Annie s-a întors chiar în momentul când Sarah a prins-o de mână și a tras-o la marginea drumului.

O întreagă echipă de băieți adolescenți, toți îmbrăcați la fel, în pantaloni scurți bleumarin și tricouri gri, a trecut tropăind pe lângă ei, mari, musculoși, copleșitori ca grup, doi dintre ei vorbindu-și printre gâfâieli.

I-au lăsat să treacă și au mers mai departe, Annie, Lucas și Sarah, Sarah continuând să o țină de mână pe Annie. După o clipă, i-a spus mamei ei:

— Fratele tău a întrebat. De altfel, și fratele tatălui nostru.

Annie simțea că decizia fusese deja luată. Știa acest lucru. Lucas și Sarah deciseseră. Ei se vor ocupa. De ceremonie. De Annie. Ca să o ajute. Ca să fie amabili.

Avea senzația că toate se schimbă în jurul ei. De-acum înainte va fi altfel, fără Graham. El și ea constituiseră o fortăreață de neînvins. Ei decideau ce se întâmpla în viețile lor. Moartea lui însemna sfârșitul acestei stări. De-acum înainte vor vorbi altfel cu ea. Vor vorbi cum vorbise ea cu Karen. Mai prietenos poate, dar la fel. Se vor ocupa ei.

Și-a amintit brusc de bunica ei, ba furioasă, ba resemnată că propriii copii o duseseră la căminul de bătrâni. În cămăruța ei, ticsită de toate lucrurile la care ținea — setul de linguriște de la bunica Ida, serviciul de ceai de la mătușa ei —, îi zâmbise lui Annie cu amărăciune și spusese:

— Așteaptă și ai să vezi. Asta vei păți și tu.

— De fapt, a spus Annie încet, Graham nu voia o ceremonie, dar a spus că, dacă vrem, putem organiza o reuniune. Dacă am

energia necesară.

Annie citise acest lucru mai devreme — ieri — când găsise testamentul lui Graham, înainte de a suna la spital. Poate o reuniune, scrisese Graham, dacă se simțea ea în stare. Și adăugase: „Absolut nimic altceva!“

S-a lăsat tăcerea. Annie a simțit că se schimbase atmosfera. Ei câștigaseră. După o vreme, Lucas a spus:

— Am putea s-o facem mai târziu. Când vei avea mai multă energie. Reuniunea. Sarah și cu mine am face toate pregătirile.

— Da, a spus Sarah. Am putea s-o rugăm pe Erica — cea care se ocupa de evenimentele din librărie — să pună un afiș, acum sau peste vreo două zile, pentru o întâlnire care, cum să zic, să aducă un omagiu vieții lui. Să zicem, peste două săptămâni.

Annie a gemut.

— Bine, atunci peste o lună, a spus Lucas. Peste o lună și jumătate.

Annie nu a răspuns.

— Când vrei tu, mamă, a spus Sarah. Dar mă gândesc că lumea va începe să te întrebe întruna despre o ceremonie și ăsta ar fi un răspuns simplu, rapid.

Annie nu spunea nimic.

— Mamă?

— Bine, a fost de acord Annie. Să ne uităm într-un calendar.

Puțin după ora 9, luni, în ziua în care Sarah se întorcea pe Coasta de Vest, Annie a deschis ușa și în fața ei stătea un tânăr amabil, de la firma de pompe funebre, pe care-l vedea neclar prin plasa ruginită din vechiul cadru. În spatele lui, soarele răspândea o lumină verzuie printre frunzele teilor din curtea laterală a familiei Caldwell.

— Sper că nu vă deranjez, a spus tânărul.

Pe moment, Annie nu și-a dat seama de ce venise, dar apoi a văzut cutia de lemn, cea pe care o alesese, fără un motiv anume, pentru cenușa lui Graham. Sau, de fapt, s-a gândit acum, o alesese pentru că în acel moment i se păruse greșit să-i roage să pună cenușa într-o cutie de carton, aparent singura alternativă.

Era ridicol — știa că va risipi cenușa, că nu o va păstra. Dar faza era că nu dorise să pară zgârcită — asta era, nu-i așa? —, așa că cedase în fața ei, a acestei cutii mari, pretențioase.

— Nu, a spus. Nu mă deranjați de la nimic.

S-a gândit că sună autocompătimitor, așa că i-a deschis cadrul cu plasă.

— Văd că mi-ați adus cenușa lui Graham.

— Da, i-a întins el cutia. Condoleanțele noastre!

— Da. Mulțumesc!

Annie a întins mâinile să ia cutia. A fost surprinsă cât de grea era.

— Ne bucură că v-am putut fi de folos.

I-a mai întins și o sacoșă de pânză, de genul celei pe care o puteai cumpăra la librărie, pentru a-ți duce cărțile acasă. Pe acesta nu era niciun logo.

— Aici ce e? a întrebat Annie.

— Hainele lui, a spus tânărul. Cele cu care era îmbrăcat.

Annie și-a amintit instantaneu tricoul vechi. Și-a mai amintit și cum ridicase cearșaful și-l văzuse pe Graham gol, momentul în care-l privise, corpul lui masiv, penisul lui, coapsele lungi — cu veacuri în urmă, așa i se părea acum. Trei zile. Ba nu, patru.

Tânărul a vârât mâna în sacoșă și a scos de acolo o cutiuță albă, pe care i-a arătat-o.

— Și inelul lui. Verigheta, presupun.

A pus cutiuța la loc în sacoșă.

Annie nu se gândise la asta, la faptul că aceste lucruri se vor întoarce la ea. O făcea să se simtă delăsătoare. Îl lăsase pe Graham să fie declarat mort, să fie incinerat, cu nimic altceva pe el decât un tricou vechi, cu verigheta încă pe deget. Cine ar face așa ceva?

— Vă mulțumesc! Vă mulțumesc pentru tot, a spus Annie și i-a luat sacoșa din mână, ținând-o apoi stângaci împreună cu cutia de lemn, și s-a dat înapoi.

Cadrul s-a închis între ei cu un pocnet slab.

— Suntem onorați că v-am putut fi de folos, a repetat tânărul, întorcându-se să plece.

Annie l-a urmărit cum străbătea aleea. Era îmbrăcat de parcă s-ar duce curând să joace golf, pantaloni verzi și pantofii aceia maro cu alb — nu-și amintea pe moment numele lor.

A auzit-o pe Sarah în bucătărie. Pregătea ceva pentru micul dejun.

O clipă, a rămas în hol, neștiind ce să facă, unde să pună sacoșa și acea cutie absurdă de lemn. Avea sentimentul că exista undeva un loc potrivit pentru ea, dar pur și simplu nu-i venea acum în minte unde.

În bucătărie, Sarah pornise blenderul.

Annie nu voia să discute cu ea despre toate astea. În mod cert, nu despre cenușă — era prea devreme! —, dar nici despre prostia ei, când capitulase în fața acestui *obiect* de lemn, ridicol, supradimensionat.

S-a îndreptat către scara îngustă și a urcat. Voia să pună cutia în dormitor. Dacă Sarah o va întreba unde era cenușa, va inventa ceva despre când urma să o primească sau să se ducă după ea. Ea, Lucas și Sarah conveniseră oricum să o risipească împreună în grădina cabanei lor, înainte de petrecerea în memoria lui Graham, pe care se hotărâseră, într-un final, să o organizeze la toamnă, când se va întoarce lumea din vacanță, de la reședințele de vară.

S-a gândit la „cabana“ lor: o casă de vacanță mică, pe care ea și Graham și-o făcuseră cadou în anul după ce absolvise Sarah colegiul. Și-a imaginat lumea pe care ea și Graham și-o creaseră acolo. Lumea departe de lume. I-ar plăcea să fie acum acolo. Departe. Va pleca, s-a hotărât. Curând. Va pleca singură.

În dormitor, a strecurat cutia de lemn în partea ei din dulap, în harababura de pantofi din fundul dulapului. Partea lui Graham era aproape goală — una dintre corvezile de care se ocupase Sarah ieri fusese să-i scoată hainele din dulap. De fapt, Annie fusese surprinsă să o găsească pe Sarah întinzând lucrurile pe pat, punându-le în pungi. Pe urmă, după ce o ajutase pe Sarah să le scoată pe veranda din fața casei, de unde avea să le ia cineva a doua zi, se întristase brusc. Și le dorise înapoi. Hainele pe care le purtase Graham. În noaptea după ce murise Graham, după ce

Annie se dusese la culcare și se trezise dintr-un somn superficial, s-a dat jos din pat și s-a dus să stea între ele în dulapul întunecos, între sacourile lui frumoase, de in și de lână, pantalonii lui, cămășile lui vechi, moi.

Acum a scos din sacoșa de pânză verigheta și tricoul și a vrut să le așeze în sertarul de sus din partea de dulap a lui Graham. Dar s-a oprit și și-a dus tricoul la față, i-a inspirat mirosul, care era încă mirosul lui Graham, deși era conștientă că era un clișeu despre care citise, pe care-l văzuse de atâtea ori. Dar era imposibil să nu faci asemenea lucruri! Lucrurile pe care le-au făcut atâția alții înaintea ta. Astea erau lucrurile pe care îți *doreai* să le faci.

S-a dus la baie să se asigure că arăta bine — ce-o fi însemnând bine; *normal*, presupunea Annie — înainte de a coborî să stea cu Sarah, să mănânce ce pregătise sau ce pusese pe farfurii din numeroasele mâncăruri pe care le primiseră de la prieteni.

Annie se studiase încontinuu în diverse oglinzi pe parcursul ultimelor zile, atât de convinsă era că se transformase. Că golul din ea, șocul ei, era cumva vizibil, o marcase. Și, de fiecare dată când se privise în oglindă, constatase că era tot ea, fața neschimbată, încadrată de părul negru înspicat, ochii negri depărtați, cu expresia lor puțin speriată, buzele subțiri, cu plasa de încrețituri deasupra și dedesubtul lor. Normală.

În tinerețe fusese frumoasă, frumoasă într-un fel pe care-l puteai numi băiețos. Ca un elf, dacă erai mai răutăcios. Se și costumase odată în elf, la un carnaval pe care-l organizase împreună cu Graham pe la începutul căsniciei lor. El fusese Moș Crăciun în seara aceea, atât de colosală era diferența de mărime dintre ei.

Vechea ei prietenă de la cursurile de fotografie, Natalie Schumer, îi spusese odată lui Annie că, bineînțeles, toți speculau cum era sexul între ea și Graham, cum putea *funcționa*, din punct de vedere mecanic. Și, deși speriată la gândul că subiectul acesta era discutat pe față în cercul ei de prieteni, Annie încercase să păstreze o mină agreabil de neutră, când spusese:

— Ah! Foarte bine, mersi.

După o secundă, Natalie rânjise și spusese:

— Nu-mi dai *nimic*?

Acum zâmbea la această amintire, cu gândul la Natalie, înaltă, solidă, aproape ca un bărbat, chiar și în rochiile ei largi — „Propria noastră Gertrude Stein“, o numise Graham —, și urmărind cum i se întinerea fața în oglindă cu 10 ani. Cinci, oricum.

A încercat același lucru jos, cu Sarah, zâmbindu-i când a intrat în bucătărie, și a fost mișcată să vadă cum ușurarea și plăcerea au înseninat chipul fiicei sale.

— Ia loc, a spus Sarah, răspunzându-i cu un zâmbet. Am pregătit o masă minunată, din tot soiul de chestii.

Și Annie s-a gândit din nou că era schimbată. Că Sarah care venise de data asta acasă nu era Sarah pe care o așteptase ea.

14

Annie se simțise ușurată când venise Sarah, dar tot ușurată se simțea și acum, că pleca. Era bucuroasă că nu trebuia să mai vorbească. Nu trebuia să facă mai nimic. Brusc, avea un sentiment de libertate în casa pustie. Avea mâncare, avea vin — în principal, vinul ieftin al lui Graham, din cămară, dar tot vin era, plus că era mai mult decât destul.

A rămas așadar singură câteva zile. Nu plângea, unul dintre motive fiind sentimentul că, dacă ar începe, nu s-ar mai opri. Ulterior, n-ar fi știut să spună ce făcuse în tot acest timp, bănuia că cea mai mare parte și-o petrecuse stând. În fiecare zi o suna fie Edith, fie Frieda — poate se înțeleseseră, s-a gândit Annie, să o sune pe rând. A vorbit de două ori cu Sarah. Telefonul fix a sunat de câteva ori, dar nu a răspuns, nici măcar n-a ascultat mesajele. Vor suna la librărie, se gândea, și vor afla de la cineva de acolo că Graham murise.

Totuși s-a așezat la biroul lui Graham, să pună în ordine hârtiile de pe el. Le-a așezat deoparte pe cele care ar fi trebuit predate la librărie, dar le-a lăsat acolo. Danielle a apelat-o de câteva ori pe telefonul mobil, să-i spună că vânduse șase fotografii, dar Annie nu a sunat-o înapoi. Cărțile de condoleanțe, identificabile după dimensiunea lor — mai mici decât scrisorile —, se adunau în holul din față.

După trei zile petrecute astfel, a sunat-o pe Edith și a invitat-o la cină a doua zi, avertizând-o că nu-și asuma răspunderea pentru ceea ce vor mânca — avea de gând să încălzească una dintre caserolele stivuite în frigider și mai puteau gusta, eventual, fursecurile sau brioșele din cutiile metalice de pe blatul din bucătărie, majoritatea înmânate lui Sarah la ușa din față sau lăsate anonim pe masa din verandă, în acele prime zile.

Perfect, a spus Edith. Se bucura în primul rând să o vadă pe Annie.

Annie o cunoscuse pe Edith după ce soțul acesteia, Mike Hodges, publicase albumul lui Annie, *Urgență*, și-i plăcuse de ea, de soția simpatică a lui Mike; dar adevărata lor prietenie începuse abia după ce Mike plecase să trăiască cu bărbatul de care se îndrăgostise.

Unul dintre lucrurile despre care vorbeau era Mike, desigur, dificila realitate a faptului că Edith încă îl mai iubea pe el și el încă o mai iubea pe ea, chiar dacă într-un alt mod. Venea să petreacă toate sărbătorile cu ea și cu copiii, vorbeau aproape zilnic la telefon.

La început, Annie fusese atât de supărată pentru ce păție Edith... nici ea nu înțelesese de ce.

— În fond, i-a spus noii ei prietene, te-a înșelat. Realitatea este că te-a înșelat de multe, multe ori.

— Annie, era *gay*. Se lupta cu asta.

— De ce să fie asta o scuză? Ce dacă era vorba despre un bărbat? Se culca cu altcineva — *umbla* după altcineva — și era soțul tău.

— Dar gândește-te că, în toți acești ani, a depus atâtea eforturi — s-a chinuit, în fond — să rămână cu mine, a zis Edith și pe fața ei se citea supliciul la care o supunea acest gând. Persoana greșită, a spus. Ba chiar genul greșit. Mă doare sufletul când mă gândesc.

Annie mai insistase o vreme, deși înțelegea și ea cât de critică, ba chiar cât de meschină părea. („Atât de *protestantă*!“, spusese Edith odată și râsese.) Dar, de-a lungul săptămânilor și lunilor, ajunsese să accepte poziția lui Edith și, în cele din urmă, să o admire pentru ea, pentru generozitatea ei. Când începuseră să se cunoască mai bine, după sfârșitul căsniciei lui Edith, Annie înțelesese treptat că această generozitate, această bunătate era unul dintre lucrurile care o atrăgeau la Edith.

Asta, precum și frumusețea ei fizică — la momentul acela era poate cea mai frumoasă persoană pe care o cunoscuse vreodată Annie. Era înaltă și subțire. Părul său avea o nuanță neobișnuită de bronz, iar Edith îl purta prins într-un coc de balerină. Fața ei

avea exact acel gen de frumusețe clasică, sculptată, de balerină, distantă și grațioasă, până când zâmbea, un zâmbet care emana, chiar și la necaz, o anumită plăcere de a trăi.

Părea conștientă de acest lucru, de frumusețea ei. Se îmbrăca întotdeauna simplu, dar elegant — picioarele lungi, lungi, în pantaloni de stofă făcuți la comandă. Bluze de mătase. Ruj în culori aprinse. Dar zicea că face toate astea pentru a fi pe placul pacienților ei — era medic pediatru. Pentru copii contează cum arăți, spunea Edith.

— Mai ții minte cât de mult îți plăceau doamnele drăguțe în copilărie? a întrebat-o pe Annie. *Tanti drăguțe*, a spus cu o voce de fetiță și apoi a râs. Abia când crești înțelegi că poți iubi și ceea ce este urât.

Annie nu-și putuse reține un zâmbet — asta spunea o femeie al cărei soț arătase la fel de senzațional ca ea, astfel încât pe vremuri, când intrau împreună într-o încăpere ticsită de lume, aproape toți inspirau o dată profund, într-un soi de oftat colectiv.

Edith a strigat-o când a deschis ușa din față, iar Annie a venit din bucătărie și s-a lăsat cuprinsă de brațele ei. După câteva clipe, Edith s-a dat înapoi, cu mâinile pe umerii lui Annie, și s-a uitat insistent la ea.

— Ai apucat să dormi? a întrebat-o.

— Am moțăit puțin.

— Îmi pare atât de rău!

— Știu. De aceea am și vrut să vii.

Au deschis sticla de vin pe care o adusese Edith, au vorbit în timp ce Annie a încălzit mâncarea, un soi de tocană de miel. Au vorbit despre Sarah și Lucas. Despre ce mai făcuse Annie.

— Aproape nimic, a zis Annie, la care Edith a replicat:

— Nici nu e nevoie.

În timp ce mâncau, au criticat neîngăduitoare tocana — Edith mai era și o bucătăreasă foarte bună. Cu toate astea, au mâncat o mare parte din ea, iar după ce au terminat prima sticlă de vin, au mai deschis una. În timp ce Annie îi turna în pahar, Edith a spus:

— Am sentimentul că ar trebui să fie și el aici, știi, să se *pronunțe* pe un subiect sau altul.

Mai spusese acest lucru, într-o formă sau alta, și în timpul mesei.

— Și eu, a zis Annie.

— Să *opineze*, ca să zic așa, a adăugat Edith.

— Îi plăcea tare mult să *opineze*, a spus Annie.

Au rămas tăcute câteva clipe.

De afară s-a auzit un câine lătrând zgomotos undeva în apropiere. Cineva a strigat:

— Taci, Bertie! iar câinele a lătrat din nou.

— *Grozav* a mai funcționat, a comentat Edith.

Annie i-a zâmbit. După o clipă a spus:

— De obicei, erau noțiuni trecătoare.

— Ce anume?

— *Opinările* lui. Opiniile lui. În jumătate din cazuri, se răzgândea până a doua zi. Adopta varianta opusă.

A încercat să imite vocea gravă a lui Graham:

— Știi ceva? M-am răzgândit.

Edith a zâmbit.

— Da, un bărbat greu de îngrădit.

— Un dansator ieșit din comun, a spus Annie.

Brusc, Annie și l-a amintit dansând. Ieșit din comun, într-adevăr, și neașteptat de agil. Uneori, dansau împreună seara, doar ei doi. Annie stătea câteodată pe picioarele lui grațioase, pentru ca el să o poarte de colo colo, de parcă ea ar fi fost copilul, iar el adultul.

— Îmi amintesc când vorbea despre războiul din Irak, a spus Edith. Mă rog — Edith a făcut o grimasă, și-a dat ochii peste cap —, una din *eternele* discuții pe acest subiect. Dar ideea era: „De ce a trebuit să omorâm 100 000 de irakieni, doar pentru a pune mâna pe Saddam Hussein? Guvernul nu mai plătește *asasini*?“ Îți amintești?

— O, da! a spus Annie și a râs.

— „Ah, unde ne sunt asasinii?“, a intonat Edith, do-rind să-și mai binedispună prietena câteva clipe.

Izbutise — o făcuse pe Annie să râdă. Fața ei mobilă exprima plăcerea de a fi izbutit.

— Mda, a spus Annie, pe de altă parte, nu putea suporta dronele.

— Poate erau prea plictisitoare, a zis Edith. Nu erau suficient de eficiente.

După un minut, Annie a continuat:

— Cred că mai mult decât orice îi plăcea să rostească cuvântul ăsta: „asasin“.

Edith a zâmbit.

— Da, sună bine.

În încăpere era acum semiîntuneric. Afară, curtea din spate era în umbră, dar cerul de deasupra casei vecinilor era de un albastru clar, profund, iar frunzele din vârfurile copacilor păreau să sclipească sub ultimele atingeri ale razelor soarelui.

— Îți amintești expunerea lui despre ficțiune? a întrebat Annie. Despre narațiune? O altă mare teorie.

— Nu. Probabil că n-am fost la petrecerea aceea.

— Zicea că citim ficțiune fiindcă ficțiunea ne sugerează că viața are o formă și ne simțim... *consolați*, cred că așa a spus, de această noțiune. Consolați de gândul că viața nu e doar o afurisită de înșiruire de lucruri. Că există secvență și consecvență, a zis și i-a zâmbit lui Edith. Cred că era vorba, mai mult sau mai puțin, de ideea că narațiunea ficțională face să pară că viața *contează*, alungă lipsa de sens a morții.

Moarte. Rostise cuvântul, iar fața lui Edith a devenit brusc sobră. După o lungă tăcere, Edith a întrebat cu blândețe:

— Și altminteri nu contează? Viața nu contează?

Întrebarea a făcut-o pe Annie să ezite câteva secunde. Apoi a spus:

— Păi, uită-te la viața *lui*. A *fost*. Și *a fost* și *a fost*. Și acum — a ridicat din umeri — nu mai e. Pfff... Nu a mai rămas nimic.

Annie s-a speriat că era atât de mânioasă. A încercat să vorbească pe un ton mai puțin grav:

— Halal narațiune!

După câteva clipe s-a ridicat și a adus o cutie de chibrituri. A aprins lumânările de pe masă.

Edith a urmărit-o tăcută. Apoi a spus:

— Nu e adevărat, Annie.

— Ce anume? a zis și s-a așezat la masă.

— Că nu e nimic. Că nu a rămas nimic. Au rămas foarte *multe*, a spus Edith pe un ton aproape înverșunat.

— Ca de exemplu?

— Păi, toate amintirile noastre despre el.

Annie nu voia să se certe cu Edith, care era Edith, prietena ei bună.

— Okay, a spus și glasul ei a sunat obosit.

— Nu e destul? a întrebat Edith.

— Nu știu.

— Dar Sarah? Lucas? Librăria?

Annie a început să plângă.

— Ah, Annie, a spus Edith. Annie!

S-a aplecat în scaun și a întins mâna peste masă către Annie.

— S-a *dus*, la dracu'!

— Știu, a zis Edith. Știu.

Annie s-a ridicat să-și ia un șervețel din cutia de pe blat și și-a suflat nasul, s-a șters la ochi. Când s-a așezat la loc, a spus:

— Iartă-mă. E vorba despre mine. Nu e vorba despre Graham. Sau numai parțial despre Graham, a adăugat și și-a suflat din nou nasul. E vorba despre viața mea, care e atât de goală și măruntă acum!

Au tăcut amândouă un moment, după care Annie a continuat:

— Sunt atât de *supărată* pe el, într-un fel, fiindcă avea atâta energie! Fiindcă ocupa atâta spațiu psihic! Fiindcă m-a ocupat pe *mine*.

— Asta așa este. Așa era el. De-asta l-am și iubit cu toții.

— Dar eu eram doar... eu n-am cerut nimic pentru mine. L-am însoțit doar.

Da, Annie avea sentimentul că asta era. Că ar fi trebuit să fie mai desprinsă de el, mai independentă. Atunci nu s-ar fi simțit atât de devastată.

— Dar cine nu l-ar fi însoțit, Annie? A fost o călătorie grozavă. Noi toți l-am însoțit.

— Dar acum, când s-a încheiat...
— Nu crezi că ai contribuit și tu? Pentru ca totul să funcționeze? Călătoria? Călătoria care a fost viața voastră comună? a întrebat pe un ton aproape furios. N-a făcut-o singur. N-ar fi putut s-o facă fără tine.

Annie s-a uitat la Edith. Nu știa dacă ceea ce spusese Edith era adevărat sau nu — pe bune, era atât de pierdută, încât avea impresia că nici nu înțelegea exact ce voise să spună Edith... dar îi era recunoscătoare. Știa acest lucru. Îl simțea.
— Îți mulțumesc, i-a spus. Îți mulțumesc pentru cuvintele tale.
— Vorbesc serios. Toată lumea știe asta.

La câteva zile după ce Edith a fost la cină, Annie a trecut pe lângă librărie întâia oară de la moartea lui Graham, în drum spre dentist, pentru controlul periodic. Se gândise să-și anuleze programarea, dar știa că ar avea mult de așteptat pentru una nouă. În afară de asta, i se părea un mic pas către o viață normală. Se simțea cumva mândră de sine, ca un copil — mergea la dentist! —, când a ieșit din casă și a luat-o pe lunga alee care ducea în stradă.

Mergea intenționat pe celălalt trotuar de pe Mount Auburn Street, dar chiar și așa a văzut cu coada ochiului, atârnată în vitrina librăriei, o fotografie uriașă a lui Graham, mărită după o fotografie pe care o făcuse chiar ea acum câțiva ani. A înțeles imediat ce era — afișul care anunța reuniunea în memoria lui Graham.

A traversat strada, fără să se uite nici în dreapta, nici în stânga, și s-a oprit în fața ei să o studieze. Într-un fel, era ciudat ca o asemenea fotografie să fie aleasă pentru a anunța o reuniune — un moment contemplativ, necaracteristic lui Graham. Dar era captivantă și, la dimensiunea asta, irezistibilă. Era un instantaneu cu el seara în librărie, făcut de pe trotuar, chiar din locul în care se afla ea acum. Graham, care nu o văzuse pe Annie în întuneric, pe ploaie, privea afară pe fereastra pe care se scurgeau dâre de apă, cu ochelarii pe cap și brațele încrucișate, sprijinite pe burtă.

Pe afiș, deasupra fotografiei, scria doar atât: GRAHAM. Dedesubt, cu litere mai mici: „Întâlnire în memoria lui“. Dedesubt: „8 septembrie, ora 17“. Data asupra căreia conveniseră în cele din urmă ea, Sarah și Lucas era după Ziua Muncii — când toți se vor fi întors din vacanța de vară.

Brusc, Annie a surprins o mișcare în librărie, în spatele fotografiei. Era Bill, la casa de marcat, cu spatele la ea. Și apoi a văzut că mai era un bărbat dincolo de el, mai departe în magazin, care stătea nemișcat între două rafturi și citea dintr-o carte pe care o luase de pe un raft. Și mai erau și alți clienți, care umblau prin librărie.

A fugit.

Sau, cel puțin, asta a avut sentimentul că face. În orice caz, s-a îndepărtat cu pași grăbiți, cu speranța că nu o văzuse nimeni, că nimeni nu va ieși să o strige, să încerce să stea de vorbă cu ea.

Fotografia aceea, fotografia făcută de ea, întâi o speriase și apoi o înduioșase, să dea peste ea într-un mod atât de neașteptat, să dea peste Graham așa cum rareori arătase el în viață — imobil, gânditor, de nepătruns. I-a rămas în minte pe tot parcursul controlului stomatologic, al lungului și neobișnuitului-dar-familiarului ceas de bizară docilitate, de împăcare cu instrumentele, cu degetele, cu aromele antiseptice din gura incomod deschisă, cu senzația că se înecă cu propria salivă.

— E ca un soi de tortură prin înecare simulată, i-a spus tehnicianului, care nu i-a răspuns.

Era politic incorect? s-a întrebat Annie.

I s-a părut ireală această alăturare — într-un sens, comică. Și-a dorit să poată vorbi despre ea cu Graham, să râdă cu el, când va ajunge acasă.

În schimb, de îndată ce a intrat în casă, s-a dus să caute albumul în care apărea fotografia lui Graham. Albumul lui Graham, *O librărie și amintiri*. Era lângă celelalte albume de mărime mare — albume de artă, albume cu fotografii de călătorie — pe raftul de jos al bibliotecii din spatele canapelei.

Annie s-a așezat pe canapea și l-a răsfoit lent. Textele care însoțeau fotografiile conțineau comentariile lui Graham referitoare la ocazia respectivă, uneori la invitați, alteori la întâmplări ciudate sau amuzante. Pentru unele folosise pur și simplu citate din ce spusese ulterior — note de mulțumire mai elocvente, câteva scuze scrise pentru un comportament scandalos.

Printre acestea era și evenimentul acela din librărie, cu Cameron Marx, al treilea lui volum de poezie, care fusese nominalizat la... ceva — National Book Critics Circle Award? National Book Award? Fotografia fusese făcută din spatele lui Cameron, în timp ce citea în stilul lui exuberant incantatoriu, iar fețele îndreptate către el erau fermecate, șocate. Graham stătea pe primul rând, ca de obicei, și avea lacrimi în ochi.

Plângea atât de ușor! La fel de ușor cum râdea. Cum săruta.

Și, da, presărate printre celelalte fotografii, poate la fiecare a șasea sau a șaptea pagină, era și câte o fotografie cu el sărutând pe cineva. În câteva dintre ele, făcute de Natalie, o săruta pe Annie — o dată cu capul plecat, atingându-i cu buzele brațul, în timp ce ea se întindea peste masă cu un platou în mână. O dată o săruta pe Edith, o dată pe Erica. Îi săruta și pe bărbați. Îl săruta pe Bill, care lucra în librărie de la începuturile ei. Îi săruta pe Cameron și pe Peter. De cel puțin tot atâtea ori, îi îmbrățișa pe unii și pe alții, persoane pe care le copleșea, le confisca.

Răsfoind albumul, Annie a simțit cum se atenuează senzația ei de micime, de gol. Pentru că fotografiile, în măsura în care relatau istoria librăriei și a petrecerilor, relatau și istoria căsniciei lor. Întreaga istorie, de la bun început. Aici era Graham, în cămașă, la petrecerea de inaugurare a librăriei, cu pata de vin roșu pe piept, cartea ei de vizită. Și acolo era ea, la o lectură a lui John Arnold, așezată în primul rând, lângă Graham, corpurile lor atingându-se.

Întorcând paginile, Annie a avut un sentiment acut că realizaseră atât de multe împreună, tot acest univers pe care-l înregistraseră ea și Natalie — cum spusese Edith cu o seară înainte. Iar Graham rescrisese acest lucru de nenumărate ori în

comentariile sale la fotografii. Pe marginea unei fotografii în care Graham, cu Sarah adormită peste umărul lui, vorbea însuflețit cu cineva care stătea cu spatele la obiectiv: „Ora de culcare trecuse de mult pentru cel puțin doi dintre noi. Annie, în schimb, al treilea membru al veselei noastre echipe, a dansat aproape până în zori“.

Lângă o fotografie cu Annie stând în bucătăria puternic luminată, înconjurată de pahare și farfurii, cu Graham în spatele ei, în șorțul lui preferat, aranjând vasele în mașina de spălat: „Făcând curat după chef. După ce ne-a fotografiat, Natalie a lăsat camera și a rămas cu Don să ne ajute, până când le-am rânduit pe toate. Pe urmă am mai băut un ultim pahar și am pariat pe noul laureat al Premiului Nobel pentru Literatură, care urma să fie anunțat. Annie, mai puțin cherchelită decât toți ceilalți, a spus: Nadine Gordimer. A doua zi i-am datorat 150 de dolari. Cel puțin asta mi-a spus ea, iar eu nu eram în măsură s-o contrazic“.

După ce a întors ultima pagină și a închis albumul, Annie a rămas o clipă nemișcată. Apoi s-a ridicat și s-a dus în centrul încăperii vaste, deschise, în care transformaseră parterul cu mulți ani în urmă. S-a rotit încet, cuprinzând spațiul cu privirea — zona de living, masa mare, bucătăria care se întindea până sub scările din spate. Fără oameni, părea mai mare decât în universul fotografiilor. Mai mare și mai pustiu. Cum să-l umple ea vreodată fără Graham?

Întoarce-te, a spus în sinea ei. Sau poate a spus cu voce tare.

15

Aproape din secunda când a ieșit pe autostradă, mergând spre nord, spre cabana din Vermont, Annie s-a gândit la tot ceea ce nu făcuse înainte de a pleca din casa din Cambridge. Nu încuiase geamurile, din câte își amintea. Posibil ca pe unele să le fi lăsat chiar deschise. Nu schimbase mesajul de pe robot, să spună că plecase sau unde se afla. Plecase dintr-o toană, după ce-și îndesase într-o geantă de voiaj câteva haine și niște cosmetice din baie.

Nu aranjase nimic nici pentru cabană, astfel încât iarba va fi necosită, cadrele cu plase împotriva insectelor vor fi tot în șopron, patul va fi nepregătit, casa va fi plină de praf și pânze de păianjen și va găsi presărate din loc în loc excremente de șoarece.

Dar avea un profund sentiment de ușurare că plecase, că scăpase de vecinii care veneau să vadă ce mai face, care se ofereau să o ajute, care îi aduceau de mâncare. Că scăpase și de prietenii ei, cu îngrijorările lor, la care ea nu știa cum să reacționeze. Simțise mereu încordarea încercării de a se ridica la nivelul unei anumite sociabilități. Se simțea *observată*. Își dorea o singurătate constantă și se gândea că în cabană o va găsi.

Sentimentul de ușurare — de fapt, de eliberare — s-a intensificat când a trecut pe lângă indicatoarele și bornele kilometrice familiare de pe autostradă, un sentiment de eliberare care s-a transformat într-un soi de exaltare. Îi făcea sângele să pulseze audibil în urechi libertatea aceasta nebună, dar o făcea să-și simtă și durerea mai ascuțit. Ambele o amețeau — bucuria că scăpase de așteptările tuturor, că va fi din nou singură, în siguranță, dar și conștiința cu atât mai acută că o aștepta o lungă singurătate.

S-a auzit brusc pe sine, s-a auzit scoțând un soi de gemete ritmice. Nu erau lacrimi. Nu era asta — nu plângea. Era un fel de

protest, ceva ce părea mai rudimentar decât lacrimile. S-a lăsat în voia lor. Când a trecut granița în New Hampshire, gemea de durere. Val după val de lamentație, până când, într-un final, s-a descărcat și a trebuit să oprească. Își simțea gâtul uscat și iritat. Simțea că nu mai rămăsese nimic în inte-riorul ei.

Apropiindu-se de granița cu Vermont, i-a trecut prin minte că ar trebui să oprească în Hanover pentru niște cumpărături. Nu-și putea da seama ce voia. Nu mai gătise de la moartea lui Graham. Ce să gătești, când Graham nu se va așeza la masă cu tine și nu va striga de bucurie că mâncarea e grozavă?

Bineînțeles că cel mai mult îi plăcea când aveau musafiri și ea gătea feluri de mâncare exotice — cassoulet, biban umplut, miel marocan. Dar și când erau numai ei doi, când aveau doar un pui fript sau niște paste, Graham destupa o sticlă de vin, ea aprindea lumânările și, de la prima îmbucătură, el își manifesta bucuria — ducându-și o mână la inimă sau rostindu-i doar numele cu glas tare. Annie și-a amintit că odată se ridicase de la masă, venise la ea și se aplecase să o sărute pe creștetul capului.

— Mă faci al naibii de fericit, Annie, spusese.

— Ah, Graham, pe tine *mâncarea* te face fericit, replicase ea.

— Tu *ești* mâncare, zisese el.

Până la urmă, a cumpărat doar vin și fructe și câte ceva pentru micul dejun — ouă, bacon, pâine, unt, cafea și lapte.

Deși a simțit căldura soarelui pe cap și pe umeri când a traversat curtea năpădită de vegetație, pentru a-și duce bagajele și cumpărăturile înăuntru, în cabană în schimb era răcoare și mirosea a cenușă veche și igrasie — însuși mirosul mâhnirii, i s-a părut lui Annie. A băgat frigiderul în priză și l-a pornit, a pus înăuntru alimentele perisabile și pe urmă a trecut prin toate cele trei încăperi mici, pentru a deschide geamurile. După ce a ridicat cu greu un geam de pe fațada casei, care era cam înțepenit, a rămas să urmărească jocul luminii care făcea lacul să sclipească. A auzit de undeva o barcă cu motor și voci îndepărtate, strigând pentru a acoperi zgomotul motorului. Auzea șuieratul slab al

brizei printre pini. În casă era liniște, cu excepția bâzâitului înfundat, constant, al frigiderului.

L-a sunat pe Dan Curtis, să-l roage să vină să cosească iarba, iar el a spus că va rezolva în următoarele zile. S-a hotărât să se ocupe singură de curățenie — nu voia pe nimeni în casă cu ea. Și-a pregătit niște ouă jumări, pâine prăjită și cafea și, după ce a terminat de mâncat, s-a apucat să șteargă praful peste tot, să adune pânzele de păianjen din colțurile tavanului, să dea cu aspiratorul. În dormitor, a deschis lada cu așternuturi de pat, o ladă de lemn căptușită în interior cu plasă de sârmă, pentru a proteja așternuturile de șoareci. A scos plapuma, cearșafurile și pernele, și a făcut patul.

Când și-a terminat toate treburile, a ieșit din casă și a coborât la lac. S-a dus până la capătul debarcaderului. S-a descălțat și s-a așezat, cuprinzându-și genunchii cu brațele.

Lacul mirosea plăcut, puțin a alge. Apa se lovea ușor de stâlpii debarcaderului, cu un susur domol. Lemnul era cald sub tălpi.

Lui Graham îi plăcea aici, deși îl neliniștea faptul că era un om cu două case.

— Am devenit un grande, la naiba! spusese odată.

Stăteau pe debarcader și beau gin tonic, într-o după-amiază târzie. Departe, în mijlocul lacului, trecuse un schior nautic, tras de o barcă albă.

— Pentru a fi un grande, la naiba, ți-ar trebui ceva mai *grandios* decât o căbănuță de 50 de metri pătrați, zisese Annie. În care nu se poate locui iarna, încă.

Acum și-a înmuiat picioarele în apă. Rece, ca întotdeauna. Abia către sfârșitul verii puteai sări în apă fără să ți se taie respirația, fără să te temi că-ți va sta inima în loc. Și-a scos picioarele din apă, s-a aplecat să și le încălzească cu palmele și s-a gândit la mâinile lui Graham, cum o încălzeau.

Aici, Graham era schimbat, după cum știa că și ea era schimbată. Era mai tăcut. Sociabilitatea debordantă de la oraș se atenua.

Atenua. Ciudat cuvânt — de parcă sociabilitatea ar fi fost o afecțiune sau o povară pentru el.

Dar uneori poate chiar asta era, i-a trecut lui Annie acum prin minte. Când era tras la față seara, după o cină cu invitați. Sau când, în loc să se bucure de o invitație (*Glumești?! Bineînțeles că trebuie să mergem)*, o ruga să născocească o scuză. „Chiar nu pot", spunea, iar ea avea impresia că vorbea despre o imposibilitate aproape fizică.

Deoarece cabana era atât de mică, încât nu puteau primi pe nimeni aici, își asumau singurătatea. Împreună, singuri, deveneau mai tăcuți. Uneori treceau zile în care abia dacă-și adresau un cuvânt. Annie credea că asta o să-i displacă lui Graham, în schimb lui i se părea foarte în regulă. Cu timpul, chiar necesar, s-a gândit Annie.

Aici, și modul lor de a face dragoste era schimbat, nu generat de conversație sau de jocuri de cuvinte, cum era deseori acasă, ci de ceva mai visceral — ceva, din nou, mai degrabă necesar. În tăcerea întunecată a micului dormitor, Graham se întindea după Annie, urca pe ea, stătea în genunchi și pătrundea în ea, totul repede, repede. Și la fel de repede îi și venea, de obicei — se îndoia în spate, gemea.

Stăteau întinși în întuneric, tăcuți. Uneori, Graham se întorcea apoi către ea, uneori o trezea din picoteală, gura lui pe gura ei, degetele lui alunecând în ea și din ea, senzațiile ei uneori confuze — era limba? erau buze sau degete? care, unde se mișcau? Annie se balansa câteva momente pe marginea orgasmului, sentimentul creștea și descreștea și, într-un final, începea o versiune mai năucitoare, mai lentă, a ceea ce cunoștea ea, cu întunericul și tăcerea în jurul ei depline, încât trăia momentul aproape ca pe o detașare de propriul corp, deși era limpede că trupul era implicat *total* — ca un vis aproape solitar cu o partidă de sex mut, pe care-o împărtășeau cumva. Când se sfârșea, se simțea cutremurată, uneori în pragul lacrimilor.

Amândoi aveau un somn profund aici și se trezeau la lumina slabă, argintie, a zorilor, a cărei atingere o făcea pe Annie să redevină conștientă de încăpere, de formele de animale ale hainelor din cuier, de lumina care se reflecta în vechea oglindă, de parcă ar fi fost o fereastră acolo, când de fapt nu era niciuna.

Annie a rămas cinci zile în Vermont. Dimineața bea cafea, pentru energizare — trei, uneori patru cești. Câteo-dată, când se ridica prea repede, inima îi bătea mai repede și o apuca amețeala.

În prima după-amiază i-a sunat pe toți cei care și-ar fi putut face griji din pricina ei — Natalie și Edith, Frieda, Sarah și Lucas —, să le spună unde era.

A încercat să-și structureze timpul. A citit din cărțile aflate pe rafturile din living. „Rafturile“: simple scânduri orizontale, insuficient de late pentru unele dintre cărți. Uneori, când Graham călca prea apăsat, cădea din raft câte o carte mai voluminoasă. Voluntare, le numea Graham, și le punea întotdeauna deoparte, pentru a fi citite următoarele, după o regulă obscură de-ale lui.

Annie a citit Auden. O traducere a lui Catullus, pe care o citise Graham — haioasă și, pentru Annie, surprinzătoare, amuzantă, obscenă. Annie învățase latina la liceu și citise Catullus la vremea aceea. O versiune expurgată, după cum își dădea seama acum. A citit Simic. A citit Szymborska, dificil, dar cumva consolator, despre vârstă și moarte.

Stătea multă vreme întinsă — a devenit o activitate, un mod de a-și petrece timpul. Stătea întinsă pe canapea și citea. Stătea întinsă pe pat și, în timp ce cerul își schimba înfățișarea dincolo de ferestre, era copleșită de amintiri. Se lungea pe debarcader și asculta mișcarea veșnic schimbătoare a apei. Odată a adormit acolo, fără să se fi dat cu cremă de protecție solară, și s-a trezit cu o arsură dureroasă, prima după zeci de ani. (După o săptămână, două, când revenise la viața ei reală, arsura se transformase în bronz. „Ce bine că ai fost plecată“, a spus Frieda când a văzut-o pe Annie. „Arăți bine. Arăți odihnită.“ Annie nu a contrazis-o, nu i-a vorbit despre lungile nopți de insomnie sau despre cele în care adormea, dar avea vise atât de solicitante, încât se trezea gata obosită.)

A mâncat numai ceea ce vindeau la fermă acum, la începutul sezonului, și ouă jumări sau ochiuri și pâine prăjită — i se părea anevoios să-și gătească pește sau carne, ba chiar să-și facă o salată. Seara asculta la radio și bea vin. După o jumătate de sticlă, putea

adormi, dar se trezea pe la ora 2 sau 3 și rămânea trează, ascultând rarele sunete nocturne. După o vreme adormea la loc și visa agitat, apoi se trezea din nou în camera inundată de lumină, deseori o lumină aproape iridescentă, de perlă, a soarelui care străpungea ceața albă, deasă, ce atârna deasupra lacului.

Se obliga să facă zilnic o plimbare. Odată a înconjurat parțial lacul pe cărarea din pădure. Prin împletitura copacilor a întrezărit casele de vacanță scumpe, unele tăcute, încă nelocuite, după toate aparențele. Dar de la altele răzbăteau strigătele unor copii care se jucau. A doua zi, după-amiaza târziu, au pătruns până la ea, de la o casă veche, elegantă, vocile unor adulți, clinchetele cuburilor de gheață în pahare, râsetele celor reuniți la aperitiv. I-a fost greu să se întoarcă la cabană după aceea, i-a fost greu să-și simtă singurătatea.

În a patra zi a făcut o expediție până la micul magazin din oraș, fără nicio tragere de inimă — îi trebuia pastă de dinți și voia un ziar. Se gândea să-și mai cumpere și o conservă de ton și niște maioneză — doar pentru a varia puțin meniul.

John Lawrence era în spate, îmbrăcat în ceea ce pentru ea și Graham era „uniforma“ lui — blugi și o cămașă în carouri. L-a văzut ridicând niște cutii dintr-un cărucior de cumpărături, așezându-le pe rafturi. A salutat-o din spate. Pe urmă, când Annie a început să-și așeze cumpărăturile pe tejghea, a venit în față să le marcheze.

— Annie, i-a spus în chip de salut și a dat o dată din cap.

După care el s-a dus în spatele tejghelei și a început să treacă pe rând, cu mâna dreaptă, cumpărăturile pe suprafața de lemn uzată, în vreme ce mâna stângă dansa pe casa de marcat, introducând numere.

— Îmi pare rău de Graham, a spus. Era un om cumsecade.

— Mulțumesc, a zis Annie.

Cât de elegant! s-a gândit. Așa se face. Simplu. Direct. În acel moment, amintindu-și complexitatea compasiunii unora dintre prietenii ei din Cambridge, amintindu-și răspunsurile pe care încercase ea să le rostească sau să le scrie și pe care le considerase insuficient de recunoscătoare sau elocvente, i s-a părut că

regretele lor aveau și o nuanță de vanitate. Nu-mi spune ce a zis Shakespeare despre moarte, nici Auden, nici Tillich, nici Anne Lamott, se gândea acum — toate astea le auzise. Nu mă obliga să mă ridic la acest nivel. Spune-mi ce mi-a spus John, lasă-mă să-ți mulțumesc și hai să mergem mai departe.

Și-a amintit ce o întrebase Felicity Rogers pe Sarah:

— Nu crezi că e mai bine că a murit înaintea mamei tale?

Iar mai târziu, Peter Aiello, stând în holul din față, ținându-i mâinile în ale lui:

— E ca și cum s-ar fi prăbușit un copac enorm, un copac care ne ținea umbră, și acum stăm și clipim orbiți de soare, îi spusese.

Annie încremenise, cuvintele lui elaborate nu aveau absolut nicio legătură cu ceea ce simțea ea.

— Nu crezi? insistase el.

Ce-i răspunsese? Nu-și mai amintea.

Ieșind acum afară, cu punga de cumpărături pe un șold — da, s-a gândit, clipind orbită de soare, dar aici, acum, și asta numai din cauza contrastului cu întunecimea magazinului de țară —, s-a oprit o clipă să citească anunțurile de pe panou.

Neactualizate de cel puțin câteva săptămâni, a remarcat. Evenimente trecute: pe 31 mai, mai multe familii scoseseră la vânzare lucruri vechi în curțile caselor lor. Cu o săptămână în urmă, primăria organizase o cină pentru seniori. Dar erau și evenimente noi: pe 1 iulie avea loc o ședință publică a consiliului local, pentru a declasa câteva drumuri din oraș drept „neîntreținute“ — nimic în zona ei, a observat Annie. La mijlocul lui august avea loc la biblioteca orașului lectura publică a unui scriitor pe care Annie îl citise și care-i plăcea. Poate se va duce, dacă va fi aici.

Va fi aici? Nu știa. Brusc a avut sentimentul că viața ei este atât de deschisă, atât de amorfă! Atât de goală și fără reguli! Pe moment a străbătut-o o senzație fizică de pierdere. După câteva secunde și-a mutat punga cu cumpărături pe celălalt șold și și-a îndreptat din nou atenția către panou, s-a forțat să se concentreze asupra cuvintelor din anunțuri.

Un câine pierdut. Fără dată. Cineva care dădea gratis ferestre vechi. Atunci și-a amintit că Graham vorbise la un moment dat exact despre acest lucru — să facă rost de niște ferestre vechi —, ideea fiind ca, atunci când va avea destule, să construiască o miniseră pe o latură a casei, lucru de care Annie era convinsă că nu se va întâmpla niciodată. Graham avea mereu asemenea proiecte, începute și pe urmă abandonate. Grădina de legume. Studioul pe care i-l va amenaja lui Annie în șopron. Mai multe rafturi pentru cărți în dormitor. Librăria era singurul context în care încheia orice lucru pe care-l începea.

Mai era și un anunț despre un program muzical la Lake Scarborough, un program care propunea un *master class* cu membrii cvartetului în rezidență. Cvartet care avea să susțină și un concert cu public — Schumann, Beethoven.

Poate se va duce, s-a gândit Annie. La un moment dat va trebui să înceapă să *facă* și ea câte ceva. Să învețe să facă și ea câte ceva, singură. S-a uitat mai atent la dată și a văzut că trecuse deja. Ah! Ratase ocazia! S-a mai uitat o dată la anunț. Cvartetul Wadsworth, așa se numea. Abia acum a remarcat numele violoncelistei din cvartet: Sofie Kahn.

S-a apropiat de panou, pentru a se uita la fotografie. Greu de spus, dar parcă semăna cu Sofie Kahn pe care o știa ea. Și câte violonceliste profesioniste cu acest nume puteau exista? În mod ciudat, a avut senzația că i se taie respirația. S-a întors la mașină. A stat nemișcată câteva clipe înainte de a porni motorul și a încercat să-și pună gândurile în ordine.

Ultima dată când văzuse numele lui Sofie Kahn fusese cu vreo 35 de ani în urmă într-o recenzie din *New York Times*, o recenzie aproape integral pozitivă despre concertul de debut al lui Sofie de la Carnegie Hall. Annie era și ea la vremea aceea o femeie tânără și ambițioasă și parcă simțise o umbră de invidie: așadar Sofie reușise, pătrunsese în universul reușitelor publice, ceea ce Annie nu era sigură că i se va întâmpla și ei vreodată. Dar se și bucurase pentru vechea ei prietenă, se bucurase că toată truda ei, începută atât de timpuriu, fusese recompensată.

Sofie Kahn. Nu se mai gândise la ea în toți acești ani. La copilăria lor împreună.

O copilărie de care și-a amintit în mașină, în drum spre cabană, dar și mai târziu, când și-a despachetat cumpărăturile, și încă și mai târziu, când și-a pregătit cina în bucătăria umbroasă, când a mâncat singură pe verandă.

Când s-a dus la culcare în seara aceea, Annie și-a dat seama că, în această după-amiază lungă, în care și-a rememorat copilăria petrecută alături de Sofie Kahn, a fost prima dată de la moartea lui Graham când a reușit să se gândească la ceva sau la cineva mai mult de câteva minute. Pe moment, s-a simțit mândră de sine, aproape ca un copil, dar pe urmă a simțit o durere atât de intensă, încât a început să gâfâie și a trebuit să se ridice în capul oaselor în întuneric, pentru a-și potoli respirația.

16

La sfârșitul anilor ’40 și începutul anilor ’50, Annie și Sofie Kahn erau colege de clasă la o școală elementară publică din Hyde Park, în partea de sud a orașului Chicago. Sofie era la fel de scundă ca Annie — celelalte fete, precum și majoritatea băieților din clasa lor erau cu un cap mai înalte decât ele — și poate acesta fusese unul dintre motivele pentru care se apropiaseră. Ce mai aveau în comun — și ceea ce le deosebea atât de mult de ceilalți copii — era faptul că tații lor lucrau amândoi la Universitatea din Chicago.

Dar locuiau în zone diferite din Hyde Park, două cartiere despărțite de liniile societății de cale ferată Illinois Central Electric Railway. Pentru a se vedea după școală, una dintre ele trebuia să facă un drum care, la vremea respectivă, li se părea lung. Dar în lumea de atunci, în care copii de 9, 10 sau 11 ani puteau umbla neînsoțiți, nu era un lucru dificil.

Din câte își amintea Annie, Sofie prefera să meargă mai des acasă la ea decât acasă la Annie. Lui Annie îi convenea. Ei îi plăcea senzația de pace din casa familiei Kahn. I se părea o casă primitoare.

Annie avea patru frați și, spre deosebire de ea, toți își aduceau frecvent în vizită acasă, după școală, mai mulți prieteni, astfel încât casa era de obicei plină de copii și de activitățile lor: ascultau muzică, băieții mai mari tropăiau pe scări fără nicio jenă, surorile lui Annie și prietenele lor se adunau fie într-o cameră, unde se costumau sau încercau coafurile recomandate de revista *Seventeen*, fie în holul din față, unde foloseau telefonul pentru a răspândi bârfe de la școală. Asta nu-i plăcea lui Sofie, se gândise Annie la vremea respectivă — gălăgia, debandada. O debandadă care, pentru Annie și frații ei, însemna că erau de

capul lor. Că mama lor avea lucruri mai bune de făcut decât să-și bată capul cu ei.

Sau alte lucruri, în orice caz. În timpul zilei, corvezile ei aparent nesfârșite. Călca în bucătărie, cu țigara într-o scrumieră de pe blat și, după fiecare porțiune din rochia unei fete sau cămașa unui băiat, făcea o pauză pentru a trage din țigară de un anumit număr de ori — ăsta era un ritual. Dactilografia la masa din sufragerie vreun raport al tatălui lui Annie sau vreo scrisoare lungă către mama ei, cu numeroase copii la indigo pentru surorile ei.

Uneori era absentă, la propriu, îndeosebi după-amiaza târziu, când se ducea acasă la familia Peterson sau Miller, Levis sau Nakagawa, să bea cocktailuri cu celelalte neveste de pe stradă — iar mai târziu, și cu soții lor, care fie veneau acasă din campus, fie se iveau de prin birourile lor aflate într-o aripă mai retrasă a casei.

În absența ei, era și mai multă gălăgie acasă. Muzica era dată mai tare, frații mai mari dansau cu prietenii lor în living sau fumau țigările mamei în curtea din spate — ea fuma Pall Mall, pe care le scotea dintr-o cutie de tablă ovală, roșie, care conținea o sută de bucăți. Nu era mare lucru să-i șterpelești câteva, fără ca ea să observe.

Toate acestea nu puteau fi mai diferite de atmosfera din casa lui Sofie. Cel mai important, mama lui Sofie era mereu prezentă — prezentă în toate sensurile, ocupată cu cele două fiice ale ei și cu prietenii pe care îi aduceau acestea acasă. Când soseai, erai servit cu lapte și fursecuri. Șervetele erau de pânză, călcate, împăturite elegant lângă farfurie. Farfuria era frumoasă, mai frumoasă decât cea mai bună veselă de porțelan a mamei lui Annie, care avea de jur împrejur un model cu iederă și era folosită duminica la cină și de sărbători. Paharul pentru lapte era din sticlă groasă, tăiată cu diverse modele. Doamna Kahn stătea la masă cu Sofie, Annie și Vera, sora mai mică a lui Sofie, și le întreba cum fusese la școală, cu accentul ei ușor ciudat, pe care Annie nu-l putuse identifica la vremea aceea.

Părea sincer interesată și de Annie. *Ah, lui Annie îi place pictura? Cum așa? Ce anume? Văzuse vreodată naturile moarte ale lui*

Cezanne? Ah, neapărat, neapărat! S-a dus după un album, să-i arate lui Annie reproduceri după aceste tablouri.

— Desigur, acesta este în Art Institute, a explicat și i-a arătat un tablou.

A, da, a spus Annie, de parcă ar fi știut, de parcă ar fi vizitat periodic muzeul — știa că Sofie și doamna Kahn și Vera făceau acest lucru.

Fusese și ea o dată acolo — poate de două ori? nu-și mai amintea... — cu tatăl ei. Blajinul ei tată, singurul din familia lui Annie căruia, la fel ca doamnei Kahn, părea să-i pese ce lumi trezeau interesul copiilor lui, deși el nu avea, spre deosebire de doamna Kahn, timpul necesar pentru a le deschide ușile către aceste lumi. În orice caz, în vremurile acelea, când exista o diviziune a muncii strict definită între bărbați și femei, acesta ar fi fost rolul mamei lui Annie, dacă ar fi interesat-o să-l joace. Dar nu o interesa. Sau poate era prea ocupată.

Când Annie și Sofie se retrăgeau în camera lui Sofie, pentru a se tolăni fiecare la un cap al patului și a sta de vorbă sau a asculta la radio, doamna Kahn se ducea în living și cânta la pian. Annie auzea cu intermitențe, ca fond al zgomotelor lor, sunetele ample, învăluitoare, ale muzicii.

— A fost pianistă, i-a zis Sofie odată, când a întrebat-o Annie.

— Și nu mai e? a întrebat Annie.

— Păi, războiul, a spus Sofie pe un ton de parcă ar fi fost ceva de la sine înțeles, astfel încât Annie nu și-a permis să-i mai pună alte întrebări.

„Războiul“ era un punct de referință în casa lui Sofie, într-un mod cum nu era în casa lui Annie, într-un mod care-i conferea o putere misterioasă în percepția lui Annie.

După-amiezile acelea se terminau întotdeauna la fel. La un moment dat, doamna Kahn bătea la ușa lui Sofie și, când Sofie îi deschidea, se întorcea către Annie și-i spunea, cu aerul că-și cere scuze, că regretă nespus că trebuie să le întrerupă, dar este ora la care Sofie studiază.

Când ușa de la imobilul în care locuia Sofie se închidea în urma ei și Annie pornea către casă pe Hyde Park Boulevard,

pentru a traversa apoi Fifty-Sixth Street către Stony Island Avenue și a trece pe sub liniile de cale ferată, era conștientă de sentimentele complexe și contradictorii care o inundau de fiecare dată. O plăcere reală, că pleca de la liniștea din viața lui Sofie către libertatea din casa gălăgioasă, fără reguli, în care locuia împreună cu frații ei, dar și o gelozie acută, din pricina ritualurilor, a impresiei de frumusețe, pe care le lăsa în urmă, în casa lui Sofie, precum și conștiința tot mai limpede a marilor speranțe puse în Sofie și sora ei și a sentimentului pe care-l avea întotdeauna acasă la familia Kahn — sentimentul că și ea ar putea fi o persoană serioasă, o persoană care să fie luată în serios.

Mai târziu, Annie a înțeles că ținea desigur și de bani — diferența dintre cele două case. Că tatăl ei, care conducea biroul de admiteri al universității, câștiga cu siguranță mult mai puțin decât domnul Kahn, care era fizician. Dar Annie se gândea că ținea și de mame. Problema fiind, în opinia sa, mama ei, care părea să nu aibă niciun interes dincolo de experiențele sale personale, de trecutul ei.

Și-a amintit când a urcat odată în fugă să-i povestească mamei ei cât de încântată era de oratoriul *Messiah*, după ce-l ascultase într-un an în Rockefeller Chapel, împreună cu tatăl ei și cu sora sa mai mare. Ah, sigur, a spus mama ei cu dispreț. Îl știa foarte bine. Îl cântase și ea cu corul, în ultimul ei an de liceu din Belmont, iar Bob Samuelson, care interpretase solourile pentru tenor, fusese îndrăgostit până peste urechi de ea și nu-și putuse desprinde privirea de ea. Și-a amintit ce purtase pe scenă — prima dată când mama ei îi dăduse voie să se îmbrace în negru: cât de sexy arătase! Și-a amintit — mai mult pentru sine, a simțit Annie încă de pe atunci — petrecerea pe care o dăduseră după ultima reprezentație. Bob băuse prea mult dintr-o sticlă cu care venise de acasă și, în drum spre casă, încercase să o sărute în mașină.

În timp ce-i povestea lui Annie toate astea, stătea întinsă pe canapeaua din biroul tatălui lui Annie, cu un roman polițist în mână, cu țigara fumegând în scrumiera de lângă canapea.

Dar despre muzică ce părere ai? ar fi vrut Annie să o întrebe.

Dar despre Händel? Despre frumusețe? Despre Cézanne?

Ce spui de Bach? A cărui muzică desăvârșită o ascultase Annie în interpretarea lui Sofie, într-o duminică după-amiaza, când soții Kahn dăduseră un concert pentru prieteni în livingul lor. Prin șirul de ferestre dinspre est se vedea lacul — imens, răscolit, gri-verzui, cu creste albe, sub un cer plumburiu, în ziua aceea rece de toamnă târzie. Publicul stătea pe rândurile de scaune pliante, pe care soții Kahn le țineau probabil tocmai pentru aceste ocazii. Erau poate 20 de persoane. Annie era unul dintre cei trei copii prezenți, ceilalți doi fiind Sofie și Vera. Lucrul acesta o făcuse să se simtă mândră, dar și îngrozită de conversațiile cu adulții, care aveau să reînceapă după încheierea reprezentației. *Ești prietenă cu Sofie? Ce frumos! Ești și tu muziciană? Ah! Mă rog, puțini au harul lui Sofie. Sau al mamei sale.*

Iar Annie găsise un mod de a încuviința, specific unui copil de 11 ani, în vreme ce se simțea derutată, obișnuită, fără har. Ștearsă.

17

Ușa s-a deschis către holul din față, care era tăcut și neaerisit. Annie și-a lăsat gențile pe banca din hol. A dus în bucătărie puținele alimente cu care venise din Vermont. Și-a dus sus geanta de voiaj. În pofida impulsului de a se întinde din nou, s-a apucat să facă treabă — hainele murdare în coșul din dulap, hainele curate la locul lor, cosmeticele în baie.

Apoi a intrat în biroul lui Graham și a ascultat mesajele de pe robot. Vreo șase prieteni o apelaseră. Dar era prea târziu, s-a gândit, să le mai telefoneze astă-seară.

În schimb, a intrat pe internet și a căutat-o pe Google pe Sofie Kahn.

Și a găsit-o. Avea vreo cinci, șase poze pe site-ul ei. Într-una dintre ele era undeva pe o scenă, cântând îm-preună cu ceilalți membri ai cvartetului, dar celelalte erau fotografii publicitare, în care apărea singură. Portrete, de fapt. În două dintre ele avea părul cărunt, prins în coc. În celelalte era mai tânără, cu părul negru, bogat, căzându-i pe umeri, așa cum și-o amintea Annie. În toate pozele avea violoncelul.

Căutând pe site, Annie a putut deduce câte ceva din viața lui Sofie. Cântase peste tot în lume, cu diverse orchestre. Concertase cu cvartetul la diverse festivaluri de muzică, în săli de concerte din țări îndepărtate, în colegii. Ținuse cursuri ici și colo. Annie știa destule, pentru a înțelege că era o viață grea în anumite privințe. Dar presupunea că muzica merita efortul, compensa toate dificultățile. Așa spera.

S-a uitat la categoria „Înregistrări“. Annie era convinsă că ea și Graham aveau CD-uri cu cel puțin două compoziții din repertoriul cvartetului. A coborât și a luat o sticlă de vin alb din frigider. A destupat-o cu tirbușonul fițos al lui Graham și și-a

turnat un pahar. Apoi s-a dus în living cu paharul de vin. A deschis dulapul cu CD-uri.

Graham aranjase micile carcase de plastic pe categorii — jazz, blues, rock'n'roll, clasică. CD-urile din fiecare categorie erau așezate în ordine alfabetică, cele de clasică după compozitori, celelalte după interpreți. Librar până-n măduva oaselor, s-a gândit Annie. A simțit un puseu de afecțiune apăsătoare, tristă, față de el.

Aveau, într-adevăr, o compoziție — un cvartet de Schumann, interpretat de membrii cvartetului de coarde Emerson, cu Menahem Pressler la pian. Annie a pus CD-ul, conștientă de faptul că nu mai ascultase muzică de când murise Graham. A stins lumina.

A stat în fotoliul vechi al lui Graham, în camera cufundată în beznă, și a ascultat cu multă atenție primele 10 minute. Dar după aceea s-a lăsat copleșită de amintiri. Amintiri despre Sofie, despre copilăria ei împreună cu Sofie — apartamentul spațios, elegant, lacul verde, vast, care se întindea până la orizont dincolo de ferestre, sentimentul ei de admirație amestecată cu tristețe, de care era conștientă chiar și acum, în timp ce asculta muzica —, dorința retroactivă de a fi avut și ea, în paralel, un simț al frumosului, al unui țel. Chiar și acum, s-a gândit. Trist, într-adevăr.

Ea și Sofie se îndepărtaseră după școala elementară. Sofie mersese la un liceu privat din partea de nord a orașului, în care se punea accentul pe arte; Annie mersese la liceul afiliat universității. Se mai văzuseră de câteva ori, dar nu prea mai aveau despre ce vorbi. Oricum, Annie era ocupată, Sofie și mai și, cu studiul și cu audițiile care se adăugau la programa încărcată a liceului.

Dar Annie păstrase o reminiscență a acelei prietenii, o păstrase îndeosebi în privirea recent ascuțită cu care-și evalua propria familie — darul acela pe care-l capeți deseori în adolescență, când ai deodată vârsta necesară pentru a conștientiza cum funcționează altă familie, faptul că alte reguli sunt posibile, alte

moduri de viață, față de cele cu care ai crescut tu. Darul care-ți poate deschide o fereastră, o ușă, către lume. Care poate lăsa aerul să intre.

Care te poate lăsa pe tine să ieși.

Când darul acesta a început să se manifeste și la ea, Annie a înțeles treptat că ceea ce simțea ea de multă vreme în familia sa era că *locul ei nu era acolo*. Asta a ajutat-o să se elibereze, să nu mai fie nedumerită de familia ei și de propriul loc în sânul ei. A lăsat ușa deschisă vieții, deși Annie nu a știut mulți ani ce va însemna acest lucru pentru ea.

Păstrase acea reminiscență și în sentimentul că-și dorea și ea o viață stimulată de frumusețe, cum era viața lui Sofie, cum fusese, după toate aparențele, viața mamei lui Sofie. O păstrase în sentimentul că o asemenea viață ar fi posibilă și pentru ea.

Același sentiment de care-și bătuse joc primul ei soț, Alan, dar care-i determinase pe părinții lui Alan să-i dăruiască lui Annie, cu ocazia nunții lor, un aparat de fotografiat. Aparatul cu care realizase primele ei fotografii serioase, aparatul căruia îi datora cursurile pe care le urmase, dar și ambiția tot mai mare, care, într-adevăr, i-a deschis lumea.

Când a început acum, în întuneric, andantele sfâșietor de frumos, Annie s-a întors la muzică și a ascultat concentrată până la capăt, cu lacrimi în ochi, cu lacrimi pentru moartea lui Graham, da, dar și pentru singurătatea ei, pentru sunetul frumos, plin de dor, care răsuna în încăperea spațioasă. Care răsuna în ea.

Muzică. De ce nu se gândise la asta mai devreme?

18

Săptămână după săptămână, vara a trecut. Annie avea senzația că timpul era mai dens, de parcă ar fi trăit învăluită în ceață. Se trezea uneori că stă undeva în casă — în fața dulapului pe jumătate golit sau în biroul lui Graham sau în fața oglinzii din baie sau a ferestrelor din bucătărie, privind afară — și habar nu avea ce impuls o adusese acolo sau cu cât timp în urmă.

S-a văzut frecvent cu Edith, în salonul spațios, aerisit, al casei ei din Avon Hill; cu Frieda s-a văzut mai rar. A petrecut o zi în Newburyport cu Natalie, s-au plimbat pe dunele din Plum Island și Natalie i-a arătat păsările. A vorbit la telefon cu Sarah, cu Lucas. Prieteni au venit în vizită. S-a mai dus o dată în Vermont, pentru câteva zile, dar curând a cuprins-o neastâmpărul și acolo. Nimic nu părea să mai conteze cu adevărat. Nu i-a stârnit interesul nici măcar vestea că expoziția avusese succes, că fusese menționată în *Globe*, lăudată într-o revistă despre mai multe expoziții locale.

Aștepta să se facă seară, când, după o cină frugală, își îngăduia câteva pahare de vin, în timp ce asculta muzică. Deseori, muzică clasică — cumpărase diverse versiuni interpretative ale tuturor compozițiilor pe care le enumera Sofie pe site-ul ei ca făcând parte din repertoriul său — dar asculta și jazz, discurile pe care le adunase de-a lungul anilor împreună cu Graham. Și colecția de CD-uri pe care i-o trimisese Sarah, când Annie îi spusese că unul dintre rarele lucruri care-i făceau plăcere în acest moment era să asculte muzică. Până pe la 9:30, când se ducea la culcare.

Iar dacă nu era năpădită de amintiri despre Graham — momentele fericite, necazurile împărtășite, certurile rare, detaliile (în buclă continuă) ale dimineții când îl găsise mort —, cădea într-un somn ca de plumb.

Într-o seară, pe când asculta o compoziție din repertoriul lui Sofie, s-a gândit din nou la configurația prieteniei lor, la elementele pe care și le amintea — mama lui Sofie, cântând la pian după-amiaza, lacul care se întindea dincolo de ferestre, Sofie însăși, cu ochii închiși, mișcând arcușul pe coardele violoncelului, aproape stânjenitor de absorbită de interpretare.

Și-a amintit diferențele — și distanța — dintre cele două case. Lungul drum dintre ele.

Refăcea în sinea ei acel drum — *acum intru în tunelul de sub liniile de cale ferată, acum traversez Stony Island către Jackson Park —,* când a fost întreruptă de o imagine subită, de o altă amintire. Amintirea despre drumul pentru călăreți din Jackson Park, scurtătura pe unde traversau parcul. Și bărbatul de pe scurtătură. Bărbatul din parc, de pe drumul pentru călăreți, când Annie a trecut pe acolo cu Sofie.

La vremea aceea, Jackson Park era luxuriant, sălbăticit, atât de năpădit de vegetație, încât, pătrunzând în el de pe trotuar, te trezeai într-o lume total diferită, de un verde compact.

Drumul pentru călăreți traversa această vegetație compactă poate la numai trei metri de trotuar, dar era complet ascuns privirii. Pe vremea aceea, Annie îl comparase cu un *luminiș* — în copilărie, cuvântul însemna pentru ea un spațiu deschis, inundat de soare, împresurat de vegetație deasă. Annie și frații ei mai mari străbăteau deseori desișul acela și o luau pe drumul pentru călăreți, ca să ajungă la Muzeul de Știință și Industrie sau la laguna din spatele muzeului, în care puteai merge prin apa tulbure și prinde mormoloci, sau la podul de peste Outer Drive, care ducea la plaja din Fifty-Seventh Street.

Când Sarah a mers la colegiul afiliat Universității din Chicago, parcul era deja de mult despădurit; Annie remarcase acest lucru trecând pe acolo cu ocazia vizitelor ei. Îl civilizaseră, îndepărtaseră tot desișul, pentru a crea o întindere de iarbă între Stony Island Avenue și Muzeul de Știință și Industrie. O câmpie, pe care se înălțau din loc în loc copaci și dincolo de care se întindea lacul.

Dar în copilăria ei — și a lui Sofie — era altfel. Era tainic. Special.

Și, într-o bună zi, când Annie a condus-o pe Sofie o bucată de drum spre casă, întâlniseră acolo un bărbat. Un bărbat tânăr, în blugi. Le oprise și le rugase să păzească puțin drumul. Ne-a văzut probabil pe trotuar, când am intrat în parc, s-a gândit Annie, două fetițe delicioase. Ne-a urmărit, poate. Se îndepărtase apoi câțiva metri, și-a amintit Annie, și se întorsese cu spatele la ele. Au auzit pleoscăitul jetului de urină în desiș și s-au uitat una la cealaltă, abținându-se să nu râdă. Era obraznic. Era *haios*.

Când bărbatul s-a întors, s-a lăsat pe vine în fața lor, vorbind necontenit, adresându-le întrebări — unde locuiau? ce făceau pe acest drum? vizitaseră muzeul? care exponate le plăceau? La început, i-au răspuns amândouă, dar, la un moment dat, Annie și-a dat seama că Sofie amuțise. Se uita în jos, nu la fața bărbatului. Atunci s-a uitat și Annie în jos, s-a uitat acolo unde se uita Sofie, și a văzut că penisul bărbatului era scos din pantaloni, că avea o erecție.

Annie mai văzuse penisuri, pentru că avea frați. Ei nu se jenau de corpurile lor, iar în casa lor exista o singură baie la etajul unde erau dormitoarele — era imposibil să nu zărești din când în când câte ceva. Iar unul dintre frații lui Annie — Glen, cel mai mare — avea obiceiul să-și sperie surorile, când erau mici, descheindu-și pantalonii și vânturându-și penisul. Fetele fugeau de el urlând.

Dar asta era altfel, chestia asta ciudată, cu aspect de cauciuc.

Le-a cerut să i-o atingă. Să-i atingă erecția.

Șezând acum în living, în fotoliul lui Graham, cu muzica amplificându-se în jurul ei, Annie a reînviat acea amintire. Știuse asta, și-a dat seama. Era ceva familiar. Parcă ar fi fost dintr-un film pe care-l vizionase. Sau poate dintr-o carte — o scenă despre un abuz, dintr-o carte de memorii sau de ficțiune. Își mai amintise și înainte, cel puțin fragmentar. Dar făcuse ceva ciudat cu amintirea aceasta — înlăturase din ea primejdia. O transformase într-un eveniment bizar din copilăria ei, o impresie vagă. Nu-i păruse reală.

Le ceruse să-i atingă penisul și ele i-l atinseseră, doar erau fete ascultătoare. Își amintea acest lucru. Că trebuiseră să se supună — doar era un om mare.

L-au atins, așa cum le ceruse. Rapid. În treacăt. Dar acum era tulburată. Speriată. Când le-a întrebat dacă vor să joace un joc — poate le propusese să se joace de-a v-ați ascunselea sau poate menționase un alt joc, la alegerea lor —, Annie a spus nu. Sau poate ceva similar. Poate „nu, domnule".

Și, în mod ciudat, le lăsase să plece. Poate fiindcă erau două? Fiindcă n-ar fi izbutit să le rețină pe amândouă? Fiindcă ele n-ar fi fost de acord să se lase despărțite de jocurile pe care le propusese el?

În orice caz, prietenosul lor prădător le lăsase să plece. Părea imposibil, dar așa se întâmplase. Annie spusese nu, o luase pe Sofie de mână și ieșiseră împreună din parcul împădurit, pe trotuarul care fusese în tot acest timp la doi pași de ele, plin de oameni, circulat.

Poate acesta era vălul cu care acoperise acest incident. Că nu merita să și-l amintească, fiindcă se terminase cu bine. Și am încălecat pe-o șa... Primejdia de care scăpaseră era inexistentă, până la urmă. Ca Glen, care le fugărea pe scări pe ea și pe surorile ei, ținându-și penisul într-o mână, în vreme ce ele se refugiau țipând.

Muzica din living se oprise între timp, dar Annie stătea la fel de nemișcată, de parcă ar fi ascultat în continuare. Acum refăcea în sinea ei pașii cu care lăsase în *urma* sa drumul pentru călăreți. Lăsase în urmă parcul, lăsase în urmă Stony Island Avenue, intrase în bezna de sub liniile de cale ferată și ieșise la lumină pe Fifty-Seventh Street, apoi o luase după colț pe strada ei și ajunsese în siguranță acasă, la vechea sa casă.

Casa ei, unde Sofie nu dorise să o viziteze.

Nu din cauza vieții din interiorul casei, după cum își amintise Annie. Nu. Din cauza parcului primejdios și a baubaului care trăia acolo, între casa ei și casa lui Sofie.

Poate, s-a gândit Annie acum, nu se îndepărtaseră fiindcă urmaseră școli diferite sau pentru că aveau vieți diferite. Poate

pur și simplu nu găsiseră o cale de a vorbi despre ceea ce li se întâmplase.

A scuturat din cap rapid. Ce ciudat era ceea ce făcuse ea cu acest incident! Îl modificase, îl transformase, îl făcuse mai ușor de uitat.

Cât durase, se întreba acum, până când îl transformase complet? Până când putuse fi uitat? Până când îl uitase?

Mai conta? În fond, spusese „nu". „Nu, mulțumesc."

S-a auzit rostind în șoaptă „Nu!" și deodată și-a amintit altceva, nu și l-a mai amintit pe bărbatul de pe drumul pentru călăreți, ci și-a amintit seara în care ea, Graham și Sarah strigaseră *nu*, în repetate rânduri, către bărbatul imaginar care ar fi vrut să o atingă pe Sarah.

Ce ciudat! Din nou amintirea asta, aceeași amintire care-i revenise în bucătărie, a doua zi după moartea lui Graham, când îl revăzuse cu șorțul pe el, strigând „Neah!". Și se revăzuse pe sine, strigând „Nu, domnule!" către bărbatul imaginar care semăna atât de bine cu bărbatul real, cu bărbatul din parc!

Poate, se gândea Annie acum, strigase „nu" către amintirea ei îngropată, pierdută. Poate își strigase refuzul de a fi din nou acea fetiță speriată. Alungase amintirea aceea, pentru a scăpa de sine, de versiunea aceea a ei? De frica aceea?

Îți puteai controla memoria? Te puteai obliga să uiți?

Nu conta. Îi spusese nu. Se salvase pe sine, o salvase pe Sofie. Acesta era lucrul cel mai important.

Ținea minte. Speriată cum fusese, cum era probabil să fi fost, spusese nu.

Nu.

Nema, a șoptit Annie în încăperea tăcută, întunecată.

În zilele următoare, în lungile săptămâni care au urmat, Annie a tot revenit la acest incident. Nu atât la incidentul în sine, cât mai degrabă la modul în care-l uitase. Într-un fel, i s-a părut amenințător — gândul că poți pierde ceva ce, la un moment dat, ți s-a părut esențial pentru a înțelege lumea din jurul tău, cine ești tu în această lume. I s-a părut că există o legătură cu

pierderea lui Graham și cu frica ei zilnică de a-l pierde și mai mult în amintire — în amintirea pierdută. De a pierde imaginea clară, vie a ceea ce era el, de a pierde certitudinea sentimentului ei față de el.

Îți poți forța memoria și în cealaltă direcție? Te poți forța să reții, așa cum te poți forța să uiți? Seară de seară a scos din raft albumul *O librărie și amintiri* și a stat pe canapea și a examinat fotografiile. S-a folosit de ele pentru a-și reaminti ceea ce se temea să piardă, ceea ce simțea deja că-i scapă, și a ascultat întruna repertoriul lui Sofie, de parcă ar fi fost memoria însăși.

19

Cu o seară înainte să sosească Sarah pentru a risipi împreună cenușa lui Graham, Annie deschisese în sfârșit cutia în care-i fusese adusă cenușa — cutia de lemn care stătuse în fundul dulapului pe tot parcursul lungilor luni de vară. Cenușa se afla într-o pungă de plastic transparentă, de dimensiune medie, pe care cineva o sigilase. Părea ceva atât de utilitar, atât de sincer, într-un contrast atât de izbitor cu cutia fițoasă, încât Annie a pufnit în râs. A trimis-o cu gândul la ceea ce spusese Graham odată despre cenușa lui, când vorbiseră despre ultimele lor dorințe — că-și dorea ca cenușa să fie risipită în ceea ce el și Annie numeau în glumă „grădina“ din spatele cabanei — un strat de irișI și trandafiri, năpădit încetul cu încetul de morcov sălbatic și crin sălbatic.

— Gândește-te că e făină de os, spusese Graham. Un îngrășământ foarte scump. Asta voi fi eu în acel moment, în sfârșit îți voi folosi la ceva.

Ceea ce se afla în pungă nici nu o surprinsese, nici nu o șocase pe Annie. Se ocupase mai demult de cenușa părinților ei, împreună cu unul sau altul dintre frații săi, și doar la moartea primului părinte — mama ei — o speriase consistența ca de făină a cenușii și bucățelele răzlețe de os, ca niște pietricele.

Acum i s-a părut însă că Lucas și Sarah erau amândoi surprinși — sau cel puțin șovăielnici — când le-a întins punga de plastic. Pentru a le ușura sarcina, și-a strecurat ea prima mâna în pungă și apoi a răsfirat degetele, a lăsat cenușa să se scurgă printre ele și să cadă peste movilițele crinilor sălbatici, peste buruieni. Apoi i-a venit rândul lui Lucas și, în cele din urmă, lui Sarah. Jeanne stătea puțin deoparte — le spusese cu ceva timp înainte că, deși voia să fie de față, îi va lăsa pe ei să se ocupe de

cenușă. Îl iubise pe Graham, a spus Jeanne, dar avea sentimentul că nu era ceva la care să participe și ea.

— Vă aparține vouă, le spusese.

Annie se gândise că va avea sentimente mai complexe față de cenușa lui Graham decât față de cea a părinților ei, dar nu a fost așa. Pur și simplu, nu percepea o legătură cu el prin cenușă sau în cenușă. Făină de os, într-adevăr. A făcut-o să-și reamintească sentimentul pe care-l avusese în dimineața morții lui, sentimentul că Graham nu mai era în corpul lăsat să zacă lângă ea. Că acel corp nu însemna nimic pentru ea.

Lucas și Sarah, în schimb, simțeau într-un fel prezența lui Graham — sau poate absența lui. Își dădeau unul altuia punga, cu mine sumbre. Annie a mai luat-o o dată și pe urmă s-a retras câțiva metri, să-i lase pe ei — pe copiii lui Graham, în fond. Urmărindu-i, se simțea puțin ca o intrusă. S-a întors să privească lacul printre copaci, plin de bărci în această zi de vară târzie.

A văzut apoi cu coada ochiului cum Jeanne s-a dus repede lângă Lucas și și-a petrecut un braț pe după umerii lui. Annie s-a uitat la Lucas și a văzut cum îi șiroiesc lacrimile pe obraji. Atunci s-a dus și ea lângă el, să-i pună o mână pe umăr. S-a întors să se uite și la Sarah, dar ea părea okay, părea absorbită de sarcina ei. Și, în pofida lacrimilor, Lucas, trăgându-și nasul și respirând sacadat, își strecura mâna în pungă de fiecare dată când îi venea rândul și urmărea cum se scurgea cenușa, spulberată de vânt de pe degetele lui lungi.

După ce au terminat, după ce Sarah a întors punga și a scuturat din ea ultimele fire de cenușă, au stat o clipă toți patru la un loc, ținându-se de brațe unii pe alții.

S-au despărțit. Ștergându-și fața, suflându-și nasul, Lucas s-a îndreptat către o latură a cabanei. A deschis robinetul de care era legat furtunul și pe urmă au udat, pe rând, cenușa din jurul florilor. După ce i-a trecut rândul, Annie s-a tras deoparte. În timp ce-i urmărea pe ceilalți trei, și-a schimbat locul pentru a-i privi dintr-un alt unghi. Brusc, și-a dat seama că, de fapt, compunea în sinea ei o fotografie pe care ar fi putut-o realiza, și atunci a avut un sentiment familiar, parcă de rușine.

Annie venise împreună cu Sarah în mașina ei, aducând cenușa în cutia de lemn pe care o așezaseră în mijlocul banchetei din spate. Aruncându-i din când în când o privire, Annie se gândise că semăna cu un pasager mic și ciudat — un soi de ET pe care-l luaseră la autostop.

Întorcându-se acum singură cu mașina la Cambridge, Annie se simțea părăsită. Sarah se oferise să o însoțească, dar Annie insistase ca ea să călătorească până la Cambridge împreună cu Lucas și Jeanne, care veniseră de la New York la cabană cu o mașină închiriată.

Se gândise că poate vor vrea să stea de vorbă. În timp ce împacheta alimentele perisabile din bucătăria cabanei, ascultase murmurul vocilor lui Jeanne și Sarah pe verandă. O auzise pe Sarah spunând:

— O veste senzațională! Știi deja ce este?

Annie se oprise din ceea ce făcea, pentru a auzi răspunsul lui Jeanne.

— Nu, spusese Jeanne. Încă nu se vede. Și, sincer, nici nu știu dacă vrem să știm dinainte.

Annie înțelesese imediat despre ce era vorba: o sarcină. Nici Jeanne, nici Lucas nu-i spuseseră nimic. Poate nu voiau să afle încă nimeni.

Acum, singură în mașină, Annie s-a întrebat dacă Frieda știa.

Apoi s-a gândit din nou cât de complicată devenise situația cu Frieda. Diseară, de exemplu, când se vor întoarce la Cambridge, Sarah, Lucas și Jeanne vor ieși cu ea la cină. O invitaseră și pe Annie, dar ea refuzase, spusese că se vor vedea a doua zi la întâlnirea prilejuită de comemorarea lui Graham, că era mai bine ca Frieda să petreacă puțin timp singură cu ei, așa cum petrecuse și ea astăzi. Nu le explicase că i se părea cu atât mai nimerit — că dorea să-i *ofere* Friedei această seară — cu cât se simțise ușurată că Sarah și Lucas doriseră să risipească cenușa lui Graham în absența Friedei. Se simțea puțin vinovată. Vinovată din cauza acestei decizii — despre care Annie credea că-i aparținuse în principal lui Lucas. Și vinovată din pricina propriului sentiment de ușurare la aflarea deciziei.

Oricum, nu se împotrivise.

Planul fusese ca Lucas să o anunțe pe Frieda. Annie nu-și putuse imagina cum va proceda Lucas, dar își îngăduise să creadă că va ști el ce să spună, va ști să prezinte situația astfel încât Frieda să o accepte. Astfel încât să-i menajeze sentimentele.

Dar nu se întâmplase așa.

Într-o zi de pe la jumătatea lui august, Annie a răspuns la telefon. Era Jeanne. Voia să o anunțe pe Annie că-i comunicase Friedei decizia cu o jumătate de oră înainte. Că Frieda o sunase, „din senin", după spusele lui Jeanne, să o întrebe când va avea loc risipirea cenușii și atunci Jeanne fusese nevoită să-i comunice atât data, cât și faptul că ea, Frieda, nu va participa.

Vestea o supărase pe Frieda, a spus Jeanne, și se gândea că Frieda s-ar putea să-i telefoneze lui Annie. Se gândea că Annie ar trebui să fie pregătită.

Annie a tăcut o clipă, s-a gândit la Frieda, și-a imaginat șocul ei.

— Mă gândesc că nu ți-a fost ușor, i-a spus în cele din urmă lui Jeanne.

Că Friedei nu i-a fost ușor, de fapt la asta se gândea.

— Bineînțeles că nu, a spus Jeanne. Am încercat s-o duc cu vorba, ca să-i poată spune Lucas, așa cum am convenit, dar pur și simplu nu voia să înțeleagă de ce nu-i spun. Și atunci i-am spus. N-am putut s-o mai dau cotită.

După o lungă pauză, Annie a întrebat:

— Și ea ce a zis?

— S-a supărat, desigur. S-a înfuriat, de fapt, deși pe moment nu a vrut să recunoască. M-a întrebat cine a luat decizia și i-am spus că familia, bineînțeles. M-a întrebat dacă aveam și eu vreun amestec — chiar așa s-a exprimat, „amestec", de parcă ar fi fost o crimă — și i-am spus că nu. Că eu nu am participat la discuție.

— A întrebat de mine? Dacă am avut și eu un „amestec"?

— Da. Și i-am spus că nu. Dar pe urmă m-a întrebat dacă ai fost de acord cu decizia.

— Și ce i-ai spus?

— I-am spus că da, așa cred. Că te-ai *supus* deciziei celorlalți.
— Vai, Doamne! a spus Annie.
— Da. Ei bine, atunci s-a înfuriat rău de tot, deși tot nu voia să recunoască. Dar să știi, Annie, că și eu m-am înfuriat.
— Pe Frieda? a întrebat Annie în mod prostesc.
— Da. I-am spus că ai împărțit deja atâtea cu ea. Că eu n-aș fi fost atât de generoasă. Și că poate ai și tu dreptul la acest moment doar cu Graham, doar cu copiii lui. I-am spus că înțeleg decizia. Că sunt de acord cu ea.

Annie nu a spus nimic, iar Jeanne a continuat, după un moment:
— Nu are dreptul, Annie, să fie furioasă pe niciunul dintre voi. Nici pe tine, nici pe Lucas. Asta i-am spus.

Annie tăcea. Era șocată. De ce? De... asprimea lui Jeanne. De francheța ei, de fapt.

În cele din urmă, a spus:
— Nu știu dacă pot să fac asta, Jeanne.
— Ce să faci?
— Să mă țin de plan, zic. Să nu o includem pe Frieda.

Acum a fost rândul lui Jeanne să tacă. Când a vorbit, avea o voce rece, s-a gândit Annie.
— Tu fă ce consideri că trebuie să faci, Annie. Știu că ești prietenă cu Frieda. Eu îți spun doar că ar fi mai bine pentru Lucas — poate și pentru Sarah, nu știu. Ar fi mai bine dacă ne-am ține de plan.

Annie nu știa ce să spună. Și-a dat seama că se simțea *încolțită*.
— Părerea mea este că Lucas are dreptul să fie doar cu tatăl lui, a spus Jeanne. Asta e miza mea în toată afacerea. Vreau ca Lucas să primească ce vrea el. De ce are el nevoie. Pentru el ar avea o altă semnificație dacă ar fi și mama lui de față. Ar îngreuna situația.

După o vreme, Annie a spus:
— Doamne, ce alegere!
— Pentru tine, vrei să zici?
— Da, pentru mine.

După o clipă, Jeanne a spus:

— Dar poate că, în cazul ăsta, nu e alegerea ta. Nu trebuie s-o iei așa. A fost soțul tău, Annie, sigur că da. Eu înțeleg asta. Dar Lucas și Sarah sunt copiii lui și asta vor ei. Poate mai mult Lucas, da. Dar și Sarah, cred.

Jeanne a tăcut câteva clipe, de parcă i-ar fi lăsat lui Annie un timp de gândire. După care, lovitura de grație:

— Și să știi că astăzi eu am tras bățul scurt — așa se spune, da?

— Da.

— Ce expresie ciudată! Deci eu am tras bățul scurt. Eu am fost cea care a trebuit să-i spună. Care a fost sinceră cu ea. Eu i-am suportat supărarea și furia și i-am spus ce cred. Deci s-a rezolvat. Nu mai e nevoie de convorbiri telefonice interminabile. S-a terminat. *Fini*.

Annie nu știa ce să spună. După o lungă pauză, Jeanne a continuat:

— Las-o-n pace, Annie! Nu trebuie să fie așa o... *dramă*. Friedei o să-i treacă.

De cum a încheiat convorbirea cu Jeanne, Annie a sunat-o pe Frieda. Care nu era acasă. I-a lăsat un mesaj pe robot, dar Frieda nu a căutat-o în acea zi.

Annie a sunat-o și a doua zi, dar Frieda tot n-a căutat-o.

Și atunci s-a hotărât să nu o mai sune. S-a gândit că Frieda avea, în fond, dreptul să nu vorbească despre suferința ei cu cineva care participase la provocarea acelei suferințe.

Iar Annie avea oricum destule de făcut, să se pregătească pentru rolul pe care-l avea la întâlnirile comemorative. Asta a ajutat-o să se împace mai bine cu situația, să-și imagineze că poate și Frieda se va împăca treptat cu situația.

20

Două reuniuni comemorative urmau să aibă loc a doua zi după împrăștierea cenușii. Prima era cea din librărie, organizată de Peter, Lucas și Sarah, împreună cu personalul. Iar Annie se hotărâse, până la urmă, să găzduiască o reuniune separată, în continuare, acasă la ea. A ei era mai restrânsă, doar familia și câțiva prieteni apropiați, dar, chiar și așa, avusese o mulțime de lucruri de făcut, de aranjat, de organizat, în săptămânile anterioare. Constatase că se simțea aproape recunoscătoare pentru acest lucru — pentru sentimentul că avea un scop. Și apoi, după dificultățile cu risipirea cenușii, pentru că o distrăgea de la grijile legate de Frieda.

Reuniunea din librărie era aglomerată și gălăgioasă. I-a amintit lui Annie de petrecerea la care-l cunoscuse pe Graham, era în mare parte aceeași lume care se înghesuia și acum între rafturi, lăsându-și pretutindeni, până și printre cărți, paharele de plastic goale sau pe jumătate pline. Rafturile fuseseră din nou împinse lângă pereți, pentru a crea un spațiu deschis în mijlocul magazinului. Acolo fuseseră puse vreo 50 de scaune, dar mai nimeni nu stătea pe ele. Toți preferau să se plimbe, să stea de vorbă, să ajungă mai ușor la mesele din capetele opuse ale camerei, mese încărcate cu sticle de vin, biscuiți sărați și brânzeturi, platouri cu gustări.

Annie, alături de Lucas, Sarah și personalul librăriei, era ocupată să-i salute pe cei sosiți, să le mulțumească pentru participare. L-a zărit pe John Norris în capătul opus și i-a făcut un semn cu mâna. Va sta de vorbă cu el acasă — îi trimisese o invitație, însoțită de un bilet în care-i spunea cât de mult aprecia faptul că-i ținuse companie în seara de după moartea lui Graham. Veniseră și Natalie și Don Schumer, Natalie într-un soi de caftan care o făcea să pară și mai mare. A zărit-o pe Edith lângă ușă. Bill,

Rosemary Gregory, Georgie. Zeci de alte persoane. A văzut-o și pe Frieda, dar nu i-a putut prinde privirea. Va trebui să stea de vorbă cu ea în cursul serii. Era clar. Ar fi prea penibil să nu o facă. Dar spera că Frieda găsise între timp o cale de a se elibera de furie.

După vreo jumătate de oră în care lumea socializase și se salutase, Peter s-a îndreptat către microfonul din mijlocul încăperii și i-a rugat pe toți să ia loc. A așteptat, i-a lăsat să se instaleze. Annie s-a dus în spate, la locul ei. Va trebui să plece mai devreme, să ajungă acasă înaintea invitaților.

Când s-au așezat aproape toți, Peter le-a urat bun venit, în numele lui Graham. Va fi cam ca la o adunare de quakeri, a spus — cine se simte inspirat poate lua cuvântul.

A urmat stânjeneala inițială, caracteristică acestui gen de reuniuni. După o lungă tăcere, Peter s-a ridicat și s-a dus din nou la microfon. Annie l-a urmărit cum încerca, cu glasul sugrumat, să vorbească despre prietenia lui cu Graham. După ce Peter a luat loc, s-a ridicat Bill și a vorbit înduioșător despre începuturile librăriei, despre cum a funcționat totul datorită energiei și bonomiei lui Graham. Pe urmă a rostit și John câteva cuvinte despre lunga lor prietenie și incapacitatea lui de a crede cu adevărat că se sfârșise.

Apoi s-a ridicat Frieda și s-a dus la microfon. Era în uniforma ei de toate zilele, o fustă lunguță, sandale Birkenstock și un tricou în dungi, cu mâneci lungi. Annie s-a trezit că are trac pentru ea, părea atât de stingherită, atât de vulnerabilă!

Dar, spre surpriza lui Annie, când a început să vorbească, era stăpână pe glasul ei, părea să se simtă în largul său. Ba chiar i-a făcut pe oameni să râdă, când s-a prezentat celor care nu o cunoșteau drept prima nevastă a lui Graham, cea care „a scăpat ca prin urechile acului“.

— Dar sunt suficient de deșteaptă pentru a privi în urmă la anii trăiți cu el ca fiind și cei mai plini de viață, cei mai amuzanți, cei mai nebuni ani din viața mea.

A relatat câteva anecdote despre bunătatea pe care i-o arătase Graham de-a lungul anilor.

— Nimic nu l-a obligat să fie așa, a spus. Dar așa a fost.

A mai spus că tocmai acest lucru îl admira cel mai mult la Graham, fiindcă „era un om care nu irosea nicio prietenie, nicio relație“. Lui Annie i s-a părut că Frieda o privea, dar nu putea fi sigură din cauza ochelarilor ei.

— Pentru Graham, a spus Frieda și a ridicat paharul, după care i-a căutat privirea lui Annie. Și pentru Annie, care s-a descurcat mult mai bine decât mine.

Ochii lui Annie s-au umplut pe neașteptate de lacrimi. Din capătul opus al încăperii, a ridicat palmele cu un gest solemn, pentru a-i mulțumi Friedei. Pentru urare, desigur. Pentru cât de mult o costase să o facă. Pentru că îndreptase relația dintre ele. Și pentru că îndurase atât timp complexitatea persistentă a vieților lor îngemănate.

Câțiva dintre cei prezenți se întorseseră spre Annie, zâmbind, ridicând paharele, iar Annie le-a răspuns zâmbind la rândul ei, dând din cap.

Când s-a ridicat însă următoarea persoană să vorbească, Annie a profitat de ocazie și s-a strecurat pe ușă, afară din librărie, în aerul încă fierbinte al serii, pentru a porni încet spre casă. Pe drum s-a gândit întâi la Frieda și a avut un sentiment de ușurare, aproape de bucurie, că Frieda reușise să lase în urma ei durerea pricinuită de risipirea cenușii.

Și cât de elegantă fusese! Annie își făcuse griji pentru ea, când se îndreptase spre microfon, își făcuse griji cum se va *descurca*. Se obișnuise atât de mult cu rolul Friedei în viața ei și în viața lui Graham, încât nu se gândise la cealaltă viață a Friedei, la viața ei de profesoară, de femeie care stătea zi de zi în fața unui grup de oameni și le vorbea despre istorie, despre migrația popoarelor în jurul lumii în vremuri antice. Și acesta era un lucru îmbucurător, și-a dat seama Annie — că i se reamintise existența celeilalte Frieda.

Pe urmă, după ce a mai traversat câteva străzi, trecând pe lângă toate casele pe lângă care mai trecuse de sute de ori, a început să se gândească cât de familiar era acest tipar — să plece din librărie înaintea tuturor celorlalți, a celor care, pe vremuri, mai zăboveau pentru un pahar de vin sau un autograf ori pentru ambele. Să

plece pentru a ajunge acasă din timp, ca să pregătească petrecerea.

Acum avea senzația că plecarea din seara asta însemna sfârșitul multor lucruri. Nu doar Graham dispăruse din viața ei, ci și librăria va dispărea curând. Viața librăriei. Peter vorbise cu ea cu câteva săptămâni în urmă despre dorința lui de a vinde. Dar ea presupusese oricum că asta se va întâmpla. Librăria va avea un alt proprietar. Se va schimba.

Ah, Annie sigur va fi bine-venită, era sigură de acest lucru. La lecturi, la petreceri. Dar gândul că-i revenea și ei un rol în toate aceste activități se va estompa treptat. Iar petrecerile care aveau loc după evenimentele publice se vor muta și ele, bineînțeles, într-un alt loc — iar acest nou loc va depinde de cel care va cumpăra librăria, de cel care o va administra și de cum o va administra. În orice caz, apariția ei la aceste petreceri sau la lecturi nu va mai fi remarcată în mod special. S-ar putea să devină chiar nedorită, să fie văzută ca trista dorință de a rămâne conectată la ceva din care nu mai făcea parte, dorința de a se simți în continuare, în oarecare măsură, importantă.

Era chiar de imaginat ca, la un moment dat, cineva să o prezinte drept soția lui Graham, văduva lui Graham, și altcineva să spună „Care Graham?“

Și, cu asta, se va fi terminat.

Nu, de-acum încolo nu va mai pune piciorul în librărie. Erau o mulțime de alte evenimente literare la care putea participa în Cambridge sau în Boston — în librării, la festivaluri, la evenimente caritabile. După toate probabilitățile, va putea fi la fel de activă în acel univers cum fusese și înainte, dacă asta era ceea ce-și dorea. Dar ăsta va fi, pentru ea, ultimul eveniment din librăria lui Graham.

Nici măcar nu era sigură că-i va lipsi. Pentru ea, una dintre rațiuni fusese Graham, plăcerea nemaipomenită pe care i-o produceau toate acestea, însuflețirea lui la petreceri, recunoștința lui pentru ceea ce făcuse ea posibil.

Casa arăta splendid din stradă, s-a gândit Annie. A străbătut încet aleea de acces a familiei Caldwell și a deschis poarta. Ea,

Lucas și Sarah cumpăraseră un călin, pe care voiau să-l planteze în curtea din spate, în memoria lui Graham, dar deocamdată, pentru reuniune, îl lăsaseră lângă scările din față, într-un ghiveci încăpător. Făcea la intrare un soi de umbrar.

În casă, paharele de vin aranjate pe masa mare sclipeau în lumina amurgului. Toate ferestrele erau larg deschise și o boare adia din când în când înăuntru, agitând particulele scânteietoare de praf în razele piezișe ale soarelui. În zona bucătăriei, studenții în cămăși albe și pantaloni negri schimbau câteva vorbe, râdeau, aranjau mâncarea adusă de firma de catering pe care o angajase Sarah. Annie se mișca printre ei, făcându-și loc lângă blat, să amestece o salată de cușcuș pe care o pregătise din timp, să aranjeze pe un platou niște curmale umplute — două feluri pe care invitații sigur le așteptau cu nerăbdare.

Pe urmă a urcat, fiindcă voia să mai apuce câteva momente singură, până când i-a auzit sosind pe primii dintre prietenii lor vechi.

Merge bine, s-a gândit Annie în timp ce-i saluta pe musafiri. Veniseră câțiva dintre scriitorii de care se apropiaseră, iar Annie se plimba printre ei. Mike, fostul soț al lui Edith, o însoțea pe aceasta, iar Annie era bucuroasă să poată sta de vorbă cu el — nu-l mai văzuse de câteva luni. John a îmbrățișat-o pătimaș, pe urmă Betty, soția lui.

Annie stătea în dreptul ușii și, văzând că Frieda venea pe lunga alee, a ieșit și s-a grăbit să o întâmpine. S-au îmbrățișat lung, fără un cuvânt. Când s-au eliberat din îmbrățișare, aveau amândouă lacrimi în ochi.

— A fost atât de frumos, Frieda! a exclamat Annie. Toastul tău. Îți mulțumesc!

— E adevărat, a spus Frieda. Fiecare cuvânt e adevărat.

Au stat și s-au privit. Pe urmă, Annie a spus:

— Dar haide înăuntru! Vino! a invitat-o ea făcând un gest larg, dramatic, de bun-venit, după care au urcat împreună scările și au intrat în casă, unde larma creștea în intensitate.

Au mai sosit și alții. Aaron Lambert era acolo, erau și Felicity și Everett Rogers. Don Schumer și Natalie, desigur. Soții Caldwell veniseră de alături și-i aduseseră și pe cei trei copii adolescenți ai lor, toți înalți și slăbănogi ca tatăl lor. Copiii stăteau laolaltă, ca niște statui alungite, și mai schimbau câte o vorbă, dar numai între ei. Când se apropia careva, păreau stânjeniți și speriați, așa că Annie nu i-a abordat.

Toți angajații librăriei sosiseră. Dintre cei doi frați ai lui Annie, venise cel mic, cu avionul de la Philadelphia, iar ea l-a prezentat celorlalți invitați. Uneori îl vedea cufundat într-o discuție, o dată într-una mai lungă, cu Lucas, care-l simpatizase dintotdeauna.

Venise și Karen, de data asta îmbrăcată cum trebuie, mare minune, și încălțată, chiar dacă erau un gen de sneakerși albaștri cu dungi sclipicioase. Annie o rugase pe Sarah să o supravegheze, ceea ce însemna probabil că trecuse mai devreme pe la ea să-i verifice garderoba; și a mai remarcat în cursul serii că Sarah sau Lucas sau Frieda stăteau uneori lângă ea, îi adresau o vorbă, o ghidau încolo și încoace, cu o mână la cot.

La un moment dat, Annie a străbătut cu privirea încăperea și a văzut că bătrâna femeie stătea în fața frigiderului deschis și părea să-i evalueze conținutul în căutarea unor resturi de mâncare și atunci a pornit către ea, să încerce să-i distragă atenția. Dar un student a apărut lângă Karen și a condus-o cu blândețe la masă, unde atenția i-a fost instantaneu atrasă de mâncare.

— Cât de mult i-ar fi plăcut lui Graham! a spus cineva și Annie a încuviințat.

— Parcă mi-l imaginez aici, sufletul petrecerii, ca întotdeauna.

Da, se gândea Annie.

— O petrecere minunată. Singurul care lipsește e Graham.

Da, știu, spunea Annie. Adevărat, răspundea. Nu era ușor, dar nu era nici la fel de greu ca expresiile anterioare de compasiune. S-a bucurat că ceruse un răgaz, câteva luni de pregătire pentru seara asta.

Și, încetul cu încetul, s-a transformat în petrecerea pe care și-o dorise Graham — o petrecere, nimic altceva. Mai târziu, Annie a ieșit din casă, s-a uitat în spate, la lumânările care pâlpâiau slab

în ferestre, și a ascultat o clipă zarva, mulțumită de ea, dar și tristă. Lui Graham *chiar* i-ar fi plăcut.

Se terminase vinul și Annie l-a rugat pe unul dintre studenți să o ajute să aducă una dintre lăzile de vin alb ieftin, pe care le avea Graham întotdeauna la îndemână în frigiderul din cămară. („Dacă suntem atât de beți, ar fi păcat să-l irosim pe cel scump.“) Începuse deja să-și ia rămas-bun de la cei care plecau primii. Karen dispăruse și, probabil drept urmare a acestui fapt, Sarah umbla de colo colo mai liberă, mai însuflețită. Studenții erau și ei peste tot, ocupați să completeze platouri, să servească vin, să adune farfuriile și paharele împrăștiate peste tot.

Annie a ieșit din nou afară, să se răcorească puțin. În patio se adunaseră vreo zece persoane și Annie a zăbovit printre ele, stând de vorbă cu Remi Caldwell de alături despre e-bookuri, o discuție agreabilă, previzibilă. El era pentru, Annie era contra — în numele lui Graham, dar și în nume propriu. Câțiva au venit să-și ia rămas-bun în timpul acestei conversații, ceea ce a făcut ca discuția să sară de la un subiect la altul, potrivit intervențiilor fiecăruia — e-bookuri, da. Dar și Amazon, autopublicare — repertoriul familiar, pozițiile familiare. Au atins în treacăt și subiectul crizei imobiliare, al imposibilității ca McCain să și-o aleagă pe Sarah Palin drept candidată pentru vicepreședinție. Al șanselor lui Obama. Felicity Rogers a spus că, dacă va câștiga Obama, ea va sta tot timpul cu frica-n sân că va fi asasinat, ceea ce aproape că o făcea să spere că *nu* va câștiga. Discuția a deviat către anul 1968, cumplitul val de asasinate și convenția democraților din Chicago.

Când Annie s-a întors în casă, dorind să meargă la baie, a văzut că înăuntru erau mai puțini invitați decât afară, rămăseseră poate vreo șapte, opt, majoritatea așezați în living, absorbiți de discuții serioase, probabil de genul celor pe care le purtase și ea adineauri. Sau poate că erau doar bârfe captivante. Lucas și Jeanne erau printre ei. Annie remarcase mai devreme că Jeanne era printre puținii care păreau să se fi gândit la ceva de genul unei ținute de doliu — în cazul ei, un costum negru de mătase, care o făcea să pară și mai formidabil de frumoasă decât de obicei. Acum stătea

pe canapea, cu picioarele desculțe adunate sub ea. I-a făcut lui Annie un semn cu mâna.

Annie a traversat zona bucătăriei, unde studenții făceau curat — strângeau gunoiul, spălau vasele — și a încercat clanța de la toaleta din holul din spate.

Încuiată. Cineva a strigat ceva dinăuntru, dar nu a înțeles din cauza zdrăngănelilor din bucătărie, dar s-a hotărât oricum să nu aștepte. A urcat, a traversat dormitorul și a intrat în baia de la etaj.

Făcuse față cu brio, și-a spus Annie, ridicându-și chipul spre oglindă, în timp ce se spăla pe mâini. Avea sentimentul că seara asta fusese omagiul ei personal pentru Graham, elogiul ei sub formă de mâncare și vin, sub forma genului de petrecere care-i plăcuse lui întot-deauna. Acum era bucuroasă că funcționase, după toate aparențele, și că în unele sensuri — în unele dintre vechile sensuri — se distrase și ea. Știa că tăcerea de după plecarea tuturor, singurătatea — în special după ce se va întoarce și Sarah la San Francisco — vor fi dificile. Dar astă-seară va reuși poate să doarmă. Era destul de obosită. S-a șters pe mâini și și-a trecut un pieptăn prin păr. S-a dat cu ruj și a ieșit din baie, în holul de lângă scările din față.

Și s-a oprit.

A oprit-o un zgomot venind din camera din față, din biroul lui Graham.

Cineva *plângea*, a realizat Annie după câteva secunde de nedumerire: era respirația neregulată, tremurată, a cuiva care plânge tăcut.

Sarah, s-a gândit Annie instantaneu. Nu o mai văzuse jos de mult. Pe de altă parte, Annie fusese afară, în curte. Dar Sarah parcă nu era nici în living.

Era Sarah așadar, venise să stea puțin singură în biroul lui Graham. Annie venise și ea aici de câteva ori în cursul ultimelor săptămâni, venise să-l plângă pe Graham, venise și se întrebase ce să facă ea cu această cameră? Era camera lui. Locul lui era aici.

Acum, desigur, el nu mai era nicăieri, de aici lipsea așadar cel mai mult.

Annie s-a dus la ușă, cu gândul să o ia în brațe pe fiica ei, să o consoleze, simțind un val de iubire față de ea, care părea să se fi intensificat datorită faptului că deveniseră mai apropiate după moartea lui Graham.

Pe hol, în spatele lui Annie, ardea lumina; îi permitea să vadă în cameră. În scaunul lui Graham stătea cineva și-și odihnea capul pe brațele sprijinite pe birou. Jos, zgomotul petrecerii s-a întețit, râsete, strigătul ascuțit, de încântare, al unei femei.

— Sarah? a spus Annie, deși a știut încă dinainte de a deschide gura că nu era Sarah; era cineva mai scund și prea feminin — prea femeie.

Femeia s-a îndreptat rapid de spate și s-a întors către ușa deschisă, către Annie, cu fața răvășită de durere, de mâhnire și, pe urmă, de încă ceva. Vinovăție. Scuze.

Era Rosemary. Rosemary Gregory.

Annie a avut un moment de confuzie și, pe urmă, de claritate bruscă. Căruia i-a urmat imediat sentimentul viu al propriei prostii, al neputinței de a fi privit, de a fi văzut.

Rosemary. Era Rosemary, bineînțeles.

21

— Tu știai? De... amanta lui Graham?

Așteptase până la ora 9 ca să-i telefoneze Friedei, să o întrebe dacă putea trece pe la ea, pe la Frieda. Nu voia să o vadă pe Edith, Edith era prea drăguță, prea bună. O voia pe Frieda. Voia pe altcineva trădat de Graham. Voia pe cineva care să se înfurie *cu* ea. Pentru ea.

Fața Friedei și-a schimbat expresia. O vreme, nu a spus nimic. Și-a dat jos ochelarii și și i-a șters — cu multă grijă, aparent — de marginea tricoului, un tricou polo spălăcit. Și i-a pus la loc pe nas. Pe urmă a spus cu un glas foarte slab:

— Da, știam.

— Cum? a zis Annie fără să-și poată disimula șocul. Cum de știai *tu*?

— Mi-a spus el.

— Ți-a *spus* el!

Annie a râs, un sunet ascuțit, urât, ca un lătrat. Se simțea de două ori trădată. O dată de Graham și acum de Frieda.

Frieda, care știuse și nu zisese nimic. Care păstrase această informație, acest secret împărtășit cu Graham. În special după toastul de aseară, după îmbrățișarea lor, trădarea asta i se părea și mai insuportabilă lui Annie.

— Vai, Doamne! a spus Annie. Nu pot să suport asta.

Frieda a dat din cap. Parcă-i era rușine, s-a gândit Annie. Parcă-i era jenă.

Ei bine, așa și trebuia.

(— Ai face bine să te duci să te speli pe față, îi spusese lui Rosemary cu asprime. Cred că e liber la baie.

Mare prostie să-i spună așa ceva, când, de fapt, ar fi vrut să-i zică lui Rosemary să iasă, să iasă naibii din biroul lui Graham!

— Ah, zisese Rosemary, respirând zgomotos, sacadat. Sigur, spusese cu un glas slab, gâtuit, și se ridicase și trecuse cu pași împleticiți pe lângă Annie, fără să se uite la ea, pentru a se duce la baie.

Annie închisese rapid ușa de la camera lui Graham și pe urmă rămăsese ca o proastă în hol, cu mâna pe clanță. Stătuse așa, la fel de indecisă ca atunci când îi fusese adusă cenușa lui Graham. Gândindu-se la asta ulterior, zâmbise cu amărăciune. *Ambele momente au marcat, desigur, un sfârșit.*)

— Dar *tu* cum ai aflat? a întrebat Frieda acum.

— Ce mai contează?

— Nu contează. Nu contează, sigur. Eu..., a zis Frieda și a ridicat din umeri.

— Știu și gata. Era... era *în camera lui Graham*, la finalul petrecerii. Când am urcat. Plângea.

Annie a închis o clipă ochii.

Când i-a deschis, s-a uitat la Frieda, care o privea cu fruntea încrețită. Avea gura întredeschisă. Părea nedumerită. Ochelarii ei erau la fel de mânjiți ca înainte de a-i șterge.

— Tu nu *știi* uneori anumite lucruri? a întrebat-o Annie pe Frieda.

— Ba da, a spus Frieda, după ce lăsase să treacă câteva secunde, iar pe urmă, după o lungă tăcere, a adăugat: Dar... te referi la petrecerea de aseară?

Annie a privit-o fix o clipă.

— Da! a spus.

Ce era în mintea Friedei?

— O, a spus Frieda. Cred... ăăă... Cred că am fost puțin derutată.

— Ha! a făcut Annie.

Au stat așa, fără să se privească.

(Lucas și Jeanne erau încă la Frieda când venise Annie, dar spuseseră că erau pe picior de plecare, că trebuiau să se întoarcă.

— N-am vrut să vă alung, spusese Annie.

— Nu ne alungi, răspunsese Jeanne.

— Ești sigură?

— Nu, nu, nu, nu, o asigurase Jeanne. Nici pomeneală! Chiar trebuie să ne întoarcem. Trebuie să predăm mașina după-masă.

— Tu și Frieda sigur vreți să fiți puțin singure, intervenise Lucas. Zău, e în ordine!

Politețe și din partea lor așadar. Annie era sătulă. Sătulă de amabilități.)

— Dacă-mi dai voie să spun..., a început Frieda.

— Spune ce vrei! Pentru mine, nu contează.

Frieda a inspirat adânc.

— Eu nu cred să fi avut vreo importanță pentru el, într-un fel.

Annie a pufnit.

— Ba nu, a spus Frieda. Ba nu, vreau să zic că aș fi vrut să înțeleg și eu asta când... când eram împreună. Pentru că era adevărat și atunci, cred. Că nu avea *importanță*.

— Atunci de ce s-o facă? a întrebat Annie furioasă. De ce să rișt... asemenea probleme. Pentru tine? Pentru mine? Să rișt să fie prins?

Frieda a tăcut multă vreme.

— Nu știu. Bineînțeles că nu știu. Dar cum vedeam eu... cum am ajuns eu să văd lucrurile: era ceva ce făcea parte din felul lui de a fi. Pofta lui de orice.

— Deci *tu* l-ai iertat. Câtă generozitate!

— Annie, a spus Frieda cu reproș.

Pe fața ei ștearsă se citea suferința.

(Când a auzit-o pe Rosemary ieșind din baie, primul ei impuls a fost să se ascundă. A deschis aproape convulsiv ușa de la biroul lui Graham și a intrat, închizând-o apoi rapid, tăcut, în urma ei. A auzit-o pe Rosemary cum coboară și s-a destins. A stat așa poate un minut, înnebunită de gânduri. Pe urmă a traversat aproape fără suflare camera și s-a așezat pe scaunul lui Graham. Îi tremurau picioarele.

Cu ușa închisă era întuneric, dar fereastra era deschisă și de jos răbufnea uneori muzica pe care o alesese ea pentru petrecere — jazz, unul dintre preferații lui Graham: Cootie Williams, a cărui trompetă se auzea din când în când limpede. Se auzeau și voci de afară.

Era Sarah. Sarah pe verandă, spunând cuiva noapte bună, cu vocea ei distinctă, profundă și clară. Cealaltă voce era doar un murmur grav, care-i răspundea ceva.

Sarah. Putea să o roage pe ea să se ocupe de ce mai rămăsese din petrecere. Sarah îi putea explica absența: sărmana Annie, sărmana Annie era copleșită de durere.

S-a dus la fereastră, a ridicat plasa împotriva țânțarilor și s-a aplecat afară.

— Sarah! a strigat și după o clipă a apărut Sarah pe alee, privind în jur.

Annie a strigat-o din nou și Sarah a ridicat privirea.

— Vino puțin, am nevoie de tine! i-a spus.)

— Îl urăsc, i-a spus Friedei.

— Nu-i adevărat! Asta-i problema. Problema e că nu-l urăști. Nu.

Glasul Friedei era blând, de parcă Annie ar fi fost un copil pe care încerca să-l consoleze.

— Da, ai dreptate. Nu-l urăsc. Vreau doar să vină înapoi.

— Sigur că da.

— *Atunci* l-aș putea urî. În orice caz, l-aș putea *lovi*.

Au tăcut amândouă câteva clipe. Frieda părea epuizată.

— Dacă mă întrebi pe mine, a spus încet, să știi că te-a iubit. Te-a iubit foarte mult. Știi asta, nu?

Annie și-a amintit deodată de John, de ce-i spusese el în seara următoare, după ce murise Graham. Nu erau exact aceleași cuvinte? Nu i-a spus să țină minte că Graham o iubise? Indiferent ce s-ar întâmpla? Sau, poate, indiferent ce ar afla?

La asta se referise și el, la Rosemary?

Știa și el?

— Toată lumea știa? a întrebat-o pe Frieda.

— Eu... eu nu cred, a clătinat din cap Frieda. Nu, nu, nu știa.

S-a aplecat în față și și-a întins către Annie mâinile cu palmele deschise, un gest similar celui pe care i-l adresase Annie ei la petrecere, în semn de mulțumire pentru toast.

— Căsnicia voastră a însemnat totul pentru el.

Annie a râs din nou, un sunet slab, trist.

— Ei bine, poate nu chiar *totul*, a spus.

O clipă mai târziu, a răbufnit:

— Nu știu ce să *fac* cu toate aceste sentimente.

A ridicat mâinile în semn de neputință.

— Ar trebui să fiu lăsată să port doliu după el, nu-i așa? Ar trebui să mi se *permită* acest lucru.

Asta simțise aseară, când rămăsese până târziu în biroul lui Graham, după ce toată lumea plecase acasă, după ce o auzise pe Sarah mergând la culcare. Că acum nu este momentul pentru așa ceva. *Încă nu. Încă nu.*

Încă nu, fiindcă în lungile zile și săptămâni de după moartea lui Graham avusese sentimentul că doliul ei era cea mai profundă legătură cu el. În doliul după el, în sentimentul ei de fragilitate, Graham era, într-un fel, încă *prezent*. Moartea lui părea chiar să-i fi apropiat și mai mult — poate fiindcă era atât de speriată să trăiască fără el, poate fiindcă abia dacă mai voia să continue. În orice caz, se simțise absorbită de el. Graham nu lipsea parcă niciodată din gândurile ei.

Și acum, *insulta* asta — parcă așa se simțea, la un nivel elementar, josnic: *insultată* — insulta asta o despărțea de Graham mai mult decât moartea lui. Mânie în loc de mâhnire. Mânie și pe urmă gelozie.

Asta care fază a procesului de doliu era, Elisabeth Kübler-Ross? Dorința de a omorî, de a pedepsi pe cineva deja mort?

În bezna din biroul lui Graham, în tăcerea casei după petrecere, când toți plecaseră, își amintise un moment de la o altă petrecere, de la petrecerea din librărie la care se cunoscuseră ei cu mulți ani în urmă. Momentul când el se aplecase către ea și ea se simțise *copleșită*.

Acum înțelegea altfel cuvântul. Se simțea *copleșită* într-un alt sens.

Se simțea prădată, amăgită.

— E posibil să te fi simțit la fel de confuză chiar dacă ar mai fi fost în viață, a spus Frieda.

Lui Annie i s-a părut că are un ton plângăcios. Dar în momentul de față nu-i păsa de nefericirea Friedei.

— Măcar i-aș fi tras una zdravănă, a zis.

— Ei, na! a spus Frieda.

Acum *chiar* părea în pragul lacrimilor și brusc mai mică. Slabă.

— Dar poate te-ar fi ajutat să-ți depășești furia, a zis Frieda. Durerea.

Fața ei sinceră, în suferință parcă și mai ștearsă, o implora.

— Poate ați fi făcut sex de furie, ca o modalitate de împăcare. Sau poate ați fi plâns împreună.

Annie a avut deodată viziunea Friedei și a lui Graham plângând împreună la finalul căsniciei lor. Nu-i spusese chiar Frieda odată că plânseseră? Că se ținuseră în brațe și vărsaseră lacrimi?

Și-l putea imagina plângând și cu ea, se putea imagina plângând cu el — pentru ceea ce fusese el, pentru ceea ce făcuse el. O îmbrățișare, ca un gest cumplit de consolare pentru ceea ce pierduseră amândoi.

Asta era ceea ce-și dorea acum — să fie în brațele lui, să fie cu el — și asta a făcut-o să plângă.

Frieda a mers către ea și a îngenuncheat în fața ei, a ridicat brațele și a cuprins-o de mijloc. Annie a lăsat-o. A lăsat-o, dar o parte nesupusă din ea se simțea despărțită de Frieda, furioasă și neconsolată.

22

— Despre ce crezi că stau de vorbă cele două mame ale tale? a zis Jeanne.

Se aflau pe autostrada Massachusetts Turnpike și mergeau spre vest, către casă, către New York. Lucas s-a uitat la ea. Jeanne își lăsase speteaza scaunului pe spate și stătea acum puțin întoarsă spre el, aproape pe o parte. Își ținea mâinile pe burtă, care începea deja să se vadă, deși în ultimele zile nimeni, cu excepția lui Sarah, nu păruse să remarce, toți fiind ocupați cu altele. Lui îi plăceau degetele ei, care erau lungi, subțiri și elegante, cu unghiile nelăcuite, dar cu o formă frumoasă. Îi plăcea burta ei proeminentă, cum îi trăgea abdomenul în jos, cum părea să-i fi destins și înmuiat deja corpul. A întins mâna, să atingă și el ușoara curbură.

— Despre taică-meu probabil, a spus Lucas.

— Chiar? a ridicat Jeanne sprâncenele. Crezi că stau de vorbă despre el?

Lucas a ridicat din umeri și a pus din nou mâna pe volan.

— Sunt prietene, a spus.

— Chiar și-așa, a punctat Jeanne.

Întotdeauna i se păruse ciudată relația dintre Frieda și Annie. Nu atât faptul că Annie se purta frumos cu Frieda — asta înțelegea. Annie își putea permite să fie atât de generoasă. Dar ca Frieda cea mare și stearsă să se poarte frumos cu Annie, cu frumoasa ei succesoare — asta era ceva ce ea nu înțelegea, după cum îi spusese lui Lucas.

— L-au iubit amândouă, a zis Lucas. Amândouă trec prin perioada de doliu. Cu cine să vorbească, dacă nu una cu alta?

— Aș fi crezut că le îngreunează și mai mult situația. Înseamnă că se gândesc amândouă la aceleași lucruri. La lucrurile pe care le-a făcut Graham cu amândouă.

Jeanne s-a întins să se dezmorțească și a tăcut un minut, două.
— Eu n-aș avea niciun chef să-mi împărtășesc amintirile despre tine cu cineva care să aibă aceleași amintiri.
— Nu există nimeni.
— Nu există nimeni care să vrea să-și împărtășească amintirile cu mine?
— Nu, nu există nimeni care să aibă aceleași amintiri ca tine.
Jeanne a zâmbit. Apoi și-a lăsat bărbia în piept și și-a țuguiat buzele, cu o mină sceptică. A spus:
— Deci n-ai mai făcut dragoste cu nimeni altcineva?
— În orice caz, nu cum am făcut cu tine.
Jeanne a râs și s-a răsucit în scaun, din nou cu fața către bordul mașinii. După câteva minute a spus:
— Mi-ar plăcea să cunosc toate modurile în care ai făcut dragoste cu toate femeile cu care ai făcut dragoste.
— Ghinionul tău!
— Nu vrei să-mi spui? a zâmbit ea, tachinându-l.
— Nu.
Jeanne a căscat și și-a lăsat speteaza scaunului și mai jos. Au mers o vreme fără să scoată vreun cuvânt.
— Ai chef să facem ceva mâine? a întrebat apoi Jeanne. Poate ne-ar prinde bine să ieșim puțin.
— Mmm... Am vreo două chestii pe care trebuie să le citesc. Dar una e o revizie, deci nu cred că va dura foarte mult.
— Mă gândeam să mergem la cinema. Și pe urmă, să mâncăm în oraș?
Lucas s-a uitat la ea. Arăta foarte... *special*, ar fi zis. Își prinsese părul la spate, într-un soi de coc neglijent, când urcaseră în mașină. Ceea ce-i scotea și mai mult în evidență trăsăturile marcante — nasul, ochii mari, cu pleoape grele. Niciodată nu avusese o relație cu o femeie atât de frumoasă. Pe urmă a spus:
— Numai voi, francezii, spuneți „cinema“.
— Nu-i adevărat! a făcut ea un gest de respingere cu mâna. Toți oamenii eleganți din lume spun „cinema“.
— Nu. Nu în State, a spus Lucas. Noi spunem că *mergem la film*.

Jeanne l-a bătut ușor pe braț și s-a instalat mai comod în scaun, mișcându-și puțin fundul dintr-o parte într-alta — de parcă și-ar fi făcut culcuș într-un cuib, s-a gândit Lucas. Câteva minute, nu s-a mai auzit decât vâjâitul mașinii. Pe urmă Jeanne a zis:

— Cred că am să dorm puțin. Nu că aș vrea neapărat.

— Bine.

O ploaie ușoară începuse să stropească parbrizul. Lucas a pornit ștergătoarele. Imaginea s-a tulburat câteva secunde, după care s-a limpezit la loc.

După o lungă tăcere, Jeanne a zis:

— Annie mi s-a părut cam bizară la faza cu cenușa.

— Cum adică?

Jeanne avea o expresie gânditoare. După o clipă a spus:

— Eficientă. Bizar de eficientă, cel puțin pe moment.

Lucas s-a gândit la fața lui Annie când s-a întors să-l privească în momentul când Jeanne a venit la el și l-a îmbrățișat. Compasiunea sinceră întipărită pe ea, durerea împărtășită.

— Cred că a fost... că este... lucrul care contează cel mai puțin pentru ea.

— Mmm...

— E foarte sensibilă. Întotdeauna mi s-a părut așa. E mult mai sensibilă decât Frieda, aș zice. Sau poate doar mai accesibilă din punct de vedere emoțional.

Și-a amintit cât de des stătuse de vorbă cu Annie în după-amiezile când venea acasă de la liceu. Graham era încă la magazin, Annie, la ora aceea acasă, întotdeauna în spate, pregătind cina.

Unde era Sarah? Nu-și mai amintea. Nu era acolo. Sau, dacă era, tăcea. În orice caz, pentru el era irelevantă la vârsta aceea.

S-a gândit acum la după-amiaza când venise să stea de vorbă cu Annie despre o fată frumoasă, o fată din ultimul an de liceu, pe nume Lucinda Graver, care se combinase cu el pentru scurt timp, când era el în al doilea an de liceu — poate amuzată fiind de situația improbabilă pe care o crea: ea, fata sofisticată dintr-o clasă socială superioară, el, băiatul drăguț, dar neștiutor, dintr-o clasă socială inferioară. Voia să stea de vorbă cu Annie despre

sentimentele lui față de Lucinda, despre furia lui față de Frieda, care nu voia să-l lase să meargă la o petrecere pe care o dădea Lucinda acasă la ea, în suburbii — nu voia să-l lase, înainte de a discuta cu părinții Lucindei despre cine și cum va supraveghea petrecerea.

Lucas spusese că nu putea să-i facă una ca asta, să-l facă de râs.

Atunci ea zisese că, în acest caz, nu-și putea da acordul.

Era furios pe ea. Celorlalți părinți nu le păsa, spusese Lucas.

Urâse tonul mulțumit de sine pe care-i răspunsese Frieda:

— Află că *mie* îmi pasă!

În ziua aceea, venind la Annie, intenția lui Lucas fusese de a o atrage de partea lui, de a o determina să-i susțină cauza față de Frieda. Acum, adult fiind, își imagina foarte bine dilema lui Annie, modul precaut în care căutase o cale între mânia lui și regulile Friedei. Îi spusese lui Annie:

— Știu că nu mă crezi, dar o iubesc. O iubesc cu adevărat.

— Bineînțeles că te cred, a zis Annie.

A lăsat treburile de care se ocupa când intrase el în casă, strigând-o de la ușă. S-a așezat în fața lui la masă.

— Vreau să *fiu* cu ea, pentru totdeauna! a insistat el.

Chiar își imaginase acest lucru, și-a amintit acum. Cutreierase cartierele mai sărace din Cambridge și se închipuise locuind cu Lucinda — locuind cu ea acolo, în imobilul acela jegos —, își va lua el un job, își vor permite chiria. Sau acolo, în căsuța aceea dărăpănată. Se vor descurca ei cumva, era convins de acest lucru. Vor fi împreună, doar ei doi. Și avea viziuni despre cum făceau sex — ceea ce deocamdată nu prea făcuseră — care-l făceau să geamă.

— Bineînțeles că înțeleg asta foarte bine, i-a spus Annie atunci, cu mulți ani în urmă. Și tocmai de aceea... petrecerea asta sau ce o fi...

— E o *petrecere*, a spus el nerăbdător.

— Bine. Și de aceea — pentru că o iubești atât de mult — de aceea petrecerea asta este atât de neînsemnată în marea schemă a lucrurilor! Ai — și a ridicat atunci brațul și a făcut o mișcare amplă cu el — suficientă *lume* și timp.

O frază care chiar l-a alinat la momentul respectiv. Și-a amintit totul mai târziu, la colegiu, când a dat peste poezia lui Andrew Marvell. Atunci a râs în gura mare, gândindu-se cum inversase Annie sensul versului, cu maniera visătoare, expansivă, cu care rostise cuvintele. O adevărată șmecherie.

Dar s-a dovedit că nimic din toate astea nu a contat cu adevărat, fiindcă Lucinda s-a așezat într-o bună zi la prânz lângă un alt elev, unul intern de data asta. Unul ca ea.

Unul din ultimul an, ca ea.

Când Lucas i-a cerut socoteală într-o după-amiază, după un meci de fotbal (noiembrie, cerul întunecat, plumburiu, de la ora 5:30, înainte ca el să ia trenul de la 6:10, care să-l ducă acasă, durerea înțepătoare din genunchiul pe care căzuse și alunecase pe iarba udă în timpul meciului, norul de abur al respirației lor), Lucinda i-a spus că-i pare rău, dar, întâmplător, se îndrăgostise de el, de Eliot. Când Lucas a început să plângă — își amintea și astăzi expresia de repulsie de pe fața ei —, Lucinda a zis: „Doamne, Lucas! Vino-ți în fire!“

— Da, îmi pot imagina, a spus Jeanne acum.

— Hmm?

— Că așa e Annie. Mai sensibilă, cum zici tu. Deși Frieda e și ea foarte tristă acum.

— Da. Sigur că da.

— Dar mai puțin, *bineînțeles*. De multe ori mi s-a părut foarte... rezervată. Nu-ți poți da seama la *ce* se gândește. Uneori îmi vine să cred că nici ea nu știe. De exemplu, când i-am spus că nu va risipi cenușa împreună cu noi și a fost atât de furioasă pe mine, n-a vrut să recunoască în ruptul capului.

— Parcă ziceai că a recunoscut.

— Nu. Era furioasă și eu știam că e furioasă, dar n-a vrut să spună. A trebuit să spun eu — că știu că e furioasă — pentru ca ea să recunoască. Și, chiar și atunci, nu a vrut să vorbim despre asta.

— Are... are dificultăți cu sentimentele ei.

A revăzut-o în sinea lui pe maică-sa, înaltă și osoasă, invariabil bună, dar decuplată de el, până când a fost prea târziu, din cauza

acelei mâhniri inaccesibile, care lui i s-a părut întotdeauna că face parte din felul ei de a fi.

(Când venise la Cambridge să-i spună că se va însura cu Jeanne, îi vorbise în sfârșit, dar numai în treacăt, despre regretele ei.

Era târziu. Ieșiseră să mănânce în oraș — o invitase el — și acum stăteau în livingul ei. Ea i-a spus din senin:

— Uite ce te sfătuiesc eu, și el se gândise: *aoleu*. Nu lăsa potul pe masă!

Îi venise să râdă, auzind expresia asta argotică, preluată de la poker, din gura mamei lui înalte și toante. Arăta ca Olive Oyl. Purta niște șosete multicolore, în dungi, a remarcat atunci, și pantofi cu talpa groasă, de cauciuc. Cine se îmbracă așa?

— Ce vrei să spui? o întrebase.

— Trebuie să muncești pentru ceea ce-ți dorești, atâta tot, zisese și, după o clipă, adăugase: Într-o căsnicie.

— Și tu ai muncit?

A fost surprins de propriul ton tăios, surprins că, în pofida fericirii pe care o trăia alături de Jeanne, încă mai avea față de mama lui reacția aceea veche, familiară, de furie.

— Nu. Tocmai asta e ideea. Eu nu am luptat pentru ceea ce mi-am dorit.

— Cum adică?

Voia să audă din gura ei, să audă că era ea însăși vinovată de durerea ei. Dar Frieda s-a oprit atunci. Fața ei și-a schimbat expresia. A spus:

— Ah, de fapt, nimic. Ar fi deplasat din partea mea să dau cuiva sfaturi pentru căsnicie, așa că n-am să-ți dau.)

— Erai atât de trist! a spus Jeanne.

— Când?

— În ziua aceea, cu cenușa.

— Mda, eram, a zis el și s-a uitat la ea. Fiindcă mi s-a *părut* trist. Mi s-a părut cumplit, a accentuat și și-a încleștat mâinile pe volan. Că... omul acela cu un spirit larg, atât de mare, în toate sensurile. Redus la ce? La o... pulbere albă? La câteva așchii nenorocite de os?

Ea a întins mâna către el și și-a pus-o pe coapsa lui. Lucas avea privirea împăienjenită de lacrimi. Îl ustura în gât.

S-a șters la ochi cu dosul palmei.

— Vrei o batistă? a întrebat ea.

El nu i-a răspuns.

— Am eu.

Jeanne s-a ridicat puțin din scaun și s-a întins în spate după poșetă. A scos o batistă de hârtie și i-a dat-o.

— Mulțumesc, a zis el și și-a dres glasul. Mulțumesc!

— Să știi că o să-mi lipsească și mie.

Văzând că Lucas nu răspunde, a continuat să vorbească cu glas blând.

— Mă bucur foarte mult că ai avut un asemenea tată, a spus și s-a întins și l-a atins din nou pe picior. Te va face să fii și tu un tată bun, i-a zâmbit ea. *Un tătic bun.*

A spus-o cu accentul ei american perfect, cel pe care-l adopta cu ușurință oricând, cel pe care-l folosea la dublaje, în spoturi publicitare, uneori pentru un rol, când trebuia să joace o americancă. Îl folosea uneori și la evenimente sociale, îndeosebi când nu-i plăceau oamenii cu care stătea de vorbă.

Lucas fusese uluit când o auzise întâia oară. Era total transformată, o altă Jeanne, o femeie necunoscută, nu cea de care se îndrăgostea el. Îl excitase, de fapt, așa cum îl excita acum noul corp pe care ea începea să-l aibă. O rugase să continue să vorbească așa, după ce se întorseseră acasă la el — să-i vorbească așa în timp ce făceau dragoste.

Și îi vorbise așa. Dar pe urmă, când el începuse să se miște în ea, se oprise.

— Unde ai plecat, Jeanne? întrebase el în șoaptă, cu același accent pronunțat, de Vest Mijlociu, cu care spusese „la film“.

— *Je suis ici*, respirase ea.

— Da, spusese el și se legănase ușor în ea, cu coatele de o parte și de cealaltă a capului ei, cu genunchii ei atingându-i umerii.

— *Oui*, răspunsese ea slab.

Sau, cel puțin, așa i se păruse lui. Dar Jeanne se apropia deja de punctul culminant, iar Lucas s-a gândit după aceea că poate

fusese doar un sunet de plăcere, datorat acestui fapt.

23

Când mama ei s-a întors de la Frieda, lui Sarah i s-a părut că e tensionată, că mâhnirea ei revenise sau se adâncise cumva. Era evident că plânsese — avea ochii roșii, pleoapele umflate. Pe moment, Sarah a avut un impuls de gelozie: mama ei își împărtășise durerea cu Frieda, într-un mod cum nu o făcuse sau nu o va face cu propria fiică. Era ceva atât de familiar, sentimentul acesta de excludere din lumea adulților, încât, pe moment, a fost atinsă de vechiul resentiment.

Dar, în fond, și-a spus Sarah, lui Annie îi vine mai ușor să-și împartă doliul cu Frieda — cu cineva de vârsta ei. Frieda, care-l iubise poate pe Graham într-un mod similar celui în care-l iubise Annie. (O întrebase odată acest lucru pe Frieda, pe când era încă destul de tânără pentru a fi insensibilă la durerea pe care i-ar cauza-o Friedei. Era în perioada când fusese cel mai apropiată de Frieda, când rămânea uneori peste weekend la ea și făceau o prăjitură împreună sau un puzzle, înainte de a urmări *Saturday Night Live*, emisiunea pe care Frieda o numea „preferata noastră". Nu-și mai amintea cum formulase întrebarea, dar ceea ce voise ea să afle era dacă relația Friedei cu Graham fusese la fel de privată, la fel de secretă, cum i se păruse lui Sarah că era relația părinților ei.

Frieda râsese și spusese că nu credea.

— Știi, eram mai tineri. Eram îngrozitor de tineri.

Fața Friedei exprimase o asemenea tristețe, încât Sarah realizase cât de mult timp trecuse de atunci. Oricum, spusese Frieda, iubirea e întotdeauna diferită. Ceea ce spusese ea exact — și Sarah nu uitase niciodată acest lucru — fusese:

— Iubirea nu este doar ceea ce *au* doi oameni, ci ceea ce *fac* împreună, astfel încât, bineînțeles, nu e niciodată la fel.)

După ce Sarah i-a mai făcut mamei ei o cafea, după ce mama ei a băut-o — încet, fără să spună mare lucru —, și-a lăsat ceașca pe farfuriuță și a anunțat-o:

— Știi ceva? Cred că voi pleca iarăși în Vermont.

S-a uitat la Sarah peste masă. Avea fruntea încruntată și un aer temător, de parcă ar fi fost posibil ca Sarah să nu-i acorde permisiunea. De parcă ar fi avut nevoie de permisiunea cuiva, lucru care a făcut-o pe Sarah să tresară.

— Te deranjează, scumpo? Am nevoie să fiu singură, cred.

— Nu trebuie să te duci până-n Vermont pentru a fi singură, mamă. Plec *eu*, ce Dumnezeu! Îmi schimb biletul de avion. Nu e mare lucru. Doar e casa ta. Ai dreptul să fii cât vrei tu de singură, aici, la tine.

Au mai negociat o vreme, dar Annie a convins-o până la urmă pe Sarah că voia realmente să meargă în Vermont, exact în acel loc. Că voia singurătatea mai deplină de la țară, din cabană.

— În afară de asta, acolo nu trebuie să *faci* nimic, a spus Annie. Poți să stai afară și să te uiți la apă sau la copaci și să nu ai sentimentul că te complaci. Nu, nu, nu, nu, ești în *natură*! și-a dat ea ochii peste cap într-un mod dramatic. *Observi* lucrurile.

A pronunțat cuvintele pe un ton exagerat și i-a zâmbit fiicei ei, a zâmbit de propria glumă.

Când mama sa a urcat să-și facă bagajele, Sarah i-a pregătit un sandvici și i-a împachetat câteva fursecuri rămase de la reuniune. Annie a coborât și a pus pe masă o geantă mică de voiaj.

— Asta-i tot ce-ți trebuie? a întrebat Sarah.

I se părea cumva deplorabil. Ca mama ei să fie redusă numai la atât.

— Da, a spus Annie. Mai am niște haine acolo.

Și-a pus sandviciul și fursecurile în geantă, peste celelalte lucruri.

— De fapt, și tata mai are.

— Ah, a spus Sarah. Mai are?

Ar fi trebuit să se ofere să o ajute, când fuseseră toți acolo, s-a gândit Sarah.

— Da, a spus Annie. Anul ăsta nu m-am ocupat de absolut nimic, a râs ea, fără să fie veselă. N-am pus nici măcar plasele împotriva țânțarilor.
— Dar acum nu mai merită, nu-i așa? Să pui plasele.
— Nu. Nu, nu mai fac nimic până la anul.
— Iar la anul poate te ajutăm noi, eu sau Lucas, a propus Sarah. Trebuie doar să ne spui, mamă. Vrem să-ți fim de *folos*.

Annie s-a uitat la ea și Sarah a urmărit cum i se îndulcesc trăsăturile, cum este alungată tensiunea sau durerea.
— Dar îmi sunteți, a zis Annie. Îmi sunteți mereu. Și simplul fapt că ești acum aici mă ajută.

Au ieșit împreună în stradă, stând de vorbă despre reuniune: cât de reușită fusese, cine venise și cine ce spusese uneia sau alteia. Sarah a observat cât de ezitante erau răspunsurile mamei ei, cât de vorbăreață era ea însăși. A zis:
— Doamne, femeia aia, Rosemary sau cum o cheamă, părea tare amărâtă, nu-i așa?
— Zău? a făcut Annie.

S-a întors cu spatele la Sarah, pentru a deschide portiera din dreapta a vechiului Citroën și și-a aruncat geanta înăuntru.
— O, da! a dat Sarah din cap. Încă de când eram în librărie am remarcat că e pornită pe plâns. Și după aceea, acasă, a trebuit să urce la un moment dat — am văzut cum a *fugit* de-a dreptul din cameră.
— Îmi pare rău pentru ea, a spus Annie pe un ton cumva mai rece decât s-ar fi așteptat Sarah.
— Da. Vă știați bine? Tu și tata și cu ea?
— Mda, destul de bine, a zis Annie. Posibil ca el s-o fi știut ceva mai bine decât mine.

Sarah a dat din cap. După un moment, a spus:
— A *însemnat* mult pentru toată lumea tata. Face bine să știi asta, nu crezi?
— Da, a spus Annie.

Au mai stat o clipă așa, stinghere. Începuse să picure. În cele din urmă, Sarah a zis:
— Deci se pare că reuniunea nu te-a ajutat.

Și-a așezat cu blândețe o mână pe brațul mamei ei.

— Nu, nu prea. Parcă mi-a... răscolit tot.

Sarah a realizat că nu o mai văzuse niciodată pe mama ei atât de obosită, nici măcar după moartea lui Graham. Ceea ce o alimentase atunci, ceea ce-i dăduse o energie ciudată, fragilă, era un soi de negare a realității.

— Să știi că și mie, i-a spus mamei ei. Dar mi s-a părut o modalitate frumoasă de a ne... lua rămas-bun, ca să zic așa.

— O, da! Tu și Lucas ați făcut o treabă minunată.

— Și Jeanne, nu uita! Și Bill, și Peter, și Erica.

— Da. Voi toți. Vă sunt foarte recunoscătoare.

— Și tu, mamă, a mângâiat-o Sarah pe mama ei pe obraz. Aici, acasă. Și tu ai făcut o treabă minunată. A fost atât de plăcut! Am avut sentimentul că tata s-ar fi... Că ar fi fost mulțumit, ca să zic așa. I-ar fi plăcut atât de mult!

— Da, cred că da. Totul.

I-a zâmbit lui Sarah. („Un zâmbet mai lipsit de bucurie n-am văzut în viața mea“, i-a spus Sarah lui Thomas mai târziu.)

Annie a întins brațele către Sarah și s-au îmbrățișat, fiica înaltă și mama scundă, firavă. Annie s-a dus apoi pe cealaltă parte a mașinii ei absurd de vechi și a urcat. Sarah a stat să se uite după ea, să-i facă o vreme cu mâna, până când mașina a luat-o după colț și a dispărut după stejarul uriaș care se afla la capătul străzii. Atunci s-a întors și a străbătut încet aleea de acces, ridicându-și fața spre cer, pentru a simți pe obraji ploaia fină. A deschis poarta și a intrat în casă.

Vechea ei casă. S-a dus în living și s-a așezat, cuprinzând cu privirea, în mod conștient pentru întâia oară după multă vreme, spațiul acesta în care crescuse, înconjurată de cărți, discuri, CD-uri, picturi, fotografii și obiecte ciudate, care-i făcuseră plăcere unuia sau altuia dintre părinții ei de-a lungul vremii. Pe polița aceea, care traversa un perete, era bolul frumos, dar de o fragilitate care-l făcea imposibil de folosit, pe care tatăl ei i-l dăruise mamei sale pentru culoarea lui — un albastru atât de pal, încât era ca cerul înainte de ivirea zorilor. O colecție de scoici mititele era expusă alături, scoici rozalii sau pestrițe sau de

culoarea perlei. Le adunaseră împreună sau separat, de-a lungul anilor, de pe diversele plaje pe care se plimbaseră. În fața lui Sarah, pe lada pe care o foloseau drept măsuță de cafea, era un platou de argint, ornamentat, pe care-l primiseră cadou străbunicii ei, când se pensionase străbunicul din funcția lui de pastor al unei biserici din Minneapolis. Rafturile de cărți, care acopereau de sus până jos doi pereți ai încăperii, se curbau la mijloc sub greutatea cărților, unele dintre ele așezate orizontal deasupra celor care stăteau vertical, în șiruri.

Părinții ei zugrăviseră încăperea cu ani în urmă într-un ocru-pal, care se decolorase în timp. Sarah nu găsea cuvântul care să descrie culoarea actuală, o culoare pe care în copilărie o considerase densă și elegantă. Acum era uzată, un alb-maroniu. Podeaua era tocită, a remarcat Sarah, și pătată ici-colo. Peste tot erau atârnate pe pereți fotografiile lui Annie sau erau sprijinite de rafturi, în fața cărților, inclusiv numeroase instantanee cu Graham și Sarah și Lucas, cu diverși prieteni, multe cu grupuri de oameni la petreceri. Pe pereți și pe rafturi erau și tablouri, majoritatea pictate de prietenii artiști ai părinților ei.

Totul părea ponosit, se vedea limpede la lumina zilei — nu mai rămăsese nimic din drăgălășenia de aseară, pe care o crease Annie cu florile, cu lumina mai difuză, cu lumânările aranjate pretutindeni. Sarah nu observase acest lucru în copilărie — că era o casă ponosită. Nu observase cât de mult se deosebea de casele impunătoare dimprejur. Mică, pătrată, o singură încăpere spațioasă la parter, patru camere mici la etaj — ei i se păruse încăpătoare. I se păruse perfectă.

Dar odată, oprindu-se în pragul încăperii spațioase, o prietenă de-ale ei din perioada colegiului spusese:

— Uau! E așa de... excentric. Sau boem. Sau cam așa ceva. Ca în anii ’60. Sunt atâtea *lucruri*!

Atunci, Sarah văzuse și ea limpede că nu era o casă frumoasă, cum crezuse ea. Dar poate că fusese, înainte ca acest cartier să înceapă să devină elegant — casele cândva împărțite în apartamente redeveneau case pentru o singură familie, se montau obloane, placajul se repara și se picta în culori intense, se

amenajau grădini. Poate că atunci începuse și ea să vadă că, de fapt, casa lor părea nelalocul ei pe strada asta impozantă, printre celelalte case mari, victoriene, cu verandele lor late, cu cupolele lor.

Annie va rămâne oare aici? s-a întrebat Sarah. Oare își putea permite?

I-a trecut prin minte că nu știa nimic despre situația financiară a mamei sale. Nu putea câștiga mare lucru din munca ei — de fapt, poate nici cât să achite chiria studioului, poate nici cât să plătească pentru developare — care devenise aproape prohibitiv de scumpă de când mama ei trecuse la fotografiile color de format mare, Sarah știa acest lucru.

Casa le aparținea oare? Știa că o reipotecaseră pentru a achita taxele ei de colegiu, dar habar nu avea câte rate mai aveau de plătit. Nici măcar dacă lichidaseră prima ipotecă. Nu o întrebase nimic pe mama ei, abia acum îi veneau în minte aceste lucruri.

Nu și-o putea imagina pe Annie în altă parte, a realizat Sarah. Deși, în același timp, și-a dat seama și că impresia asta nu avea atât de mult de-a face cu mama ei, cât mai degrabă cu ea însăși. De fapt, nu-și putea imagina ca ea să aibă altă casă. Altă casă la care să se întoarcă, da, bineînțeles. Dar de la care să și plece, s-a gândit. Locul pe care să-l evoce de departe, din propria viață, când se gândea la *casa* ei — încăperea asta, cu tot ce se afla în ea.

S-a ridicat și s-a dus în bucătărie. Vasele de la micul dejun și ceștile de cafea de mai târziu rămăseseră în chiuvetă. A făcut curat — a pus vasele în mașină, a șters blaturile și colțul de masă la care șezuse împreună cu Annie. După ce a terminat, s-a întors în living. A umblat de colo colo, s-a uitat mai atent la toate, a atins obiectele. S-a oprit în fața uneia dintre fotografiile înrămate ale tatălui ei. Privea în obiectiv — la mama ei — cu un zâmbet blând, ochii lui exprimând tot ceea ce simțea pentru ea. Mai era și o poză mai mică de-ale ei, care-i plăcuse întotdeauna — Sarah era în cutia cu nisip care precedase terasa pavată din spatele casei, murdară, îmbrăcată doar cu niște pantaloni scurți, cu o dâră mai deschisă la culoare în murdăria de pe burtă, pe unde-i cursese

saliva din gură, vânturând o lopățică de plastic în direcția mamei sale. Sau, mă rog, a camerei.

Înainte de a ieși din cameră, s-a oprit o clipă și s-a învârtit o dată, lent, în jurul ei. Pe urmă s-a îndreptat grăbită către raftul scund. S-a aplecat și a luat în palmă cam un sfert din scoicile mititele, frumoase. Le-a strecurat în buzunarul de la blugi. După aceea s-a întors în bucătărie și a urcat la etaj, în dormitorul părinților ei.

A rămas o clipă în prag și a îmbrățișat totul cu privirea. A traversat încăperea și s-a așezat în fotoliul de la capul patului, fotoliul tatălui ei. O parte din ea se bucurase când plecase Annie, recunoștea acum. Da, se bucurase să aibă toată casa numai pentru ea. Se bucurase să umble prin ea, să și-l amintească pe tatăl ei aici, fără prezența îndoliată a mamei sale.

A zâmbit. Se bucura să aibă șansa de a lua din casă ceva ce avea legătură cu el, fără să fie nevoită să-i ceară permisiunea mamei sale, fără ca măcar să-i spună. Un secret.

Și-a întins picioarele pe pat, cum făcea tatăl ei dimineața, când era ea mică. În weekend mai ales, venea uneori aici, la părinții ei, se urca în pat lângă mama sau se așeza în poală la tatăl ei, în vreme ce cei doi adulți își continuau discuția și-și beau cafeaua.

Pe fereastra deschisă auzea acum că ploaia se întețise, simțea umezeala pământului. Și-a amintit ce impresie avusese de multe ori, venind în această cameră — impresia că părinții ei își destăinuiseră secrete, că era ceva între ei — poate totul — despre care ea nu știa nimic. Strategia sa de a-și face loc era să se arunce pe unul dintre ei, să fie gălăgioasă, zvăpăiată. Tatăl său reacționa de fiecare dată, o arunca de pe-o parte pe alta, se hârjonea cu ea, o făcea să țipe de bucurie.

Mama ei era mai puțin amuzantă — în diminețile când Sarah își lua nasul la purtare, Annie se retrăgea, pur și simplu. Se dădea jos din pat, își lega chimonoul mai strâns în jurul corpului și se ducea la baie. Ceea ce punea capăt la tot.

Cât de clar a înțeles mai târziu, privind în urmă — stânjenitor de clar —, că de multe ori le întrerupsese, probabil, o partidă de sex.

Și-a amintit acum că se trezise odată noaptea, în camera ei. Avea șapte, poate opt ani. Auzise ceva, un țipăt. Un geamăt. Rămăsese întinsă, cu auzul încordat, o perioadă lungă, tăcută, care o înspăimântase.

După aceea auzise din nou vocile părinților ei, fluxul acela familiar, ritmic, dintre ei. Vocea lui gravă, răgușită, șoptind. Vocea ei mai înaltă, mai blândă, răspun-zându-i — crescând și scăzând în intensitate. Râdeau înfundat. Vocea mamei ei era uneori atât de slabă, încât Sarah abia dacă o auzea. Dar parcă o *simțea*, parcă simțea felul ei special de a vorbi cu el.

Sarah începuse atunci să plângă în pat, întâi doar pentru sine, o durere fără nume, particulară, pe care la vârsta aceea nu avea pretenția să o înțeleagă. Dar pe urmă, tot mai tare, dorindu-și să vină la ea unul dintre ei. După un minut, două, venise într-adevăr mama ei și se așezase pe marginea patului. Îi înlăturase lui Sarah, cu un gest tandru, părul de pe față, o întrebase dacă visase urât.

Sarah și-a amintit că se supărase și mai tare, trecând la un gen de isterie care devenea tot mai reală pe măsură ce o juca.

Până la urmă, mama sa plecase și venise tatăl ei, cel pe care și-l dorise din capul locului, după câte se pare. A stat cu ea, a mângâiat-o pe cap, cum făcuse și mama, i-a șoptit ca un cântec de leagăn: *Hei, puiule, hei, puiule*. Când s-a întins lângă ea, Sarah începuse să se calmeze și, într-un final, a adormit.

Îi vorbise odată, mult mai târziu, lui Lucas despre această întâmplare, despre dorința ei, dorința ei „clasică“, după cum o descrisese, de a se vârî între Graham și Annie. De a triumfa asupra mamei ei. Penibil de oedipiană.

Sau elektriană, zisese Lucas.

— Cum o fi, spusese ea și apoi îl întrebase dacă avusese și el vreodată un asemenea sentiment.

— Față de Graham? întrebase Lucas.

— Da.

— Păi, după cum știi, Annie nu e mama mea, astfel încât aș zice că situația mea a fost cu totul alta.

— Da. Așa-i.

— Mie mi-a *plăcut* că Annie era cu Graham. Mi-a plăcut că Graham era cu ea. Mi-o doream pe ea ca mamă. Mi-l doream pe el ca tată.

I-a adresat un rânjet, celebrul lui rânjet de lup.

— Dar *este* tatăl tău.

Lucas o privise și dăduse din cap, cu același rânjet pe față.

— Mi-i doream pe amândoi, spusese. Mi-i doream pe amândoi împreună. Nu pricepi? Ceea ce aveau ei împreună. Îmi doream *casa* asta, îmi doream să fie a mea.

Își plimbase privirea împrejur, de parcă abia atunci ar fi înregistrat întâia oară acest interior. Stăteau la masa din bucătărie, unde stăteau toți când discutau. Pe urmă râsese și îi explicase ce simțea.

— Îmi doream exact ceea ce aveai tu, Sarah, sora mea! a zis și și-a îndreptat degetul arătător spre ea, ca un pistol: Îmi doream viața ta.

Iar eu mi-o doream pe a ta, fusese cât pe-aci să spună Sarah. Dar, bineînțeles, nu era adevărat. Fiindcă, deși la vremea aceea ar fi vrut să o aibă pe Frieda — mereu atât de statornică, atât de sigură pe ea, atât de *echilibrată* —, nu l-ar fi avut pe Graham. Și ăsta era, de fapt, miezul discuției sale de atunci cu Lucas, se gândea Sarah acum. Amândoi își doriseră același lucru. Și, din motive diferite, niciunul nu putuse avea exact ceea ce-și dorise.

A simțit cum i se umplu ochii de lacrimi, cum i se pune un nod în gât. S-a ridicat din fotoliul enorm, uzat și s-a dus în biroul lui Graham. S-a întins pe canapea și s-a uitat în sus și împrejur, la toate — la cărțile înghesuite pe rafturi, puse din loc în loc pe două rânduri. La cărțile stivuite pe podea, pe birou, pe masă. La hârtiile cu scrisul lui înclinat spre stânga. La fotografii — cu Annie, cu Lucas, cu ea. Camera păstrase cumva mirosul lui, deși la fel de bine ar fi putut spune că Graham păstra cândva mirosul camerei — de la cărți, de la hârtii. De la tot, până și de la perna destrămată de pe canapeaua pe care se întindea el să citească. Pe care stătea ea acum întinsă, începând să plângă.

Pe parcursul verii, durerea pricinuită de pierderea tatălui ei o copleșise pe Sarah cu intermitențe — de fiecare dată o lua prin surprindere, într-un mod pe care uneori îl percepea ca pe un asediu.

Nu imediat, nu. Când o sunase Annie să-i spună că tatăl ei murise în cursul nopții, în somn, Sarah nu-l mai văzuse de șase luni, de la Crăciun. Moartea lui nu i se păruse reală, se întâmplase undeva atât de departe de ea, ca timp, ca spațiu. Să nu-l vadă era ceva obișnuit în viața ei și parcă nu-i venea să creadă că acum lipsea mai mult decât lipsise înainte din cotidianul ei. Plânsese puțin, fiindcă se simțea constrânsă de prezența lui Thomas. Dar și fiindcă avea atâtea de făcut! Să-și cumpere bilet de avion, să-și aranjeze să lipsească de la serviciu, să-și facă bagajele.

Și pe urmă, în cele câteva zile cât stătuse în Cambridge, o avusese pe mama ei, atât de pierdută în durerea sa, încât Sarah se simțise obligată să fie puternică. Parcă nu fusese momentul pentru propriul doliu.

Dar, odată întoarsă la San Francisco — în mod ciudat, din nou departe de tatăl ei, de locul în care el fusese atât de viu —, o năpădise în mod imprevizibil și ilogic, în momente neașteptate. Își pregătea ceva de mâncare într-o seară, cândva pe la mijlocul verii, și-i trecuse prin minte, de parcă nu s-ar mai fi gândit niciodată la acest lucru, că nu-l va mai vedea niciodată, nu-i va mai auzi niciodată glasul, glasul lui profund, plin de bucurie.

Stinsese focul, simțindu-se absurd de mândră că era atât de responsabilă, și se lăsase în genunchi pe podea, legănându-se înainte și înapoi, în timp ce plângea.

Și într-o după-amiază la serviciu, trecând pe lângă încăperea pentru pauze, întâi auzise și pe urmă văzuse trei oameni înăuntru, trei oameni care pufniseră în râs, care râdeau în hohote de ceva, unul dintre ei îndoit de spate și lovind cu pumnul în masă, pradă unei hilarități isterice provocate de gluma pe care și-o spuseseră. Atunci, o cuprinsese o asemenea furie — fiindcă râdeau, fiindcă nu *știau* — încât trebuise să se ducă direct în

biroul său și să închidă ușa în urma ei, pentru a se calma, pentru a aștepta să nu-i mai tremure mâinile.

Și prima dată când făcuse dragoste cu Thomas, în iunie, după ce se întorsese din scurta ei călătorie acasă, nu-i putuse suporta tandrețea. Voia să dispară în sex, să înceteze să mai existe, să nu mai existe decât în senzațiile ei. Îl trăsese lângă ea, se răsucise sub el, îl ghidase cu corpul ei, cu mâinile, să pătrundă în ea întâi așa și pe urmă așa, împingându-se întruna în el, cu duritate, până când asudaseră amândoi, până când ea era epuizată.

După aceea Thomas o ținuse în brațe și-i îndepărtase părul umed de pe față. Îi șoptise:

— Ce facem noi aici, Sarah? De ce facem asta acum? și ea izbucnise în lacrimi și exclamase:

— Pentru că suntem *vii*!

La ce se referise ea? Thomas nu-i ceruse nicio explicație, doar o ținuse în brațe. Dar mai târziu se întrebase singură ce anume *făcea*? Așa își manifesta doliul după tatăl ei, într-un mod atât de lipsit de sens?

Nu știa nici ea și asta o zdruncinase — incapacitatea de a se înțelege pe sine în acel moment și faptul că-l lăsase pe Thomas să-i vadă confuzia intimă.

Acum se oprise din plâns. S-a ridicat în capul oaselor pe canapea. Se înșelase — nu voia să rămână singură în casă. S-a ridicat, a deschis computerul lui Graham și a căutat un zbor mai târziu, în aceeași zi, către San Francisco.

Când a ajuns acasă, cu puțin înainte de ora 11, și-a trântit geanta în gol, după ușă. A străbătut holul lung și a intrat în baie, să se spele pe față, pe dinți. În dormitor, în întuneric, și-a scos bluza și a aruncat-o pe jos. Și-a descheiat blugii și i-a dezbrăcat grăbită. Scoicile mititele, pale, pe care le furase de acasă, i-au căzut din buzunar și s-au risipit pe jos, cu sunetul discret al unor animale care o zbugheau sub patul ei.

24

Când Annie a oprit motorul și a privit împrejur, la pajiștea năpădită de buruieni, în centrul căreia se afla cabana, a avut sentimentul deslușit că fusese o greșeală să vină aici. De data asta nu o va ajuta în niciun fel... să fie singură.

Dar nu mai suporta să rămână nici un minut în plus cu Sarah, asta simțise. Nu se mai putea preface că nu era furioasă pe Graham.

A deschis portiera și a traversat curtea. Sub cerul cenușiu, totul părea neprimitor. Cabana trebuia zugrăvită. Pietrele mari, pe care le așezase Graham ca potecă în prima vară după ce deveniseră proprietarii cabanei, erau acum aproape ascunse în iarba udă. Plantele crescute prea înalte, din locul în care-i împrăștiaseră cenușa, își pierdeau petalele, rămâneau numai tulpini veștede.

Când a intrat în casă, era rece și mirosea a igrasie. Era exact opusul unui refugiu. Și-a lăsat pe masă poșeta, geanta de voiaj și cheile și a stat apoi în încăperea principală, copleșită de o senzație aproape fizică de indecizie. Fiindcă nu avea unde să se ducă — asta era. Nu exista loc în care să evadeze din sine, să evadeze din propria minte, care răsucea pe toate fețele singurul lucru pe care nu voia să și-l amintească — Rosemary la biroul lui Graham, ridicând capul, expunându-și durerea. Și celelalte imagini, produse insistente ale imaginației, pe care nu le putea împiedica. Graham mișcându-se deasupra lui Rosemary, Graham depărtându-i picioarele, Graham râzând cu ea, Graham șezând la masă vizavi de ea, vorbind cu ea.

Nici când fusese prima oară aici, în cele câteva săptămâni de după moartea lui, nu se putuse împiedica să nu-l evoce, să evoce toate amintirile despre el. Fața i s-a schimonosit într-un zâmbet amar, gândindu-se acum la acest lucru, la cât de mult își *dorise* atunci să și-l amintească. Își dorise să-și amintească tot, pentru a-l

simți alături de ea și a se consola cu prezența lui. Căutase acele amintiri, ele erau balsamul de care avea nevoie. Și, bineînțeles, erau totodată rănile pentru care avea nevoie de balsam. În zilele acelea, rememorase totul întruna — întunericul în care făceau dragoste aici, liniștea și firescul vieții lor cotidiene. El, încălzindu-i în palme picioarele reci de la apa lacului. El, cu mâna pe inimă, mulțumindu-i pentru cină. Până și vasele vechi, din care mâncase singură, îi erau dragi, i-l aduceau parcă mai aproape. Ca să vezi..., s-a gândit acum, teama mea de a pierde tot, de a-l uita.

Acum își dorea să-l uite, își dorea ca mintea ei să întrerupă circuitul acestor imagini.

Aici nu există nimic care să mă consoleze, s-a gândit.

— Tot ce-mi amintesc e... un rahat! a scuturat din cap înverșunată.

Un rahat, fiindcă fiecare amintire aducea cu sine amărăciune. Aducea cu sine propria rectificare — imaginea celeilalte persoane, la care se gândea el poate în timp ce făceau *una*, în timp ce făceau *alta*. Cum făcuse el toate aceste lucruri cu altcineva. Și gândul îi tot revenea la Rosemary, cum își întorsese fața către lumina care venea din hol.

Brusc, a traversat livingul cu pași grăbiți, până la șirul de cărți așezate pe scândurile prinse în perete. Dintr-o singură mișcare amplă, a aruncat pe jos toate cărțile de pe o scândură, bucuroasă de bufniturile lor grele. Gâfâia. S-a răsucit pe călcâie și s-a dus în bucătărie. Și-a impus să stea nemișcată acolo, privind pe geamul de deasupra vechii chiuvete, cu mâinile încleștate pe marginea blatului, privind sclipirile lacului și nevăzându-le. Nevăzând copacii de pe malul opus, nevăzând petele galbene și roșietice de pe frunzele lor.

Cine este această versiune a mea? s-a întrebat. Atât de geloasă! Atât de mânioasă!

Era pierdută. Se pierduse. Când? Ceea ce se temuse că se va întâmpla, pe vremea când îi făcea curte, se întâmplase. Capitulase în fața lui, în fața căsniciei lor. Acum era ca Frieda — soția geloasă.

S-a gândit la Frieda, la ce spusese Frieda despre infidelitățile lui Graham — că nu erau importante pentru el, că Annie ar trebui să înțeleagă acest lucru, că ea însăși înțelesese prea târziu. Dar Frieda avea marele avantaj de a fi consimțit la vremea respectivă, chiar dacă ulterior ajunsese să-și regrete consimțământul. Într-un fel, avusese un cuvânt de spus. În orice caz, el îi *spusese* ce făcea. Ea știuse. Nu trebuise să afle *post factum*. Nu trebuise să suporte șocul. Să suporte conse-cințele.

„Dar dacă m-ar fi întrebat?“ și-a spus Annie cu voce tare. „Dacă mi-ar fi spus: «Annie, vreau să fac asta. Vrei și tu?» Sau doar: «Vreau să fac asta.»“

Dar *nu-i* spusese, s-a gândit. Nu o întrebase. Îi ascunsese acest lucru. Secretul.

Dar îi spusese Friedei. Friedei. Prietenei ei. Annie a scos un sunet ciudat, un geamăt.

A deschis ușa de la verandă și a ieșit.

Aerul era răcoros, aproape rece. Cât era ceasul? Mijlocul după-amiezii, oricum. Soarele se ivise pentru o clipă din spatele norilor, iar în pădurea din jurul casei erau umbre întunecate. A simțit o adiere și a auzit cum cădeau din copaci picături de ploaie pe patul de frunze uscate de dedesubtul lor.

Trebuia să plece. Să plece naibii de aici. Era ca o necesitate fizică. Respira superficial, îi tremurau mâinile. S-a întors în cabană, a închis ușa de la verandă, a încuiat-o. Și-a adunat lucrurile lăsate pe masa din bucătărie și s-a dus la ușa din față. A ieșit în aerul rece, umed, a încuiat și ușa asta în urma ei. I s-a părut cumva un gest definitiv.

A mai stat câteva clipe în curte și a privit împrejur. Totul i se părea trist. Totul cerea muncă. Doar uitându-se, se simțea istovită. Cum își putuse închipui că locul acesta era un refugiu? S-a uitat la lunga alee bătătorită pe care venise, la tunelul dintre copacii care se arcuiau din ambele părți — copacii care-ți atingeau cu crengile mașina când treceai printre ei. Aleea cotea la un moment dat, nu-i vedeai capătul. Nu mai avea altceva de făcut, decât să urce în mașină și să parcurgă înapoi drumul acela către nesfârșire, să se întoarcă de unde venise. Nu se putea afla

într-un loc mai bun, într-un loc care să o ajute să facă față sentimentelor ei.

A urcat în furgonetă și a pornit motorul.

A oprit de două ori. Prima oară, fiindcă și-a dat seama că nu știa unde se afla, atât de neatentă era. Nimic nu-i părea cunoscut și nu mai avea nicio noțiune a timpului de când conducea. În cele din urmă, a văzut panoul care indica popasul din preajma Ieșirii 10, dar nu i-a fost de niciun folos — se simțea în continuare atât de dezorientată, încât s-a speriat. A virat în dreptul popasului, a trecut pe lângă câteva mașini oprite și s-a dus până în capătul parcării. Era un camion acolo, dar n-a văzut pe nimeni înăuntru. A oprit motorul, a coborât geamurile și a rămas pe scaun, încercând să respire lent și profund, până când corpul ei a părut că s-a calmat.

A doua oară a oprit să facă plinul — remarcase în ultimul moment că benzina era pe terminate. Și asta a speriat-o, gândul că ar fi putut conduce până ar fi rămas fără benzină și după aceea ar fi trebuit să aștepte să o ajute careva. Această imagine a ei, singură, pierdută, stând neputincioasă la marginea șoselei, așteptând să o salveze ceva sau cineva, i s-a părut atât de cumplită, încât a plâns câteva minute în benzinărie, după ce a urcat din nou la volan.

Acasă, ușa era încuiată. A descuiat, a intrat și a strigat-o pe Sarah, deși și-a dat seama că nu era acolo, după senzația de nemișcare a aerului din casă. Pe urmă a văzut bilețelul pe podea, cu o carte așezată pe marginea lui, pentru a-l fixa.

„M-am răzgândit, nu mai rămân“, scrisese Sarah. Plecase la aeroportul din Boston, să se pună pe o listă de așteptare, pentru a se întoarce mai devreme la San Francisco. Spera ca șederea în Vermont să-i aducă lui Annie „mângâiere“. Annie a suspinat.

Și-a dat jos geaca și a atârnat-o de stâlpul scării. S-a dus în living și s-a așezat pe canapea. Înăuntru nu mai era aproape deloc lumină și tot ce se afla în camera umbroasă, toate aceste lucruri pe care le alesese pentru... ce? — embleme ale vieții ei cu

Graham? cu Sarah? —, toate îi păreau străine, neatrăgătoare. A închis ochii. Era bucuroasă că Sarah plecase.

După un minut, două, s-a ridicat în genunchi și s-a aplecat peste speteaza canapelei, s-a întins după cărțile de format mare de pe raftul din spatele acesteia. Era acolo unde-l lăsase — albumul *O librărie și amintiri*. L-a luat și s-a așezat la loc, adâncită în pernele vechi, cu albumul în poală. A aprins lampa de lângă ea și l-a deschis, simțind cum crește furia în ea. Îi tremurau mâinile.

25

Pe Frieda o bulversase discuția cu Jeanne — discuția în care Jeanne îi spusese că ceremonia de împrăștiere a cenușii lui Graham era numai pentru familia apropiată. Gândindu-se ulterior, se simțise tratată cu brutalitate. Recapitulase în gând ceea ce-i spusese Jeanne și aproape fiecare cuvânt i se păruse o lovitură. Îi trebuiseră câteva zile să se refacă.

Dar, cu timpul, începuse să creadă că Jeanne avea dreptate — că Annie avea, bineînțeles, dreptul la o ceremonie restrânsă și intimă, dacă asta era ceea ce-și dorea. Avea dreptul să pună în centrul atenției decesul soțului ei — ca punct final al căsniciei sale cu Graham.

Iar în următorul pas, care i s-a părut logic Friedei, a început chiar să o admire pe Jeanne pentru rolul ei în toată povestea. Cum refuzase să se scuze! Cât de clară și neclintită fusese! Cu câtă înverșunare apărase drepturile lui Lucas! Acest fapt a ajutat-o să le vadă căsnicia într-o lumină nouă și a umplut-o de bucurie că Lucas avea pe cineva atât de loial alături.

A mai ajuns să creadă și că poate *într-adevăr* profitase de Annie în anumite privințe. Nu se gândise niciodată la acest lucru, datorită lui Graham, bănuia. Pentru că lui — și în cele din urmă și ei — i se păruse firesc ca ea să facă mereu parte din viața lui cu Annie. În primele zile după ce stătuse de vorbă cu Jeanne, a început să se întrebe cât o costase pe Annie să fie atât de *generoasă*, după cum se exprimase Jeanne.

Pentru prima oară, s-a mai gândit și la faptul că prezența ei la atât de numeroase momente importante din viața lui Annie cu Graham fusese poate intruzivă. Nedorită. A început chiar să se simtă într-un fel penibilă — uneori păruse probabil atât de neajutorată, atât de disperată!

Pentru a face față tuturor acestor sentimente, s-a agățat de ideea că va trebui să-i ceară scuze lui Annie, să-i ceară scuze într-un mod care le va reechilibra relația, cel puțin așa spera.

Sau poate nu să-și ceară scuze, s-a gândit. S-ar putea să fie dificil să discute pe față cu Annie. Sigur nu va vrea să-și recunoască iritarea sau supărarea legată de Frieda. Sentimente de care poate nici nu era conștientă. Sau, dacă era conștientă, sigur se jena să i le destăinuie ei, Friedei.

A început să se concentreze asupra cuvintelor pe care le va rosti în memoria lui Graham la reuniunea din librărie. S-a gândit să le scrie, pentru ca Annie să le înțeleagă ca pe un mod al ei de a-i spune cât de rău îi părea, dar un mod care să nu reprezinte o povară pentru Annie.

Le-a scris și pe urmă le-a tot revizuit, a șters paragrafe întregi, a schimbat o frază ici, un cuvânt sau o sintagmă colo. Le-a citit cu voce tare și după aceea le-a rostit de cinci sau șase ori, pentru a fi sigură că exprimau exact ceea ce simțea, pentru a fi sigură că erau clare, că erau, în sine, suficient de generoase.

Când le-a rostit la reuniune, a simțit cu o profundă plăcere că funcționau. A observat cum se înseninează Annie la față, cum deschide mâinile într-un gest de recunoștință, de binecuvântare. A simțit același lucru când s-au îmbrățișat seara, mai târziu — și i-a fost din nou recunoscătoare lui Jeanne pentru tot ceea ce-i spusese.

Toate acestea au fost, în mare parte, date la o parte începând de a doua zi după reuniune — date la o parte de șocul și supărarea lui Annie din pricina presupusei relații a lui Rosemary cu Graham, dar și din pricina felului în care Frieda fusese, în opinia lui Annie, complice la toată această poveste. Complice la păstrarea secretului față de Annie.

Frieda era zdrobită. Sperase atât de mult ca ea și Annie să o ia cumva de la capăt! Profunda supărare a lui Annie — pe Graham, pe Frieda — făcuse acest lucru imposibil. Pe Frieda o obseda — în parte, fiindcă se simțea vinovată că-i confirmase lui Annie relația

lui Graham cu Rosemary, când, de fapt, ceea ce crezuse că-i confirmă fusese relația de mai demult a lui cu Linda Parkman.

Încercase odată, toamna, să stea de vorbă cu Annie despre toate acestea, să-i sugereze că Rosemary era poate doar o prietenă tristă a lui Graham. I-a spus că nu e sigură că Graham o înșelase într-adevăr pe Annie cu Rosemary — dovada lui Annie nu era foarte convingătoare, zău așa. Era mai degrabă interpretarea pe care o dăduse ea durerii lui Rosemary. La fel de probabil era ca Rosemary să fie îndurerată de pierderea din propria viață, pierdere pe care moartea lui Graham i-o reamintise, nu-i așa? Nu divorțase recent? Nu-i spusese Annie acest lucru? Frieda cunoștea senzația aceea de pustiu, de vid pe care-l crea suferința — în unele privințe, o senzație mai rea decât moartea. Un eșec. O înfrângere. O profundă, profundă înfrângere. Pentru ea, pierderea fusese o adevărată tortură, încât își putea imagina ca moartea lui Graham să-i fi reamintit lui Rosemary acest lucru.

Îi spusese toate astea lui Annie când trecuse odată pe la ea — în lunile acelea, Annie își făcuse un obicei din a veni acasă la Frieda o dată sau de două ori pe săptămână. Frieda era singurul om cu care putea vorbi despre aceste lucruri, i-a spus. Erau prea dureroase, prea umilitoare, pentru a le discuta cu altcineva. Nu voia să strice și amintirile altcuiva despre Graham.

Când Frieda a început să-i sugereze lui Annie că Rosemary era poate doar o prietenă îndoliată, nu neapărat o iubită, Annie s-a îndreptat de spate și a fixat-o cu privirea, de pe cealaltă latură a mesei de bucătărie. Frieda a ezitat și, în cele din urmă, a amuțit. Annie a așteptat o clipă și apoi a spus:

— N-ai stat tu aici, în fața mea, și mi-ai spus că știai de relația lor?

Iar ochii ei negri păreau gata să iasă din orbite.

Cum să-i fi spus Frieda atunci că, de fapt, se referise la o *altă* iubită? O iubită de pe la începuturile căsniciei lui Annie și Graham? Cum să mai fi adăugat și *acest* lucru la amestecul de mânie și mâhnire pe care-l simțea Annie?

— Ba da, asta ți-am spus, i-a zis Frieda atunci lui Annie. Ai dreptate, așa e. Îmi pare rău, numai că... parcă nu-mi vine nici

mie să cred.

— *Ție* nu-ți vine să crezi! a spus Annie pe un ton amar. Imaginează-ți cum mă simt eu!

— Știu, știu, Annie!

— Și trebuie să mă port de parcă *nu* m-aș simți așa. Trebuie să-mi joc rolul — rolul de soție îndoliată. Și *urăsc* asta, Frieda! lovise ea cu palma în masă, cu toată forța, și Frieda se trăsese înapoi. Urăsc asta! Că trebuie să mă prefac! a zis și glasul i s-a frânt.

— Știu, spusese Frieda. Te înțeleg.

Acela fusese momentul în care Annie îi spusese Friedei că ea era singura persoană cu care putea vorbi.

Dar cu Edith? întrebase Frieda. Cu Edith nu putea vorbi? Dar încă de la primele cuvinte realizase cât de egoistă era.

Oricum, Annie zisese că nu. Nu voia să spună nimănui altcuiva. Scuturase din cap cu înverșunare, își dezvelise dinții. Nu mai puteai spune că e frumoasă.

— Așa se nasc bârfele, așa se întâmplă, zisese Annie. Îi spui unui om în care ai încredere și, după un timp, nu-și mai poate ține gura. Îi spune cuiva în care are *el* încredere și poate celălalt nu ține atât de mult la tine, nu ține la *protagoniștii* poveștii. Și e o poveste atât de savuroasă, încât nu se poate abține să n-o relateze mai departe. Și curând ai un întreg univers de oameni care-ți cunosc secretul, a râs ea fără niciun haz. Da, îți cunosc secretul, dar nu vor ca tu să știi că ți-l cunosc. Și atunci încep și ei să se prefacă și la un moment dat te trezești că nu mai ai nicio certitudine despre nimeni. Nu-ți mai dai seama care dracu' știe și care n-are habar.

Frieda stătea tăcută, derutată. Percepea fiecare cuvânt al lui Annie ca pe o acuzație.

Annie s-a aplecat în față, aproape zâmbind.

— Și pe urmă cineva, cumva, îi spune cuiva care o cunoaște pe Sarah sau îl cunoaște pe Lucas și vrea să stea de vorbă cu ei sau poate aduce vorba doar din întâmplare, a zis ea și s-a tras iar înapoi. Și se trezesc și ei amestecați în întreaga poveste. Și atunci, imaginea pe care o aveau despre tatăl lor... s-a zis cu ea!

Frieda simțea nevoia să spună ceva.

— Eu nu cred, a propus. Nu cred că cineva i-ar putea spune lui Sarah sau lui Lucas.

— Nu? Păi, tu nu mi-ai spus mie?

— Tu m-ai *întrebat*, Annie. M-am gândit că știai deja.

Au rămas o vreme tăcute. Pe urmă, Annie a spus:

— Dar dacă n-aș fi știut, Frieda? Dacă n-aș fi fost sigură. Dacă aș fi așteptat de la tine să spui: nu, nu s-a întâmplat așa ceva. Nu. N-ai voie să crezi așa ceva despre Graham.

Frieda s-a simțit încolțită. Era prinsă între durerea și mânia lui Annie.

Era și ea furioasă, și-a dat seama. Când cel mai mult își dorise să poarte doliu după Graham în felul ei, să-și amintească cele mai duioase momente din perioada când se îndrăgostiseră unul de celălalt, din perioada de început a căsniciei lor. Să-și amintească de generozitatea lui față de ea de-a lungul atâtor ani, loialitatea lui neabătută. În fiecare an, îi aducea de ziua ei șampanie și cadouri. Când murise tatăl ei, stătuse cu ea trei, patru seri la rând, până când se simțise din nou în stare să doarmă.

Uneori trecea pe la ea, să joace un scrabble sau să bea o bere și stăteau de vorbă — despre Lucas, despre Sarah. Despre cărți sau filme. Fleacuri — prețurile locuințelor. Un banc bun pe care-l auzise Graham.

De ce nu putea să aibă propria tristețe tandră? De ce trebuia să se cufunde în ceea ce simțea Annie? De ce trebuia să o asculte pe Annie vorbind întruna despre cum fusese înșelată? Uneori îi venea să o întrebe acest lucru sau să-i spună să înceteze, să-i spună să nu mai treacă pe la ea. Odată a stat tăcută și nemișcată la etaj, în timp ce Annie suna întruna jos la ușă. Până și sunetul strident al soneriei i s-a părut Friedei plin de mânie, dar Annie a plecat într-un final. Iar Frieda s-a simțit vinovată după aceea.

Dar se sfârșise. Poate că Frieda nu fusese în stare să-i ofere lui Annie, în suficientă măsură, ceea ce-și dorea. Poate că Annie simțise împotrivirea Friedei la modul ei de a privi lucrurile. Poate că Annie *începuse* să stea de vorbă cu Edith sau cu altcineva și găsise acolo consolare. Dintr-un motiv sau altul, pe măsură ce trecea toamna, pe măsură ce zilele deveneau tot mai întunecate,

Annie nu mai venea la fel de des pe la Frieda și, în cele din urmă, n-a mai venit deloc.

La început, Frieda s-a simțit în principal ușurată. Dar pe urmă a început să-și facă griji pentru Annie. Era, în fond, prietena ei dragă.

Deci, Frieda i-a telefonat în cele din urmă, la începutul lui decembrie, să o întrebe cum se simțea, cum se descurca.

— Foarte bine, mulțumesc, a zis Annie.

Pe urmă a râs, neconvingător. Fără măcar să încerce să fie convingătoare, a fost impresia Friedei.

Dar Frieda a mai încercat, i-a mai telefonat. Și-a rea-mintit cum reacționase Annie la cuvintele pe care le rostise ea în memoria lui Graham la reuniunea din librărie. Ce simțise ea față de Annie și față de sine când rostise acele cuvinte. A continuat să-i telefoneze și, treptat, ușor, pe parcursul sărbătorilor și al lunilor lungi și întunecate din miezul iernii, parcă s-au apropiat din nou. Cel puțin, așa credea Frieda. Așa spera.

Nu întocmai cum își dorea ea. Pentru asta era nevoie de timp. Dar Frieda avea timp.

Pe la sfârșitul lui februarie, Jeanne a născut o fetiță, căreia i-au dat numele unei mătuși nemăritate a lui Jeanne, Claire, care o preferase pe ea tuturor celorlalți nepoți și celorlalte nepoate. Care-i plătise cursurile de la școala de actorie la care studiase Jeanne în Paris, înainte de a se muta în America.

La invitația lui Lucas și a lui Jeanne, Frieda a plecat la New York să-i ajute, a doua zi după ce Jeanne a venit acasă cu fetița. Pentru ea, invitația a fost ca un dar, ca o confirmare încurajatoare a locului ei în familie, a rolului său unic de bunică a lui Claire. Bucuria pe care i-a adus-o acest fapt a umplut de semnificație tot ceea ce a făcut în zilele cât a stat la ei.

A rămas o săptămână, dormea în living pe canapea și se trezea noaptea când începea Claire să plângă. Mai bine spus, nu plângea, ci scotea un sunet care-i amintea Friedei de scârțâitul balamalei unei uși care se deschide larg și pe urmă se închide lent, încontinuu.

Se ducea la pătuțul lui Claire, care era în încăperea de lângă sufragerie. O ridica și o ținea în brațe până se calma, îi cânta domol cântecelele pe care i le cântase și lui Lucas cu atât timp în urmă. O punea jos și-i vorbea, în timp ce-i schimba scutecul ud, uneori plin de caca. O ștergea la funduleț, îi schimba câteodată și pijamaua, dacă era udă. Pe urmă o ridica din nou și străbătea cu ea în brațe coridorul lung și îngust care ducea la dormitorul lui Jeanne și Lucas.

Când deschidea ușa de la camera lor, simțea aerul umed și stătut dinăuntru. Mirosea a naștere și lapte și sânge închegat și corpuri încinse, al lui Lucas și al lui Jeanne. Prima dată când a intrat în dormitorul lor, i s-a părut aproape șocant de intim. S-a aplecat să o atingă pe Jeanne pe umăr, ținând lipit de propriul corp ghemotocul fără greutate care era Claire. Fetița răsucea deja capul dintr-o parte într-alta, la pieptul Friedei, în căutarea sfârcului.

Când se întorcea noapte de noapte singură în living, să se întindă la loc pe canapea, Frieda era năpădită de amintiri despre cum fusese când era Lucas bebeluș — același sentiment de a fi izolată într-o viață care se transformase pe deplin, în mod miraculos.

Niciodată nu mai fusese atât de fericită ca atunci — Graham păruse atât de fermecat de Lucas, de ea! Frieda se gândise că era miracolul care-l va aduce înapoi la ea, miracolul datorită căruia lumea lor — ei trei, ei trei în pat — îi va fi suficientă lui Graham. Nu-și putuse imagina ca el să nu simtă, la fel ca ea, bucuria de a fi reîntregit ceva ce se sfărâmase, de a fi completat ceva. O vreme, i se păruse posibil, miracolul i se păruse posibil.

Nu știa când reîncepuse povestea cu celelalte femei. Nu știa, de fapt, dacă încetase vreodată. Nu putuse ști, atât de orientată către sine fusese, atât de sigură se simțise, atât de fericită.

Până când nu se mai simțise așa.

Încerca să împiedice aceste gânduri. Își reamintea cât de norocoasă era că se afla acolo, că o chemaseră. Se concentra asupra plăcerii de a fi împreună cu bebelușul, de a-i ajuta pe Lucas și pe Jeanne. Făcea tot ceea ce era necesar pentru Claire,

când era trează. Când trebuia schimbată sau îmbăiată. Iar când Claire dormea, erau destule treburi de care să se ocupe Frieda — cumpărături, gătit, curățenie.

Iar noaptea, mormanele nesfârșite de rufe. (Coborârea cu liftul acela demodat, cu așternuturile urât mirositoare ale fetiței și schimburile de haine, bluzele pătate cu lapte ale lui Jeanne, chiloții ei pătați de sânge. Pe urmă, spălătoria înghesuită. Necazul de a-și găsi rufele umede trântite pe masa pentru împăturit și rufele altcuiva rotindu-se într-unul dintre uscătoare.) Îi făcea bine să se simtă atât de prinsă, clipă de clipă.

Frieda se gândise că va putea sta de vorbă cu Lucas seara, după ce se ducea Jeanne la culcare, dar el se retrăgea de obicei la masa din sufragerie și-și întindea hârtiile pe ea. Frieda era oricum tot timpul obosită, așa că seara aștepta să-i vină rândul la baie și pe urmă își aranja așternutul pe canapea și se întindea, iar lumina din sufragerie pătrundea prin ușa dublă, de sticlă, pe care o închidea Lucas în urma lui. Îl putea urmări cum stătea acolo, cu spatele la ea, cum lua paginile de pe un teanc și le așeza pe celălalt, cum se întrerupea uneori, pentru a nota ceva pe foaia din fața lui. Uneori, Frieda se trezea când se deschidea ușa de la sufragerie — clicul zăvorului, scârțâitul balamalelor —, deschidea ochii și vedea silueta întunecată a lui Lucas trecând prin living, îndreptându-se către coridorul lung, obscur.

Dar cu două seri înainte de a pleca, Frieda s-a dus la ușa închisă a sufrageriei și a bătut ușor într-unul dintre panourile de sticlă. L-a văzut pe Lucas cum tresare, înainte de a se întoarce spre ea. S-a ridicat și a venit să-i deschidă.

Frieda a intrat și s-a așezat la un capăt al mesei. Lucas a închis grijuliu ușa și a venit să se așeze pe scaunul lui, dând la o parte cele două teancuri, unul având jumătate din înălțimea celuilalt. A făcut toate astea aparent fără nicio ezitare și Frieda s-a gândit că era plin de tact — că fusese plin de tact pe tot parcursul ședерii ei. Avea atâtea de făcut și totuși îi dădea de înțeles că putea să-și lase munca deoparte, pur și simplu, și să-și facă timp pentru mama sa. Fața lui, când s-a întors spre ea, i s-a părut îmbătrânită, istovită. Băiatul ei frumos.

— Nu poți să dormi? a întrebat-o Lucas aproape în șoaptă, pentru a nu o trezi pe Claire.

Camera sa, care fusese într-o altă epocă încăperea de serviciu dintre bucătărie și sufragerie — și până acum câteva săptămâni, biroul lui Lucas —, avea ușa deschisă către sufragerie, iar Frieda o vedea pe fetiță în patul ei miniatural, o mică formă rotunjită, într-o pijămăluță galbenă.

— O să pot, sunt sigură, a spus Frieda. Dar tu? Tu ai de gând să dormi la noapte?

— Vreau să mai parcurg câteva capitole. Dacă pot. Dacă mă auzi lovindu-mă cu capul de masă, vei ști că n-am putut.

Frieda a tăcut o clipă. Pe urmă a spus:

— Păi, despre asta și voiam să stau de vorbă cu tine.

Lucas părea mirat.

— Despre ce anume?

Frieda și-a privit mâinile, pe care le ținea împreunate pe masă, în fața ei. În ultima săptămână fusese profund conștientă de ele, de venele vizibile, violacee, de pielea pătată, pergamentoasă, de cutele dimprejurul fiecărei articulații — i se păreau niște mâini de babă când atingea bebelușul, a cărui piele era fără cusur, fără niciun semn.

— Aveți atâtea de *făcut*. Parcă e prea mult. Mă întrebam dacă n-aș putea... să mai rămân o vreme. Să vă ajut.

Fața lui Lucas și-a schimbat expresia. Și apoi a revenit la expresia anterioară — Frieda a urmărit cum își revine după prima reacție, care fusese una de stupoare, din câte văzuse ea. Sau mai rău.

Mâinile lui s-au mișcat în direcția teancului celui mai apropiat, de parcă i-ar fi putut oferi un sprijin.

— Ah, a spus Lucas. Știi, mamă, ne-ai ajutat nespus de mult, dar, sincer, așteptăm cu bucurie și nerăbdare să învățăm să ne descurcăm singuri.

A dat din cap de câteva ori. Văzând că Frieda tace, a continuat:

— Ce ai făcut tu pentru noi, Doamne, îți suntem atât de recunoscători! a zis recăpătându-și stăpânirea de sine, glasul redevenindu-i ferm, prompt. Ne-ai învățat ce să facem. M-ai

învățat pe mine, în principal. Mi-ai arătat ce să fac. Cum s-o ajut pe Jeanne, ceea ce singur nu cred că aș fi știut. Dar, sincer... pe bune, cred că voi fi, că *vom* fi, dacă nu bine — a zâmbit larg, cu zâmbetul acela fermecător pe care-l moștenise de la Graham, dar care la el arăta cu totul altfel, mult mai obraznic — măcar okay.

*

În tren, spre casă, Frieda a găsit un loc la geam, pe partea dreaptă a vagonului. Cât au trecut prin oraș, cât pe geam s-a văzut din viteza trenului doar marginea orașului, Frieda a citit, privind doar din când în când afară. Dar când au început să treacă prin localitățile mici din Connecticut, cu deschidere la ocean, și-a închis cartea, în poală. A privit apa, iarba frumoasă, mlădioasă. Era conștientă de faptul că exact asta era consolarea la care se gândise când își alesese locul și acum era recunoscătoare pentru sentimentul că funcționa.

Așa trebuie procedat, s-a gândit. Așa o scoți la capăt în viață. Iar ea izbutise, nu-i așa? Momentul acesta, când observa în mod conștient soarele deasupra unduirilor ierbii auriu-pal, deasupra oceanului întunecat, a bărcilor îndepărtate. Zilele din urmă, când ținuse bebelușul în brațe, când îi cântase. Acasă, când pregătea atent masa pentru o persoană. Ritualul paharului cu vin. Muzica pe care o interpreta fără grabă, după notele de pe partitură.

Totul în slujba unui sentiment de... ce? De finalitate, s-a gândit Frieda. De ordine.

Sau de grație. Un sentiment de grație care făcea totul posibil.

De ce să nu fii obligat să depui eforturi pentru a-l păstra?

26

În primele zile după nașterea lui Claire, Lucas se temuse că nu va fi niciodată capabil să o iubească. În parte, era ceva pur și simplu fizic — nu avea încotro, i se părea neatrăgătoare. Avea un păr negru, cu aspect uleios, care i se lipea de cap în șuvițe subțiri. Ea însăși era subțire, iar picioarele ei erau arcuite într-un mod care le făcea să semene cu picioarele unei *cowgirl* bătrâne. Nu era tocmai un bebeluș de reclamă. Pielea roșie, pătată părea iritată, mâinile cu unghiuțe ascuțite păreau prea mari pentru dimensiunea ei. Greutatea, două kilograme șapte sute. Fripseseră pui mai grei decât ea, glumise Lucas.

— Nu-i de râs, replicase Jeanne cu răceală, semnalându-i distanța față de el, loialitatea față de Claire.

Lucas înțelesese, sigur că înțelesese. Și-ar fi dorit să simtă și el același lucru, interesul ei nestrămutat față de bebeluș, iubirea al cărei izvor îi era de neînțeles.

Lucas nu *pricepea*, asta era problema. Claire nu vedea nimic, nu reacționa decât la propriile semnale interne, toate invizibile pentru Lucas.

— Face caca, atâta tot, spunea Jeanne, când el se întreba de ce plângea bebelușul.

Sau, de fapt, nu plângea, ci scotea un soi de scheunat sec.

— Vezi? S-a înroșit puțin la față! zicea ea.

Dar era tot timpul roșie la față, din câte-și dădea el seama.

Sau îi era foame, și atunci Jeanne își descheia bluza și scotea un sân devenit recent enorm, din care picura mereu și de care micuța și urâta Claire se lipea, producând niște sunete animalice, niște gâlgâieli și guițături uimitor de zgomotoase pentru cineva de dimensiunea ei. După care adormea aproape instantaneu, căzând pe spate, cu gura deschisă, albă în interior de la lapte.

Îi era frig. Sau era udă. Jeanne părea să înțeleagă toate aceste lucruri. Mama lui le înțelegea și ea, când venise să-i ajute, ceea ce pentru el era o noutate: mama lui, atât de în largul ei cu Claire, atât de blândă. Într-o dimineață, Lucas era în bucătărie și-și pregătea o cafea, când a auzit-o vorbindu-i lui Claire, descriindu-i pur și simplu ceea ce făcea („Hai să-ți dăm jos pijămăluța asta udă"), dar cu un glas atât de pătruns de iubire, încât l-a speriat.

Lucas se credea dezamăgit de experiența paternității. În principal, de sine, ca tată. De ce nu simțea nimic? Sau aproape nimic — de fapt, un soi de repulsie. Chiar era atât de rece pe cât i se părea că este? Chiar era atât de gelos pe cât știa că este, când Jeanne și-a îndreptat toată atenția către Claire, când încă nu avea voie să facă sex, când nu părea interesată de nicio activitate intermediară? Nici măcar de el, din câte-și dădea Lucas seama.

Rămânea până târziu la serviciu. Găsea cu cine să mai bea ceva după serviciu. Era conștient că aștepta să se facă mijlocul lui aprilie, când Jeanne urma să plece o lună în Franța cu bebelușul, pentru a-l arăta familiei ei. Când el se va recupera pe sine, își va recupera viața, cel puțin asta simțea Lucas. Sau măcar nu se va mai simți în fiecare zi vinovat că, în realitate, nu-l interesa propria fiică.

În drum spre casă de la aeroport, după ce le-a condus pe Jeanne și pe Claire, s-a oprit la bistroul de la colțul străzii lor liniștite. Se simțea tânăr, neîmpovărat. Nu avea nici măcar geanta la el — venise mai devreme de la serviciu și o lăsase acasă, când plecase cu ele la aeroport.

S-a așezat afară, singur, la una din cele trei mese metalice de pe trotuar. Frunzele mici și fragede ale copacilor care se arcuiau deasupra străzii erau colorate în verdele cel mai crud. Era o seară caldă, iar ferestrele mari, culisante, ale restaurantului erau deschise, lăsând să se audă zgomotele dinăuntru. Lucas era binedispus. Când a venit chelnerița să-i ia comanda, i-a cerut un dirty martini și stridii, o jumătate de duzină.

În timp ce a mâncat și a băut, a urmărit perechile din interior. Încetul cu încetul, i s-a risipit sentimentul că fusese exilat din lume. Când chelnerița a venit să-l întrebe dacă mai dorea ceva,

Lucas a comandat un pahar de vin alb scump și încă o jumătate de duzină de stridii.

Deasupra lui, cerul avea culoarea lavandei. Lumini galbene se aprindeau în apartamentele din clădirile de vizavi. Încăperile pe care le dezvăluia lumina păreau pline de mister și promisiune. Existase vreodată, în viața lui, o seară mai frumoasă? Totul i se părea nou și străin.

Culoarea cerului s-a închis și Lucas a cerut nota. Când s-a uitat în portofel după cardurile de credit, a fost puțin șocat să vadă bancnote americane — ar fi fost mai firesc să aibă la el valută străină, atât de departe era de ceea ce simțea că este viața lui.

A parcurs fără grabă cei câțiva metri până acasă. Când a intrat în apartamentul întunecat, s-a gândit la Jeanne. Și-a amintit cum arăta stând la coadă la controlul de securitate — Claire, o umflătură în marsupiul din față, pe un umăr poșeta, atârnată de celălalt umăr geanta mare de voiaj, conținând în cea mai mare parte ceea ce-i trebuia lui Claire. Se întorsese să-l caute cu privirea în spațiul aglomerat, să-i facă un semn de rămas-bun cu mâna, și, în clipa aceea, i se păruse atât de singură, atât de împovărată, încât regretase că nu călătorea cu ea. Ridicase o mână și o agitase deasupra capului, până când Jeanne l-a zărit, și-și dorise cu atâta disperare să poată compensa faptul că fusese atât de distant față de ea! Fața ei s-a relaxat, s-a înseninat. Cu un gest stângaci, și-a mutat geanta pe umăr, pentru a-i putea trimite un sărut.

Lucas s-a gândit frecvent la acest moment în săptămânile cât a fost Jeanne plecată, săptămâni în care a oscilat între plăcerea simplă a primei seri când fusese singur (mânca în oraș aproape în fiecare seară, bea mult mai mult decât de obicei) și groaza pe care o simțea când se gândea la răceala lui față de Claire. La repulsia lui, de fapt.

Și-a propus să fie altfel. Să o ajute pe Jeanne mai mult. Să se poarte de parcă ar iubi-o pe Claire, în speranța că astfel i se va deschide o cale de a o iubi realmente. S-a gândit la mama lui, nu la cum se purta cu Claire, ci la cum și-o amintea din propria copilărie — lipsa ei de expresie, care pentru el era o lipsă de sentimente. Nu voia să fie ca ea. Nu putea îngădui acest lucru,

nu-și putea îngădui să se simtă atât de detașat de fiica lui. Voia să fie ca tatăl lui, ca Graham, vesel și drăgăstos.

Puteai alege? Lucas se gândea că ar trebui să fie posibil, că asta însemna, printre altele, să trăiești într-o familie. Puteai lua în considerare mai multe modalități de existență, puteai face un exercițiu de voință.

Se uita la copii când era afară și era frecvent afară — vremea a rămas constant frumoasă începând din acea primă seară.

Cu patru zile înainte de întoarcerea lui Jeanne și Claire, Lucas plecase târziu de la serviciu și mergea de la metrou spre casă în lumina palidă a amurgului. O femeie venea fără grabă pe West Tenth Street din direcția opusă, împingând un cărucior. Lucas a auzit încă de departe un fredonat lipsit de griji și, ajungând mai aproape, a văzut că venea de la copilașul din cărucior. Părea un băiețel, deși nu putea fi sigur — avea părul destul de lung și cârlionțat. Avea poate puțin peste doi ani. Cânta — *mnh, mnh, mnh, mnh* — pe o gamă de numai câteva note. Ținea în poală o rachetă de badminton și *cânta* la ea, cu mâna stângă pe mâner și cu dreapta râcâind frenetic coardele.

L-a privit pe Lucas fără să-și dea seama, fără să-l *vadă* cu adevărat, atât de absorbit era de muzica pe care credea că o interpretează.

Când au trecut unul pe lângă celălalt, Lucas a ridicat ochii și a căutat ochii mamei. Ea i-a susținut privirea și a ridicat din umeri cu o mină ironică, o mină care indica atât respingerea oricărei responsabilități pentru purtarea băiețelului, cât și plăcerea amuzată pe care i-o producea jocul lui.

Pentru Lucas a fost o viziune, o viziune a existenței unei vieți interioare, chiar și la cineva atât de mic. O viziune a faptului că, într-o bună zi, Claire va avea și ea un *sine*, independent de el sau de Jeanne.

În noaptea aceea, l-a visat pe Graham. Dansa în livingul casei din Cambridge, cu fiecare dintre ei, pe rând, dar fiecare fiind copil. S-a aplecat întâi tandru deasupra lui Sarah, o Sarah de aceeași vârstă ca a băiețelului din cărucior — capul cu păr încă scurt, piciorușele îndesate tropăind pe dușumeaua veche a marii

încăperi. Pe urmă, Sarah s-a transformat treptat în Annie, un copil mic, brunet; dar Lucas știa că era Annie, fiindcă felul în care dansa cu Graham avea ceva misterios, ceva sexual. Nimic explicit — Lucas a simțit, mai degrabă decât să vadă, puternicul element erotic care-i lega.

Pe urmă cu Lucas, deși poate, fiindcă nu putea să *pătrundă* realmente în propriul vis, din moment ce-l urmărea din afară, l-a văzut pe Graham dansând cu o creatură, cu un animal — sălbatic, din câte i se părea în vis. Dar a știut că această creatură era el însuși.

Și, în cele din urmă cu Frieda, cu care se purta mai tandru decât cu toți ceilalți. Valsau frumos, grațios, tatăl lui o conducea pe Frieda cu blândețe. Bunătatea lui Graham, atât de specifică firii lui, îi era insuportabilă lui Lucas. Îl făcea să se simtă nelalocul lui, rușinat și atunci s-a trezit.

Dar urmarea acestui vis a fost un sentiment de ușurare, o senzație că Graham venise în vis pentru a-l ajuta, pentru a-i arăta calea, pentru ca și el, Lucas, să știe cum să procedeze, cum să-i iubească mai ușor, mai generos, pe cei apropiați lui. Cum să danseze cu Claire, indiferent cine era Claire. Poate și sentimentul că ea *va fi* pur și simplu cine va fi, la fel ca cei cu care dansase tatăl lui în vis. Ca băiețelul din cărucior. Că nu trebuia să-și facă griji din această pricină. Că totul va fi în regulă.

Spera ca totul să fie în regulă.

Avionul lui Jeanne ateriza la ora 1, dar ea insistase ca Lucas să nu-și ia liber de la serviciu, pentru a le aștepta la aeroport. Spusese că se va descurca singură — cu bebelușul, cu bagajele, cu taxiul. Când se va apropia de casă, îl va suna pe vecinul lor David și el va coborî și o va ajuta să ducă toate lucrurile sus.

Lucas a venit așadar acasă de la serviciu la ora obișnuită. Când să vâre cheia în broască, a auzit cum se deblochează încuietoarea din interior. Ușa s-a deschis larg și în pragul ei stătea Jeanne.

Ea a făcut un pas spre el, spre brațele lui, și tensiunea din ultimele luni, de după nașterea lui Claire, parcă n-a mai existat. Lucas a simțit cum se lipește de el corpul ei puternic, pe de-a-

ntregul. S-a simțit *salvat*. După o clipă, i-a cuprins în mâini capul lui Jeanne și și-a lăsat propriul cap pe spate, pentru a-i vedea fața. Jeanne părea să râdă, dar pe urmă a văzut că, în același timp, plângea. A sărutat-o pe pleoape — un gust sărat — și pe urmă pe gura deschisă, caldă.

— Ai venit, a spus Lucas.

— *Tu* ai venit, a replicat ea.

S-au legănat dintr-o parte într-alta, îmbrățișați, cam așa cum dansase Graham cu Annie în visul lui Lucas.

— Claire doarme? a întrebat Lucas pe urmă.

Jeanne s-a tras înapoi și s-a șters la ochi cu podul palmelor. A scuturat din cap.

— Nu, a spus. Du-te s-o vezi! a zâmbit ea. E în living.

Lucas a străbătut coridorul în direcția livingului, de unde venea lumină. Și iat-o, întinsă pe spate pe podea, în scutec și un tricou galben, privind atent în sus, la un carusel mobil care se învârtea deasupra ei și ale cărui picioare erau pe podea, în jurul ei. Își agita în aer mânuțele strânse pumn, de parcă ar fi crezut că, dacă s-ar strădui îndeajuns, ar putea ajunge la animăluțele de pluș suspendate. Își agita în aer și piciorușele goale, dansând și lovind, scoțând niște sunete slabe de efort.

Lucas a văzut imediat cât de schimbată era. A îngenuncheat lângă ea. A simțit-o în spate pe Jeanne, care-i urmărea. S-a aplecat deasupra lui Claire.

— Bună, bebe! a spus. Bună, Claire!

Capul ei s-a clătinat puțin dintr-o parte într-alta, în căutarea lui, și pe urmă privirea ei l-a găsit.

Lucas a repetat, zâmbindu-i:

— Bună, Claire!

Ea l-a privit serioasă, concentrându-se din răsputeri asupra lui — a fost prima oară când Lucas s-a gândit că ea îl vedea cu adevărat. Și pe urmă fetița i-a răspuns cu tot corpul ei, brațele și picioarele ei au dansat, de data asta pentru el. Un zâmbet larg și știrb i-a transformat chipul și Lucas a simțit cum se desprinde ceva în interiorul lui, cum se transformă.

Tată, s-a gândit.

27

Era sâmbătă, ora 5:30, și Annie pregătea o salată caldă de andivă creață cu cartofi noi și bacon. Ceva ușor, le spusese tuturor.

— Vom fi toți în recuperare după ziua de joi.

(Ziua de joi, Ziua Recunoștinței, pe care ea, Sarah, Lucas, Jeanne și Claire o petrecuseră la Frieda, adulții mâncând felurile tradiționale pe care-i plăcea Friedei să le gătească — un curcan enorm, umplut, cartofi dulci cu *marshmallows*, o plăcintă cu mere și una cu dovleac.)

Astăzi, Annie punea masa pentru nouă adulți și l-a rugat pe Lucas să aducă din debaraua de la etaj scaunul pentru copii care fusese al lui Sarah. Aranjase un șir de lumânări în centrul mesei, de la un cap la altul, așa cum făcuse întotdeauna pentru cinele cu numeroși invitați pe care le dăduseră ea și Graham. Se simțea lipsită de griji, ba chiar voioasă, și-a dat seama.

În ultimii doi ani, sărbătorile fuseseră dificile pentru Annie; era încă atât de afectată de moartea lui Graham și pe urmă de furia față de el, pentru tot ceea ce se întâmplase! În primul an, Sarah venise acasă de ambele sărbători. Dar cu un an în urmă, Annie și Frieda călătoriseră împreună cu trenul la New York, unde Lucas și Jeanne le fuseseră gazde de Ziua Recunoștinței. Fără curcan, insistase Jeanne. („Curcanul e o invenție americană. Necunoscută altundeva.“) Mâncaseră în schimb păsări mici, de vânat, iar masa fusese frugală și delicioasă, ca o sfidare parcă a noțiunii americane despre exces. După masă se instalaseră în living cu un pahar de coniac și-și dăduseră bebelușul în brațe unul altuia, până când se făcuse ora să plece la gară. Annie fusese recunoscătoare pentru această situație, pentru modul în care bebelușul făcuse inutilă susținerea unei conversații. Simțea —

simțea de luni întregi — că nu avea nimic interesant de spus nimănui.

În taxi, în drum spre Cambridge de la gara din Back Bay, ea și Frieda amuțiseră. Uitându-se la Frieda, Annie văzuse întipărită pe fața ei aceeași epuizare pe care o simțea și ea. *Iată-ne*, se gândise. *Două bătrâne. Legate una de cealaltă.*

Anul acesta, după ce o lăsase pe Frieda să dea masa de Ziua Recunoștinței, se hotărâse să organizeze o mică petrecere, două zile mai târziu. Deocamdată, sosise doar familia. Îi așteptau pe ceilalți — pe Natalie și pe Don, care fuseseră plecați la New Jersey de Ziua Recunoștinței, la unicul lor fiu, care era conferențiar la Princeton. Pe Edith, desigur, care sărbătorise Ziua Recunoștinței acasă la ea, cu numeroși invitați, cu copiii și nepoții ei, cu Mike și partenerul lui. Și pe Peter, care se întorsese recent la Boston dintr-o lungă călătorie în California pentru a evalua vinuri.

Lucas începuse să aranjeze diverse sticle pe insula din bucătărie și să destupe câteva dintre vinurile roșii pe care le pregătise Annie. Frieda și Sarah erau în living cu Claire. Fetița mergea prin încăpere de la una la alta, jucând un joc inventat de ea. Îi dădea uneia dintre ele o lingură de lemn și apoi era de datoria lui Sarah sau a Friedei să țină lingura bine în mână și să o lase pe fetiță să tragă de ea exact atât timp cât să-i dea sentimentul unui mic triumf când dădeau drumul lingurii. Fetița râdea, niște chițăieli sacadate, de bucurie și triumf, care uneori o făceau să se scuture atât de zdravăn, încât se trântea în funduleț pe podea — lucru care iarăși o amuza și o făcea să țipe de plăcere. Jeanne era și ea în cameră și răsfoia ziarul, profitând de faptul că ceilalți adulți se ocupau de Claire.

A sosit și Peter, încotoșmănat, cu obrajii roz de frig, încât în primul moment a părut să fie altcineva, nu ființa gânditoare, întunecată, pe care o prezenta cu precădere lumii. A adus o prăjitură de la noua filială a patiseriei locale, care era preferata tuturor. I-a înmânat lui Sarah cutia albă, pentru a-și putea scoate paltonul.

(— Ce păcat că ți-ai irosit timpul pregătind acea spumă de ciocolată absolut *banală*, i-a spus Sarah lui Annie, când a așezat cutia pe blatul de bucătărie.)

Jeanne s-a ridicat și a luat-o pe Claire să o ducă sus în camera de oaspeți, să-i schimbe scutecul. Fetița a protestat tot drumul, cu țipete. În acest timp a sosit Edith, care a intrat fără să sune la ușă și s-a oprit întâi să o salute pe Frieda în living, după care s-a dus în bucătărie să o sărute pe Annie. A adus un vin scump de Sauternes, pentru desert.

Bucătăria părea brusc aglomerată, invitații se salutau, se îmbrățișau, își luau ceva de băut. Annie i-a alungat pe toți în încăperile din fața casei.

— Încerc să pun o mâncare pe masă!

Când Jeanne a coborât, a adus-o pe Claire din nou în living. Fetița a privit împrejur, tăcută, dar veselă, la toți adulții aceia necunoscuți: atâtea jucării noi! Apoi și-a luat de jos lingura de lemn și jocul a reînceput, cu toți așezați mai mult sau mai puțin în cerc în jurul ei.

Ultimii sosiți au fost Natalie și Don, care au intrat cerându-și scuze. Făcuseră o lungă plimbare pe Plum Island și nu remarcaseră că trecuse timpul. Au adus și ei o sticlă de vin și clementine într-o lădiță de lemn.

— Vai, ce frumusețe! a spus Natalie, după ce și-a agățat haina în cuier și s-a întors în living. Ce *drăgălășenie*!

— Păi, cum să nu? a spus Don. Uită-te la predecesorii ei.

Jeanne a schițat o reverență dând din cap, minimalizând complimentul, dar Annie a văzut, din bucătărie, că roșise de plăcere.

Lucas i-a servit pe toți cu ce doreau să bea — șampanie, șampanie cu suc de portocale, martini, scotch. Se crease un zumzet plăcut de conversație, din care Annie prindea frânturi, în vreme ce încălzea o parte din chiflele cu fenicul pe care le pregătise mai devreme, perpelindu-le într-o tigaie cu ulei de măsline și sare. Le-a așezat într-un coș împletit, acoperite cu un șervet, și le-a dus în living, unde le-a pus pe masă împreună cu câteva șervețele.

Peter și Lucas s-au întins imediat după chifle, Lucas chiar în timp ce-i turna lui Annie un pahar cu vin.

— Doamne, sunt fabuloase! a spus Peter cu gura plină.

Annie i-a trimis o bezea.

Claire a luat o chiflă și a morfolit-o o vreme, după care a pus-o la loc pe masă și a scuipat bucățica de aluat.

— *Acă*! a spus strâmbându-se.

— Nu e acră, a spus Lucas, întinzându-se după încă o chiflă. *Sărată*.

— *Săată*, a repetat Claire.

L-a urmărit atentă pe Lucas cum mănâncă și mestecă, de dragul ei, cu o mimică exagerată.

Și-au relatat cum petrecuseră sărbătorile. Au deplâns dificultatea de a călători. Au vorbit despre vreme și au comparat-o cu anii trecuți de Ziua Recunoștinței — neobișnuit de caldă și însorită pentru acest anotimp, toată lumea ieșită la plimbare fără paltoane. Ninsorile abundente dintr-un alt an, din cauza cărora oamenii nu mai fuseseră nevoiți să călătorească.

Când Annie i-a chemat la masă, Lucas a adus-o pe Claire și a instalat-o în scaunul pentru copii demodat, dându-i câteva linguri cu care să lovească în tăvița de lemn. Natalie a luat din lădiță o clementină și a spălat-o la chiuvetă. I-a pus-o lui Claire pe tăviță. A început să-i arate cum să o decojească.

Salata a făcut turul mesei, pe urmă și chiflele. Au început să mănânce. Lucas a trecut prin spatele fiecăruia și i-a servit cu vin.

— Dar ce-ai făcut azi cu pisica? a întrebat-o Frieda pe Annie.

— Avantajul pisicilor este că nu trebuie să faci mare lucru cu ele.

— Care pisică? a întrebat Lucas.

— Nu ți-am spus? a întrebat Annie, ridicând privirea spre el. Faza cu pisica?

— Nu, a răspuns Lucas. Sunt sigur că nu mi-ai spus.

Annie părea mirată.

— Nu ți-am spus că a murit Karen?

— Doamne, nu! a spus Lucas. Nu! Nu mi-ai spus!

— Of, îmi pare rău! a oftat Annie. Ei bine, a murit. Acum trei sau patru luni. Patru luni.

— Vai, păcat! a spus Lucas. Făcea parte integrantă din viețile noastre.

A pus sticlele de vin pe masă și s-a așezat.

— Dar de ce a murit? a întrebat Don.

— De bătrânețe, aș zice, a răspuns Annie. De fapt, nu știu. I-o fi cedat inima. Avea peste 90 de ani, deci nu cred că i-au mai făcut autopsie. Și a murit acasă.

— Dar ce legătură are cu pisica? a întrebat Jeanne.

— Era pisica lui Karen, a privit-o pe Sarah, care o știa și a confirmat asta dând din cap. Tu nu, Lucas?

— Nu prea. Gândește-te că eu sunt plecat de multă vreme.

— Deci ai adoptat-o, a spus Jeanne. Pisica?

— E puțin mai complicat.

— Povestește-ne, i-a cerut Peter.

A fost o poveste lungă, după cum a relatat-o Annie. A fost frecvent întreruptă de cineva care ruga pe altcineva să-i dea vinul sau sarea și piperul sau castronul cu salată.

Pisica lui Karen o deranjase într-o noapte, a spus Annie, atâta se miorlăia, de parcă era în călduri.

— Dar e motan. Castrat, dar motan. Atunci m-am gândit, asta e, l-o fi ținând în casă, fiindcă o *fi* vreo pisică în călduri prin preajmă. Dar a ținut-o tot așa toată noaptea — mă rog, cu întreruperi — și, a doua zi dimineață, a luat-o de la capăt.

Când mă uitam către casa lui Karen, îl vedeam înăuntru, de data asta la fereastra din bucătărie, agățat cu ghearele de plasa împotriva insectelor și atunci am știut, pe bune. Am apelat-o, dar, bineînțeles, nu mi-a răspuns nimeni. Telefonul suna întruna. Între timp, se făcuse 7 dimineața, deci am sunat la 911 și a venit o ambulanță.

— Credeam că ai cheia de la casa ei, a spus Edith.

— O am. Dar nu m-am simțit în stare, în caz că se întâmplase ceva. Nu voiam să... cum să zic, să fiu eu cea care trebuie să se ocupe.

Și era adevărat. Dar la fel de adevărat era că se *ocupase* de Karen, tot mai mult în ultimele luni. Supraveghea înfățișarea bătrânei doamne, în limita posibilităților. Trecea întotdeauna pe

la ea, înainte de a merge la cumpărături. Îi aducea alimente pe care și le putea prepara singură, cu ușurință — conserve de supă, pâine, ouă. Uneori îi lua câte ceva de la Formaggio — un pui fript sau o salată de paste. Și, cel puțin o dată pe săptămână, o invita pe bătrâna doamnă la ea la cină, deși Karen mânca întotdeauna foarte puțin cu aceste ocazii. În primul rând, dorea să stea de vorbă — să discute cu Annie versiunea ei confuză despre lume. Despre cei care veneau noaptea și se uitau pe geam în casa ei. Care-i furau banii și cărțile. Despre casele de pe stradă care arseseră. Și odată, cu lacrimi în ochi, a anunțat-o pe Annie că Graham — ea îl numea „bărbatul acela gras cu care trăiești tu“ — murise.

— N-am vrut să-ți spun, i-a zis lui Annie. Dar pe urmă am stat de vorbă cu mama ta și mi-a zis că *trebuie* să-ți spun.

A scos dintr-un buzunar al fustei o batistă de hârtie boțită și și-a suflat nasul.

— Nici nu pot să-ți spun cât de rău îmi pare, a adăugat.

— E-n ordine, zisese. Aproape că m-am obișnuit.

Și Annie a continuat povestea despre dimineața morții lui Karen.

— Dar mi-am amintit că avea o nepoată — undeva între Boston și New Hampshire. Deci după ce a luat-o ambulanța...

— Deci au găsit-o moartă? a întrebat Lucas.

— Da. Nu mi-au spus ei multe, bineînțeles — sunt convinsă că m-au luat drept vecina băgăcioasă care le-a descuiat ușa. Dar atâta lucru mi-au spus. Și că o duc la spital. La Mount Auburn. Le-am spus că voi încerca să găsesc pe cineva... o rudă sau ceva. Am căutat-o așadar pe nepoată — știam că e în Ipswich sau Gloucester, unul din cele două orașe — și, din fericire, avea același nume de familie. Deci i-am spus că murise Karen și unde să sune.

Ea și Graham se întrebaseră uneori care era treaba cu această nepoată. Exista realmente? Ori era doar un produs al imaginației lui Karen? Ei bănuiau că varianta din urmă era cea reală, fiindcă fuseseră martorii lungii vieți solitare a vecinei lor, pisica și cele două predecesoare ale ei fiind aparent singurele însoțitoare ale

bătrânei doamne. Așadar Annie se cam mirase când o găsise cu atâta ușurință pe această nepoată.

— Mi s-a părut cam... sictiritǎ, altfel nu pot spune. (Doamne! zisese femeia. Odată și odată tot trebuia să se întâmple.) Dar și-a făcut apariția chiar în aceeași zi. A venit să-mi ceară cheile, ca să poată intra în casă. Cred că fusese deja la spital. M-am bucurat, cred, să scap de răspundere. De răspunderea mea față de Karen, vreau să zic. Oricât de oribil ar suna.

Au tăcut toți o clipă.

— Am avut impresia că și nepoata voia să scape cât mai repede. Întreaga poveste mi s-a părut nespus de tristă. Și a venit să mă întrebe dacă nu puteam ține pisica la mine câteva zile. Avea nevoie de timp să pună lucrurile în ordine, așa mi-a spus.

— Și n-ai mai putut scăpa de ea?

— Nu tocmai. Fiindcă s-a dovedit că ne-o *lăsase* nouă. Karen ne-o lăsase. Prin testament. Mie și lui Graham. Se pare că el declarase că e de acord la un moment dat. Eu n-am știut nimic despre asta.

Când Annie îi relatase povestea, Sarah și-o imaginase pe Karen întrebându-l asta pe Graham și și-l imaginase pe tatăl ei dându-i asigurări. *Sigur! Sigur! Sam mi-e ca un frate*. Sau poate: *Nu mi-e greu să-ți spun da, Karen, fiindcă oricum n-ai să mori niciodată*.

— Dar, oricum, n-ai mai scăpat de ea, i-a spus Sarah mamei sale.

Tăcere. După câteva clipe, Annie a spus:

— Să știi că a lăsat și o sumă frumușică.

Pentru Sarah era o noutate.

— Ți-a lăsat bani? a întrebat Edith.

— Păi, nu mie, a zis Annie părând stânjenită. Dar, de fapt, mie, da. Ca să am grijă de el. De Sam, a făcut ea o mină vinovată și a dat din cap de câteva ori. De motan.

— Ca să ai grijă de motan? a repetat Lucas.

Annie a dat din cap.

— Mda, a spus.

— *Câți* bani? a întrebat Sarah. Dacă-mi dai voie să întreb.

Annie s-a întors spre Sarah.

— O sumă ridicolă.

— Cât?

Annie a zâmbit spăsit.

— 50 000 de dolari.

Toți mesenii s-au mișcat concomitent, dar în direcții diferite, unii s-au aplecat în față, pentru a o privi pe Annie, alții s-au tras înapoi, surprinși.

— Doamne, mamă! Partea asta din poveste nu mi-ai spus-o.

— Păi, e partea stânjenitoare, nu-i așa?

— *Înseamnă* o grămadă de crutoane Meow Mix, a spus Don.

— Știu! a râs și a ridicat mâinile a neputință. Și are 15 ani. N-o să apuce să mănânce nici a zecea parte. Mai puțin chiar. Dar l-a iubit cu adevărat.

Fața ei a devenit gravă pe moment, dar apoi a ridicat din umeri.

— Deci, brusc, am devenit o văduvă bogată, cu o pisică. Un clișeu.

Era adevărat, în termeni relativi. Sarah cunoștea detaliile. Graham îi lăsase lui Annie o asigurare de viață în valoare de 200 000 de dolari, iar Peter găsise un cumpărător pentru librărie — nu voia să o păstreze fără Graham. Îi spusese lui Annie, iar Annie îi povestise lui Sarah că estima partea ei la vreo 80 000 de dolari, scăzând taxele și toate celelalte.

— Dar partea comică este că mi-e drag, a spus Annie.

— Cine? a întrebat Jeanne.

— Motanul.

— Credeam că nu-ți plac pisicile, a spus Lucas.

— Am spus eu asta?

— De mai multe ori.

— Așa o fi..., a zis ea cu o mină gânditoare. Adevărul este că pisicile sunt cam *înfumurate*. Iar Sam are o anumită... aroganță, ca să zic așa. Dar acum, când nu mai e Karen, a cam renunțat la *aerele lui*. Cel puțin față de mine. Probabil își dă seama că nu i se mai acceptă acest comportament. E chiar foarte afectuos.

— Mie nu-mi plac, a spus Natalie. Pisicile. Pur și simplu, nu-mi plac! a făcut o grimasă și a clătinat din cap. Din cauza păsărilor. Pentru că eu sunt ornitofilă.

Ținea o mână întinsă către Claire, pentru ca fetița să-i poată așeza treptat în palmă bucățelele de coajă de clementină pe care reușea să le desprindă.

— Iar pisicile, care nici măcar nu sunt animale autohtone, omoară miliarde și miliarde de păsări în fiecare an.

— Miliarde? Ești sigură? a întrebat Sarah. Parcă e cam mult. Nu milioane?

Natalie a clătinat din cap.

— Miliarde, a spus cu emfază și supărare.

Claire s-a uitat la ea, interesată.

— *Miiade*, a spus încet, ca pentru sine, apoi mai tare: *Miiade!*

— Așa aș fi crezut și eu, a spus Annie. Așa am și crezut, Lucas are dreptate. Dar cred că simplul fapt de a îngriji ceva — pe cineva — te face să-l îndrăgești.

— Aha! a spus Natalie. Don! Asta explică și situația ta.

Câțiva au râs, inclusiv Don. Claire a privit împrejur binedispusă, interesată, cu gura ei zâmbăreață deschisă, de parcă ar fi așteptat ca cineva să-i explice și ei poanta. I se vedeau clar două cioturi de dințișori jos.

— Și acum unde e? a întrebat Frieda. Motanul.

— Ah, azi l-am dus înapoi în casa lui Karen. Nu aveam idee cum o să se comporte cu Claire. M-am gândit că e mai bine să nu risc.

Peter a început să relateze o poveste despre un unchi de-ai lui, despre certurile care se iscaseră în familie din pricină că-i lăsase toți banii unei anumite nepoate. Cea care-l îngrijise la bătrânețe, desigur, dar chiar și așa...

Au vorbit despre testamente, cine-și făcuse unul, cine nu. Lucas a spus că discuția asta îi reamintea că ar trebui să-și facă și el testamentul.

— Dar mi se pare o asemenea concesie făcută morții!

— Mda, cam așa ceva, a spus Peter. Asta și *este*. Dar nu poți spune la infinit: *Cine, eu?*

— Știu. Numai că nu sunt pregătit.

— Pregătit să-ți faci testamentul ori să *mori*? a întrebat Sarah.

— Doamne sfinte, Sarah! a exclamat Peter. Ce-ai zice de puțin... *tact*?

— Ultimul din cele două, i-a spus Lucas lui Sarah. Înainte, aș vrea să mai fac câteva lucruri.

— Vai, și eu mi-am dorit întotdeauna să văd Parisul înainte de a muri, a spus Don, imitând nemaipomenit de bine vocea actorului W.C. Fields.

— Ce fel de lucruri? a întrebat Sarah.

— Nu știu exact. Numai că... vrei să lași ceva în urma ta, nu? Ceva pentru care să fii ținut minte?

— Annie și Nat ne-au luat-o înainte, a spus Don. Fotografii. *Lucruri* reale. Și, pe urmă, perspectiva deosebită asupra lumii, pe care ne-o oferă.

— Ale mele, larg răspândite în vreo două, trei livinguri din Cambridge, Massachusetts, a spus Annie.

— Haide, măi, Annie! a zis Natalie.

— Dar nu poți să nu te compari cu alții, a reluat Annie. Tu nu te compari? a întrebat-o pe Natalie.

— Cu cine? a venit din partea Friedei întrebarea.

— Păi, în cazul meu, cu cei care au o viziune... *singulară*, aș zice.

Și, brusc, i-a revenit în amintire imaginea lui Sofie Kahn — Sofie, lacul în spatele ei, capul puțin lăsat pe spate, în timp ce se legăna ușor în ritmul sunetelor profunde, emoționante, pe care le producea.

— Mi-ar fi plăcut și mie...

Și pe urmă, fiindcă i s-a părut că sună prea trist, a schimbat tonul.

— Fiindcă eu nu am așa ceva, dacă vă uitați la întreaga mea *operă*, a zis exagerând acest cuvânt, pentru a-l face să pară pretențios. Eu m-am... fâțâit de colo colo, am încercat una și alta. Dar pe urmă vezi că altcineva, Nan Goldin, de exemplu, sau Bill Eggleston, sau Diane Arbus, vezi că ei *fac* mereu ceva. Ceva ce *țin* să vezi și tu.

— Mie nu mi se pare rău — un talent diversificat, a spus Frieda.

— Ești amabilă, a răspuns Annie, privind către celălalt capăt al mesei, la Frieda. Ai adus-o bine din condei.

— Oricum, mai sunt și alte lucruri pe lângă muncă, a zis Lucas. Poate vei fi ținută minte pentru petrecerile tale.

— Eu sigur le voi ține minte, a spus Peter.
— Nici masa asta nu e rea, a zis Don.
— Vă mulțumesc! Vă mulțumesc tuturor!
Annie a dat din cap ca și cum făcea o reverență către meseni.
— Iar Diane Arbus e oricum de speriat, a spus Sarah.
— Ți se pare? a întrebat Natalie. Mie îmi place tare mult ce face. Parcă ar fi *informații* de pe o altă planetă.
— La asta mă referem și eu, a zis Sarah.

Între timp, terminaseră de mâncat. Natalie a întrebat-o pe Sarah despre munca *ei*, iar Sarah a început să le dea detalii ei și lui Don. Acum îi venise rândul Friedei să-i dea și să-i ia lui Claire lucruri din mână, stând aplecată către nepoata sa, cu o mină îmbietoare și plină de zel. Peter și Jeanne stăteau de vorbă cu seriozitate, despre vinuri probabil, s-a gândit Annie. A urcat să-și ia camera de fotografiat. Când a coborât, a început să se plimbe în jurul mesei și să facă poze, amestecându-se doar ocazional în vreo conversație.

Fotografiile pe care i le făcuse lui Claire inițiaseră întoarcerea lui Annie nu doar la portrete, ci și la vechea ei cameră de fotografiat și, datorită acestui fapt, la developatul filmelor într-o micuță cameră obscură pe care și-o amenajase în fosta cămară din spatele casei, de lângă bucătărie — fusese nevoită să renunțe la studioul ei când se vânduse clădirea.

A avut sentimentul că se întorsese acasă, când a reînceput să lucreze în camera obscură. Tot ce ținea de ea îi era drag și familiar, deși spațiul era realmente prea mic pentru a lucra în el cu ușurință. Dar îi plăcea. Uitase cât de mult îi plăcea. Mirosul pătrunzător, irealitatea luminii roșii, apariția lentă a *unei* versiuni a imaginii și pe urmă a *altei* versiuni — faptul că puteai controla tot, felul în care vedeai lucrurile și felul în care voiai să le ții minte.

Inițial, își dorise doar să înregistreze transformările prin care trecea fetița, să rețină toate aceste versiuni ale ei, dintre care unele păreau să nu dureze mai mult de câteva săptămâni. Călătorise la New York o dată la câteva săptămâni, plus că

încercase să o vadă pe Claire ori de câte ori veneau Jeanne și Lucas să stea la Frieda. Majoritatea pozelor pe care le făcea erau alb-negru — își dorea o percepție mai intimă a lui Claire, care i se părea posibilă când lucra cu film. Se gândea cu regret că o lăsase pe Sarah să crească fără să-i fi făcut foarte multe fotografii. Poate dacă ar fi *privit*-o mai mult, dacă ar fi privit-o mai mult cu camera de fotografiat — forma aceea de observare intensă — ar fi fost mai bine pentru Sarah. Poate ar fi fost mai bine și pentru ea. Uneori, când o urmărea pe Claire, își amintea cum o întinsese pe Sarah în poală la mama sa și era uimită de acea versiune a ei care putuse face una ca asta. Și-o amintea pe Sarah cum stătea acolo liniștită, mai mult sau mai puțin în echilibru, de parcă ar fi știut că nu ar prinde-o nimeni dacă ar fi să cadă.

Se gândea că acum îndrepta toate aceste lucruri prin fotografiile pe care i le făcea lui Claire. O fotografiase pe fetiță dormind, plângând, îi fotografiase din spate curbura spinării goale, când stătea pe vine în patio și urmărea un șir de furnici pe dale. Capul ei văzut din spate, ca un urcior frumos rotunjit, urechile prea mari, de o parte și de cealaltă, cu sinuozitățile lor complicate. Mânuțele ei, grăsuțe și totuși delicate. Fața lipsită de expresie, când era pe punctul de a ațipi.

O făcuse pe Annie să-și îndrepte privirea și către celelalte ființe din viața sa. Avea o serie de instantanee minunate, în opinia ei, cu Don și cu un prieten de-ai lor, un încăpățânat pe nume Anders, cum se certaseră într-o seară, schimbul de replici, expresiile pătimașe. O fotografia pe Jeanne cât de des putea, pleoapele ei grele, frumusețea aproape exotică. O fotografiase pe Frieda cu Claire în brațe, fața ei ștearsă transformată de iubire. Și pe Edith, a cărei frumusețe începuse să pălească, să devină mai fragilă, mai puțin remarcabilă, dar pentru Annie mai emoționantă. O fotografiase pe Sarah stând în baie, fixând cu privirea propria imagine reflectată în oglinda de deasupra chiuvetei.

Avea sentimentul că-i vede pe toți mai limpede. Că fotografiile sunt o formă de intimitate cu ei. Nu încerca să dea o formă unei narațiuni, nu încerca să spună o poveste. Doar ființele acestea,

atât de apropiate, și modurile diferite în care putea să le vadă. Familia ei, prietenii și aparatul de fotografiat. Se simțea invizibilă. Un mediu. Și asta era ceea ce-și dorea, după toate aparențele.

Peter se uita acum la ea.

— *Asta* e altceva, i-a spus.

— Ce anume?

— Sau poate nu e altceva. De fapt, e ca pe vremuri, când te ascundeai la petreceri în spatele obiectivului.

— Zău? Mie nu mi se părea că mă ascund.

— Da! a zis Edith către Peter. Când ne fotografia pe toți, mai știi? Nu mă gândisem la asta, a adăugat ea și s-a întors către Annie. Vreau să te întreb ceva. Parcă nu mai fotografiai oameni. Nu ziceai că te-ai lăsat de portrete?

— M-am și lăsat, destul de multă vreme.

A făcut un semn către fotografia color, de format mare, expusă pe perete deasupra mesei, un câmp maroniu, o miriște, în depărtare o șură roșie, pe jumătate năruită.

— Dar acum e altfel.

— Da? a întrebat Natalie. Cum?

— Nu știu. Cred că e modul meu de... de a vă *ține minte* pe voi toți.

A zâmbit, aproape timid.

— Vai! a făcut Lucas.

Annie s-a strâmbat la el peste masă, iar el i-a răspuns cu un zâmbet pieziș.

Conversația s-a divizat din nou, invitații au revenit la discuțiile în doi — Peter și Don, Natalie și Sarah. Pe fondul lor, Annie a auzit-o pe Edith spunându-i lui Lucas:

— Zi-mi și mie vreo două titluri de cărți bune, Lukie. Îmi trebuie niște cadouri de Crăciun.

Lucas s-a întors spre ea.

— Sigur. Îți zic chiar mai multe. Dar unele dintre ele vor fi disponibile abia după Crăciun. Oricum... hai să vedem!

Lucas vorbea repede, fluent, cu un timbru mai înalt decât Graham.

— Uite o carte care-mi place foarte mult. E grozavă. O biografie ficționalizată a Olgăi Knipper.

— Cine e Olga Knipper? a întrebat Peter.

Când Lucas începuse să vorbească, Peter privise în direcția lui și acum scotea dintr-un buzunar interior al hainei lui de costum un carnețel cu copertă de piele și un stilou care părea scump.

— Soția lui Cehov, a spus Lucas. Dar n-au fost multă vreme căsătoriți, pentru că el avea să moară peste... poate câțiva ani. Ea a mai trăit încă multă, multă vreme după el. A prins o bună parte din era sovietică.

— Ce trist! a zis Frieda.

Sarah s-a uitat la mama ei, care stătea în spatele scaunului pentru copii al lui Claire, dar Annie își ținea capul plecat și privea în camera de fotografiat.

— Era actriță. Cehov a și scris două piese pentru ea. Iar povestea asta... cartea asta. E minunată. E minunat scrisă. Câteva dintre scrisorile pe care și le-au trimis..., a dat el din cap. Extraordinare! Atât de..., a adăugat el și și-a strâns mâna pumn..., de *prezente*.

Peter părea să-și noteze toate astea. După un moment, Lucas a continuat.

— Pe urmă... Pe urmă, avem o carte gen mystery. Mai bună chiar. Foarte complicată. Foarte haioasă, de fapt. Foarte britanică. Intriga nu prea contează.

A descris cartea și pe urmă s-a aplecat în față, să-i spună lui Peter titlul și numele autorului. S-a tras înapoi, cu fruntea încruntată, gânditor.

— A, da! Și mai am un roman minunat, despre o relație tată-fiu. Mă tem însă că va apărea abia în ianuarie. Dar e o carte foarte, foarte pe gustul meu.

— Dacă ai fi un om căruia-i plac foarte, foarte mult clișeele, a spus Sarah.

Lucas s-a strâmbat la ea și a continuat:

— E scrisă din perspectiva fiului, fiul adolescent, la apogeul unui comportament rebel. Dar, spre final, povestea sare într-un viitor îndepărtat. Puștiul devenit bărbat își aduce aminte. Însă e o voce atât de sigură de sine — vocea adolescentului. Și atât de

inteligentă, din punct de vedere psihologic. Atât de pricepută în tot ceea ce pușiul *nu vrea să recunoască,* nici la sine, nici la tatăl lui. Pe urmă, marele salt în față, la mult timp după moartea tatălui, la mult timp după ce băiatul a ajuns să înțeleagă totul.

Peter l-a întrebat de titlul cărții.

— Asta-i partea nasoală, a spus Lucas. *Tânăr și lipsit de griji*.

— Pfui, a zis Annie, care stătea acum în spatele lui Peter.

— *Tânăr și lipsit de griji*? a spus Peter și parcă nu-i venea să creadă.

— Știu. Un titlu de tot rahatul. Am încercat să-l fac pe autor să se răzgândească. Sună de parcă ar fi un... *porno* pentru adolescenți. Dar e de neclintit. Și, dacă pricepi aluzia, înțelegi și de ce.

— Care aluzie? a întrebat Edith.

— Dylan Thomas, poemul „Casa Fern Hill", a spus Lucas, după care a rostit ca pe o incantație: *Oh când eram tânăr și lipsit de griji, cu totul în puterea lui, / A timpului în care eram crud și muribund* [1] etc. etc. etc.

— Ah, știam și eu odinioară poemul ăsta! a oftat Edith. Odinioară.

Vocea ei era plină de regret. A dat din cap de mai multe ori.

— Dar ai dreptate — chiar *este* un titlu prost. Oribil, de fapt.

— I-ai putea zice *Crud și muribund*, a spus Frieda și s-a încruntat. Sau mai bine nu... tot prost sună, nu-i așa?

— Mda, a fost de acord Lucas. Eu aș fi preferat ceva care să izvorască din text. Dar el e șeful... Însă mai interesant e altceva. A venit la mine să ne cunoaștem — asta după ce i-am acceptat manuscrisul — și mă așteptam să fie un tip tânăr. Sau mai tânăr, oricum, vocea din roman era atât de convingătoare! Și am fost uimit. E bătrân. Mai bătrân decât era tata, în orice caz.

— Vai de mine, *antic*! a spus Annie.

Între timp, se așezase la masă. Lăsase aparatul de fotografiat pe blatul din bucătărie.

— Hai că știi ce vreau să spun, a zis Lucas cu un rânjet. Dar e bătrân, chiar bătrân. A scris două cărți când era mult mai tânăr, care au avut succes. Cel puțin, la critici. Eu nu auzisem de ele, dar

cred că eram prea tânăr ca să le fi citit. Pe urmă, o pauză lungă, lungă, până acum.

— Cum îl cheamă? a întrebat Edith. Pe domnul tânăr și lipsit de griji? Nu c-aș ține minte. Îți notezi, Peter?

Peter a dat din cap și Lucas a spus:

— Pedersen. Ian Pedersen.

Sarah se uita chiar în acel moment la mama ei, care se afla mai încolo la masă, vrând să-i facă un semn să-i dea vinul. A văzut cum i se schimbă expresia feței, cum deschide gura abia perceptibil.

— Peterson, a spus Annie către Lucas, încrețindu-și fruntea.

— Mda.

— Cum se scrie? l-a întrebat pe Lucas.

— Cu *d*. Pe-der-sen.

I-a pronunțat numele mai atent de data asta, ca să se audă *d*-ul și al doilea *e*.

— Ah! a făcut Annie.

Și, din nou, i s-a schimbat expresia feței, s-a gândit Sarah. Părea speriată? Chiar așa? Speriată? *Pământie la față*, obișnuia să spună tatăl ei.

— Ai citit ceva de el? a întrebat Lucas, aplecându-se în față, pentru a-i întâlni privirea lui Annie.

— Da, a spus ea. Demult. Cărțile acelea de demult, a dat ea din cap. De fapt, a adăugat, l-am *cunoscut*.

— Zău, l-ai *cunoscut*? a întrebat Lucas.

— Da, a zis ea.

— La librărie? a insistat Peter. A citit în librărie?

— Nu, nu cred! a clătinat Annie din cap. Nu, sunt sigură că nu. Nu, l-am cunoscut la MacDowell.

— Ce-i asta... MacDowell? s-a interesat Jeanne.

Annie s-a întors spre ea.

— O *colonie* de artiști, a zis și a făcut un semn cu mâna ca și cum nu avea nicio importanță. Era un fel de tabără de vară, dar pentru adulți, a râs, cam stingherită, după cum i s-a părut lui Sarah. Adulți care se ocupă de artă. Scriitori, fotografi, pictori. Îmi amintesc că era și un compozitor, când am fost acolo.

— Nu țin minte ca tu să fi fost plecată într-o tabără de artiști, a spus Sarah.
— Nu, a fost demult. De fapt, înainte să te nasc pe tine.
— La naiba, toate chestiile interesante s-au petrecut înainte să mă nasc eu! a glumit Sarah. M-am să-turat!
— Pe când *noi* toți ceilalți ne născuserăm deja, a spus Lucas, adresându-i peste masă zâmbetul lui de tachi-nare.
— Măcar acum o am pe Claire, a replicat Sarah. În sfârșit, pe cineva mai tânăr!
— Ba nu, *eu* o am pe Claire, a zis Lucas, imitând tonul ironic al unui puști care-și necăjește colegii de școală. Fă-ți singură pe cineva mai tânăr!

Pentru câteva momente, s-a așternut tăcerea. Lucas a simțit în ea posibila cruzime a spuselor sale. Dar Sarah l-a salvat.
— Să știi că poate o să-mi fac, a zis și l-a privit cu ochii mijiți.

Toți cei aflați în încăpere au părut să răsufle ușurați, s-a gândit Sarah.

Annie și-a împins scaunul înapoi, pentru a începe să strângă de pe masă, dar Lucas a insistat să rămână la locul ei și s-a ridicat el, iar Peter și Don i s-au alăturat, de parcă s-ar fi înțeles dinainte, și împreună au dus vasele la chiuveta din bucătărie.

Când au terminat, Annie s-a ridicat din nou și a adus la masă prăjitura de la Peter și pe urmă spuma de ciocolată pe care o pregătise ea. Sarah a adus castroane și farfurii. Annie a luat comenzile, iar porțiile de desert au mers din mână-n mână, pe fondul unor frânturi de conversație.

Când s-a servit în sfârșit vinul de Sauternes, Lucas a lovit ușor cu furculița în paharul fragil.
— Hei, hei! a spus el și, pe urmă, când toți au amuțit: Haideți să bem! Să bem pentru cel care lipsește de la întrunirea noastră!
— O, da! Pentru tata, a spus Sarah, iar Lucas a zâmbit și s-a întins peste masă, să ciocnească cu ea, și s-a auzit un *cling* ușor.
— Pentru cel mereu prezent aici, cu spiritul! a spus Peter.
— Pentru Graham! a zis Edith și a ridicat paharul.
— Pentru Graham! a spus și Natalie.
— Pentru Graham! a închinat Frieda.

— Pentru Graham! a repetat Jeanne, ridicând și ea paharul și întorcându-se spre Annie, care era în stânga ei.

Degetele lui Annie erau pe piciorul paharului, dar l-a ridicat și ea rapid și l-a atins ușor de paharul lui Jeanne.

— Pentru Graham! a spus.

Frieda se uita la ea. Și Sarah.

La scurt timp, Jeanne și Lucas s-au ridicat de la masă și au început să adune lucrurile lui Claire. Jeanne a întins-o pe fetiță pe canapeaua din living, pentru a o îmbrăca în salopeta de iarnă, ceea ce a făcut-o pe Claire să protesteze. Nu *voia* să plece, spunea întruna. Frieda s-a ridicat și ea de la masă, pe urmă Natalie și Don, care aveau un drum lung până acasă, în Rowley.

Holul din față era acum plin de lume, unii se îmbrăcau, alții se îmbrățișau de rămas-bun. Claire stătea în salopeta ei, în centrul unui cerc aproximativ, care se formase în jurul său. Privea în sus la toți acești adulți din viața ei și le zâmbea cu gura larg deschisă. Când s-a făcut puțină liniște, a bătut din palme și a strigat:

— Toată lumea să *saiă*! ridicând mânuțele cu palmele deschise, la comandă.

Pe moment, nimeni nu a știut ce să facă, deși toți râdeau, încântați de Claire, de ideea ei. Jeanne i-a luat apoi de mână pe Peter, care stătea în stânga ei, și pe Annie, care era în dreapta ei. Toți s-au prins atunci rapid de mâini, mâna lui Frieda în mâna lui Lucas, a lui Edith în a lui Don. După ce au format un cerc, Peter a numărat până la trei și au sărit toți.

Când au ieșit pe ușă și au străbătut aleea, vorbeau și râdeau toți de-a valma. Annie și Sarah au rămas în prag, strigând de nenumărate ori la revedere și pe urmă s-au întors la masă, unde Edith și Peter luaseră iarăși loc.

S-au așezat și ele. Au vorbit puțin despre Claire, cât de isteață era, cât de haioasă. Pe urmă, Sarah și-a sprijinit brațele pe masă și și-a culcat capul pe ele cu un gest dramatic.

— Pffff, a oftat ea, apoi a ridicat din nou capul. Sunt terminată!

— Așa-i de sărbători, a spus Edith.

— Mda, a zis Sarah și i-a aruncat o privire mamei ei. Măcar de-ar fi tata aici să ne ajute să strângem. Mai știi, mamă? Cu șorțul ăla

vechi și trăsnit al lui?

— Da, a zis Annie.

Sarah s-a ridicat și s-a apucat să strângă masa.

— Hei, stai o clipă, scumpa mea! a spus Edith. Te ajutăm noi. Dar hai să mai stăm puțin la masă. Mai vrei puțin vin?

Sarah a clătinat din cap.

— Nu. Nu, mulțumesc.

Câteva momente, au tăcut toți. Sarah s-a întors apoi spre Annie.

— Mă gândeam... îți mai amintești, mamă, scena aia haioasă, când tata era cu șorțul pe el și toți trei strigam „Nu!“?

— Îmi amintesc, a spus Annie.

Sarah s-a încruntat.

— Ce *era* cu povestea aia? Ce făceam?

Annie a ridicat mâinile.

— Îi spuneam *nu* unei persoane imaginare, care te-ar fi putut molesta.

Au urmat o clipă, două de tăcere.

— Ai putea dezvolta subiectul, a zis Peter.

— Ah, era o chestie de la grădinița lui Sarah, a spus Annie. Noi — noi, părinții — trebuia să ne învățăm copiii cum să se protejeze pentru cazul în care un om rău încerca să le facă ceva oribil, ceva sexual.

— Ce *nebunie*! a exclamat Sarah.

— *Era* o nebunie, a zis și Edith. O adevărată țicneală. Avea legătură cu povestea aia a amintirilor recuperate, a spus. La copiii mici.

— A, da, cunoaștem problema cu toții, a zis Sarah. Amintiri recuperate. Ca la preoții catolici! s-a încruntat ea. Dar uite ce mi se pare mie interesant! De ce sunt numai întâmplări nasoale? Cele pe care le recuperezi.

— Interesant, a confirmat Peter. Nu m-am gândit la asta. Da. De ce nu ne străduim să recuperăm și amintirile frumoase?

— Pentru că nu uiți întâmplările frumoase, a spus Edith.

— Ba le uiți! a contrazis-o Sarah. Există persoane care se specializează în asta. Numai amintirea grozăviilor. Apocalipsă.

— Ei bine, în *acest* caz, a spus Edith, acei experți foarte dubioși în psihologie infantilă lucrau numai cu întâmplările nasoale. Îi puneau pe copii să depună mărturie că educatoarele lor le făcuseră niște chestii oribile.

— Virginia McMartin, a spus Annie. O mai ții minte? a întrebat-o pe Edith, după care s-a întors către Peter și Sarah. O educatoare bondoacă, mai bătrâioară. O satanistă cum nu s-a mai pomenit, a zis ea și s-a uitat din nou la Edith. Și pe aici umbla clovnul.

— Da, un clovn ticălos.

Annie i-a explicat lui Sarah.

— Era un educator, un bărbat care, chipurile, s-ar fi deghizat în clovn și i-ar fi dus pe copii într-o încăpere misterioasă — pe care, apropo, n-a găsit-o nimeni niciodată — și le-ar fi făcut niște chestii urâte.

— *Eu* îl țin minte pe clovn, a spus Peter. Cred că era undeva în Medford.

— Da, cred că ai dreptate, a zis Edith.

— *Știam* eu că există un motiv pentru care nu-mi place Medford! a spus Sarah.

— *Oricum*, a reluat Annie cu emfază. Aveam niște instrucțiuni cum să ne învățăm copiii să le spună *nu* unor oameni de genul acestui clovn. Și atunci, într-o seară, după cină, am transformat totul într-un joc, iar Graham era și el de față și strângea prin bucătărie, în celebrul lui șorț.

— Ce fel de joc? a întrebat Edith.

— Ah, nu era chiar un joc, de fapt. O aiureală. Am strigat toate cuvintele care puteau însemna *nu*. Lui Sarah i-a plăcut tare mult.

— Așa e, a spus Sarah. Asta îmi amintesc. Partea asta.

Annie se gândea acum cât de ciudat era să vorbească din nou despre întâmplarea aceea, pe care și-o amintise și a doua zi după ce murise Graham. Legătura cu amintirea ei despre bărbatul din Jackson Park. S-a gândit să le relateze lui Edith, Peter și lui Sarah povestea aceea, povestea din trecutul ei, pe care o uitase și pe urmă o *recuperase*. Povestea despre Sofie Kahn, despre Sofie și cel care fusese cât pe-aci să le molesteze.

Dar Edith vorbea acum despre fenomenul amintirilor recuperate și ce *aberant* era — cuvântul ei — să aștepți de la copii acurateță. A început să explice cum funcționează memoria copiilor mici, cât de pliabilă este, cum reacționează la așteptările adulților.

Annie nu asculta atent. Își reamintea seara jocului cu *nu*. Și-a amintit că, mai târziu, după ce ea, Graham și Sarah terminaseră jocul, după ce Sarah se culcase și bucătăria era curată, ea și Graham se duseseră în living și se așezaseră să bea un pahar de vin și el, de curiozitate, se ridicase să caute în dicționar etimologia cuvântului a *molesta*. Și-a amintit că-l urmărise cum traversează încăperea. Graham aprinsese lampa și stătea aplecat deasupra dicționarului, pe care-l țineau deschis pe unul dintre rafturi. Paginile subțiri au foșnit în timp ce le răsfoia. Lampa era în spatele lui, iar el stătea în profil față de Annie, o siluetă conturată. După un minut, două s-a îndreptat de spate și s-a întors spre ea, cu un zâmbet larg, cu fața însuflețită de încântare.

— Vine din latină, a spus.

— Și ce înseamnă în latină?

— A *sâcâi*.

Au râs amândoi.

— I-auzi, a zis Annie.

El a clătinat încet din cap și a spus:

— Nu poți să nu admiri minimalizarea.

Pe urmă, stinsese lumina și se întorsese să se așeze vizavi de ea, în fotoliul cu arcuri, pe care Annie îl numea uneori tronul lui. Mai aveau fotoliul acela. Peter stătuse în el înainte de cină.

A simțit o înțepătură nefamiliară, o senzație pe care nu o mai avusese — pe care nu-și mai îngăduise să o aibă — de mult. De la întâmplarea cu Rosemary.

Brusc, îi era dor de el. Îi era dor de Graham.

În engleză, *Oh as I was young and easy, in the mercy of his means, Time held me green and dying*. (N.r.)

28

Într-un târziu, după ce au plecat toți acasă și nu mai rămăseseră decât Annie și Sarah, Annie a ieșit din bucătărie și a traversat curtea, pentru a-l aduce pe Sam acasă.

— Și iată-l, i-a spus lui Sarah când a intrat.

A lăsat pisica jos. În timp ce-i deschidea conserva, Sam îi dădea târcoale, răsucindu-și coada în jurul picioarelor ei — cum și-o răsucise și în jurul picioarelor lui Karen, i-a trecut prin minte lui Sarah, privind-o atent pe mama ei, gândindu-se că e *bătrână*, cum rareori se gândea. Annie i-a așezat lui Sam castronul pe podea, sub ferestrele înalte, iar motanul s-a apucat să înfulece, plecând capul și pe urmă ridicându-l rapid, pentru a împinge fiecare îmbucătură pe gât.

Îl urmăreau amândouă cum mănâncă, Annie sprijinită cu fundul de blatul de bucătărie, Sarah așezată încă la masă.

O clipă mai târziu, Sarah a spus:

— Îți răscolește amintirile?

— Ce vrei să spui?

— Pisica. Moartea lui Karen. Îți amintește de moartea tatei?

— Ah! a clătinat Annie din cap. Nicidecum, scumpo. Sunt tristă că a murit Karen, bineînțeles. Și-mi pare rău. Îmi pare rău că era atât de... singură, din câte se pare. În primul rând, asta.

Annie a venit să se așeze vizavi de Sarah.

— Dar era bătrână. Și tot mai ramolită. Sigur ai remarcat. M-am bucurat că nu a fost mai rău. Și m-am bucurat pentru ea că a reușit să se descurce mai mult sau mai puțin singură, până a murit. E o realizare. De care sper să fiu și eu capabilă.

— Fii *serioasă*, mamă, a pufnit Sarah.

— Știi ce vreau să spun.

Annie s-a uitat la pisică. A scuturat din cap:

— Nu, moartea tatălui tău a fost cu totul altfel. Mult prea devreme. Prematură, a zis și s-a întors din nou spre Sarah. Au rămas lucruri... lucruri despre care aș fi vrut să stau de vorbă cu el, cred.

— Ce fel de lucruri?

— Ah! Nimic. Ca între soți. Cum am fi putut... rămâne căsătoriți, cred.

— *Ce* vrei să spui?

Vocea lui Sarah era alarmată. Annie a remarcat acest lucru.

— E ceva... personal, nu crezi? a râs ea. Foarte personal. De ce nu vorbim despre motan?

— Dar *tu* ai adus vorba, mamă.

— Nu chiar. A *venit* vorba, aș zice. Și pe urmă tu ai întrebat.

Sarah s-a ridicat și a început să adune paharele mici și delicate din care băuseră vinul de Sauternes.

— Bine. Îmi cer scuze. N-am vrut să fiu prea... indiscretă. Sau poate am vrut. Dar...

— Ah, scumpo, a zis Annie, eu ar trebui să-mi cer scuze. Și-mi cer. Scuze.

— Dar... *ce* vrei să spui?

Sarah pusese paharele în chiuvetă și s-a întors să o privească pe mama ei în față.

Annie a inspirat zgomotos și apoi a expirat. După o clipă, a spus:

— Doar că aș fi vrut să am timp să vorbesc cu tatăl tău despre anumite lucruri.

— Dar vorbeați tot timpul, a zis Sarah, amintindu-și vocile lor noaptea.

Râsetele, muzica de jos, după ce o duceau pe ea la culcare. Când vorbea Annie, Graham se întorcea spre ea, în expectativă, zâmbind.

— Da. Sigur că da. Dar unele lucruri... Au existat lucruri despre care nu am avut timp să vorbim.

— Cum de n-ați avut timp? În atâția ani...

— Ei bine, unele lucruri cred că le amâni, nu-i așa? Lucrurile dificile.

Sarah ar fi vrut să întrebe „Care lucruri dificile?“, dar s-a abținut. Ulterior s-a gândit că probabil se temuse. Că nu voia să afle, indiferent ce ar fi fost. Indiferent care lucruri. S-a întors la chiuvetă și s-a apucat să spele paharele mici.

După o lungă tăcere a spus:

— Cât de bine l-ai cunoscut pe autorul lui Lucas? Pe tipul cu care ai făcut cunoștință în tabăra de artiști.

— Pe Ian?

— Pe Ian, da. Care era numele lui de familie?

— Pedersen.

— Exact. Erați prieteni?

— Era o ambianță ciudată.

Annie își mai turnase un pahar de Sauternes. Îl învârtea lent, ținându-l de picior.

— Oamenii deveneau... foarte intimi, foarte repede, într-un fel cam ireal. Deci, da, l-am cunoscut bine, exact în acel mod. În acel mod ciudat, a râs ea scurt. *Eram* prieteni. Cred că am fost chiar puțin amorezată de el.

— Când a fost asta? Înainte să-l cunoști pe tata.

— Ba nu, după. După ce ne-am căsătorit, de fapt. Dar a fost una din poveștile acelea... adorabile, efervescente. Nu s-a întâmplat nimic.

Propoziția a frapat-o pe Sarah, fiecare cuvânt al ei. În primul rând, desigur, *efervescent*. O poveste efervescentă. Ceva ce ea nu trăise niciodată, din câte-și dădea seama. În orice caz, nu cu Thomas, cu care totul devenise atât de serios, atât de rapid. Din cauza morții tatălui ei, bănuia Sarah.

Sau poate fiindcă ea nu era *efervescentă*. Poate fiindcă nu era genul de persoană efervescentă.

Pe urmă, „una din poveștile acelea“. *Una din* poveștile acelea adorabile, efervescente. Asta însemnând — nu-i așa? — că mama ei mai trăise și alte povești adorabile, efervescente. Însemnând că mai avusese și o altă viață. O viață dincolo de lumea întreagă, completă, personală, pe care și-o crease cu Graham. Lumea în care crescuse Sarah, cu tot ceea ce sesizase în jurul ei. Lumea din care se simțise exclusă.

— Cred că mă duc sus, a spus Annie.

Și-a dat capul pe spate, pentru a sorbi ultimele picături din pahar și a dus apoi paharul la chiuvetă. S-a îndreptat către ușa de unde se urca în aripa din spate a casei.

— Bine. Vin și eu imediat, a spus Sarah. Funcționez încă după ora de pe Coasta de Vest.

Annie a zăbovit la ușă, întoarsă către Sarah, cu o mină gânditoare. Pe urmă a spus:

— Să nu-l prețuiești prea mult pe tatăl tău, scumpo.

— Ce vrei să zici?

— Doar... ah, nu știu. Era... om și el, până la urmă. Și poate te împiedică să te uiți în jurul tău. La alți bărbați, ca să zic așa.

Sarah a așteptat o clipă, înainte de a spune:

— *Acum* cine vorbește de intimități?

Annie a dat din cap, de parcă ar fi admis justețea argumentului.

Sarah a simțit cum o cuprinde mânia.

— Și, oricum, am voie. Copiii au voie să-și prețuiască prea mult părinții. Să-i prețuiască atât de *mult* cât vor ei.

Annie remarcase probabil mânia din glasul lui Sarah. A spus:

— Au voie, da. Sigur că da. Iartă-mă!

S-a dus la Sarah și a îmbrățișat-o. Sarah abia dacă i-a răspuns, ținând-o doar câteva secunde în brațe, nu foarte strâns. Annie s-a întors apoi și a urcat scările cu Sam după ea. Sarah a auzit cum se închide ușa de la dormitorul lui Annie.

Sarah a continuat să se gândească la toate astea și la cum decursese seara în general, în timp ce termina de strâns. A umplut mașina de spălat vase și a pornit-o, a acoperit resturile de prăjitură și de spumă de ciocolată și le-a pus în frigider. A șters masa și suprafețele de lucru din bucătărie.

A stins luminile din bucătărie și s-a dus în living. S-a așezat.

Lingura de lemn a lui Claire era pe jos în fața ei și s-a aplecat să o ridice. S-a întins pe canapea cu lingura în mână și a lovit cu ea ușor în speteaza canapelei. *Tap, tap, tap, tap, tap.*

O seară cât se poate de ciudată. Autorul lui Lucas și al mamei sale. Cum i se schimbase expresia feței la masă, când Lucas

rostise numele bărbatului! Numele scriitorului ei *efervescent*. Care ar fi cuvintele potrivite? Că... ce? Devenise *prudentă*, poate.

Pe urmă s-a gândit la Claire — la feţişoara ei dulce, la lipsa ei de *prudenţă*, la jocul pe care-l inventase, izvorât probabil din ideea ei că adulţii formaseră un cerc pentru a putea sări. Când Claire strigase, Sarah se uitase la Lucas şi văzuse cum i se schimbase expresia feţei, îi făcea plăcere să-şi urmărească fiica.

Brusc, s-a gândit la jena lui, după ce-i spusese să-şi facă singură un om mic. De parcă s-ar fi referit la ceva ce-i era absolut imposibil lui Sarah.

Şi despre ce vorbise mama ei la final? Despre faptul că iubindu-l pe Graham prea mult i-ar fi putut dăuna lui Sarah, poate chiar îi *dăunase*. Despre faptul că nu i s-ar mai fi potrivit niciun bărbat. Pentru iubire.

De fiecare dată, dar de fiecare dată, afurisita asta de sugestie — că viaţa ei era pustie, că nu avea pe nimeni. Ori de câte ori înţelegea cât de cât ce părere avea Annie despre ea, o apuca furia pe mama sa. Astă-seară o apucase furia şi pe Lucas. Sarah văzuse cât se poate de limpede că Lucas se simţise de parcă ar fi atras atenţia asupra unui fapt pe care-l considera o *problemă* a ei. Viaţa ei fără partener.

Şi-a amintit brusc corpul lui Thomas, cum o răsucise când făcuseră dragoste, cum o trăsese de şolduri spre el, cum o pătrunsese din spate.

A uitat de lingură şi i-a dat drumul, căzând cu un pocnet pe podea, în spatele canapelei.

— Fir-ar să fie! a spus Sarah.

S-a ridicat în genunchi şi s-a uitat pe jos. Uite-o! A încercat să se întindă după ea, să o ridice. Prea departe.

Dar privirea i-a căzut pe o carte, cartea pe care o scrisese tatăl ei — sau cartea pentru care realizase mama ei fotografiile. *Amintirile*. Zăcea deasupra altor cărţi de format mare, pe poliţa cea mai de jos din spatele canapelei. Putea ajunge cu uşurinţă la ea şi asta a şi făcut, a ridicat-o, bucurându-se deja să revadă vechile poze familiare — ca o istorie a vieţii ei de aici, din casa asta. Tatăl şi mama ei, prietenii lor — toţi scriitorii, artiştii,

fotografii, toate petrecerile la care ciulise urechile în timp ce adormea. Nu se mai uitase în carte de mulți ani.

Ținând albumul în mână, i s-a părut cumva ciudat, îngroșat și deformat. Se udase cumva? L-a deschis și a căscat gura. Pagină cu pagină, poate o treime din ele, erau sfâșiate. Câteva fâșii de hârtie i-au căzut în poală.

I-a trebuit o clipă să-și revină din șoc. Pe urmă, încetul cu încetul, a început să se uite la carte, la stricăciuni.

Multe pagini — cam de pe la jumătatea cărții până la sfârșit — erau intacte, deci nu rupsese nimeni sistematic fotografiile pentru a face ceva cu ele. Oricum, fâșiile erau inegale, incomplete, haotice. Uneori, lipsea o pagină întreagă. Alteori, fuseseră smulse câte patru, cinci pagini deodată. Unele erau rupte doar pe jumătate.

Cum se putuse întâmpla una ca asta? Pusese Claire mâna pe carte și se apucase să o distrugă?

Dar Claire n-ar fi putut face asta. Nu avea suficientă forță. N-ar fi putut nici măcar să țină cartea, cu atât mai puțin să smulgă din ea o pagină sau mai multe pagini deodată.

Așadar, mama ei.

Da, mama ei, singura posibilitate.

Probabil, imediat după ce murise tatăl său, s-a gândit Sarah. Disperarea și, în mod evident, un soi de furie... din ce cauză?

Pentru că fusese abandonată?

Sau poate din cauza unora dintre acele *lucruri dificile*, pe care nu apucase să le discute cu Graham. Lucruri îndeajuns de complicate, îndeajuns de dificile, îndeajuns de nerezolvate, încât să o facă să sfâșie cronica vieții ei cu el? Să încerce să o distrugă?

Nu-și putea imagina asta. Nu dorea să-și imagineze. Își dorea versiunea veche, doliul vechi, familiar. Nu povestea asta nouă. Nu doliul ăsta nou.

Și-a dus mâinile la față și gândul a făcut-o să icnească.

Cartea i-a alunecat din poală pe jos, paginile desprinse s-au risipit. Sarah s-a ridicat în capul oaselor și a privit dezordinea.

Pe urmă s-a ridicat în picioare. S-a îndreptat spre scări și a urcat în fosta ei cameră, cea pe care mama ei și-o făcuse birou, după ce

se mutase Sarah pe Coasta de Vest. Deși păstrase patul, scrinul și biroul — acum acoperit de hârtiile lui Annie.

Dincolo de ferestre era întuneric beznă. Sarah a aprins lampa de pe scrin și și-a scos telefonul din poșetă.

Când a auzit glasul lui Sarah, vocea lui Thomas a devenit mai caldă și ea a simțit cum i se risipește o parte din mânie și confuzie. Și-au comparat sărbătorile — el le petrecuse la părinții lui, în centrul pentru seniori din Seattle. Mâncaseră în sala de mese publică, i-a spus Thomas, laolaltă cu ceilalți pensionari și toți copiii și nepoții lor veniți în vizită.

— Ideea fiind, a spus Thomas, să mă facă să mă simt vinovat că mă eschivez de la datorie — să mă facă să văd ce au ceilalți și ce le lipsește sărmanilor mei părinți.

— Și a funcționat? a întrebat Sarah.

— Ah, întotdeauna funcționează, a spus Thomas pe un ton de parcă nu asta conta. Și pe urmă mă enervez, fiindcă *într-adevăr* a funcționat și m-a făcut să mă simt vinovat, deși nu voiam asta. Și pe urmă tata se întristează. Sau mama se întristează, fiindcă m-am enervat. Și pe urmă tata se enervează, fiindcă am întristat-o pe mama. Și pe urmă mai bem o cafea și-mi iau rămas-bun.

— Nu pare amuzant, a spus Sarah. Îmi pare rău!

— Ah, nu-i așa de rău. A devenit un soi de rutină previzibilă, pe care o îndeplinim cu toții. Știm cum să ne jucăm rolurile.

Au tăcut amândoi o clipă. Lui Sarah i s-a părut că-l aude cum respiră. Thomas a spus:

— Dar tu se pare că te-ai distrat.

— Am avut și noi niște complicații.

— De ce gen?

— De toate genurile, aș zice. Dar am să ți le înșir mâine, când vin acasă.

Deocamdată, voia doar această tihnă, această consolare — vocea lui. Respirația lui.

— Dar te-ai și amuzat. Da?

— Da, parțial, trebuie să recunosc.

Se gândea la masa mare, la chipurile familiare din jurul ei. La Claire. A spus:

— Dar noi am *avut*, desigur, o nepoată aici, deci n-a fost asta problema.
— *Touché*!
— Te necăjesc.
— Știu.

Când Thomas a vorbit din nou, a făcut-o pe un alt ton. Mai reținut. Mai intim.
— Pot să-ți spun ceva? Vocea ta. Numai să te aud spunând salut. Mă excită.

Ea a râs.
— Pe bune! a zis el.
— Păi, atunci hai să stăm cu lumina stinsă de acum înainte, ca să-mi poți asculta vocea excitantă în întuneric.
— Of, Sarah!

Brusc, părea istovit și atunci Sarah a înțeles ce făcuse. Ce făcuse din nou. Transformase într-o glumă ceea ce-i oferea el, un compliment.

S-a gândit la Thomas, la cum arăta — ochii lui negri, vigilenți, pielea netedă, întinsă a pleoapelor, ridurile care se iveau în colțurile lor exterioare. Părul negru, des, care începea să încărunțească la tâmple. Bărbia pătrățoasă, corpul puternic, grațios, pielea lui minunată, maro-deschis. Surpriza zâmbetului său... era mereu gata să râdă.

De ce nu putea ea să accepte pur și simplu ceea ce i se întâmpla, să-l lase pe el să spună, să se lase pe sine să simtă — ceea ce voia el să-i spună?

După un moment, Sarah a zis:
— Dar atunci, desigur, nu te-aș putea vedea. Și asta este ceea ce iubesc *eu*.
— Chiar așa?
— Da, a spus Sarah râzând și a repetat: *Da*.

În oglinda de deasupra scrinului, Sarah și-a observat fața, trăsăturile care se relaxaseră, care deveniseră, așa i se părea ei, aproape frumoase.

După ce i-a spus noapte bună lui Thomas, a rămas acolo și s-a privit. Când venise acasă, se gândise că-i va spune în sfârșit

mamei ei de Thomas — sau că poate le va spune tuturor.

Ce le-ar fi spus? Că era într-o relație?

Nu.

Că iubea pe cineva, că-l iubea pe Thomas. Că și el o iubea pe ea.

Se și închipuise făcând un anunț de acest gen la masa de Ziua Recunoștinței, și-a dat seama. Ba chiar își petrecuse ceva timp închipuindu-și diversele reacții.

Dar nu o făcuse, iar acum, stând în fața scrinului, gândindu-se la seara care tocmai se încheiase, a crezut că înțelege de ce. Fiindcă mama ei — și Lucas, de altfel, s-a gândit Sarah — i-a arătat ce părere neschimbată, de neschimbat, avea despre ea și viața sa. Anunțul despre fericirea ei le-ar fi părut un gest defensiv, un soi de corectare penibilă a imaginii lor despre ea. Pentru ei nu ar fi avut semnificația pe care și-o dorea. Claritatea, bucuria pură.

Și ar fi devenit una de-a *lor*, s-a gândit Sarah. Ar privi fericirea ei ca pe o capitulare în fața așteptărilor lor, a modului lor de viață. Ar privi-o ca pe începutul unei vieți ca a lor. Căsătorită, la fel ca ele toate — mama ei, Frieda, Jeanne, Edith, cu toate poveștile triste pe care le puteau relata despre acest lucru.

Mă rog, Jeanne poate nu. Dar până și mama ei, după cum aflase. *Lucrurile dificile*, îndoiala dacă ea și Graham și-ar fi putut continua căsnicia. Surpriza acestui fapt!

Nu voia să se gândească la asta. Nu voia să-și schimbe propria versiune asupra lucrurilor. Vocile lor în miez de noapte. Lumea lor sigură, personală.

S-a gândit la copilăria ei și la copilăria lui Lucas, fiecare tânjind după ceea ce credea că avea celălalt. S-a gândit la sentimentul de izolare din copilărie, o izolare din care se eliberase atât de lent și deliberat! S-a gândit la Thomas, la miracolul de a-l avea în viața ei, *răsplata*, uneori nu se putea împiedica să gândească așa, pentru lunga ei luptă.

Și poate că, până la urmă, *chiar* se vor căsători ea și Thomas. Poate vor avea un copil. Dar, deocamdată, simțea că ceea ce exista între ei — profunda lor legătură — era exact ceea ce-și dorea, tot ce-și dorise vreodată. Mângâierea. Siguranța.

Nu căsnicia — nu toate celelalte promisiuni pe care le faci și pe urmă le încalci. Nu copiii, dificultățile de a-i crește. Rănile provocate, reciproce, inevitabilele dezamăgiri, distanțele de neparcurs.

Nu asta.

Nu monogamia.

A coborât din nou. A adunat paginile împrăștiate, mutilate, ale albumului *O librărie și amintiri* și le-a pus la loc în carte, după care a închis-o cu tot ce era în ea. A pus cartea la loc, pe teancul de cărți în format mare din spatele canapelei, peste albumul despre Galapagos.

Apoi s-a întins pe jos în fața canapelei și, cu vârful degetelor, a prins lingura de lemn a lui Claire și a tras-o spre ea.

29

Claire a adormit în scaunul ei de mașină, în timpul drumului scurt spre casă. Frieda, așezată lângă ea pe bancheta din spate, a urmărit-o cum luptă împotriva somnului, a urmărit-o cum îi cade întruna capul și cum și-l ridică smucit, cum se căznește să-și deschidă pleoapele grele... până când, în sfârșit, a cedat și s-a prăbușit în față, atârnând fără vlagă în hamul care o ținea în scaun. Era ceva atât de înduioșător în toate astea, în dorința fără speranță a fetiței de a rămâne trează, de a participa la ceea ce se petrecea în jurul ei, încât Frieda s-a simțit inundată de tandrețe față de ea.

Tocmai despre acest lucru vorbeau Lucas și Jeanne, în timp ce Lucas parca mașina — despre problema pe care o reprezenta faptul că fetița ațipise. Să o trezească și să o schimbe, să-i dea pijamaua? Dacă da, nu va mai adormi la loc, poate?

Era posibil, au admis. Așadar planul asupra căruia au convenit în timp ce urcau scările către apartamentul Friedei — Lucas purtând-o pe Claire în brațe — era să o lase să doarmă, deși a doua zi dimineață va fi probabil foarte udă.

— Să-i dau jos salopeta? a întrebat-o Lucas pe Jeanne.

— Nu, desfă-i doar fermoarul, să nu-i fie prea cald.

Când Lucas a străbătut holul în direcția camerei care-i aparținuse lui în copilărie, Jeanne i-a strigat:

— Dar descalț-o!

Jeanne și Frieda și-au atârnat paltoanele în cuier și s-au dus în living să se așeze. Când s-a întors Lucas, Frieda le-a propus să mai bea un pahar sau o cafea. Avea și fără cofeină, a zis.

— Vai, nu mai pot! a spus Jeanne. M-am *umflaaat*.

Adăugând cuvântului vreo doi *a* în plus, s-a gândit Frieda.

Lucas a spus că ar bea un ceai, dacă avea așa ceva în casă, așa că Frieda s-a dus în bucătărie să-l pregătească. În timp ce punea

ceainicul pe foc, a auzit-o pe Jeanne spunând:

— Ce fază tare, nu-i așa? Că Annie l-a cunoscut pe domnul tău Pedersen.

— Domnul Tânăr și lipsit de griji, cum îi spune Edith.

Jeanne a râs cu poftă, gutural, în felul ei.

— Da.

Pe urmă a oftat, iar Frieda parcă a și văzut-o cum se întinde. Era ca un animal, i se părea uneori Friedei. O pisică mare. Ba poate o tigroaică. Brusc, și-a amintit conversația lor telefonică în legătură cu cenușa lui Graham, cât de fermă fusese Jeanne. O tigroaică, într-adevăr.

Acum a auzit-o spunând:

— Mă întreb dacă el și Annie or fi fost... amorezi. Sau ceva de genul ăsta.

— Mă îndoiesc, a spus Lucas.

— De ce te îndoiești?

Frieda nu i-a auzit răspunsul. Ceainicul șuiera. A clătit vasul pentru ceai cu apă fierbinte.

Când s-a întors în living, aducând tava, Jeanne a ridicat privirea către ea, zâmbind entuziasmată, cu gura larg deschisă.

— Vrem votul tău, Frieda. Crezi că e posibil ca Annie să fi avut o aventură cu autorul lui Lucas, cu domnul Pedersen?

Frieda a pus tava pe măsuță.

— N-a avut, nu cred.

Frieda i-a turnat lui Lucas ceai în cană și pe urmă sieși. Cei doi o urmăreau.

— De ce nu crezi?

— Cred că mi-ar fi spus. Suntem prietene de atâta vreme.

S-a îndreptat spre scaunul pe care se așeza de obicei, lângă polița de lemn, pur decorativă, a șemineului care era de mult zidit. Și-a așezat cana pe un teanc de cărți de pe măsuța de alături.

— Și ți-ar spune ție așa ceva?

Jeanne se descălțase. Se întinsese, iar picioarele ei, în ciorapi negri, se odihneau în poală la Lucas.

— Mi-a spus o mulțime de lucruri de acest gen. Și niciunul dintre ele nu se referă la faptul că s-ar fi culcat cu altcineva.
— Aha! a făcut Jeanne.
— Ți-am zis eu! i-a spus Lucas.
— Și totuși părea interesată, a zis Jeanne după o clipă.
— Asta, da. Asta am observat și eu, a zis Lucas.
— Ei bine, *poate* interesată. Dar poate doar surprinsă, a spus Frieda.

De parcă Frieda n-ar fi zis nimic, Jeanne i s-a adresat lui Lucas:
— Poate faci în așa fel încât să afle și el de ea. E divorțat, nu?
— A, da? a întrebat Frieda.
— Mda, chiar a treia oară, a spus Lucas și a privit-o pe Frieda. Un crai, cum se spunea pe vremuri.

Frieda a zâmbit.
— Și un hoinar, a completat.
— Cum adică? a întrebat Jeanne, încruntându-se.
— Ah, e un cântec. Un cântec vechi folk. Cred că Joan Baez îl cânta.
— Da, sigur, de *ea* am auzit, a spus Jeanne și, pe urmă, i s-a adresat lui Lucas: Prea e mereu singură, nu crezi? Annie... Nu crezi că ar putea să... Știu și eu? Să se *întâlnească* iarăși cu cineva?
— Nu știu, a spus Lucas. Dar nu ard de nerăbdare să fiu eu primul care să-i aranjeze o întâlnire.
— Da, ar fi cam... stânjenitor, a zis Frieda.
— Mai degrabă *câh*, a spus Lucas.

Frieda a râs, de data asta — cuvântul care intrase în vocabularul întregii familii de când începuse Claire să vorbească.

Au trecut la alte subiecte. Un job pe care Jeanne credea că-l va primi, primul pe care încercase să-l obțină de când se născuse Claire, un rol mic într-un *soap*.
— Sunt o afurisită în acest rol — rea, rea, rea. Iar dovada este că vorbesc cu accent franțuzesc. Nu era prevăzut — trebuia să fiu americancă și am și dat proba cu accent american —, dar când am vorbit normal, cu accentul meu, au fost nemaipomenit de încântați. E *mult* mai bine ca afurisita să vină din Franța.
— Păi, cum să nu? a spus Lucas.

Pe urmă a vorbit *el*, despre posibilitatea unei schimbări în viața lui. I-a spus Friedei că nu știa cum se vor descurca în New York cu salariul lui și cu tot ceea ce-i aștepta — Claire și școala și, peste un an, doi, cu siguranță, un apartament nou, mai spațios. A spus că se gândea să devină agent literar, că vorbise cu unul dintre agenții pe care-i admira și că acesta îl încurajase.

Frieda asculta și comenta. Da, ce fază haioasă, faza cu rolul din *soap*! Da, da, înțelegea și ea cât de dificil era din punct de vedere financiar să trăiești în New York.

Dar, în timp ce vorbea, în timp ce se purta atât de agreabil, s-a gândit la aceste subiecte și pe urmă la toate celelalte abordate la cină, la toate lucrurile despre care se vorbise în ultimele zile și la faptul că nu o vizau niciodată pe ea.

I-ar fi plăcut și ei să vorbească, bineînțeles. Despre viața ei. Despre cât se simțea de îndoită la gândul că se va pensiona. Cum își va petrece zilele? Când îi va revedea pe colegii care-i deveniseră prieteni și care, majoritatea, locuiau în orășelele aflate la vest de Boston, mai aproape de școală? Și pe urmă să vândă oare apartamentul, să se mute într-o zonă mai ieftină? Arlington? Somerville?

Stând în întuneric în camera ei după ce-și uraseră noapte bună, așteptând ca Jeanne și Lucas să iasă din baie, s-a gândit la ceea ce discutaseră adineauri — Annie, grija lor pentru Annie. Sigur, era din cauză că Annie era foarte singuratică în ultima vreme, Frieda știa asta. Și totuși...

S-a gândit la acest lucru, s-a gândit la toate subiectele despre care se vorbise în ultimele zile și la faptul că nu se refereau niciodată la ea.

Astăzi se simțise cumva invizibilă, asta era. Întâi la petrecere și acum aici, acasă, cu Jeanne și Lucas. S-a gândit cât de diferit ar fi decurs ziua dacă Graham ar mai fi fost aici.

Îi era dor de el. Îi era dor de exclamațiile lui de plăcere când o vedea.

— Ah, Frieda! Prima doamnă McFarlane, obișnuia să spună Graham, când sosea Frieda la cină de sărbători, și pe urmă,

ținând-o de mâini, zâmbindu-i: Cum de te-am lăsat să pleci?

La care ea răspundea:

— Tu n-ai avut niciun cuvânt de spus în această chestiune, iar el își dădea capul pe spate și râdea.

S-a gândit din nou la modul în care o păstrase în viața lui. La întrebările pe care i le punea mereu. Despre tatăl ei, care trăise până la 90 și ceva de ani. Despre lecțiile ei de pian. Despre cărțile pe care le citea, despre școală. Despre veștile pe care le avea de la Lucas.

O cunoștea ca nimeni altul, s-a gândit Frieda. Ea se bizuise pe acest lucru. Se bizuise pe el.

Prea mult, prea mult, înțelegea acum. Continuase prea multă vreme să-l iubească. Fusese prea important pentru ea — Frieda nu încercase, nu cu adevărat, să aibă o altă viață, cu alte preocupări.

Și-a amintit acum ceva ce spusese Graham într-o seară, la o petrecere — nu-și mai amintea unde sau când. Vorbea cu cineva — cu Aaron Lambert, parcă — despre imposibilitatea de a se muta vreodată din Cambridge. Îi înșirase motivele. Librăria, își amintea Frieda.

— Sper să stau la casa de marcat cu o carte în mână și să cad din picioare într-o bună zi.

Casa, pe care o iubea și pe care n-ar fi părăsit-o niciodată de bunăvoie. Mai menționase câteva lucruri. Și pe urmă:

— Cei doi copii ai mei, desigur! Cele două neveste ale mele! adăugase imediat.

Toți izbucniseră în râs. Annie și Frieda râseseră și ele. De modul în care se dăduse de gol, bănuia Frieda acum.

Graham roșise, își amintea ea. De jenă? De rușine? Dar pe urmă râsese și el, râsese de el însuși.

Gândindu-se la aceste lucruri, Frieda nu se simțea în largul ei, se foia în pat.

Apoi i-a trecut prin minte, aproape ca un șoc: *și el se bizuise pe ea prea multă vreme*. Viața ei la periferia căsniciei lui cu Annie fusese ceva ce el își dorise, ceva ce înlesnise să se întâmple.

O ținuse prea strâns, o reținuse de la alte posibilități. *Prima doamnă McFarlane*.

I-a venit în minte mânia deplasată a lui Annie față de ea, din cauza faptului că Frieda, după cum înțelegea Annie situația, ar fi ținut secret ce îi divulgase Graham în legătură cu Rosemary.

Dar nu asta era problema, s-a gândit acum. Problema nu era că *ținuse* secret ce îi spusese Graham. Problema era că Graham i-l *dezvăluise*.

Nu ar fi trebuit să i-l dezvăluie. Nu ar fi trebuit să-i spună lucruri pe care nu i le spunea lui Annie. Nu ar fi trebuit să fie confidenta lui, a doua sa soție. Nu era corect față de Annie.

Nu era corect față de ea.

I s-a pus un nod în gât.

30

Nu arăta absolut deloc ca un scriitor, se gândise Annie când îl cunoscuse. Pe Ian.

Își petrecuse după-amiaza, prima ei după-amiază în tabăra de artiști, în studio, despachetându-și lucrurile. Se întuneca deja, când s-a întors fără grabă pe drumul care ducea la clădirea principală, unde urmau să se adune toți la cină — și unde avea și ea, la etaj, un dormitor minuscul, monahal. S-a oprit de câteva ori în lumina cenușie, difuză, să asculte foșnetele pădurii de pe ambele laturi ale drumului bătătorit, zărind o dată o veveriță și pe urmă, la o cotitură a drumului, un grup de curcani sălbatici, înspăimântători prin mărimea lor, prin urâțenia lor primitivă. Nici măcar n-au catadicsit să zburătăcească din calea ei, s-au mulțumit să se deplaseze în același ritm glacial către pădure, ridicând fiecare picior după o cumpănire aparent dramatică, niște monștri filmați cu încetinitorul.

Când a urcat pe verandă, a auzit zarva numeroaselor voci. Mai devreme, când venise în clădirea principală să-și anunțe sosirea, găsise o singură persoană în livingul spațios, citind. Bărbatul ridicase scurt privirea, pentru a-i răspunde când îl întrebase unde se afla biroul.

Acum, încăperea era ticsită de lume, larma vocilor, aproape copleșitoare, când a deschis ușa. Și-a agățat haina în cuier și s-a amestecat printre ceilalți.

Erau prea mulți oameni pentru ca Annie să le rețină numele, dar, după ce au fost chemați în sala de mese, Ian s-a așezat la masa ei și s-a prezentat din nou. Era slab, bărbierit, palid, cu un păr șaten dezordonat. Avea un glas blând — cu un slab accent sudic, s-a gândit Annie. (Ulterior, s-a dovedit că se înșelase.) Arăta bine, într-un mod aproape androgin. Scriitor, a spus. De ficțiune.

Ea i-a spus că e fotografă și el a întrebat-o despre acest lucru, cum și-ar caracteriza fotografiile, la ce avea de gând să lucreze cât stătea acolo.

Apoi a stat o vreme de vorbă cu femeia din dreapta lui, Amelie, scriitoare și ea. Era frumoasă, s-a gândit Annie, genul vânos, încordat, cu pielea bronzată într-o nuanță de maro mată, ca nucșoara. „Biruise“ un capitol din cartea ei în acea zi, a spus Amelie, iar Annie nu a înțeles pe moment la ce se referea. Dar Ian înțelesese, după toate aparențele, și i-a vorbit entuziasmat despre acest lucru.

Erau împreună? s-a întrebat Annie. Părea posibil. Parcă scăpăra ceva între ei.

I-a urmărit o vreme și pe urmă s-a întors să stea de vorbă cu femeia care stătea de cealaltă parte a ei. Melinda. Pictoriță. Vorbea cu frivolitate despre munca ei și-și puncta aproape fiecare frază cu un chicot, de parcă ar fi vrut să dezmintă ceea ce spusese. Era pasionată de vernisuri, i-a spus lui Annie. Picta o mulțime de naturi moarte și pe urmă le vernisa de mai multe ori.

— Chestie care n-o să mă ducă nicăieri, bineînțeles! a chicotit ea. Cine-și mai vernisează tablourile în ziua de astăzi? Eu. Biata de mine! Singura.

Dar pe Annie o interesa. I se părea că seamănă în oarecare măsură cu developarea unei fotografii, trecerea treptată de la o nuanță la alta și impresia de profunzime pe care o crea vernisul.

— Mi-ar plăcea să le văd, a spus.

A convenit cu Melinda asupra unei ore când să treacă a doua zi după-amiaza pe la ea.

A mai schimbat câteva cuvinte și cu ceilalți de la masa ei. Unul era compozitor, mai în vârstă, originar din Polonia. Avea un accent atât de puternic, încât Annie nu înțelegea mai nimic din ce spunea, dar îi zâmbea și încerca să-i dea un răspuns ori de câte ori i se părea că-i adresa o întrebare. Mai era și un gravor din San Francisco, și un tip african, care scria o carte despre efectele secundare dăunătoare ale umanitarismului internațional.

După cină, aproape toată lumea s-a întors în livingul împărțit în două zone. Într-o parte, un șemineu uriaș, cu o canapea mare

și scaune aranjate împrejur. În cealaltă parte, în spatele canapelei, o masă de biliard care ocupa aproape tot spațiul. Melinda era acolo și începea să-l învețe să joace pe Samuel, tipul african. Vreo șase oameni se fâțâiau prin încăpere, își luau hainele. Se duceau să vadă un film într-un oraș din apropiere, o ieșire planificată dinainte, în mod evident. Un alt grup se instala în jurul șemineului, dar Annie ar fi trebuit să roage pe careva să se mute puțin, pentru a-i face și ei loc, și, brusc, a avut un sentiment aproape adolescentin de incapacitate socială. Se va întoarce în studio, s-a gândit. Să termine ce mai avea de aranjat acolo.

Și-a luat haina și le-a făcut un semn de rămas-bun cu mâna — cu dezinvoltură, a sperat. Când Josh, gravorul, a remarcat-o, i-a făcut și el cu mâna. Pe urmă, când să se întoarcă, au ridicat și alții privirea și i-au spus la revedere sau i-au făcut cu mâna.

— Pe curând, Annie! a strigat Melinda din celălalt capăt al încăperii. Te aștept mâine!

Mergea pe drumul bătătorit, cu o lanternă în mână, urmărind cum dansează în fața ei cercul alb de lumină. Se speria puțin singură — fata de la oraș, închipuindu-și urși, închipuindu-și o viață animală confuză, primejdioasă — când a auzit pași în urma ei. În fugă. S-a întors. Un bărbat.

— Hei! a spus bărbatul.

Annie a îndreptat fasciculul de lumină spre el, spre fața lui, iar el a ridicat un braț pentru a-și proteja ochii. Era Ian.

Ce-și amintește Annie că au discutat în seara aceea — Ian a invitat-o în studioul lui, unde avea o sticlă de vin și câteva pahare — a fost în principal munca lor. Deși el i-a mai dat și câteva informații despre ceilalți participanți. „Colonișt‍i“, le spunea. Era acolo de aproape o lună și-i cunoștea pe toți destul de bine. Mai rămânea încă o lună.

— Două luni! a exclamat Annie. Eu stau doar trei săptămâni. O zi în plus, și mă omoară bărbatu-meu!

(De ce se grăbise să menționeze că era căsătorită?)

Ian stătea pe vine în fața șemineului și încerca să aprindă un foc — mototolea hârtie de ziar și o îndesa sub surcele, de fiecare dată când flacăra amenința să se stingă. Annie l-a urmărit un

minut. Se simțea izbitor de inutilă. A început să se plimbe prin încăpere, să studieze obiectele. O masă veche de lemn la fereastră, cu o mașină de scris pe ea. Alături erau câteva teancuri de coli acoperite cu rânduri bătute la mașină, cu câteva ștersături ici-colo. Pereții încăperii erau din lemn nefinisat, împănați cu bilețele, câte un rând sau două pe fiecare, același scris de mână aproape ilizibil. „Isaac trebuie să se simtă mai bine în pielea lui.“ „Schimbări în scena cu Ruby — ea e cea care s-a înfuriat.“

— Hai că am reușit, a spus Ian și Annie s-a întors spre el.

Focul se aprinsese. Ian i-a făcut semn să se așeze în fotoliul de lângă șemineu, iar el și-a tras scaunul de la masa de scris, lângă celălalt colț al șemineului. Au rămas un moment tăcuți, moment care s-a prelungit. Annie era atentă la zgomotele focului. Au început să vorbească amândoi deodată, au spus amândoi deodată „Zi tu...“, după care s-au oprit.

El a zâmbit și a spus:

— Okay. Deci: *tu* prima.

Ea a făcut atunci câteva *comentarii*, după cum s-a gândit mai târziu. Cât de puține lucruri îi trebuiau pentru munca lui — făcând un semn către masă. Că erau numai el, hârtia și mașina de scris.

— Trebuie să fie splendid, a spus Annie.

— Da. *Splendid*, a confirmat el, exagerând cuvântul. De obicei, gândesc altfel, dar așa-i.

Ea a început să-i înșire pe un ton dramatic tot ce-și adusese cu ea, tot echipamentul.

El stătea și o asculta, aparent amuzat.

Focul trosnea zgomotos și mici particule de jăratic săreau din vatră.

De ce vorbea ea întruna, întruna? s-a întrebat Annie. I-a trecut prin minte că nu mai știa cum să fie singură cu un bărbat.

Sau poate nu era asta. Nu avea nicio problemă cu amicii ei, cu scriitorii și fotografii pe care-i cunoștea. Cu soții altor femei. Se gândea că nu ar avea nicio problemă cu Ian, că s-ar simți bine cu el, dacă ar fi amândoi single, dacă sexul ar fi o posibilitate. Era o

anomalie în această situație din viața ei — să nu știe ce posibilitate avea. Sau ce nu.

Existau posibilități?

Annie a întrerupt din nou tăcerea:

— De ce m-ai invitat aici?

El a ridicat din sprâncene.

— Ah! Păi, mă gândeam că ți-ar plăcea să ai puțină companie în prima ta seară aici, a zâmbit el, dar era un zâmbet abia schițat. Să știi că nu e musai să rămâi. Pot să stau foarte bine și singur lângă foc.

— Nu, îmi *place* să am companie.

— Atunci, mă bucur. Mă bucur că te-am invitat.

Ținea încă în mână vătraiul cu care îndesase mai devreme hârtia sub surcele. S-a aplecat în față și a împins cu el la loc o buturugă.

— Păreai... singură. În orice caz, arătai ca o *nou-venită*. Eu mă simt probabil ca un veteran.

— Un comitet de primire singular, a zis ea.

— Da, a confirmat el.

Din nou s-a așternut tăcerea. Acum o stânjenea mai puțin pe Annie. Și totuși a întrerupt-o din nou.

— Despre ce scrii? l-a întrebat.

— Ah, nu e nimic interesant de povestit.

— Dar pe mine mă interesează.

El a așteptat un moment și a spus:

— O căsnicie.

— Asta poate fi orice. Poate fi... Henry James. Poate fi Updike.

I-a explicat. Un bărbat mai în vârstă. O femeie mai tânără — divorțată, cu un băiețel. El știe aproape de la bun început că această căsnicie este o greșeală pentru el, dar a ajuns să-l îndrăgească pe băiețel și nu întreprinde nimic. Femeia înțelege până la urmă acest lucru și se înfurie teribil.

— Începe să ducă o viață proprie, tot mai departe de el și de copil. Și, într-un final, pleacă, dar i-l lasă pe băiețel.

Annie se gândea la Lucas, la băiețelul pe care-l iubea. Băiețelul care avea deja o mamă.

— Deci se termină bine?
— Dacă așa ți se pare, ai putea spune că da.
— Ție nu ți se pare?
El a ridicat din umeri.
— Vai, ești imposibil! a râs Annie.
— Păi, m-ai întrebat despre ce e vorba și ți-am spus. Ți-am spus ce se întâmplă, în linii mari. Dar nu vreau să-ți spun despre ce cred eu că e vorba în esență sau despre ce să crezi *tu* că e vorba. Oricum, e un lucru pe care nu-l pot controla.
— E despre Isaac și Ruby, a zis Annie.
— Exact! Un băiat și o fată. Vechea poveste.
Au tăcut câteva clipe și Ian a spus:
— Acum e rândul tău să-mi povestești despre ce e vorba în lucrările tale.
— Ah! Într-o fotografie e și mai dificil să spui *despre ce* e vorba. Dacă te uiți, vezi.
— Și ce-aș vedea, dacă m-aș uita?
Annie începuse de puțin timp să lucreze cu negativele portretelor pe care i le făcuse mamei sale, majoritatea cu chipul acesteia. Avea de gând, după cum s-a exprimat față de Ian, să se joace puțin cu ceea ce dorea de la aceste imagini.
— *Atunci* voi ști despre ce e vorba.

Annie era supărată pe Graham, când plecase de-acasă la MacDowell. În perioada aceea din viața ei, își dorea să se mute la New York. I-a spus lui Graham că, după părerea ei, ar ajuta-o din punct de vedere profesional, că ar fi un loc mai propice pentru o persoană de felul ei. Și se săturase de Cambridge, i-a spus.

Asta era înainte să cumpere casa, înainte să se nască Sarah. Și după ce prima sa expoziție avusese atât de mult succes, încât crezuse că toate expozițiile ei vor avea succes — toate expozițiile viitoare — și că, drept urmare, viața ei se va schimba, că locul său *de drept* va fi în New York. I-a spus toate acestea lui Graham.
— Cred că New York-ul ar fi un loc mult mai potrivit pentru mine. Pentru munca mea.

Dar vorbise deliberat pe un ton nepăsător — atât de nepăsător, încât Graham mai mult ca sigur crezuse că visa cu ochii deschiși sau că glumea.

— Da, e frumos să gândești așa, nu? spusese el și pe urmă râsese.

Planul lui Annie fusese să-l roage să se gândească serios la această idee a ei, cât era ea plecată la MacDowell, dar reacția lui fusese ca o palmă — astfel încât, până să înțeleagă el cât de serios vorbise ea, paguba era deja făcută. Annie i-a întors spatele, ofensată și furioasă. Când Graham a invocat motivele obiective care țineau de Lucas, de Frieda, care țineau de librărie, de imposibilitatea de a o lua de la zero în Manhattan, Annie a fost incapabilă să simtă cea mai mică empatie față de ce îi explica el. Brusc, i s-a părut un om îngust la minte. Tot ceea ce făcea, *plăcerea* lui în tot ceea ce făcea era ca o jignire pentru ea. Ceva insuportabil. Abia mai târziu i-a trecut prin minte că propunerea pe care i-o făcuse ea, luată în serios, ar fi fost o contestare a întregii lui vieți și a tot ceea ce făcuse el.

Dar, în acel moment, nu era capabilă să se gândească la ce impresie făceau spusele ei. Ascultându-l, i se părea că aude cum se închid niște uși, că înțelege pentru prima oară cât de îngrădită era viața lui. Îngrădită de micimea ambițiilor lui și de plăcerea reală pe care i-o produceau toate deprinderile lui familiare, repetitive.

Ceea ce însemna că și viața ei era îngrădită. Temerile pe care și le învinsese pentru a fi cu el, temerile că o va devora, că o va absorbi, că poftele lui o vor absorbi păreau să-și fi găsit acum confirmarea.

— Annie, a spus Graham, de data asta sobru. Am convenit de mult asupra acestui lucru.

— Ne-am *mulțumit* cu acest lucru, a spus ea.

Pe urmă au tăcut. S-au privit insistent.

— Știi că banii joacă și ei un rol, da? a spus el, în cele din urmă. E imposibil să o scoatem la capăt!

A urmat o lună și jumătate de răceală, după care Annie a plecat singură la MacDowell.

După acel prim pahar de vin în studioul lui, Annie și Ian și-au căutat unul altuia compania. Totul a început după câteva zile, când Ian a întrebat-o la micul dejun dacă ar putea să-l ducă și pe el în oraș, la Peterborough. El nu venise cu mașina și trebuia să facă niște cumpărături. Pentru a se revanșa, o va invita la o cafea. Sau la un pahar de ceva. Ce dorea ea. Au mers așadar împreună în oraș și s-au plimbat, s-au uitat la vitrine, s-au uitat la case și grădini și pe urmă au intrat într-un local și au băut o cafea.

Ian avea un fel de a vorbi molcom. Lui Annie i s-a părut inițial că e zgârcit la vorbă, aproape inexpresiv, obișnuită fiind cu felul de a fi al lui Graham, hotărât și exuberant.

Atunci, care era afinitatea? Exista una și amândoi simțeau acest lucru, după toate aparențele. După prima după-amiază împreună, au stat frecvent alături la cină. Și-au făcut obiceiul de a se întoarce împreună la studiourile lor după micul dejun. Uneori se întâlneau după-amiaza și se plimbau prin împrejurimi sau făceau excursii lungi cu furgoneta lui Annie, prin orășelele nordice din Massachusetts sau prin vestul New Hampshire-ului. Uneori, ascultau muzică împreună în clădirea numită „bibliotecă“.

Se atingeau prudent, mâna lui Annie pe brațul lui, pe umărul lui, făcându-l să se uite la ceva. Brațul lui în jurul umerilor ei, conducând-o pe cealaltă parte a străzii sau într-un bar. Ca niște liceeni, se gândea Annie. Dar aceiași fiori.

Au fost și câteva petreceri în timpul ședерii ei la MacDowell, petreceri în studiourile altora. Au dansat uneori împreună la aceste petreceri, iar ea era profund conștientă de corpul lui suplu și musculos lipit de corpul ei, de mâinile lui puternice pe spatele ei, controlând fiecare mișcare a lor.

Și-a dat seama că se întâmpla ceva între ei. Că ea dorea să se întâmple ceva. Și, în același timp, nu dorea. Dar se lăsa în voia fantasmelor — despre o evadare din viața pe care o avea cu Graham. Despre o relație extraconjugală. Își spunea că nu era nimic rău în asta, fiindcă oricum nu avea de gând să facă nimic. Era doar o modalitate de a restabili echilibrul între ei, între ea și Graham.

Deși pe moment n-a gândit așa, mai târziu a realizat că era un soi de *răzbunare*. O răzbunare intimă. Una despre care Graham nu era nevoie să afle.

Cu patru, cinci zile înainte de plecare, într-o după-amiază târziu, Annie a tresărit când a auzit o bătaie în ușa studioului. A deschis și l-a văzut pe Ian, stând în aerul umed și răcoros, sub micul acoperiș care proteja intrarea. În spatele lui picura din streașină, ca o plasă argintie. În jurul lor se auzea foșnetul ploii fine, căzând pe covorul de frunze strălucitoare care acoperea solul.

— A, nu, a spus ea clătinând din cap. Nu, nu, nu, nu, nu. Nu ești aici! Nu poți fi aici!

Asta era regula taberei. Nimeni nu se ivea neinvitat în studioul altuia.

— Pe de altă parte, *sunt* aici.

A așteptat o clipă, de parcă i-ar fi așteptat răspunsul. Văzând că tace, a spus:

— Cred că știi de ce.

Annie și-a ferit privirea, de parcă s-ar fi rușinat.

— Știu, a zis. Dar... nu pot! a adăugat ea privindu-l și clătinând din cap. Nu pot să fac asta!

— Lasă-mă să intru, a spus el. Putem vorbi despre asta.

— Nu vreau să vorbesc despre asta.

— Atunci vorbim despre altceva. Despre ce vrei tu.

Deci l-a lăsat să intre. O vreme, chiar au vorbit. El se așezase pe singurul scaun din încăpere, cu spinarea încovoiată și cu picioarele lungi întinse în față. Ea stătea sprijinită de pernele de pe canapeaua pe care moțăia uneori după-amiaza. Pereții erau împânziți de fotografii developate, înfățișând chipul mamei sale, privindu-i cu ochii goi.

Annie stinsese lumina când îl lăsase să intre, pentru eventualitatea că ar fi trecut careva pe drumul bătătorit, să se plimbe prin ploaie. Era, oricum, o zi întunecată și, cu luminile stinse, încăperea spațioasă era plină de umbre — deși, afară,

frunzele galbene ale mestecenilor care împrejmuiau studioul păreau să ardă pe fondul verde-închis al pinilor.

Ian vorbea despre sine. Înainte, nu o făcuse, nu cu adevărat. Ce aflase Annie despre viața lui erau întâmplări izolate, fără legătură între ele, pe care cu greu le-ar fi putut așeza într-o ordine anume. Acum vorbea despre perioada când, tânăr fiind, trăise în Noua Anglie, venit la colegiu de la Phoenix.

— Parcă aș fi fost într-o țară străină, a spus.

Vorbea molcom, ca de obicei. Uneori făcea pauze lungi între fraze, dar Annie se obișnuise cu asta. Învățase să-l aștepte.

Se întorsese în Arizona și încercase să-și construiască o viață acolo, după ce absolvise colegiul. Rezistase vreo cinci ani, a spus, tânjind în tot acest timp după Est.

— Mai ales în anotimpul ăsta. Spațiile verzi din oraș, frunzele, casele albe.

Dusese dorul tuturor acestor lucruri, a continuat. Până și femeilor, care și ele îi păruseră total diferite aici.

— Așa că m-am întors. Am încercat să trăiesc în Vermont, ca alte mii de oameni. Toți cei care nu erau în... Copenhaga. Sau Marrakech, a zis el și părea să zâmbească. San Francisco! a adăugat, dând din cap de câteva ori. M-am și însurat. Ceea ce s-a dovedit a fi o mare greșeală. Și, când s-a sfârșit, m-am simțit exilat. Din Arizona. Din Noua Anglie. Așa că m-am dus acolo unde se duc toți cei care vor să evadeze din locul lor de proveniență.

— Adică la New York?

— Da.

Abia dacă-i vedea fața, atât de întuneric era acum în studio.

— Mă omoară să mă aflu iar aici.

Avea glasul întretăiat și Annie și-a dat seama că plângea.

— Ah, Ian! a spus. Vino aici, lângă mine!

A bătut cu palma pe canapea.

El a venit și s-a întins lângă ea, împingând-o ușor cu mâinile să-i facă loc. Apoi să se lase în jos și să se întindă lângă el.

— Știi că nu pot face asta, a spus Annie.

El era întors spre ea.

— Vorbim. Plâng. Poți face asta.

Au mai vorbit puțin. Dar pe urmă, după cum știuse și Annie că se va întâmpla, au început să se atingă. Mâinile lui au alunecat pe spatele ei și, drept răspuns, l-a strâns și ea în brațe. Annie aproape tremura, oasele lui sub piele erau atât de diferite de ale lui Graham!

Apoi s-a urcat pe ea. Mâinile lui s-au strecurat sub puloverul ei și Annie le-a respins. S-au îndreptat către betelia blugilor și Annie le-a respins. Dar corpul ei îi răspundea, se ridica spre el, se mișca în valuri line, care-i păreau imposibil de reținut. A devenit conștientă de faptul că și el se mișca, întâi lent și pe urmă tot mai hotărât, se mișca spre punctul culminant.

Pe care l-a și atins, în tăcere, cu o ultimă încordare a mușchilor când s-a împins în ea, câteva gâfâieli, pe urmă o lungă expirație și eliberarea treptată a tensiunii, lăsându-se pe ea cu toată greutatea. Au mai stat așa o vreme, slăbind strânsoarea brațelor. Pe urmă s-a lăsat să alunece de pe ea. Annie s-a întors spre el. În lumina difuză, i-a văzut gura cu buzele strânse, puțin strâmbe, însemnând că zâmbea.

După câteva clipe, Ian și-a dres glasul și a spus:

— Oamenii în toată firea nu fac așa ceva.

Și-a dat seama după vocea lui că încă mai zâmbea.

— Dar tu ai făcut, i-a răspuns Annie.

— Da, dar și tu ai făcut, a zis el.

Vorbeau cu glasuri înăbușite, de parcă ar fi fost cineva în apropiere care să-i poată auzi. Un minut mai târziu, Ian a spus:

— Mă simt ca un adolescent. Și asta nu în sensul pozitiv.

Annie a râs, un sunet scurt, slab.

— De fapt, a spus el, a *fost* amuzant. Într-un fel.

După un moment:

— Oricum, e întotdeauna plăcut, nu-i așa?

— Întotdeauna? a șoptit ea. Faci asta frecvent?

El a râs.

— Nu. Nu fac asta niciodată, a zis și și-a dat capul în spate, s-o vadă mai bine. Cine face *așa* ceva?

Pe urmă s-a destins din nou. I-a spus la ureche:

— Nu, voiam să zic să-ți *vină*. E plăcut să-ți vină. E o eliberare. Și să știi că, de data asta, a fost într-un fel dulce.

Annie nu-și dădea seama dacă vorbea serios. După o clipă, el a continuat:

— Dar și lipicios.

Și atunci și-a dat seama că nu vorbea serios.

— Așa o fi! s-a întors ea pe spate. Numai că eu n-am cunoscut această „eliberare dulce".

A exagerat cuvintele, luându-l peste picior.

El a întins mâna spre ea.

— Să știi că bucuros aș...

— Nu. Pe bune, nu, nu pot!

Și a simțit cât de ciudat era să spună asta, cât de diferit de tot ceea ce înțelesese ea până atunci ca fiind sexualitatea ei.

După ce a plecat Ian („Mă gândesc că ar fi mai bine să mergem separat la cină, nu?"), a stat puțin întinsă pe canapea, urmărind cum se lăsa întunericul în studioul ei, gândindu-se la ce se întâmplase adineauri. Și apoi la Graham, la prima oară când făcuse sex cu el.

După întâmplarea de pe canapea, Annie a mai stat în tabără patru zile. Au vorbit amândoi la fel de mult, așezați într-un colț din salonul încăpător sau la un pahar de vin în bibliotecă, după vreo lectură publică, dar parcă încercau să nu mai rămână singuri. Cel puțin așa i se părea lui Annie că încercau amândoi. Parcă ar fi pus în scenă, se gândea Annie, un soi de *tovărășie* puerilă, nevinovată, de parcă atracția reciprocă ar fi devenit o glumă între ei doi.

Abia mult mai târziu i-a trecut prin minte că poate lui Ian îi pierise interesul când devenise evident că nu vor face sex. Că după aceea fusese poate doar politicos și că, în realitate, aștepta ca ea să plece, pentru a-și încerca norocul cu altcineva. Auzise de oameni de acest gen de prin coloniile de artiști. Seducători în serie, pentru care fiecare scriitor sau artist prezent era o oportunitate.

În orice caz, era simplu să nu fie singuri. Era mereu cineva în preajmă, iar Annie ajunsese să-i cunoască pe câțiva dintre cei prezenți, să-i simpatizeze pe câțiva dintre ei. Melinda, pictorița, plecase după a doua ei săptămână de ședere, dar se apropiase de o sociologă pe nume Gertie Grant, care scria o istorie a politicii federale a locuințelor și a impactului acesteia asupra comunității de culoare.

— Pentru un public larg, a spus Gertie. Însemnând că sper să fac și un ban cu cartea asta.

Într-o după-amiază, cu vreo oră înainte de cină, Gertie a intrat în clădirea principală și i-a găsit pe Annie și pe Ian așezați lângă șemineu, față-n față. Stătuseră de vorbă, dar se întrerupseseră când intrase ea în încăpere.

— *Ce* aveți, fraților?

Gertie era înaltă, cu o sexualitate ambiguă, cu o față de mops, de fapt, la ea totul era puțin teșit. Și totuși era atrăgătoare.

— N-avem nimic, a spus Ian. Eram bine mersi singuri, până ai apărut tu.

Potrivit unei tradiții, cel puțin a grupului de artiști din timpul șederii ei, Annie a organizat o petrecere în studioul ei cu o seară înainte de plecare. Luase hotărârea să nu-i îngăduie lui Ian să rămână cu ea după aceea, dar se pare că și el luase aceeași hotărâre — a plecat cu ultimul grup, oprindu-se să-i ia fața în mâini pe treptele de la intrare, să o întoarcă spre el și să o sărute tandru pe amândoi obrajii.

Annie a fost dezamăgită, în pofida hotărârii ei. Mai era și cherchelită. S-a așezat pe marginea canapelei și a plâns cu sughițuri câteva minute, după care s-a ridicat și s-a apucat să facă ordine în studio.

El nu a apărut a doua zi la micul dejun, dar i-a lăsat un bilețel în cutia poștală. Dar, fiindcă Annie nu și-a mai verificat poșta înainte de a pleca, a primit bilețelul abia după 10 zile, acasă. Își reluase deja rutina vieții cotidiene, dar nu îndeajuns pentru ca gândul la Ian să înceapă să i se pară ireal, cum s-a întâmplat mai târziu.

Era să-mi frângi inima, Annie. Și ai fi putut, dacă ai fi vrut. Voi păstra în suflet aceste zile.
Ian

După câteva luni, când a avut sentimentul că e sigur să o facă, când zilele cu Ian începuseră deja să se estompeze, l-a întrebat pe Graham dacă citise vreodată ceva de Ian Pedersen.

O, da, a spus el. Citise, da. Îi citise ambele romane și le considera grozave. De ce îl întreba?

Annie avea un ton neutru, echilibrat, în pofida excitației perverse pe care o simțea. Încerca să aibă același ton cu care ar fi vorbit despre orice alt autor.

— Ah, când am fost la MacDowell, era și el acolo, și mă întrebam ce părere ai despre el. Despre cărțile lui, vreau să spun. Mă gândeam să-l încerc și eu.

Graham s-a uitat la ea, cu o mină ciudată, după cum i s-a părut lui Annie.

— Păi, despre asta vorbeam și eu, a spus Graham. Despre cărțile lui.

Când Graham s-a întors la treaba lui, Annie a avut sentimentul că-l înșelase mai mult cu ceea ce făcuse adineauri, decât cu ceea ce se întâmplase la MacDowell.

31

De când Lucas, în weekendul de Ziua Recunoștinței, pomenise numele lui Ian, Annie se gândise frecvent la el și la perioada petrecută cu el la MacDowell. Îl menționase într-un e-mail trimis lui Gertie, singura prietenă de la MacDowell cu care păstrase legătura. Gertie locuia în California, dar, ori de câte ori venea la New York, Annie încerca să o vadă.

În e-mail i-a scris lui Gertie că Ian — „Ți-l amintești pe Ian Pedersen?“ — urma să publice o nouă carte după o tăcere de mulți ani și că, printr-o extraordinară coincidență, editorul lui era fiul ei vitreg, Lucas.

Ei bine, i-a scris Gertie, *iată șansa de a continua nestin-gherită de unde v-ați oprit.*

Eram doar prieteni. Acolo ne-am oprit.

Ha, ha. Așa zici tu. Așa ziceai și atunci. Dar nimeni nu te-a crezut.

Așa zic și acum. Și cine e „nimeni“?

Nu știi că erați obiectul — sau se spune subiectul? — unor bârfe? Noi eram siguri că v-o trăgeați.

Ei bine, nu ne-am tras-o! a scris Annie.

Dar pe urmă, speriată de promptitudinea răspunsului ei, de răspunsul atât de emfatic, a început să se gândească la după-amiaza cu Ian, amintindu-și-o tot mai limpede în cursul zilei și în cursul următoarelor zile. Imaginile vizuale au revenit primele — stropii argintii care cădeau în spatele figurii lui întunecate, pe verandă. Lumina aurie de pe frunzele mestecenilor. Lăsarea întunericului în studioul ei, când stăteau de vorbă.

Și pe urmă, celelalte detalii. („Lipicios“, zisese el.)

I-a trecut prin minte că Graham ar fi considerat „cam tehnică“ diferența dintre ceea ce făcuseră ei și ceea ce însemna „să ți-o tragi“.

Cât de ridicol era așadar răspunsul vanitos pe care i-l dăduse lui Gertie! De fapt, întreaga poveste începea să i se pară caraghioasă. Și, pe măsură ce-și amintea tot mai deslușit evenimentele, și-a dat seama că, de-a lungul anilor, își crease o versiune a întâlnirii lor deosebit de iertătoare față de sine. Că fusese atrasă de Ian, dar spusese nu. Asta era ceea ce-i mărturisise lui Graham mult mai târziu, *mărturisirea ei nobilă, nobilă*. Asta era ceea ce-i spusese lui Edith. Și asta era, în esență, ceea ce-i spusese și lui Sarah în weekendul de Ziua Recunoștinței, nu? *Un flirt frumos care nu a însemnat nimic*. Ceva de genul ăsta.

Dar acum își amintea tot mai bine propriul rol în această poveste. Cât de mult o excitase corpul lui suplu, musculos, când dansaseră, când stătuseră întinși pe canapea, faptul că era *altfel*. Și-a amintit, oarecum surprinsă, că în zilele de dinaintea după-amiezii ploioase dezbătuse cu ea însăși subiectul dacă să se culce cu el sau nu.

Și-a amintit ultima seară când l-a văzut, faptul că și-a dorit să rămână cu ea. Că nu și-a dorit. Dar, de fapt, și-a dorit. Că a plâns după ce a plecat el.

Și-a mai amintit și întrebarea pe care i-a pus-o lui Graham câteva luni mai târziu — întrebarea despre cărțile lui Ian și sentimentul pe care l-a avut imediat după aceea, că i-a făcut o nedreptate lui Graham.

Pe la sfârșitul lui ianuarie, Lucas i-a scris lui Annie că Ian Pedersen va citi din noul lui roman în librărie. *Îți spun doar așa, ca informație*, i-a scris Lucas. *Nu trebuie să vii. Nu i-am spus nimic despre tine. Dar poate vrei să vezi cum arată cineva „chiar bătrân“…*

Pe urmă, post-scriptumul: *Cartea, de altfel, se vinde okay. Nu atât de okay cum speraserăm noi. Dar asta nu se întâmplă niciodată.*

Inițial s-a gândit că nu va merge. Nu dorea să se confrunte cu acea versiune a ei care fusese interesată de Ian. *Interesată de Ian, fiindcă se supărase pe Graham*. Și-a mai amintit și acest detaliu — furia ei.

Ceea ce a reprezentat o nouă umilire, când și-a amintit motivele acelei mânii: fusese atât de convinsă că viața ei mergea într-o altă direcție decât viața lui Graham, că el o *ținea pe loc*. (Acesta a fost momentul când i-a trecut prin minte că poate văzuse în Ian, la vremea respectivă, un instrument comod de răzbunare. O răzbunare bizară, intimă, ce-i drept. Una pe care nu avea să i-o dezvăluie lui Graham. Dar să fi fost ăsta unul dintre aspectele *afinității* dintre ei? Că se putea folosi de Ian fiindcă era furioasă pe Graham?)

Bănuia că unul dintre motivele pentru care Lucas o anunțase că Ian va citi în librărie era ca să o facă să iasă din casă. Se pare că prietenii ei făceau acest lucru cu rândul. Dar și-a mai amintit și că, în ultima vreme, sondaseră tot mai insistent posibila ei dispoziție de a cunoaște pe cineva nou. Din când în când, o propunere șovăielnică. Poate fratele văduv al nu-știu-cui? (De la Edith.) Sau un prieten divorțat? (Don.)

Refuzul ei venise în mod automat, dar acum a început să se gândească la cvasiinvitația lui Lucas. Și, până la urmă, s-a hotărât să meargă. Să meargă, pentru a vedea cum trecuse timpul peste Ian — a recunoscut față de sine că era curioasă. Să meargă, pentru a vedea care va fi reacția ei la această nouă versiune a lui Ian, fără complicația de a fi căsătorită cu Graham. În fond, trecuse suficient timp. Suficient, chiar și fără relația lui Graham cu Rosemary, dar poate că relația asta îi dădea cu atât mai mult permisiunea să o facă.

De ce nu? s-a gândit.

De ce nu?

Și poate că, oricum, el nu o mai ținea minte. Foarte bine. Ea era oricum curioasă — sau cel puțin interesată — să-l audă citind din ceea ce Lucas admirase atât de mult, să-i cumpere cartea.

Iar dacă o mai ținea minte, dacă era interesat de ea, puteau să schimbe câteva vorbe. Ăsta era deznodământul cel mai probabil. Să schimbe câteva vorbe.

Dar și-a dat seama că aștepta cu bucurie fie și numai atât. Să iasă într-o seară, să schimbe câteva vorbe cu un bărbat care era

probabil absolut singur. Alte posibilități păreau nerealiste, iar Annie a încercat să nu le ia în considerare.

Annie era sigură că va întârzia. Când să iasă din casă, și-a amintit că pisica era afară. A ieșit pe treptele din spate ale casei și a tot strigat-o, scoțând un abur dens, alb, în lumina de deasupra ușii, dar Sam n-a apărut.

Nu-și prea făcea griji că hoinărea. Mai dispăruse și înainte, dar niciodată nu se îndepărta foarte mult de curte — nu o făcea nici pe vremea lui Karen. Și totuși va rămâne multă vreme afară și era o seară rece. Avea remușcări că pleca.

Pe urmă a început să se neliniștească, pentru că avea să întârzie, ceea ce a făcut-o să realizeze că așteptase cu nerăbdare această seară, să-l revadă pe Ian. Nu recunoscuse acest fapt în deplinătatea lui, a înțeles abia acum, când mergea prea grăbită spre librărie, pe trotuarele acoperite de polei. A ajuns gâfâind și cu nervii în piuneze — puțin mai devreme, până la urmă. A cumpărat cartea și s-a dus să-și caute un loc în partea din spate a librăriei, amenajată pentru lecturi.

Un public acceptabil de numeros, ar fi spus Graham.

Dezamăgitor, ar fi spus Lucas.

Dar noii proprietari (îi cunoscuse la un moment dat, Sid și Olympia, un cuplu mai tânăr) erau la fel de isteți ca Graham în privința scaunelor dispuse — niciodată atâtea de câte bănuiai că vei avea nevoie, pentru eventualitatea că *nu* vei avea nevoie de ele, iar spațiul ar lăsa impresia că e dezamăgitor de subpopulat.

În seara asta, aranjaseră zece rânduri destul de înghesuite, care erau deja pe trei sferturi pline când a sosit Annie. A făcut un semn cu mâna către doi dintre cei pe care-i considera „autorii lui Graham“ și s-a așezat spre mijloc, pe un rând cu două, trei locuri libere.

Avea sentimentul că librăria se schimbase. Că fusese reamenajată de când nu mai trecuse ea pe aici. A privit în jurul ei, dar nu și-a putut da seama care era diferența. Se simțea puțin dezorientată, așa că a renunțat. Și-a dezbrăcat paltonul. A deschis cartea la clapetele supracopertei, să se uite la fotografia autorului.

Nu l-ar fi recunoscut. Avea părul alb și tuns foarte scurt, ceea ce-l făcea să pară *altfel*. Mai dur, s-a gândit Annie. Nu mai avea nimic androgin. A citit scurta biografie, pe urmă mulțumirile, pe urmă dedicația. Nimic care să fi sugerat existența unei *soții*, nici măcar a unei *iubite*.

Brusc, s-a simțit jenată. Neroadă. A închis cartea.

Rândurile erau acum aproape pline și doi angajați ai librăriei mai aduceau scaune, al căror metal zăngănea și zornăia. Annie se uita la nou-veniți și aștepta.

Pe la și 5, Sid, noul proprietar, s-a dus la pupitru, urmat de un bărbat înalt, uscățiv — versiunea nouă, cu păr alb, a lui Ian. Sid a urat bun-venit publicului și a citit anunțurile evenimentelor viitoare. Îi lipseau energia și entuziasmul palpabile cu care-și îndeplinea Graham această datorie — aluziile, glumele. Și-a amintit câte griji își făcea înaintea evenimentelor de acest gen. Și ce gazdă fericită și ocupată era după aceea, după ce începeau.

Sid l-a prezentat pe Ian. Annie îl urmărise în tot acest timp. Era neschimbat în unele privințe — în multe privințe. Avea fața ridată — se vedea chiar de unde se afla ea, dar ridată cu delicatețe, cu blândețe, de parcă o plasă fină s-ar fi așternut uniform peste trăsăturile lui. Era îmbrăcat cam ca un cowboy (blugi, cizme), dar purta o cămașă care semăna perfect cu o bluză femeiască — albă, puțin bufantă, fără guler — și pe deasupra o jachetă maro de tweed, atât de veche, încât nu mai avea nicio formă. Își lăsase mustață, ceea ce-i accentua alura de cowboy. (Și-a amintit cât de disprețuitor fusese Graham față de mustăți, când veniseră la modă în anii ’80. Zicea că erau indiciul unei vanități absurde. Dar mustața și barba lui? întrebase ea. Cu totul altceva, zisese el. Așa a fost *menit* să crească părul facial. O mustață singură — clătinase din cap compătimitor — era un *artificiu*.)

Uitase cum suna vocea lui Ian, cât de reținută era, cât de blândă.

— Mă auziți? a întrebat el.

Și aproape toți cei care stăteau de la al patrulea rând încolo au strigat: *Nu!* într-un cor fragmentat.

Și-a potrivit microfonul mai aproape de gură.

— Așa-i mai bine? a întrebat.

Un cor mai organizat, de data asta:

— Da!

A început. Fără introducere, fără să explice sursele de inspirație, *procesul*, cum se numea în acest univers. A citit vreo 25 de minute. Cum spusese Lucas, era povestea unui băiat, relatată de o voce care combina perspectiva băiatului cu cea a bărbatului, oscilând cu ușurință între cele două.

În capitolul din care a citit Ian — era chiar începutul romanului —, băiatul îl descria pe tatăl lui, un om răbdător, disciplinat, editorul singurului ziar dintr-un oraș cu vreo 5 000 de locuitori din Arizona. Un om care te asculta, îți punea calm întrebări, chiar dacă făcuseși ceva prostesc sau, pur și simplu, rău. Care dorea să asculte ce explicație aveai pentru comportamentul tău. Care presupunea că aveai întotdeauna o explicație. „Nimic nu mă înfuria mai mult la tatăl meu decât această trăsătură a lui“, a citit Ian. „Impardonabila lui disponibilitate de a mă înțelege, de a mă considera o ființă umană rațională.“

Primul capitol pregătea tensiunea și anunța modul în care se va manifesta conflictul dintre tată și fiu. Băiatul, împins către infamii tot mai nesăbuite, tatăl, bun la suflet, cam distrat, dornic să găsească un motiv de a-și ierta fiul de fiecare dată, instabilitatea mintală a mamei, în mod evident câmpul de bătaie al viitorului conflict. Era liniștitor, puțin cam lent și pe deplin captivant pentru Annie.

Aplauzele au fost generoase, după ce Ian a închis cartea. Și-a dat jos ochelarii și și-a ridicat ochii către public. Annie și-a reamintit cum arătase în după-amiaza când stătuseră întinși pe canapea.

— Aștept întrebările dumneavoastră, a spus Ian.

A urmat pauza obișnuită de stânjeneală, înainte de a începe, dar, până la urmă, cineva aflat cu vreo trei rânduri mai în spate a ridicat mâna: *Cât din ceea ce citise era autobiografic?*

— Pură invenție, totul! a spus el zâmbind.

Câțiva au râs.

Zâmbetul l-a făcut mai ușor de recunoscut, buzele întâi țuguiate, pe urmă puțin strâmbe. Era un profesionist, s-a gândit Annie. Și era evident că-i făcea plăcere.

De ce tăcuse atâția ani?

— Asta va trebui să-i întrebați pe editorii care fac prea multe nazuri.

Annie nu știa cum să-i înțeleagă spusele. Câțiva au râs, dar ei i s-a părut că în vocea lui era și o notă de amă-răciune.

Când obișnuia să scrie? a întrebat altcineva, poate din dorința de a schimba subiectul.

— În timpul zilei, a răspuns Ian și s-a întors să indice o altă mână ridicată.

A urmat o serie de întrebări familiare, pe care Annie le auzise de nenumărate ori cu ocazia altor lecturi la care participase — nu se prea schimbaseră de-a lungul anilor. *Cum ați început să scrieți? Când ați știut că vreți să deveniți scriitor? Ce importanță are* locul acțiunii *în opera dumneavoastră? Ce muncă de cercetare faceți pentru fiecare roman?* Răspunsurile lui Ian erau mai interesante decât întrebările, dar și ele păreau familiare.

Cineva l-a întrebat din nou despre lunga lui tăcere. A rămas nemișcat o clipă, de parcă ar fi încercat să se decidă cum să răspundă. Pe urmă a început, de data asta altfel. În timp ce vorbea, umorul i-a dispărut și Annie a auzit limpede supărarea pe care o mascase cu primul lui răspuns glumeț — cel pe care-l dădea de obicei, bănuia Annie.

A vorbit despre anii când fusese „pus pe tușă“, după cum s-a exprimat, începând cu al treilea roman. În *Sunday Times* apăruse o recenzie proastă la această carte, „poate cel mai tare roman al meu de până atunci“, a spus. Apoi au venit altele. Unele recenzii mai târzii au copiat chiar limbajul celei dintâi. S-a oprit și a zâmbit, un zâmbet ironic.

— Un caz clar de mimetism, a spus.

A continuat. Editorii s-au distanțat de el — l-au abandonat, au abandonat cartea. Nu i-au mai făcut reclamă, n-au mai promovat-o. Câteva interviuri la radio, care ar fi contat foarte mult, au fost anulate.

— Un căcat, scuzați cuvântul!

Dar, ca urmare a acestei „rele-credințe“, a spus Ian, cartea nu s-a vândut.

— Și asta este o chestie de care nu mai scapi, a tras concluzia. Totul devine mult mai dificil. Pe deasupra, în acel moment nici nu era foarte avantajos să fii un bărbat alb. Cineva mi-a spus că, dacă a patra mea carte — rămasă nepublicată — ar fi fost scrisă de o femeie, aproape orice editură ar fi acceptat-o.

A urmat o pauză neplăcut de lungă, după care s-a ridicat iar o mână. *Ce efecte au avut toate astea asupra scriiturii lui?*

— Asupra scriiturii în sine, nu știu! a ridicat el din umeri și expresia feței lui s-a schimbat, zâmbetul fermecător din colțul buzelor revenind. Dar cine știe? Poate mi-a fost util la nivel personal, într-un final.

Util, în ce sens?

— Ei bine, m-a îngenuncheat. Și asta e întotdeauna util pentru un om ca mine.

— Ce fel de om sunteți? a strigat cineva din spate.

Publicul a râs, puțin jenat. Era o întrebare prea intimă?

— Un ticălos înfumurat, le-a zâmbit el din nou. Sau, cel puțin, așa mi s-a spus.

Au urmat alte câteva întrebări și pe urmă, tăcere. Nicio mână nu s-a mai ridicat să o alunge. Făcând un pas în spate, a dat de câteva ori din cap.

— Okay, a spus. Sunt pregătit pentru autografe.

Când aplauzele au răsunat în librărie, i-a făcut un semn întrebător cu mâna lui Sid, care stătuse în spatele lui cât citise, rezemat de un raft.

Sid l-a condus la masa de pe marginea spațiului în care fusese plasat pupitrul. Ian a luat loc și oamenii au început să se ridice de pe scaune și să se deplaseze încet către capetele rândurilor lor. O coadă s-a format pe intervalul dintre rândurile de scaune și masă, o coadă care se târa și șerpuia, pentru a se reorganiza apoi într-o ordine dezordonată, răsucindu-se pe lângă scaunele de la capetele rândurilor și începând să înainteze foarte lent către masa la care se instalase Ian.

Annie stătea cu ceilalți în rând, așteptând să înainteze spre interval. Îl urmărea pe Ian, care îmbrățișa cu privirea spațiul în care se forma coada, numărând poate publicul. Privirile lor s-au întâlnit.

A recunoscut-o. Sau, în orice caz, încerca să o plaseze în memorie — Annie a remarcat acest lucru: fruntea încrețită, gura întredeschisă. Dar pe urmă el și-a ferit privirea, pentru a se uita la prima persoană aflată în fața mesei, care-i întindea cartea.

Annie înainta puțin câte puțin către capătul rândului ei, uitându-se din când în când la Ian. Era aproape tot timpul prins într-o conversație sau cu privirea lăsată pe o carte, dar ochii li s-au mai întâlnit o dată și el i-a zâmbit în felul lui ironic și a dat din cap de câteva ori, de parcă i-ar fi spus că da, o recunoscuse. Da, o aștepta. Annie era conștientă de faptul că stătea mai dreaptă, că era emoționată într-un mod plăcut.

Când a ajuns la capătul rândului și s-a întors către masa la care aștepta Ian, a văzut că Olympia, soția pistruiată, roșcată, a lui Sid, stătea în acel capăt al încăperii și-i întreba pe oameni cum se scriu corect numele lor și le nota apoi pe niște bilețele, pe care le dădea să și le lipească pe coperta cărții, un gest de politețe, menit să-i economisească timp autorului, un gest asupra căruia insistase și Graham întotdeauna. Olympia a ridicat privirea și i-a zâmbit lui Annie când a ajuns în dreptul ei.

— Nu e nevoie să-mi spui numele *tău*, i s-a adresat lui Annie și i-a notat numele.

Când Olympia i-a înmânat bilețelul, Annie a simțit că o trage cineva de mânecă. S-a întors. Era Bill, slăbănog, cărunt, neschimbat. S-a aplecat spre ea și a îmbrățișat-o în grabă, timid.

— Mă bucur să te văd, a spus. Ar trebui să vii mai des.

— Știu. Și poate voi veni, când se va mai îndrepta vremea.

— Da, asta-i întotdeauna o lună dificilă, a spus el.

Au mai stat de vorbă câteva minute, Bill înaintând alături de ea, dar pe urmă el i-a spus că trebuia să se întoarcă la casa de marcat. Annie s-a întins să-l îmbrățișeze, să-l sărute pe obraz, înainte de a se îndepărta.

A ajuns în sfârșit la masă și a așteptat ca perechea din fața ei să termine de vorbit cu Ian. După ce au plecat, Ian a ridicat privirea și a văzut-o pe Annie. S-a ridicat rapid și s-a întins peste masă, să-i ia mâinile în mâinile lui. Cu un gest stângaci, Annie a pus cartea jos, pentru a-i îngădui acest gest.

— Doamne, *ce* mă bucur... e pur și simplu extraordinar... să te revăd! a spus Ian.

S-a aplecat și i-a atins în treacăt fața cu obrazul, întâi pe-o parte și apoi pe cealaltă.

— Așa este, a spus Annie. Și eu mă bucur tare mult să te văd.

A rămas o clipă în picioare, privind-o, zâmbindu-i larg.

— Te-am recunoscut imediat, a spus el și gura i-a zvâcnit ușor. În toată aglomerația.

S-a așezat la loc și a tras spre el cartea lui Annie, ridi-când din nou privirea către ea.

— Locuiești în zonă?

— Da, a spus ea. La câteva străzi.

I-a mai zâmbit o clipă și a dat încet din cap. A spus:

— La Yaddo a fost, nu-i așa?

— Aproape la Yaddo, i-a răspuns Annie, zâmbind și ea. La MacDowell.

— Așa-i! Așa-i! Așa-i! a mai dat el din cap de câteva ori. Dar, Dumnezeule! Câți *ani* au trecut de-atunci?

— Poate 30? a întrebat ea. Șocant de mult. Din moment ce suntem amândoi atât de tineri.

El a râs. Apoi a clătinat din cap și a spus:

— Mă bucur al naibii de mult să te văd, Annie.

Ea i-a zâmbit.

— Și eu, i-a răspuns.

El a dezlipit bilețelul de pe carte și a deschis-o să o semneze.

— Doar numele tău, a spus ea, iar el a semnat rapid — ilizibil, după cum a remarcat Annie.

O mare mâzgălitură. Au mai stat de vorbă un minut, două, iar Annie era tot mai conștientă de coada din spatele ei. Încercând să-și amintească mai târziu, nu a mai prea știut ce-și spuseseră,

dar ea a așteptat oricum tot timpul, a așteptat ca el să spună ceea ce a și spus într-un final.

— Ascultă, Annie, a zis și s-a înclinat spre ea, coborând glasul și întinzându-i cartea. Nu vrei să mergem să bem ceva, după ce termin aici? Mi-ar prinde bine o pauză de la nesfârșita politețe forțată a acestui turneu de carte. Nu-i ușor pentru cineva ca mine, a rânjit el din nou. În plus, mi-ar plăcea să aflu ce mai faci.

Annie a cuprins cu privirea coada lungă.

— N-o să termini prea curând, a spus. Vrei să ne întâlnim undeva în apropiere?

O idee excelentă, a spus el, la care ea a propus barul restaurantului din incinta Hotelului Charles, la două străzi de librărie.

— E un bar drăguț. Liniștit. Urci pe lângă recepție. E ușor de găsit.

Nici nu s-a întors bine să plece, că bărbatul din spatele ei i-a și vârât lui Ian sub nas cartea, întrebându-l dacă ar putea să o semneze pentru un prieten.

Afară, trotuarul era umed și înălbit de la sedimentele de sare ale zăpezii. Pe margine se înălțau nămeții adunați cu lopata, pătați din loc în loc cu urină de câine. Annie mergea încet, gândindu-se la Ian, la cum va decurge seara. Era, și ar fi spus asta oricui ar fi întrebat-o, bucuroasă. Dar și neliniștită. Poate puțin temătoare.

Va vedea ea, s-a gândit. Și, dacă lucrurile nu mergeau bine, dacă era cumva penibil sau dificil, avea o scuză la îndemână — că nu putea rămâne mult, din cauza motanului.

Dar dacă lucrurile mergeau bine?

Îl putea invita la un pahar acasă la ea, desigur. Motanul era și în acest caz folositor — *trebuia să se întoarcă acasă, să-l lase să intre*. N-ar fi greu să-l invite pe Ian să o însoțească.

În interiorul hotelului, parterul, unde era recepția, era aproape pustiu. Annie a urcat scara lată, acoperită cu covor, și a intrat în bar. De după colț, unde era restaurantul, se auzea murmurul conversațiilor. În bar era liniște — doar două mese erau ocupate, la una stătea un cuplu, la cealaltă un bărbat singur. Un japonez, s-a gândit Annie, într-un costum aparent scump, care lua cina.

Peretele de sticlă din spatele lui dădea către curtea spațioasă, pustie, în care singura lumină venea de la niște beculețe albe, înfășurate în jurul copacilor, decorațiuni rămase de la Crăciun.

A comandat un whiskey și cuburi de gheață. După ce a primit băutura, a sorbit din ea, uitându-se afară, la noaptea întunecată, la beculețele care sclipeau.

Pe urmă a apărut Ian în capul scării, privind rapid în jur, pentru a ști încotro să o ia. A zărit-o și i-a zâmbit larg. Și, în timp ce se strecura printre mesele neocupate, a continuat să-i zâmbească.

S-a aplecat și i-a atins din nou obrajii cu obrazul lui, înainte de a se așeza vizavi de ea. Foarte bine făcuse că-și comandase deja ceva, a spus el și s-a întors să-i facă un semn chelnerului. I-a cerut o bere.

În timp ce așteptau, și-au mai exprimat o dată uimirea. El a întrebat-o cine era tipul cu care stătuse de vorbă la coadă. Ah, un prieten vechi, foarte vechi, al ei și al soțului ei, a spus Annie. Lucra în librărie.

A, da. Își amintea: era măritată. Și a zâmbit din nou, de data asta, zâmbetul lui minimalist, șiret.

— Am fost, a spus ea. Acum sunt văduvă, a adăugat și s-a surprins singură.

L-a surprins și pe el, vizibil. Expresia feței lui s-a schimbat.

— Vai, îmi pare rău!

Asta avusese de gând? Să-l sperie? Să-l prindă cu garda jos?

Se folosea de Graham, de moartea lui Graham, în acest scop?

— Ah, a trecut deja ceva timp, a spus ea.

— Totuși..., a zis el, după care a vorbit despre divorțul lui. Nu că s-ar putea compara situațiile.

Îl apucase panica, a spus.

— Tehnic vorbind, cred că a fost o depresie.

Nu mai scrisese o vreme. Și-a descris recuperarea anevoioasă, sentimentul cu care s-a reapucat de scris, sentimentul că era un alt om, un om parcă mai puternic.

Și-a primit și el berea și a ridicat paharul.

— Pentru... reîntâlniri, ca să zic așa!

A ridicat și ea paharul și au ciocnit peste masă.

Pe urmă au vorbit despre lectura lui din roman. Ea a spus că-i plăcuse foarte mult. El a vorbit despre dificultatea alegerii unui fragment pe care să-l citească, i-a descris cele două posibilități pe care le respinsese și i-a explicat de ce. Ea l-a întrebat despre turneul de carte — cât timp? pe unde? cum mergea?

El a vorbit degajat despre diversele orașe prin care trecuse. Librăriile. Mărimea publicului. Următoarea destinație. De cât timp era „pe drumuri“, după cum s-a exprimat.

Îi făcea plăcere, a spus. Pentru primele lui cărți nu făcuse mai nimic, deci avea sentimentul că asta era o oportu-nitate.

— Să-i dau puțin avânt, știi. Și, bineînțeles, dată fiind izolarea muncii mele, „viața solitară a scriitorului“ — a spus-o pe un ton pompos — e ca un răsfăț pentru mine. Să ies în lume.

A privit-o și i-a zâmbit, aplecându-se peste masă către ea.

— Dar tu înțelegi asta foarte bine — și tu ai o viață solitară. Ești pictoriță, îmi amintesc eu bine?

A fost puțin șocată de eroarea lui. Dar era de înțeles, trecuse atâta vreme.

— Ești oricum în domeniu, a spus Annie. Artele vizuale. Sunt fotografă.

— Vai! a exclamat el și s-a lovit ușor la tâmplă cu încheietura mâinii. Creierul rătăcit al omului bătrân, a continuat zâmbind. Ți se întâmplă și ție?

Au vorbit o vreme despre acest subiect, o conversație pe care Annie o mai purtase în glumă și cu alte cunoștințe. Litania familiară a uitucelii — unde ți-ai parcat mașina? ce căutai în camera asta? cum îl chema, la naiba, pe cel cu care ai schimbat politeți adineauri? unde ți-ai lăsat ochelarii?

Au râs. Au schimbat subiectul. El a vorbit despre sentimentul că mai avea o singură carte în el și, cu ocazia acestei discuții, Annie i-a aflat vârsta — 74. A spus că avea un editor nemaipomenit, un tânăr, „tânăr pentru mine, în orice caz“, și că băiatul ăsta îl făcuse să spere, în sfârșit, că avea un viitor în lumea editorială.

Au tăcut câteva momente. Prea lungi pentru Annie. A spus:

— Există o coincidență legată de tine.
— Excelent. Îmi plac coincidențele. Doar sunt scriitor.
— Cum adică?
— Adică ce am face noi fără ele — fără coincidențe —, noi, cei care încercăm să creăm ficțiune?
— Dar sunt utile și în viață, nu-i așa? a întrebat Annie. Sau, în orice caz, interesante.
— Da, da. Uneori chiar foarte interesante. Seara asta este cel mai bun exemplu.

Annie s-a intimidat brusc. Simțea cum roșește. A spus:
— Ei bine, sper să-ți placă și asta. Coincidența asta. Are de-a face cu Lucas.
— Cu Lucas? a părut el mirat. Cu Lucas McFarlane?
— Da. Îți dau un indiciu, a spus Annie. Așa mă cheamă și pe mine. McFarlane.

Abia acum și-a dat seama, cu o ușoară tresărire, că era ceva ce ar fi trebuit să-i atragă atenția lui Ian când făcuse cunoștință cu Lucas — dacă-și mai amintea numele ei de la MacDowell.

Era ceva ce ar fi putut să o întrebe astă-seară mai devreme, s-a gândit. Dacă și l-ar fi amintit.
— Doamne, e uimitor! a spus el.

Annie tăcea, neștiind ce-și mai amintea el despre ea, ce nu-și mai amintea. În cele din urmă a spus:
— Și asta nu e tot.

A auzit și ea că avea un alt ton.

După o clipă Ian a spus:
— Vrei să ghicesc?

El și-a înclinat capul, un zâmbet îi juca pe buze. I-a zâmbit și ea. E okay, s-a gândit. Va fi okay. A spus:
— Nu. Nu cred că ai putea, a ridicat ea din umeri, apoi și-a ridicat mâinile. E fiul meu vitreg. Lucas. Fiul soțului meu. Din prima căsnicie.
— Dumnezeule! a spus el.

Chipul lui era sincer surprins.
— Știu, a spus ea. Noi am făcut legătura de Ziua Recunoștinței, că ești unul dintre autorii lui, și am fost și eu la fel de surprinsă, a

zis ea și a sorbit din paharul de whiskey. Cred că și *eu* am spus „Dumnezeule!“.

A râs puțin, reținut.

— Doamne! a clătinat el încet din cap. De necrezut!

Au rămas tăcuți o vreme. El i-a adresat zâmbetul lui larg.

— Ei bine, de-acum înainte cred că-i voi zâmbi mai des lui Lucas.

— Îi va face plăcere, desigur.

El a amuțit din nou. Pe urmă a spus:

— Dar e puțin jenant, zău!

— Chiar?

— Nu e?

— De ce ar fi? a întrebat Annie.

— Păi, îmi imaginez că de-acum înainte, când mă voi uita la el, mă voi gândi la tine.

— N-ar fi chiar oribil, nu?

— Nu, nu, nici pomeneală.

A sorbit din nou din bere. A pus paharul jos, a zâmbit larg.

— Doamne, unele dintre nopțile acelea în studioul tău..., a clătinat el din cap. Memorabile, zău așa! Toate, de fapt, toate nopțile. Au fost... două săptămâni senzaționale, nu-i așa?

S-a aplecat peste masă către ea. Glasul lui blând era ca un îndemn spre intimitate.

— A fost o ședere pe care chiar am regretat-o când s-a încheiat.

Annie a avut o senzație aproape fizică de repulsie. Se gândea la altcineva, nu încăpea îndoială. La pictoriță, poate.

Și pe urmă i-a trecut prin minte: poate nici măcar la pictoriță. Poate la una din multe altele, alte posibilități. Asta fusese și ea: o posibilitate. O posibilitate rămasă fără rezultatul dorit, în orice caz fără rezultatul obținut cu cealaltă femeie, cea pe care și-o amintea.

Nu știa ce să spună. Respira greu. El o privea neclintit, pregătit să zâmbească iarăși.

— A fost una singură, a spus Annie cu vocea stinsă.

— Una singură?

— O singură noapte, a spus ea. Și, de fapt, a fost o după-amiază.

Expresia de pe fața lui s-a schimbat. Poate își dădea seama chiar în clipa aceea că exista o diferență între persoana care stătea acum în fața lui și cea cu care petrecuse toate nopțile acelea memorabile.

— Hmm! a făcut el. Nu... nu-mi mai aminteam.

— Nu, a spus ea.

Au rămas tăcuți un timp îndelungat.

— Încă un scurtcircuit cerebral, a spus el și a încercat să zâmbească.

— Da, a zis ea.

Chelnerul tocmai trecea pe lângă masa lor și Annie i-a făcut un semn să-i aducă nota.

— Hei, nu-i nevoie să...

A întins o mână peste masă către ea.

— Ba da, ba da, trebuie să plec. De fapt... am lăsat pisica afară și trebuie să mă întorc să-i dau drumul în casă. Am fost atât de grăbită... să ajung la librărie, că n-am mai stat după ea. După pisică.

Adevărul nu sunase niciodată atât de mincinos, s-a gândit Annie.

— Păi, atunci...

Au mai rămas un moment. El a zâmbit din nou, un zâmbet și el mincinos.

— Păi, *chiar* m-am bucurat să te văd, Annie. Pentru mine a fost o pauză bine-venită de la toată vorbăria din acest turneu.

— Îmi imaginez.

El a mai rostit câteva vorbe similare, ea la fel, s-au descurcat destul de bine și pe urmă chelnerul a pus pe masă mapa cu nota de plată, la distanță egală între ei. Amândoi s-au întins după ea, dar Annie a fost mai rapidă.

— Annie, a spus el cu tristețe. Dă-mi voie!

— Ah, lasă-mă să te invit eu! a insistat ea.

Trebuia să plătească pentru el, s-a gândit. Era ca un soi de taxă pe vanitatea ei, pe nerozia ei:

— Măcar atâta pot face.

Când a ieșit din hotel, se făcuse mai frig, iar umezeala de pe trotuar părea să fi înghețat la loc, cel puțin parțial, astfel încât Annie a trebuit să meargă și mai încet, și mai prudent decât la sosire.

El își ceruse scuze pentru eroarea lui, în timp ce așteptaseră cardul de credit al lui Annie, iar ea îl asigurase politicos, prefăcut că nu era nicio problemă. Când se ridicase să plece, el încercase să o convingă că ar putea relua discuția. Se cam îndoia, spusese ea. Și chiar trebuia să se ducă acasă la pisică.

— E reală, a spus în timp ce-și îmbrăca paltonul. Și va fi foarte supărată.

Acum, când străbătea cu multă grijă Mount Auburn Street, s-a gândit din nou că era bucuroasă că plătise ea. El o învățase ceva astă-seară, o învățase ceva, aproape fără durere. Aproape.

Ea crezuse că era memorabilă. Cât de bine înțelesese că nu era!

Nu e o calitate pe care să o posezi, se gândea acum. E o calitate cu care te înzestrează alții.

Se simțea măruntă și proastă. Expusă.

A încercat să-și spună că nu conta. Nici măcar nu-l cunoștea pe Ian. El nu o cunoștea pe ea.

Deși se întreba *ce* își amintise despre ea. Oricum, ceva: în fond, o recunoscuse. *În toată aglomerația*. Îi știuse imediat numele.

Dar i-a trecut prin minte că poate nu-și amintise nici măcar numele. Da, probabil că îl citise, îl citise de pe bilețelul pe care i-l lipise Olympia pe coperta cărții.

— Îți mulțumesc, Olympia, a spus cu voce tare.

A clătinat din cap și a râs scurt, continuându-și drumul pe Mount Auburn Street.

A ajuns în dreptul librăriei. Trecând prin fața vitrinei, a remarcat că era mai aglomerată decât de obicei la ora asta. Sigur, o parte din public rămăsese să se plimbe printre rafturi, să zăbovească în fața cărților, să le răsfoiască. S-a oprit să privească înăuntru.

Și atunci a înțeles ce detaliu o deranjase când intrase în librărie mai devreme.

Fotoliile. Fotoliile mari, comode, pe care le iubise Graham atât de mult, fotoliile dispăruseră. Fotoliile în care oamenii stăteau și citeau capitole întregi din cărți pe care nu le cumpăraseră încă și pe care poate nici nu aveau de gând să le cumpere. Fotoliile și, desigur, lămpile cu picior de alături, ale căror abajururi străluceau seara într-un portocaliu cald, primitor.

Absența lor făcea ca spațiul vast să semene mai mult cu un magazin, mai puțin cu o bibliotecă sau cu biroul de acasă al cuiva și poate că acesta și fusese unul dintre motivele pentru care Sid și Olympia se debarasaseră de ele; dar ea era copleșită de un sentiment de pierdere, când s-a întors să-și continue lungul drum spre casă. Stătuse într-unul din acele fotolii în prima seară pe care ea și Graham și-o petrecuseră împreună, stătuse în el și-l urmărise pe Graham în spatele tejghelei și se prefăcuse că citea din carte, *Lumina în octombrie*, așteptându-l să-și termine treaba, pentru a-l putea conduce acasă. Citise aceeași frază de nenumărate ori și, de fiecare dată când ridicase ochii să-l privească pe Graham, el era acolo și o privea la rândul său.

Așteptarea i se păruse interminabilă, dar, într-un final, luminile au pâlpâit de câteva ori și librăria a început să se golească. L-a văzut pe Graham cum stă de vorbă cu ultimii clienți în timp ce le înregistrează cărțile, l-a văzut cum încuie ușa și întoarce semnul, pentru ca trecătorii să citească „Închis“, l-a văzut cum stinge luminile și vine apoi la ea, se oprește în fața ei în penumbră — lumina albăstrie de la felinarul de pe stradă bătea doar în partea din față a librăriei.

— Nu te instala prea comod, i-a spus cu glasul lui grav, răgușit. Ai de îndeplinit o promisiune.

Acum, mergând pe străzile ninse, se gândea la drumul pe care-l făcuseră atunci, drumul sinuos, ocolit, pe trotuarele văratice, până la apartamentul lui, în urmă cu mulți ani.

Își amintea cât de excitată fusese — aproape amețită de excitație: se lovea întruna de el. În sfârșit, el o luase de mână. După ce se strecuraseră prin mulțimea de noctambuli din Harvard Square (jongleri, oameni adunați în jurul muzicanților ambulanți, unii dintre ei dansând), după ce trecuseră pe lângă

zidul înalt de cărămidă care împrejmuia Harvard Yard și traversaseră Quincy Street, ajungând pe niște străzi mai pustii, Graham se oprise și se aplecase să o sărute, tandru, dar stăruitor.

— Poftim, a spus și s-a îndreptat de spate. Am făcut-o și pe-asta.

Ash Street era înșelătoare, mai rea chiar decât Mount Auburn, potecile alunecoase, curățate de zăpadă din fața caselor erau îngustate de nămeții adunați pe ambele laturi ale trotuarului. Uneori nu era nicio potecă, astfel încât Annie trebuia să se urce pe un morman de zăpadă înghețată și să *alunece* mai mult sau mai puțin pe cealaltă parte în jos, pentru a putea merge pe carosabil, căutând din priviri o nouă porțiune de trotuar curățat.

În majoritatea caselor pe lângă care trecea ardea lumina. Uneori zărea pe câte cineva, de obicei citind, alteori uitându-se la televizor. Într-o casă cânta un cuplu, el la vioară, ea la pian. O muzică suavă răzbea afară, în bezna glacială. Annie a fost surprinsă că i se umplu ochii de lacrimi.

Când a ajuns la Garden Street, a luat-o la stânga. Aici, trotuarele mai late, civilizate, din fața bisericii și apoi a hotelului erau măturate și presărate cu sare, astfel încât a putut merge pe o bucată de drum cât de cât normal. A simțit cum i se destinde corpul.

Dar când a traversat strada la semafor și a luat-o la dreapta, în întunericul relativ de pe Chauncey Street, a schimbat cadența. Călca din nou mai prudent pe trotuarul acoperit de polei de aici.

32

Annie se afla într-o încăpere ciudată, când s-a întors dintr-un loc negru. Un loc de nicăieri — o gaură adâncă, adâncă. Nu știa de ce se afla aici și nici măcar ce era *aici*. Se auzeau voci din spatele unei perdele, de departe.

Cineva a intrat și s-a aplecat deasupra ei, privind-o cu curiozitate. Încruntată. O femeie. Annie nu a recunoscut-o. Un nas mare. Părul cenușiu ca oțelul.

Un zâmbet plăcut, poate condescendent, a mijit pe fața femeii și a transformat-o.

— V-ați trezit! a spus.

Avea o voce foarte veselă, astfel încât Annie i-a zâmbit și ea.

— Da, a răspuns.

Femeia a pus ceva pe patul lui Annie și s-a întins să netezească cearșaful de pe ea.

— Doare rău? a întrebat femeia.

Annie nu-și putea da seama cine era această femeie sau la ce se referea. Atunci a simțit-o într-adevăr, da, durerea. Brațul.

— Nu, a mințit. Nu prea.

— Bine. Încercăm s-o menținem așa.

Aplecată deasupra lui Annie, femeia a început să vorbească. Îi va da lui Annie niște medicamente pentru acasă, a spus. A început să-i explice când va trebui să le ia, de câte ori.

Era derutant. Annie încerca să-și noteze, în timp ce femeia vorbea.

După o clipă, femeia s-a întrerupt chiar în mijlocul frazei. Se uita la mâinile lui Annie, care se mișcau în continuare.

— Ce faceți? a întrebat.

Vocea i se schimbase, era mai tăioasă. Annie s-a rușinat.

— Încerc să-mi notez, a spus. E prea mult.

Femeia a privit-o insistent pe Annie, iar Annie și-a coborât privirea spre propriile mâini, spre degetele îndoite în jurul unui stilou inexistent. A fost puțin surprinsă. De fapt, mai degrabă amuzată decât surprinsă.

Când i-a vorbit din nou, femeia avea o altă voce. Mai amabilă.

— Uitați cum facem, i-a spus. Mă întorc imediat. Vă las să vă mai odihniți puțin. Și după aceea îi telefonăm...

Și-a coborât privirea spre ceva ce ținea în mâini. Un clipboard.

— Îi telefonăm doamnei McFarlane, s-o anunțăm să vină după dumneavoastră, a spus.

— O, nu, a spus Annie. *Domnului* McFarlane. Lui Graham. Soțului meu. Va veni el după mine.

Ăsta a fost primul lucru pe care l-a *știut* Annie și s-a simțit inundată de o imensă ușurare. Acum își amintea cine era. Și totul va fi în regulă. Pentru că va veni Graham. O va duce acasă.

Femeia a tăcut o clipă.

— Bine, vedem noi cum facem, a spus, vorbindu-i lui Annie de parcă ar fi fost un copil. Deocamdată, odihniți-vă!

După ce a plecat femeia, lumina a pălit puțin în separeul care părea să-i fi fost atribuit lui Annie, astfel încât nu i-a fost greu să facă ceea ce-i spusese femeia. A închis ochii și a adormit.

Când s-a trezit, și-a amintit tot.

Cine era, unde era, tot ce pățise — și și-a dorit să fie iarăși nimeni, să-l aștepte pe Graham.

Căzuse. În drum spre casă, după ce băuse un pahar cu Ian, căzuse. Ținea în mâna stângă cartea, cartea lui Ian, și de aceea, când a simțit că-i pleacă picioarele de pe trotuar, a întins mâna dreaptă, mâna ei liberă, pentru a se echilibra. Dar când interiorul încheieturii mâinii a atins gheața, ceva a cedat în brațul ei, cu o durere ascuțită, neîndurătoare, și atunci Annie a aterizat în genunchi și pe burtă. Bărbia ei a atins ultima trotuarul acoperit de polei, iar capul a fost smucit în sus — capul său, pe care încercase să și-l țină ridicat, să-l ferească de primejdie, când căzuse.

Asta a fost tot, din câte se pare.

A rămas câteva clipe întinsă pe gheață, gâfâind, sim-țindu-se în principal ușurată — ușurată că era conștientă, că era în viață. Ușurată că se sfârșise.

Pe urmă a simțit durerea, în principal în braț, dar și în falcă, în bărbie. Și-a atins cu limba interiorul buzei superioare și a simțit gustul sângelui, a simțit urmele adânci pe care i le lăsaseră dinții de jos în carne, când se înfipseseră în buză.

Când s-a rostogolit pe-o parte și a încercat să se ridice, a reținut-o o durere în braț, uimitor de ascuțită.

Nu putea. Nu putea să se ridice.

Dar după o vreme — poate un minut? — a mai încercat o dată. De data asta și-a ținut cu mâna stângă brațul drept lipit de corp, l-a ținut cât a putut ea de bine, în timp ce s-a ridicat, clătinându-se.

Genunchiul drept îi zvâcnea, ardea, când și-a lăsat greutatea pe el, după ce s-a ridicat în picioare, cu prudență.

— E okay, a spus cu voce tare, dar nu și-a recunoscut propriul glas. E okay. Încetișor, încetișor, încetișor, încetișor...

A încercat să facă niște pași. Genunchiul nu era rănit grav, putea merge. Dar brațul — brațul era rupt. Era cu siguranță rupt.

A simțit atunci pe bărbie sângele cald, avea gustul lui în gură. O durea și capul, dar s-a gândit că va ajunge până acasă. Trebuia să-i dea drumul pisicii în casă. *Pisicii ei reale*. Pe urmă se va gândi ce avea de făcut.

Fiecare pas pe lungul drum pe care-l mai avea de parcurs făcea ca durerea să-i săgeteze brațul. Când a lua-o după colț pe Prentiss Street, s-a simțit atât de ușurată, încât i-a venit să țipe.

L-a văzut din capătul aleii pe Sam, așteptând sub lampa de la intrare. Când a zărit-o și el, a început să urle de indignare. Annie a bâjbâit cu mâna stângă după cheile din poșetă și pe urmă a bâjbâit să învârtă cheia în broască. Brațul drept îi atârna fără vlagă, inutil. Durerea, pe care nu și-o putea imagina mai rea, o străfulgera la cea mai mică mișcare.

În casă, ideea de a-i umple lui Sam bolul părea imposibilă. În schimb, s-a lăsat pe vine și a întins mâna stângă sub chiuvetă, după hrana lui uscată, și i-a vărsat puțină pe podea.

Pe urmă s-a așezat la masa mare, vreo cinci minute — poate zece, n-ar fi știut să spună. A dat frâu liber lacrimilor, care i-au șiroit pe obraji — lacrimi de durere, lacrimi pentru groaza din momentul căzăturii, pentru singurătatea ei. Când în sfârșit s-a calmat, când s-a oprit din plâns, a urcat încet și cu băgare de seamă în biroul lui Graham, unde era telefonul fix. Cu brațul drept lipit de masă, s-a folosit de mâna stângă pentru a chema un taxi care să o ducă la spital.

— Dar celălalt tip cum arată? a glumit taximetristul, holbându-se la ea în oglinda retrovizoare, în timp ce Annie se așeza prudent pe banchetă.

Trebuise să aștepte două zile, aproape tot timpul năucită de medicamente și cu brațul drept susținut de o eșarfă, să se retragă umflătura, să-și facă timp pentru ea chirurgul ortoped. Se uitase la televizor ore în șir, ațipind întruna și trezindu-se apoi să se uite la ceas, să vadă dacă mai putea lua o tabletă de oxicodonă. În a treia zi îi venise rândul la operația care avea să-i pună la loc fragmentele brațului.

În drum spre casă, i-a spus Friedei:

— Uitasem că e mort. Graham.

Frieda i-a aruncat rapid o privire.

— Cum adică?

— Eram buimacă. Sunt niște inițiale — P.O.... post-operativ... nu-știu-ce.

Asta-i spusese medicul, când trecuse în sfârșit pe la ea. Că li se întâmplă „destul de frecvent“ persoanelor mai în vârstă, după anestezie — această buimăceală. O avertizase că era posibil să mai aibă astfel de episoade pe parcursul următoarelor două luni, dar spusese că era un semn bun că-și revenise atât de curând și că era ceva neînsemnat.

— A, da, a spus Frieda încruntându-se și clătinând din cap. Nu-mi mai amintesc nici eu cum se cheamă. Seamănă cu PTSD, dar e altceva. Oricum, mi-a spus și mie doctorul, a adăugat și s-a uitat iar la Annie. Să nu-ți faci griji!

— Știu, a spus Annie. M-am gândit că el va veni să mă ducă acasă, Graham, și am fost atât de *bucuroasă*!

— Sigur că da.

Frieda a întins mâna să o atingă pe Annie pe braț. Un minut mai târziu, Annie a spus:

— Nu. Nu așa. Era... ceva mai *important* de-atât.

Nu știa cum să-i explice Friedei. Bucuria ei. Nu doar că Graham era din nou în viață. Ci că era și ea în viață. *Îl iubeam din nou,* ar fi vrut să spună. *Mi-am amintit că-l iubeam.*

Frieda a rămas să cineze cu Annie. Adusese o supă făcută de ea, o supă de mazăre uscată, cu jambon și mărar, și cumpărase de la Formaggio o pâine neagră de secară, care să meargă cu supa.

În timp ce au mâncat, au stat de vorbă despre căzătura lui Annie, despre alte accidente din familie. Lucas căzuse în clasa a doua de pe o structură pentru cățărat și-și rupsese brațul. Graham își rupsese glezna la un meci de baseball între librari, în parcul Common.

Și asta i se datora lui Graham, s-a gândit Annie — posibilitatea de a purta o conversație obișnuită, destinsă, cu Frieda. Modul în care se întorsese Graham la ea făcuse posibil acest lucru.

Frieda nu-și rupsese niciodată nimic.

— Poate doar inima am avut-o frântă de câteva ori.

— O, da! a spus Annie. Asta ni s-a întâmplat tuturor.

Frieda părea să aștepte ca Annie să continue, să vorbească despre inima ei frântă.

Annie i-a povestit, în schimb, despre seara accidentului. Că autorul lui Lucas, Ian, citise din romanul lui în librărie. Că după aceea ieșise cu el la un pahar. Nu i-a spus că el o confundase, că ea fusese șocată, umilită. Sau, după aceea, ușurată că scăpase de el. I-a spus Friedei că-i cumpărase cartea, dar îi căzuse din mână când alunecase, lucru de care-și dăduse seama abia mai târziu.

— Deci bănuiesc că zace pe acolo pe undeva, prin zăpadă.

— Ah, îți cumpăr eu alta, a spus Frieda.

Annie s-a uitat la Frieda, la Frieda cea generoasă, prietena ei veche. Părul ei era și mai zbârlit decât de obicei, de la căciula pe

care o purtase. Când ieșiseră de la recuperare, asistenta le întrebase:

— Sunteți surori?

Probabil păruseră mirate, fiindcă adăugase:

— Pentru că aveți același nume.

Atunci se priviseră, doamna McFarlane cea înaltă și doamna McFarlane cea scundă, și pufniseră în râs.

— Nu, spusese Frieda. Nu, dar am putea fi.

Annie i-a răspuns Friedei:

— Nu-i nevoie, am ce citi.

Annie s-a trezit în timpul nopții. Îl visase pe Graham — deci se întorsese la ea și în acest mod.

S-a ridicat din pat. Sam a venit după ea în baie și a rămas să o aștepte lângă ușă, cât ea a luat ea un ibuprofen, în lumina prea orbitoare, în timp ce stătea pe toaletă. Când Annie a ieșit în coridorul întunecat și s-a îndreptat către dormitor, Sam a luat-o la fugă înaintea ei și a sărit pe pat. Îl auzea cum bătea ușor cu coada peste pilotă, în așteptarea ei.

Annie s-a strecurat sub pilotă și l-a împins ușor cu corpul ei. Motanul s-a ridicat, dar pe urmă, când ea nu s-a mai mișcat, s-a culcat la loc, ghemuit lângă șoldul ei, care se înălța de sub așternuturi. Treptat, Annie a simțit căldura lui radiind prin pilotă. A întins mâna stângă și l-a mângâiat puțin, simțind cum se înalță ușor corpul lui, cum se încordează de plăcere la atingerea ei.

Era perfect trează. Încerca să-și reînvie visul, dar nu reușea. Știa doar că Graham fusese acolo, prezența lui era învăluitoare, liniștitoare — și aceeași bucurie pe care o simțise mai devreme în timpul zilei a revenit și o senzație de calm s-a așternut asupra ei. Avea senzația că îi fusese înapoiată o parte care-i lipsise.

Și-a amintit atâtea lucruri, pe care aparent le uitase. Lucruri pe care se forțase să le uite, furioasă fiind pe el. Prima oară când făcuseră dragoste — seara aceea minunat de destinsă, de frivolă, când îl condusese acasă de la librărie. Faptul că intrase cu ea în dormitorul lui aproape purtând-o în brațe, dansând cu ea, că mâna lui alunecase pe sub fusta ei, găsind-o deja cu degetele,

strecurându-se în ea. Că el se ridicase după câteva ceasuri, într-o pauză, pentru a se duce la baie și că dansase gol la întoarcere, în penumbra din cameră, cu penisul săltându-i la fiecare pas, corpul lui solid răsucindu-se când într-o parte, când în cealaltă, de parcă i l-ar fi oferit ei în acest mod caraghios. Și-a amintit că inițial fusese rușinată de rușinea lui, dar pe urmă, încetul cu încetul, amuzată, încântată. Ulterior s-a gândit că poate Graham, *fiind* ridicol, preîntâmpinase eventualitatea ca ea să-l considere ridicol.

— Oricui îi place un penis gras, spusese Graham, după ce făcuse o reverență adâncă, teatrală, și se întorsese în pat. De ce să nu-ți placă și bărbatul gras care-l poartă?

De ce nu?

Ei *chiar* îi plăcuse penisul lui gras, modul în care o umplea, cum îl simțea înăuntrul ei. Și-l iubise pe bărbatul acesta gras — ajunsese să iubească până și acest lucru la el: masivitatea, carnea lui. Atingerea bărbii lui, a gurii lui, pretutindeni pe corpul ei. Discuțiile lor nocturne — indiferent despre ce, pur și simplu un schimb de cuvinte, de idei, de glume — care-și avuseseră locul în ansamblul poveștii lor. Și-a amintit vocea lui, șoptită, ca să nu o trezească pe Sarah, și totuși profundă, răgușită. Și-a amintit că Graham râsese o dată cu atâta poftă, încât trebuise să se dea jos din pat și să se plimbe prin cameră pentru a-și trage sufletul.

Toate astea i-au revenit în amintire. Din cauza căzăturii. Din cauză că se dusese să-l asculte pe Ian citind din romanul lui. Din cauza fotoliilor, a fotoliilor care dispăruseră și care o făcuseră să se gândească la Graham, să-și amintească de noaptea aceea petrecută cu el.

De fapt, de ce se dusese să-l asculte pe Ian?

Din cauza lui Graham. Din cauză că era încă supărată pe el — supărată pentru povestea cu Rosemary. Din cauză că Ian, după cum ajunsese ea să înțeleagă — dorința acelei perturbații pe care o reprezenta Ian —, constituise, în prezent la fel de mult ca în timpul ședерii ei la MacDowell, o revanșă pentru ceva ce se stricase între ea și Graham.

Și-a amintit din nou ce-i scrisese lui Gertie referitor la Ian — cu atâta mândrie. Că nu se întâmplase nimic. Că nu conta nici el,

nici ce fusese între ei.

Dar adevărul era, bineînțeles, că ea își dorise să se întâmple ceva între ei la MacDowell. Îl dorise. Dar se pare că nu suficient de mult.

Fusese speriată? Asta era? Sau de vină era Graham? Certitudinea ei că, până la urmă, el era cel pe care-l dorea.

Probabil, și una, și alta. În orice caz, ea nu îngăduise să se întâmple ceva între ei. În schimb, făcuseră chestia aceea ridicolă. Gândindu-se acum la ea, s-a foit în pat cu un sentiment de neplăcere, iar motanul a fost nevoit să-și găsească iarăși locul.

Stând întinsă în pat, i s-a părut că o parte din ceea ce simțise față de Graham după ce aflase de Rosemary era *invidie*. Poate fiindcă el o făcuse — se culcase cu altcineva —, și ea nu. Dar, mai degrabă, s-a gândit acum, pentru că el îmbrățișase cu sinceritate plăcerea. Graham era plăcere. Plăcerea era darul lui. Era motivul pentru care el spusese da. Cum făcea aproape întotdeauna.

— Dar eu? s-a gândit Annie, întrebându-se în șoaptă.

Eu am spus *nu*, bineînțeles. Dar nu am spus *nu* pentru ceea ce sunt, pentru că aș fi o *ființă morală*, spre deosebire de Graham. Nu am făcut-o pentru că eram speriată, pentru că Ian mă speriase.

Nu Ian ca persoană. Nici măcar nu știa cine era acea persoană. În librărie, înțelesese acest lucru, știa acum. Și-a amintit că-l ascultase vorbind, că auzise amărăciunea din spusele lui — atât de distinctă de tot ceea ce era reușit în povestea pe care o scrisese!

Nu, Ian o speriase cu ani în urmă pentru că, atunci când începuse acea perioadă de reverie cu el, ea era supărată pe Graham. Pentru că înstrăinarea ei de Graham crease posibilitatea apariției cuiva de felul lui Ian. Și ea știuse că, dacă s-ar fi culcat cu Ian, ar fi confirmat acea înstrăinare, acea distanțare de Graham, și nu dorise acest lucru. Fiindcă-l iubea. Îl iubea pe Graham.

S-a gândit apoi la senzația dezagreabilă de distanță dintre ea și Graham din săptămânile de dinaintea morții lui. Îi fusese dor de el în săptămânile acelea, își dorise ca el să se întoarcă la ea. Fusese atât de fericită când, brusc, parcă redevenise el *însuși*, după cum

considerase ea. Când închinase pentru frumusețea ei și a lui Karen, când îi adusese flori.

Crezuse că vor face dragoste în noaptea aceea, în ultima lor noapte împreună, atât de dezinvolt fusese el pe parcursul cinei, pe parcursul serii. Când lăsaseră vasele clătite în chiuvetă, în loc să strângă în bucătărie, Annie fusese sigură de acest lucru, deși nu-l văzuse pe Graham să-și ia pilula.

Urcaseră. Se dezbrăcaseră, merseseră separat la baie, să se spele pe dinți, să folosească toaleta. O excitase goliciunea lui familiară, goliciunea amândurora. El o atinsese pe braț când trecuseră unul pe lângă altul în coridor și ea își ținuse răsuflarea.

Se culcaseră și Graham stinsese lumina. Ea întinsese mâna după el și începuse să-l mângâie întâi pe pieptul păros și pe urmă mai jos. Dar el îi oprise mâna, o reținuse.

— Sunt atât de obosit, a spus, iar ea a recunoscut după vocea lui cât de istovit era. Nu pot astă-seară. Mă ierți?

— Voi încerca, a răspuns ea și s-a întins la loc lângă el. Dar e un *mare* efort.

Au tăcut o clipă. El a spus:

— Te iubesc.

— Și eu te iubesc, a spus ea în întuneric.

— Nu așa, a spus el. *Te iubesc*. Te iubesc mereu.

— Bine. Știu asta.

— *Vreau* să știi asta.

Fereastra era deschisă și l-au auzit pe unul dintre copiii familiei Caldwell strigând, întrebând dacă încuiase careva ușa din față. Au rămas tăcuți o vreme. Pe urmă Graham a șoptit:

— Doamne, sunt un bărbat atât de gras, atât de amărât, cu atâtea nevoi! Am nevoie de atâtea... chestii. De la viață.

O clipă mai târziu, Annie a spus:

— Credeam că ești un bărbat gras și *fericit*.

Asta a spus. A glumit, când el a încercat să-i spună ceva important.

Ceva despre sine. Poate chiar despre Rosemary. Da, poate că voia să încerce să-i explice ce fusese cu Rosemary.

După o clipă de tăcere, el fiind poate ofensat de faptul că ea nu voise să-l asculte, că nu-i acordase atenție, tot el salvase situația. Spusese:

— Gras? Crezi că sunt gras?

Și râseseră amândoi.

Într-adevăr, el avea nevoie de o grămadă de lucruri, gândea Annie acum. Și-a amintit că, odată, o rugase să vină să lucreze în librărie. Era într-o perioadă din viața ei când se simțea pierdută. Din punct de vedere profesional. Pierdută și deprimată. Când „se lăsa închiriată" ca fotografă, așteptând să apară altceva.

Ședeau în pat. Graham citea, iar ea se prefăcea că citește, dar și-a lăsat cartea deschisă pe picioarele întinse. Nu și-a dat seama că se întrerupsese și el din lectură, că o urmărea, până când a început să-i vorbească, i-a făcut această propunere, la care ea s-a întors să-l privească.

Cum se exprimase? *Te-ai gândit vreodată să vii să lucrezi cu mine în librărie?* Ceva de genul ăsta.

Annie nu-și dăduse seama dacă vorbea serios. Era serios, dar poate voia doar să o consoleze într-un fel sau altul.

L-a refuzat. I-a spus asta imediat, fără să stea pe gânduri. I-a spus că știa că el ar devora-o cu totul, dacă i-ar fi nu doar soție, ci și angajată. Nu-i ajungea că primise tortul? De ce voia să-l și mănânce?

Tot el salvase situația și atunci.

— Tortul meu! Tortul meu! țipase și se trăsese mai aproape, să o îmbrățișeze, să o sărute pe ceafă și pe gât, îi descheiase bluza, să-i sărute sânii.

Ce pereche imposibilă erau! Ea n-ar fi putut capitula niciodată pentru el. Acum înțelegea acest lucru. Și poate că asta s-a și întâmplat, într-un fel. El avea nevoie de prea mult, de prea multe *chestii*, din cauza felului său de a fi. Iar ea nu i-a putut oferi îndeajuns, din cauza felului ei de a fi.

El înțelesese acest lucru, credea Annie acum, în vreme ce ea nu înțelesese.

Dar cât de deschis era! Cum venea mereu la ea, să-i ofere iubirea lui, să se ofere pe sine.

Mâinile ei se odihnesc pe bătrânul motan, atât de cald, atât de viu!

Își amintește ce a spus Sarah cândva, demult, despre ea — că este indescifrabilă. Dar Graham încercase mereu să o descifreze, să o înțeleagă. Să o facă să râdă, să o facă să vorbească. În seara dinainte de a muri, când stăteau de vorbă în bucătăria plină de umbre, el spusese despre ea că era ca o carte deschisă. O carte, pentru el deschisă. Acum își amintește și acest lucru.

— Cititorule, m-am căsătorit cu tine! șoptește Annie.

Mult mai târziu, în cursul nopții, simte cum casa se lasă învăluită de o ninsoare grea, necontenită. Se trezește o dată, din pricina zgomotului pe care îl face plugul de zăpadă pe Prentiss Street, și adoarme la loc.

Se trezește iarăși dimineața devreme, în lumina stranie, difuză și cenușie a viscolului care nu a contenit și se dă jos din pat. Lucarna din baie e albă de zăpadă și fața ei pare întinerită în oglindă, în acea lumină blândă. Coboară. Hrănește pisica. Își face o cafea și se așază să o bea la masa mare, ovală, imaginându-și-l pe Graham în același loc, dimineață de dimineață, singur, în timp ce ea dormea sus.

Își amintește că a stat aici, la masă, în seara în care a venit John la ea cu flori și că brusc, când i-a auzit pașii pe verandă, a fost convinsă că era Graham, că se întorsese la ea. Își mai amintește și că, în seara aceea, după ce a lăsat-o John singură, și-a imaginat că tot așa se va trezi într-o dimineață, după ce l-a visat pe Graham în viață, și va trebui să suporte din nou pierderea lui. Că acest lucru s-ar putea repeta la nesfârșit.

Se uită cum cad fulgii grei. Au îndoit crengile liliecilor aproape până la pământ, au împovărat călinul plantat de Sarah și Lucas în amintirea tatălui lor, au acoperit tufele de buxus care-i displăceau atât de mult lui Karen, au transformat într-un cerc de movile misterioase vechile scaune din patio.

Privind afară, la această lume învăluită în nuanțele de gri calde ale unei vechi fotografii, plină de misterul a toate câte există, dar

au devenit invizibile, ar vrea să o înregistreze, să o facă să dăinuie. Îi trece prin minte să urce după aparatul de fotografiat.

Și pe urmă se gândește, de fapt pentru prima oară de la căzătură, că nu va mai putea face fotografii, cel puțin o vreme.

Că va trebui să înregistreze toate aceste imagini — și să și le amintească — singură.

Atunci, îl simte cum vine și se bucură că revine — doliul, care pune stăpânire pe ea.

Mulțumiri

Cartea de față a fost, spre regretul meu, un proiect amânat multă vreme — mi-au trebuit șase ani pentru a o scrie. Au existat oameni care m-au ajutat, într-un fel sau altul, pe parcursul acestor ani, și lor doresc să le mulțumesc:

lui Ben și Zoe Miller, care m-au încurajat, chiar fără să-și dea seama;

lui Shellburne Thurber, o fotografă extraordinară, care mi-a spus tot ce trebuia să știu — și cam o douăzecime din ce știe ea — despre arta ei;

lui Jill Kneerim și Maxine Groffsky, care a trebuit să-mi spună — și au făcut-o cu blândețe și generozitate — că începusem cu o introducere lungă, nepotrivită, această carte;

prietenilor mei din Walker Street — Laurei Zigman, care știe o mulțime despre Cum Merg Lucrurile și mi-a împărtășit bucuroasă cunoștințele ei;

lui Joan Wickersham, pentru discuțiile purtate în numeroase după-amiezi, lângă foc, și pentru prețioasa ei companie;

familiei Walshy, a doua mea familie;

lui Michelle Huneven și Michele Souda, și Lynne O'Hara, prietene dragi;

lui Doug, care, fără să se plângă, a citit și recitit cartea pe măsură ce creștea și se transforma;

lui Graham și Annie, care au continuat să mă intereseze pe parcursul tuturor acestor ani;

lui Suzanne Gluck, care m-a acceptat și care a schim-bat totul;

editurii HarperCollins și afectuoasei și înțeleptei mele editoare Terry Karten, care m-au primit cu brațele deschise acasă.

Vă mulțumesc tuturor, pentru tot!